

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

**KİTÂB-I MAKBÛL DER-HÂL-İ HUYÛL
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN)**

Yüksek Lisans Tezi

Yavuz BİÇER

Sivas
Ağustos 2020

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

**KİTÂB-I MAKBÛL DER-HÂL-İ HUYÛL
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN)**

Yüksek Lisans Tezi

Yavuz BİÇER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE

Sivas

Ağustos 2020

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tezin Başlığı : KİTÂB-I MAKBÛL DER-HÂL-İ HUYÛL (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN)
Savunma Tarihi : 23.07.2020
Danışmanı : Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE

	Unvanı - Adı Soyadı	İmza
Jüri Başkanı	: Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA	
Üye	: Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hasan KARACA	

Oy Birliği ☒
Oy Çokluğu ☐

Yavuz BİÇER tarafından hazırlanan KİTÂB-I MAKBÛL DER-HÂL-İ HUYÛL (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN) başlıklı tez, kabul edilmiştir. .../.../.....

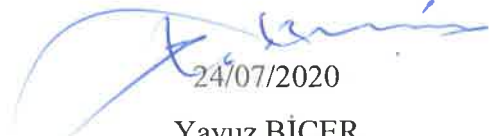
Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

24/07/2020
Yavuz BİÇER

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Kadim Türklerin evcilleştirip dünya uygarlığına kazandırdıkları at, Müslüman Türklerin cihat anlayışıyla beraber kutsal bir kimlik kazanmıştır. Allahu Teala'nın cihat ve atlarla ilgili ayetlerinden ve Resullullah'ın atlarla ilgili hadislerinden hareketle Türk-İslam tarihinde at ve ok üzerine birçok baytarname yazılmıştır. Bu baytarnamelerden biri de Şeyh-i Muhammedü'l- Maḥḥīzī-zāde (bk. 3b/12/) tarafından kaleme alınmış ve II. Osman'a sunulmuş olan Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl'dür.

Tez çalışmamız, Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl'ün Süleymaniye kütüphanesi Hüsrev Paşa arşivindeki 816/3580 arşiv numaralı nüshası üzerine yapılmıştır. Kadızade'ye ait olan bu eserin birçok nüshası bulunmaktadır. İncelediğimiz nüsha gerek varak sayısı gerekse içerik bakımından diğer nüshalardan daha kapsamlıdır. Bundan dolayı, eserin en eski nüsha olması kuvvetle muhtemeldir.

Bu çalışma, *Giriş*, *İnceleme*, *Türkiye Türkçesine Aktarımı*, transkripsiyonlu çevrimin yapıldığı *Metin* bölümü, sözcüklerin anlamlarıyla birlikte verildiği *Dizin* bölümü, *Sonuç* ve *Tıpkıbasım* bölümlerinden oluşmaktadır.

“Giriş” bölümünde, eserin yazarı ve yazılış amacı, kimlik bilgisi, önemi ve eserin incelenmesinde izlenen yol üzerine bilgi verildi.

“İnceleme” bölümünde eser, yazım özellikleri, dil bilgisi ve şekil bilgisi başlıkları altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

“Türkiye Türkçesine Aktarımı” bölümünde metindeki anlamıyla bütünüyle örtüşen günümüz Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

“Metin” bölümünde, Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl'ün, transkripsiyonlu Latin harfli çevrimi yapılmıştır.

“Dizin” bölümünde, metinde geçen sözcükler, söz öbekleri ve ifadeler alfabetik olarak sıralanmış; metindeki anlamıyla birebir sözlük anlamları verilmiş ve hangi dile ait olduğu belirtilmiştir. Sözcüklerin bulunduğu varak ve satır numaraları, sözlük anlamının altında verilmiştir.

“Sonuç” bölümünde, inceleme bölümünün özeti verilmiş; eserin içerik ve dilbilim açısından belirgin özellikleri ve önemi üzerinde durulmuştur.

“Tıpkıbasım” bölümünde incelediğimiz bu eserin tıpkıbasımı, varak numaralarıyla verilmiştir.

Son olarak,

Lisans, yüksek lisans ve öğretmenlik hayatım boyunca kendisini örnek aldığım, ilham kaynağım, saygıdeğeri hocam Prof. Dr. H. İbrahim DELİCE'ye minnettarlığımı belirtir; sevgili eşim Nazlı'ya, oğlum Enes Utku'ya ve kızım Asya'ya sabırlarından ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Yavuz BİÇER

Temmuz 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR VE İŞARETLER	v
YAZI ÇEVİRİMİ ALFABESİ	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
Eserin Yazarı ve Yazılış Amacı	1
Eserin Kimlik Bilgisi	2
Eserin İçeriği	4
BİRİNCİ BÖLÜM	13
İNCELEME	13
1. YAZIM ÖZELLİKLERİ.....	13
1.1. Ünlülerin Yazımı	13
1.1.1. a Ünlüsünün Yazımı:	13
1.1.2. e Ünlüsünün Yazımı:	14
1.1.3. ı Ünlüsünün Yazımı:	15
1.1.4. i Ünlüsünün Yazımı:	15
1.1.5. u Ünlüsünün Yazımı:	16
1.1.6. ü Ünlüsünün Yazımı:	17
1.1.8. ö Ünlüsünün Yazımı:	18
1.2. Ünsüzlerin Yazımı	18
1.2.1. p Ünsüzünün Yazımı:	18
1.2.2. ç Ünsüzünün Yazımı:	18
1.2.3. İnce k ve g Ünsüzlerinin Yazımı:	19
1.2.4. Kalın k ve kalın ğ Ünsüzlerinin Yazımı:	19
1.2.5. ñ Ünsüzünün Yazımı	19
1.2.6. İnce s ve kalın ş Ünsüzlerinin Yazımı:	20
1.2.7. İnce t ve kalın t Ünsüzlerinin Yazımı:	20
1.2.8. h (ح), -h (خ) ve -h (ه) Ünsüzlerinin Yazımı:	20
1.3. Bitişik Yazımlar	21

1.3.1. ki Bağlacının Bitişik Yazımı	21
1.3.2. “ile” Edatının ve “ile” Bağlacının Yazımı:	21
1.3.4. Ek-fiilin Bitişik Yazımı.....	22
1.4. İkili Yazımlar	22
2. DİL ÖZELLİKLERİ	24
2.1. Ses Özellikleri.....	24
2.1.1 Ünlüler	24
2.1.1.1. Ünlü Uyumları	25
2.1.1.2. Ünlü Türemesi.....	26
2.1.1.3. Ünlü Düşmesi.....	27
2.1.1.4. Birleşme	27
2.1.1.5. Daralma	27
2.1.1.6. Yuvarlaklaşma	28
2.1.1.7. Düzleşme	29
2.1.1.8. Ünlü Değişimi	29
2.1.2 Ünsüzler	29
2.1.2.1 Ünsüz Değişimleri	29
2.1.2.2. Ünsüz Benzeşmesi.....	32
2.1.2.3. Göçüşme	32
2.1.2.4. Ünsüz Türemesi	33
2.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi	33
2.1.2.6. Ünsüz Düşmesi	33
2.1.2.7. Ünsüz Yumuşaması.....	34
3. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	34
3.1. İsimler.....	34
3.1.1 İsimlerde Çokluk:	34
3.1.2 İyelik Ekleri.....	35
3.1.3 İsim Çekimi	36
3.1.4. İsimden İsim Yapım Ekleri	37
3.1.6. İsim Tamlamaları.....	41
3.1.7. Özel İsimler	41
3.2. Sıfatlar	48

3.2.1. Niteleme Sıfatları	48
3.2.2. Belirtme Sıfatları.....	49
3.2.2.1. İşaret Sıfatları	49
3.2.2.2. Belirsizlik Sıfatları.....	50
3.2.2.3. Sayı sıfatları.....	50
3.2.2.4. Soru Sıfatları.....	51
3.2.3. Sıfatlarda Karşılaştırma	51
3.2.4. Sıfatlarda Pekiştirme	51
3.2.5. Adlaşmış Sıfat	51
3.3. Zamirler.....	52
3.3.1. Kişi Zamirleri.....	52
3.3.2. İşaret Zamirleri.....	54
3.3.3. Dönüşlülük Zamirleri	55
3.3.4. Belirsizlik Zamirleri	56
3.3.5. Soru Zamirleri.....	57
3.4. Zarflar	57
3.4.1. Zaman Zarfları	57
3.4.2. Yer-yön zarfları.....	57
3.4.3. Azlık-Çokluk Zarfları.....	57
3.4.4. Durum Zarfları	57
3.4.5. Soru Zarfları.....	58
3.4.6. Üstünlük Zarfları.....	58
3.5. Edatlar	58
3.6. Bağlaçlar	65
3.7. Ünlemler	68
3.8. Fiiller.....	69
3.8.1. Olumsuzluk Ekleri	69
3.8.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri	69
3.8.3. Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	70
3.8.5. Fiil Çekimi.....	72
3.8.5.1. Bildirme Kipleri.....	72
3.8.5.2. Tasarlama Kipleri	75

3.8.5.3. Birleşik Kipler.....	77
3.8.6. Birleşik Fiiller.....	78
3.8.7. Ek-Fiil	79
3.9. Fiilimsiler.....	80
3.9.1. İsim-Fiiller.....	80
3.9.3. Zarf-Fiiller	81
İKİNCİ BÖLÜM	85
2.TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI	85
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	123
3.METİN	123
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	161
4. DİZİN	161
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ	271
SONUÇ	283
KAYNAKÇA	285
TIPKI BASIM	287
ÖZ GEÇMİŞ.....	321

KISALTMALAR VE İŞARETLER

Ar.	: Arapça
bk.	: Bakınız.
c.c.	: celle celaluhu.
Far.	: Farsça
H.z.	: Hazret.
Moğ.	: Moğolca.
Rum.	: Rumca.
+	: İsim kökünü ya da gövdesini gösterir.
-	: Fiil kökünü ya da gövdesini gösterir.
-...-	: ara sözü gösterir.
[...]	: 1. İnceleme dışı ekleri ve sözcükleri gösterir. 2. Sözcüğe birden fazla ek geldiğini gösterir. 3. Türkiye Türkçesi aktarımında sayfa numarasını gösterir.
(...)	: 1. İlgili sayfa ve satır numarasını gösterir. 2. Ünlü ya da ünsüz türemesini, ünlü ya da ünsüz düşmesini gösterir. 3. Ünlülerin ve ünsüzlerin Arapça yazılışını gösterir. 4. İktibas ve Arapça Hadis olduğunu gösterir.
■	: İnceleme bölümünde, örnekleri gösterir.
✓	: Maddelenmiş açıklamaları gösterir.
...	: Başka örneklerin de olduğunu gösterir.
/.../	: Satır numarasını gösterir.
>	: Sesin, hecenin ya da sözcüğün sonraki değişimini gösterir.
<	: Sesin, hecenin ya da sözcüğün önceki halini gösterir.
> <	: Sözcüğün değişik kullanımlarını gösterir.
→	: Sözcüğün ikili kullanımını gösterir.

YAZI ÇEVİRİMİ ALFABESİ

ا	a, e
آ	ā
ب	b
پ	p
ت	t
ث	<u>s</u>
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	ḥ
د	d
ذ	z, ḏ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ẓ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ṅ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, o, ö, u, ū, ü
ه	h, a, e
ی	y, ı, i, ī

ÖZET

Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl, atlarla ilgili bir baytarnamedir. Yazarı, Şeyh Muhammed Kadızade'dir. II. Osman'a sunulmuştur. Bu eser, Süleymaniye Kütüphanesi Hüsrev Paşa Arşivinde 816/3580 arşiv numarası ile kayıtlıdır.

Eserin metin kısmı 64 varaktır. İlk varak on üç satır olup, 1b olarak numaralandırılmıştır. 32/b satır numarası olan son varak iki satır, diğer varaklar ise on beşer satırdan oluşmaktadır. Kadızade, eserini “mukaddime, bâb-ı evvel, bâb-ı sâni, bâb-ı sâlis, bâb-ı râbi‘ ve hâtime” bölümlerine ayırmıştır. Mukaddimede Osmanlı toplum yapısı, bâb-ı evvelde gaza için at beslemenin fazileti, bâb-ı sâni'de iyi ve yetili atın özellikleri, bâb-ı sâliste atların bakımı için alınması gereken tedbirler ve atların hakları, bâb-ı râbide atların yaşları ve dişleri ve hâtime bölümünde atların faydaları anlatılmıştır.

Tezin, “Giriş” bölümünde, eserin yazarı ve yazılış amacı, kimlik bilgisi, önemi ve eser incelemesinde izlenen yol üzerine bilgi verilmiştir. “İnceleme” bölümünde, yazım özellikleri, dil bilgisi ve şekil bilgisi başlıkları altında eser ayrıntılı olarak incelenmiştir. İnceleme bölümünde, incelenen özelliğin geçtiği bütün sözcükler, sayfa ve satır numaralarıyla birlikte verilmiştir. “Metin” bölümünde, transkripsiyonlu yazı çevrimi yapılmıştır. “Dizin” bölümünde, metinde geçen sözcükler ve bu sözcüklerin aldıkları çekim ekleri alfabetik olarak sıralanmıştır. Sözcüklerin bulunduğu varak ve satır numaraları belirtilmiştir. “Sonuç” bölümünde, inceleme bölümünden hareketle eserin farklı yönleri belirtilmiş ve faydası vurgulanmıştır. “Tıpkıbasım” bölümünde eserin tıpkıbasımı verilmiştir.

Metinde geçen ayet, hadis ve kalıp dualar tıpkıbasımdan alınarak transkripsiyonlu metne yerleştirilmiştir. Metinde farklı yazılışları olan sözcükler ikili yazımlar başlığı altında verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kadızade, Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl, at.

ABSTRACT

Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl is a veterinary book related to horses. It was written by Sheikh Muhammed Kadızade. It was submitted to Osman II. The book is registered with 816/3580 archive number in the Husrev Pasha archive of Suleymaniye library.

The text section of the book consists of 64 papers. The first page has thirteen lines, and was numerated as 1/b. The last page numerated as 32/b consists of two lines, while other pages has fifteen lines. Kadızade divided his book into “mukaddime, bâb-ı evvel, bâb-ı sâni, bâb-ı sâlis, bâb-ı râbi‘ ve hâtime” chapters. In “mukaddime” section, Ottoman community structure; in “bâb-ı evvel” section, the virtue of feeding the horse for gaza; in “bâb-ı sâni” section, features of the good and potent horse; in “bâb-ı sâlis” section, the precautions needed to be taken for horses ‘care and horses’ rights; in “bâb-ı râbi” section, the time of life and teeth of horses and in “hâtime” section, benefits of horses were told.

In the “Introduction” section of this thesis, the writer and the purpose of writing, credentials, the importance of the work and the course of examination were issued. In “Examination” section, the book was examined in detail under the titles of writing features, grammar, and morphology. Additionally, all words having the examined feature were presented with page and line numbers. In “Text” section, translations with transcriptions were presented. In “Index” section, the words and their inflections in the text were listed alphabetically. Also, line numbers and pages of the words were defined. In “Conclusion” section, different aspects of the book were defined according to the Examination section and its benefits were emphasized. In “Facsimile” section, the facsimile of the work was presented.

Verses, hadits, prays taking from the facsimile were placed in the transcriptional text. Words having different spellings were presented under the title of binary notation.

Keywords: Kadızade, Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl, horses.

GİRİŞ

Eserin Yazarı ve Yazılış Amacı

Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl'ün yazarı, Kadızade namıyla Şeyh Muhammed'dir.

“ 1582’de Balıkesir’de doğdu, babası kadı olduğu için Kadızade lakabıyla anıldı. Gençliğinde Balıkesir’de bir müddet Birgivî’nin talebelerinden ders okudu, ardından İstanbul’a geldi ve tahsilini burada tamamladı. Kısa bir süre sonra İstanbul’da Tercüman Tekkesi şeyhi ve Halvetî tarikatına mensup olan Ömer Efendi’ye intisap etti. Fakat tasavvufun mizacına ve fikirlerine uymadığı gerekçesiyle bu yolu bırakarak önce Fâtih Camii’nde, daha sonra 1041’de (1631) tayin edildiği Ayasofya Camii’nde ders ve vaaz vermeye başladı, şöhreti kısa sürede yayıldı. Kâtib Çelebi 1038’de (1628-29) Kadızade’nin Fâtih Camii’ndeki vaazlarını dinlediğini belirtir. 1045/1635 yılında vefat etmiştir.

XVII. yüzyılda IV. Murad Devri’nin (1623-1640) ortalarında (1630) IV. Mehmed’in saltanat döneminin (1648-1687) yedinci yılına kadar olan müddet içinde, tekke ve medrese ayrılığını körükleyen bir ayrılık hareketi ortaya çıkmıştır ki, bu harekete istanbul’da Kadızade Mehmed’in önyak olması dolayısıyla "Kadızeliler Hareketi" denmektedir. Bu hareketin mensupları hocalarının ölümünden sonra onun fikirlerini yayarak belli bir zümre oluşturmuşlardır ki, bunlar da Kadızade Mehmet’in lakabından dolayı "Kadızeliler" veya halk arasında "Fakih" den bozma "Fakılar" diye anılmışlardır.

Kadızade Mehmet Efendi ve onun takipçileri, Hz. Peygamber döneminden sonra ortaya çıkan birtakım âdet ve uygulamaları bid‘at olarak nitelemiş ve şiddetle reddetmiştir. Dolayısıyla Kadızeliler Hareketi’nin amacı, İslâm’ı Kur‘ân-ı Kerîm ve Resul-i Ekrem’in sünneti dışındaki bid‘at sayılan unsurlardan arındırmak ve bu anlayışı devletin bütün kademelerine yaymak olarak nitelendirilebilir.

Kadızeliler, yaşadıkları dönemde tenkit ettikleri meselelere tasfiyeci bir tutumla yaklaşp bütün bid‘atları gerekirse şiddet kullanarak ortadan kaldırmayı amaçlamışlardı. Ancak “*emir bi’l-ma’rûf nehiy ani’l-münker*” prensibini zorla

uygulamaya çalışmaları devlet düzenine tehdit teşkil edince siyasî otorite buna izin vermemiştir.” (TDV İslâm Ansiklopedisi İnternet Sitesi)

Metinde, Kadızade’nin 6a/8-13/ satırları arasında geçen: “İkinci bölük ‘ulemā ve ‘uḳalā ve küttāb ve şuleḥādur. Bunların üzerine lāzım olan budur ki dā‘imā oḳumağa ve oḳutmağa ve ‘amel itmege meşḡul olup emr-i bi’l- ma‘rūf ve nehy-i ‘ani’l- münker ideler. Daḥı farz-ı ‘ayn olan şerī‘at hükümlerin cümle eşnāf ehline öğredeler ve ḥalkı ‘ibādet ve ‘itā‘ite kındıralar.” ifadeleri yukarıda İslam Ansiklopedisi’nden yapılan alıntıda yer alan Kadızadeliler hareketinden ve “emir bi’l-ma‘rūf nehiy ani’l-münker” prensibinden açıkça bahsetmektedir.

Kadızade, bu eserini niçin yazdığını 3a/11/ - 5b/15/ arasında anlatmıştır. Şöyleki, 3a/11/’den 3b/12/’ye kadar Osmanlı padişahlarını övdükten sonra 3b/12-13/’te kendi adını zikretmiş, devamında 4a/10/’a kadar çocukluğundan beri her türlü varak ve telif eserin elinden düşmediğini, rastladığı her kitabı kayda aldığını ve yazıya döktüğünü anlatmıştır.

Kendi zamanına kadar birçok faydalı baytarname yazıldığını, atların faziletleriyle ilgili ayetler, hadisler, eserler ve güzel sözler seçildiğini söyleyen Kadızade, II. Osman’ı metheden sözlerinin ardından “...cenāb-ı ‘ālileri Fārisī taḥalluṣ idüp zāt-ı sūtūde-şıfātları efras ve esbak-ı meydān olup “lillāhi derrühü fārisen” kelāmına mazhar olmuşlar. Elḥamdülillāhi Te‘ālā ‘alāmet-i sa‘ādet-i ‘uzmā ve beşāret seyādet kübrīdür. Bināen ‘ālī zālike, aḥvāl-i efrāsda bir risāle-i celīle ve tuḥfe-i cemīle cemi‘ idüp der-devletlerine ihdā itdüm.” (5a/11-15/) diyerek eserin yazılış amacını belirtmiştir. Bu paragrafta, şiirlerinde Fārisī mahlasını kullanan II. Osman’ın ata binmedeki mahareti ve atlara olan ilgisinden dolayı Kadızade, atların halleriyle ilgili kıymetli bir risale ve çok güzel bir hediye toplayıp devlet kapılarına (II. Osman’a) hediye ettiğini söyler.

Eserin Kimlik Bilgisi

Kitāb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl, Süleymaniye kütüphanesi, Hüsrev Paşa koleksiyonunda 816 / 3580 arşiv numarası ile demirbaşa kayıtlıdır. 278x176 (177x107) mm. boyutlarında, kahverengi deri ciltlidir.

Tıpkıbasımın kapak sayfasından hareketle, Kitāb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl’ün aynı arşiv no ile kayıtlı bir kavs-nameye eklendiği görülmektedir. Nitekim

kapak sayfasının sol üst köşesine “1” sayı numarası verilmiş, diğer sayfalarda numaralandırma devam etmiştir. Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl, “53.” numaradan başlamaktadır. Kavs-namenin 50. sayfada bittiği görülmektedir.

Yazmanın Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl adıyla Türkiye’de 24, İngiltere’de 2, Mısır’da 3, Bosna Hersek’te 4 nüshası bulunmaktadır. (Kunul 2010; 5).

Eserin Türkiye’de bulunan nüshaları şunlardır:

- Süleymaniye Kütüphanesi, bölüm adı: Bağdatlı Vehbi-1506/1
- Süleymaniye Kütüphanesi, bölüm adı: Kadızade Mehmed-420
- Süleymaniye Kütüphanesi, bölüm adı: Esad Efendi-3695/9
- Süleymaniye Kütüphanesi, bölüm adı: Fatih-5419/2
- Süleymaniye Kütüphanesi, bölüm adı: Hekimoğlu-787/2
- Süleymaniye Kütüphanesi, bölüm adı: Hacı Mahmud-2055
- Atıf Efendi Kütüphanesi-1533/5
- Köprülü Kütüphanesi, bölüm adı: Mehmed Asım Bey-726
- Nuruosmaniye Kütüphanesi-3699
- Nuruosmaniye Kütüphanesi-4990
- Millet Kütüphanesi, bölüm adı: Ali Emirî Tıp-43/2
- Millet Kütüphanesi, bölüm adı: Ali Emirî Tıp-43/3
- Millet Kütüphanesi, bölüm adı: Ali Emirî Tıp-257/1
- İstanbul üniversitesi Kütüphanesi, T Y-618
- İstanbul üniversitesi Kütüphanesi, T Y-2181
- Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Kütüphanesi-98/1
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, bölüm adı: Belediye-0/54
- Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi,bölüm: Mehmed Reşad-898
- Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, bölüm adı: Mehmed Reşad-901
- Millî Kütüphane-1691/1
- A.Ü. Veteriner Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı Arşivi-22755/2

- Bursa İnebey Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, bölüm adı: Genel-2113/1
- Bursa İnebey Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, bölüm adı: Genel-1582/8 Giresun il Halk Kütüphanesi-3625 (Şen 1995: 177-263)

Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl'ün metin kısmı 64 varaktır. “1b” satır numarasıyla başlattığımız ilk varak 13 satır, 32b satır numarası olan son varak 2 satır diğer varakları ise 15'er satırdan oluşmaktadır.

1b olan ilk sayfasının üst kısmında kırmızı mürekkeple çizilmiş ve kenarları sarmaşık figürleriye bezenmiş dikdörtgen biçiminde bir tezhip ve bu tezhibin içinde mavi, kırmızı ve beyaz ağırlıklı çiçek figürleriyle dolu kahverengi zeminli bir desen bulunmaktadır. Bu desenin üzerinde sütun biçiminde, koyu mavi tonlu şekiller mevcuttur. Birinci satırdaki besmele sarmaşık deseniyle bezenmiştir.

Eserde geçen başlıklar, bâbların adları ve ana cümleleri ayıran noktalar kırmızı mürekkeple yazılmış ve çizilmiştir. Eserde geçen ayet ve hadislerin de üstten kırmızı mürekkeple çizildiği görülmektedir.

Satırlar, gayet düzgün olup kalın dikdörtgen içine alınmıştır. Satır sonundaki sözcükler sıkıştırılarak yazılmıştır.

Metinde harekeler kullanılmıştır. Biraç sözcüğün dışında hareke hatasının yapılmadığı görülmüştür.

Eserdeki Türkçe sözcüklerde Eski Anadolu Türkçesinin özellikleri belirgin olarak görülmektedir. Arapça ve Farsça sözcükler asıllarına uygun olarak yazılmış ve harekelenmiştir. Bazı Arapça, Farsça sözcüklerde Türkçe okunuşa göre ses olayları meydana getirilmiştir. Bu örnekler tezin inceleme bölümünde ayrıntısıyla verilmiştir.

Eserde dinsel ve ilimsel anlatı temel olmak üzere, II. Osman'a bazı tavsiyeler, uyarılar ve dönemin eleştirisinin olması esere siyasetname özelliği de kazandırmaktadır.

Eserin İçeriği

1b nolu ilk varak, besmele ile başlar. Allah'a övgüyle devam eder.

2a'da, yarattığı düzen, Kur'an âlimlerine, yiğit askerlere, nebilere ve din büyüklerine verdiği hidayet ve saadetten dolayı Allah'a şükredilir. Allah'a olan şükrü tam olarak eda edememenin acizliği üzerine dört dizelik bir nazmla devam eder.

2b'de, Muhammed Resûlullâhu'l- Mustafâ (2b/6/)'ya, bu satırdan 3a/13/'e kadar din erkanına, Arap bölgesinde yaşamış Allah'ın rahmetine layık olmuş hayvanat, insanlar, cinler ve melekler, İslam ve iman meydanının atları övülmüş ve onlara dua edilmiştir.

3a/13/'ten 3b/12/'ye kadar, İslam'a hizmet etmiş peygamberler, ashab ve din büyüklerinin övüldüğü ve onlara dua edilen on dört beyitlik bir nazm bulunmaktadır.

3b/12/'de, Kadızade (bk.3b/12-13/) kendisini takdim etmiş; devamında çocukluğundan bu eseri yazana kadar geçen sürede bütün ilim ve fen âlimlerinden istifade ettiğini, seyirde ya da evde olan her âlime talebelik ettiğini, elinden varak ve telif eserlerin düşmediğini, yeni bir eser gördüğü anda hemen kağıda geçirdiğini belirtmektedir. Bunu meth edilmek için yapmadığını Allah'ın 4a/14/ ve 4a/15/'te geçen ayetindeki emrine imtisal etmek için yaptığını vurgulamıştır.

4b'nin ilk üç satırında, üç beyitlik bir nazm ile mütevazılığını ifade eden Kadızade akıllı insanın kendisiyle iftihar etmekten kaçınması gerektiğini dile getirmiştir. Devamında, öğrendiği ilimlerden birinin de feraset (at ilmi) ilmi olduğunu, bu alanda birçok faydalı baytarname yazıldığını belirtmiştir. 4b/10/'dan 5b'ye kadar II. Osman'a övgüler dizen Kadızade, "*Ahvâl-i efrâsda bir risâle-i celîle ve tuhfe-i cemîle cemi' idüp der- devletlerine ihdâ itdüm.*" (5a/14-15/) diyerek eserin yazılış amacını söylemiştir.

5b'de, II. Osman'ın eseri kabul etmesini dilemesiyle başlar. Devamında kitabın adını Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl ettiğini söyler ve kitabın bölümlerini "*...bir **muḩaddime** ve bir **ḩâtıme** ve dört **bâb** üzere tertîb itdüm **bâb-ı evvel** efrâs-ı firâset ḩarîn ḩaḩḩında ve fezâ'ilinde vârid olan âyât-ı kerîme ve eḩâdis-i şaḩîḩa ve âsâr-ı latîfe zikir ve beyânındadır **bâb-ı sâni** atlaruñ eyüsi ve yetelüsi 'alâmetleri beyânındadır **bâb-ı** atlaruñ tedbîrlerin ve ḩaḩḩların beyân ider **bâb-ı râbi'** atlaruñ dişlerin ve yaşların beyân ider.*" sözleriyle belirtmiştir.

5b/8/'den 32a/6/'ya kadar yukarıda adları belirtilen bâblar açıklanmıştır. Bu bâbların başlıklar halinde özeti şöyledir:

1. Mukaddime (5b/8/ - 9b/6/):

Kadıızade bu bölümde, Osmanlı toplum yapısı hakkında tespit ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre, Osmanlı toplumu dört sınıfa ayrılmıştır:

- ✓ Kılıç için tayin olunanlar,
- ✓ İlim ve kalem için tayin olunanlar,
- ✓ Sanat ve ticaret için tayin olunanlar,
- ✓ Ekin biçmek için tayin olunanlar,

Bu bölükleri zapt etmek ve korumak için padişahlık makamı tayin edilmiştir.

Bu dört sınıfın dışında kalanların zorla da olsa bir sınıfa tayin edildiklerini ancak bu yüzyılda gerekli teftişlerin yapılmadığını bu nedenle halkın zarara uğradığını belirtmiştir. 7a'da bu eleştiriyle ilgili bal arısı konulu bir manzum hikâye anlatmıştır.

8a'da, “*kovmakda ve kaçmakda ve cenkde ve kat'-ı mesāfe itmekde*” (8a/1-2/) hangi atın daha iyi olduğunu *İskender-i Zülkārneyn* ve *Aresteālīs* arasında geçen bir hikâyeyle anlatmıştır. Bu hikâyedeki denemelere göre, hürmayī toru atın açıklıkta ve şusuzlukta, siyāh at ile yine hürmayī toru atın gece görüşünde iyi olduğu sonucuna varıldığı aktarılmıştır. 8b/4'ten itibaren atın üstün nitelikleri bu niteliklere sahip diğer hayvanlarla karşılaştırılarak verilmiştir. 8b/13/-9a/6/ satırları arasında Hz Ömer'in at binmede ve sikirdmedeki üstünlüğünden bahsedilmiştir. 9a/7/-9a/15/ arasında Hz. Muhammed'in yirmi üç atının adları sayılmıştır. Devamında Hz. Muhammed'in ata binerken okuduğu dua ve ayet-i kerime verilerek mukaddime bölümü sonlandırılmıştır.

2. bāb-ı evvel (9b/6/ - 23b/11/):

Gaza için at beslemenin fazileti üzerinedir. Atların kafirleri ve cinleri korkuttuğu, ayetlerle anlatılmıştır. Atın evcilleşmesinde Allah'ın tesiri olduğundan bahsedilmiştir. Gazilerin atlarının çıkardığı “*žabḥ* (10b/14/)” sesinden hareketle atların Allah'ı zikrettiğinden ve böylece Allah katında mertebelerinin yüksek olduğundan bahsedilmiştir.

11a/4/ - 11b/7/ arasında atın yeminin, suyunun, fişkısının ve bevlinin sevap olduğu çeşitli hadislerle belirtilmiştir. 11b/10-11/'de verilen hadis-i şeriften

hareketle, atın üç türünden bahsedilir: *Rahmana* ait olan at, *insana* ait olan at, *şeytana* ait olan at.

12b/5/ - 13a/1/ arasında nakledilen bir hadisten hareketle, atın üç halinden söz edilmektedir. Bir kimseye *günah* (13a/4-5/), bir kimseye *perde* (13a/9-10/, 13b/6-7-8/), bir kimseye *ecir ve sevaptır*. (13a/10/ - 17a/8/ arası)

13b/4/ ile 23b/11/ arasında at beslemenin fazileti, ecir ve sevabıyla ilgili beş ayet-i kerime ve yirmi beş hadis-i şerif verilmiştir. Bu ayet-i kerimelere ve hadis-i şeriflere göre at beslemenin karşılığı olarak verilen ecir ve sevapların neler olduğu söylenmiştir.

22a/1-7/ arasında Resulullah'ın hadislerinden hareketle bereketin atların alınlarında olduğu, atların yelesinin, perçeminin ve kuyruğunun kırılmasının caiz olmadığı belirtilmiştir.

22a/7/ - 23b/11/ arasında atların fiziksel özellikleri verilerek hayırlı, bereketli ve mübarek olanları Hz. Muhammed'in tavsiyeleri üzerine ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

3. bâb-ı sâni (23b/11/ - 26b/11/):

Bu bâbda, iyi ve yetili atın özellikleri anlatılmıştır. Bâb, kâmil atın “y” sesiyle başlayan yirmi yedi fiziksel özelliğinin sıralanmasıyla başlamıştır:

“*yürügen, yügrük, yiyigen, yaşşı, yüksek, yoğun bilekli, yumşak tüli, yaşdağaç karınlı, yumrı tırnaklı, yancıklı, yağız, yufka derili, yay boyunlu, yürekli, yalağı geniş, yeyni, yelesi ince ve uzun, yedelgen, yavaş, yatğan, yüzgeç, yedi yaşlı, yüzi güzel, yapılı, yırtmaçlı, yacancı, yırtılmış.*”(23b/12-13-14-15/ ve 24a/1-2/)

24a/3-15/ arası başka bir sınıflamayla bu bölüme devam edilmiştir.

Üç yeri güzel kadına benzemeli: *güzel olmalı, ince ve uzun saçlı, çok yancıklı*. Üç yeri deveye benzemeli: *uzun boylu, deve kirpikli, yoğun ve dik kık sinirli*. Üç yeri şu şığına benzemeli: *yoğun ve kısa bilekli, karnının altı yassı, kuyruk yatağı geniş*. Üç yeri katıra benzemeli: *uzun kulaklı, kamçı kuyruklu, turp gibi yuvarlak tırnaklı*.

24b/1-7/ arasında atın iyisi olarak altı özellik sıralanmıştır: *güzel yüzlü, heybetli, kuvvetli, uzun boylu, yassı yağrınlı, hoş sesli*.

24b/7/'de “bu i'tibār üzre atlaruñ eyüsi oldur ki” diye söze başlayan Kadızade, yukarıda bahsi geçen tecrübelerle kendi ilmini birleştirerek 25b/9/'a kadar iyi atların özelliklerini ayrıntılı bir biçimde sıralamıştır.

25b/8-9/'da Levn'nin toru atı öven bir beyitine yer verilmiş, devamında açık toru atı ikinci olarak övülmüştür. Sonrasında hünerli atlar olarak, *demir kır at*, *siyah at*, *çil at*, *ak at*, *kula at*, ve *al at* özellikleriyle anlatılmış; iyi ve kötü yönleri belirtilmiştir.

26a/4/ - 26b/6/ arasında makbul olan atın özellikleri anlatılmıştır. Devamında *Seklāvī* cinsini atların en iyisi ve güzeli olarak nitelendirir. *Küheylān*, *Ṭurayfī*, *Kebīşe*, *Havvāere*, *Maḥmūdī*, *Ma'nek*, *Übiyyān*, *Huzīnīk*, *Gerek*, *Dükkelāvī*, *Şa'īdī* cinslerinin adları sayılmıştır. *Bağdād*, *Başra*, *Laḥza*, *Türkmen*, *Ġazze*, *Şām*, *Beriyye* ve *Mısır*'ın bazı yerlerinde iyi ve yükrük atların olduğundan bahsedilerek bāb-ı sālīs'e geçilmiştir.

3. bāb-ı sālīs (26b/11/ - 30b/5/):

Atların bakımı için alınması gereken tedbirlerden ve atların haklarından bahsedilmiştir. Buna göre:

- ✓ At, temiz ve kuru tutulmalıdır.
- ✓ Yuları iki tarafından bağlanmalıdır.
- ✓ Kösteği ve peyvendi olmalıdır.
- ✓ Altına kuru fişkı serilmelidir.
- ✓ Kaşındığı zaman altına bir kap konmalıdır.
- ✓ Uzun günlerde yemi gündüz verilmelidir.
- ✓ Kuşluk vakti ve ikindiden sonra su verilmelidir.
- ✓ Yelesi, kuyruğu ve ayakları sıcak su ile yıkanmalıdır.
- ✓ Günde iki kere tımar edilmelidir.
- ✓ Ayaklarının açılması için üç gün yatırılmayıp gezdirilmelidir.
- ✓ Bir yere gitmeyen atın yem ölçüsü beş gün için bir kiledir.
- ✓ Eğer at yola gidecekse yemi şinik olarak verilmelidir.
- ✓ Ata binerken üzeniye sağlam basılmalı ve üzeni sağlamlaştırılmalıdır.
- ✓ At, dumandan ve yağmurdan korunmalıdır.

- ✓ Yorgun ata hemen su ve yem verilmemelidir; su yemden önce verilmelidir.
- ✓ Atın bileklerindeki balçık iyi yıkanmalıdır.
- ✓ Atın her ayağı sekiz çivi ile nallanmalıdır.
- ✓ At üç dizginden ve her dizginde bir milden fazla koşturulmamalıdır.

27b/8/-28a/8/ arasında atı çok koşturmanın ve at üstünde çok durmanın ata ve insana olan zarardan bahsedilmiştir. Devamında 29a/13/'e kadar, hayvan haklarından söz edilmiş, bu haklara uyulmamasının cezası, uyulması durumundaki mükāfatı kıssalardan, hikāyelerden ve hadislerden örnekler verilerek açıklanmıştır.

29a/13/'ten 30b/5/'e kadar otuz yedi beyitli bir nazım kısmı vardır. Nazımda, adaletli olmanın faziletleri, Hz. Ali'nin karıncayı ezmesiyle karıncanın hakkını anlatan adalet temalı kıssa ve Sultan Murat'ın başından geçen bir hikāye anlatılmıştır.

4. *bāb-ı rābi'* (30b/5/ - 31a/10/):

Atların yaşları ve dişleri hakkında bilgi verilmiştir. 30b/5-10/ arasında atın dişlerine verilen adlar söylenmiştir: *ibtidā'ıyyāt*, *senāyā*, *vāstāt*, *rübā'ıyāt*. 30b/9/ - 31a/10/ arasında atın yaşı ile beraber dişlerinin değişimi hakkında bilgi verilmiştir.

5. *ḥātıme* (31a/10/ - 32b/2/):

Atların faydaları beyan edilmiştir. 31a/10/ - 32a/3/ arasında atın iç ve dış organlarının iyi geldiği hastalıklar şunlardır:

ḡa'ıfū'l- baṣar (görme zayıflığı): Atın beyni ile bal karıştırılırlıp sürülürse gözü kuvvetlendirir.

uḡuk: Atın beyni ile bal karıştırılıp bir dirhem yedirilir. Atın yüreği kurutulup bir miskal yedirilir.

ḡafaḡān hastalığı (*kalp çarpıntısı*): Atın dili biryan edilip bal ile yedirilir.

böbrek taşı: Atın yüreği kurutulup bal ile karıştırılıp yedirilir.

kanlı idrar: Atın ödü, bir miktar günlük ve topalakla karıştırılıp yedirilir.

dalak ağrısı: Atın dalağı sirkeyle pişirilir, beş miskal yedirilir.

niḳrīs renci (ayak ağrısı): Atın hayasına subr ve tuz döküp bal ile beraber ayaklara sürülür.

karınca istilası: Atın hayası sirke ile ezilerek karınca inine dökülür.

kısır kadın: Atın hayası sirke ile ezilerek beş kez içirilir.

zīku'n- nefes renci (nefes darlığı): Atın hayası sirke ile ezilerek içirilir.

arıklık (zayıflık): Atın hayası sirke ile ezilerek içirilir ya da atın sütü beş kez içilir.

sancı: Atın hayası sirke ile ezilerek beş kez içirilir.

kuduz köpek ısırması: Atın kanı yaraya sürülür.

dā'ī's- sa'leb renci (saç dökülmesi): Atın kanı yaraya sürülür.

horlamak: Atın dişi horlayan kişinin başının altına konur. Eğer, bebeklerin beşiğine konursa onları korur.

bel ve yan ağrısı: Atın ayağı ağrıyan yere sürülür.

burun kanaması: Atın tüyü yakılarak külü burna üfürülür.

vücuttaki yaralar: Atın tüyü yakılarak külü yaraya ekilir.

ishal: Atın kemiği beyazlaşınca kadar yakılır, yumurta sarısıyla karıştırılıp yedirilir.

yerḳān (sarılık): Atın bağı pişirilip yedirilir.

Bu hastalıkların dışında atın sağ gözü şeker ve misk ile kurutulup yenirse halk içinde şerefli, itibarlı olunacağı söylenmiştir.(31a/14/)

32a/3-5/ arasında atın faydalarının çok olduğundan ancak padişahı yormamak için söze son verildiğinden bahsedilmiştir.

32a/5/ ile metnin son satırı 32b/1/ arasında on iki beyitlik bir nazm bulunmaktadır. Bu manzum parçada eserin sunulacağı II. Osman'a hayır dua edilmiş,

32b eserin son varakı olup iki beyitten ibarettir. Kadızade,

/1/

Ḥayr ile ḥatm eyle idüp iḥtişār

Ḥātime-i da'veti pāyān-ı kār

/2/

Sen dahı Cāmī gibi bī-irtiyāb

Ḳıl raḳam ḥātime-i temme’l- kitāb,

beyitleriyle o devirde gelenek olan “temme’l- kitāb (Kitabı bitir.)” ifadesini kullanmıştır.

Kitāb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl’ün Önemi:

Kitāb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl, Türk-İslam tarihinin önemli figürlerden biri olan atın faziletini, çeşitliliğini, atlara hangi koşullarda, nasıl bakılması ve onların nasıl beslenmesi gerektiğini göstermesi bakımından önemli bir baytarnamedir.

Bununla birlike, eserin 17. yüzyılda yazılması, hem Eski Anadolu Türkçesi hem de 17. yüzyıl Osmanlı Türkçesini barındırması Türkçenin tarihi gelişimini takip etme hususuna katkı sağlamıştır.

Baytarname, Kadızade’nin kendi kaleminden çıkmış en eski nüshadır. Osmanlı topraklarında atlarla ilgili derli toplu ilk baytarname olan bu nüsha, bu alanda daha sonra yazılan eserlere kaynaklık etmiştir. Nitekim, diğer nüshaların bu eseri takliden yazıldıkları, sahip oldukları varak sayılarının bu nüshaya göre az olduğu ve kullanılan ifadelerin ciddi değişiklik gösterdiği görülmektedir. Dolayısıyla, bu eser orijinal olmasıyla ayrı bir değere sahiptir.

Çalışma Hazırlanırken İzlenen Yol:

Tezin “İnceleme” bölümü, *Yazım Özellikleri* ve *Dil Bilgisi* olarak iki bölümden oluşmaktadır.

“**Yazım Özellikleri**” bölümünde, ünlü ve ünsüzlerin yazımları ve ayrıca bitişik yazımlar başlığı altında bağlaçların, edatların ve ek fiilin yazımları gösterilmiştir.

“**Dil Bilgisi**” bölümünde, *Ses Bilgisi* ve *Biçim Bilgisi* olmak üzere iki alt bölüm vardır. *Ses Bilgisi* alt bölümünde, metinde kullanılan ünlülerin ve ünsüzlerin özellikleri, ünlü ve ünsüz olayları örnekleriyle birlikte verilmiştir. *Biçim Bilgisi* alt bölümünde, ad, sıfat, adıl, zarf, edat, bağlaç ve fiillerin metindeki kullanılış biçimleri ve diğer biçim özellikleri örnekleriyle birlikte incelenmiştir. Metnin yazım ve dilbilgisi özellikleri incelenirken sözcüğün hangi sayfada ve satırda olduğu sayfa

numarasının yanında satır numarası yazılarak [ḳul+lan-dırmak (14a/13/) vb.] belirtilmiştir. Sözcüklere gelen isimden isim yapım ekleri “+” [arka+ñ+da (17b/11/) vb.], isimden fiil yapım ekleri ve fiilden fiil yapım ekleri “-“ [yaz – ılur (13a/14/) vb.], inceleme konusu olmayan ekler ve yan sözcükler “[...]” [bağ+la-[dılar] (8a/6/), [Rabbiñüzüñ] ni‘meti+n (10b/1/), **vb.**], düşen ünlüler ise “-(...)-“ biçiminde gösterilmiştir.

Tezin “**Türkiye Türkçesine Aktarımı**” bölümünde, metnin günümüz Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

Tezin “**Metin**” bölümünde, Arap harfli metnin çevriyazısı verilmiştir. Çevriyazıda, her sayfa “1b, 2a, 2b, 3a, ... 32b” biçiminde numaralandırılmış, satırlar ise “/1/, /2/, /3/, ...vb.” biçiminde gösterilmiştir.

Transkripsiyon harfleri tablo olarak verilmiş, bu tablo doğrultusunda metnin yazı çevrimi yapılmıştır. Āyet ve hadislerin transkriptli çevrimi yapılmamış, olduğu gibi çevriyazıya aktarılmıştır. Özel adların ve unvanların ilk sesleri büyük harfle yazılmıştır. Arap harfli metinde bitişik yazılmış olan edatlar, çevriyazıda kendinden önceki sözcüğe kısa çizgi (-) ile birleştirilerek [ḥakkı- çünkü (10b/13/), barmağı-ile (16b/11/) vb.] gösterilmiştir.

“**Dizin**” bölümünde, metinde geçen sözcükler, söz öbekleri ve ifadeler metindeki anlamlarıyla birlikte alfabetik olarak sıralanmış, metinde geçtikleri varak ve satır numaraları gösterilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. YAZIM ÖZELLİKLERİ

1.1. Ünlülerin Yazımı

1.1.1. a Ünlüsünün Yazımı:

a. Söz başında a ünlüsü için medli elif (ا), üstünlü elif (اَ), dik üstünlü elif (اِ) ve üstünlü ‘ayn harfi kullanılmıştır. Aynı sözcüklerde [altına (26b/14/) - altında (27a/9/), atlaruñ (5b/7/) - atı (21b/4/), ayakları (22b/8/) – ayağında (22a/11/) gibi], bazen medli elifin bazen de üstünlü elifin kullanıldığı görülmektedir.

- ‘āme (1b/8/), ‘asker (2a/3/), ālā‘ihi (2a/9/), ‘aleyhi (2b/7/), arz (2b/11/), āl (3a/6/), anlara (3b/8/), āyāt (4b/9/), āsār (5b/5/), atlaruñ (5b/7/), atı (21b/4/), ādem (5b/9/), artuk (5b/10/), ayakları (5b/10/), ahvālın (6a/4/), atmağa (6a/5/), aralarında (6a/12/), ammā (6b/8/), arada (7a/8/), aña (7a/11/), āyine (7a/14/), āhar (7b/5/), atlaruñ (8a/5/), ahūra (8a/6/), al (8a/7/), ak (8a/10/), altıncı (8a/11/), açlığa (8a/15/), andan (8b/2/), anlar (8b/3/), ālāt (8b/10/), ardından (8b/10/), arkalari (10a/15/), ardınca (10b/7/), ağzına (10b/9/), āvāz (11a/3/), altun (12a/15/), alup (13a/4/), āteşinden (13b/15/), aşı (14a/10/), akçeye (15a/1/), artuğan (15a/1/), āşikāre (15a/3/), alınlarında (15b/13/), ağaç (16b/1/), aşhābu (17a/9/), āhiret (17b/3/), ablağ (18a/7/), ahādīs (18b/11/), adım (19a/3/), a‘lāsın (20a/2/), atar (20a/4/), atılmaz (20a/6/), arpa (21a/9/), ayırtlar (21a/9/), aşayın (21b/5/), ayakları (22b/8/) almacığı (25a/4/), ağzınıñ (25a/6/), alçak (25a/11/), aşıkları (25a/12/), aşırı (25a/13/), açuk (25b/9/), aşagası (25b/10/), alma (25b/15/), açıla (27a/4/), altına (26b/14/), altında (27a/9/), āhiretde (27b/7/), ālām (29a/14/), acıdı (29b/7/), ağladı (29b/7/), armağanı (30b/1/)

b. Söz içinde a ünlüsü için hem Türkçe hem de Arapça ve Farsça sözcüklerde üstün (اَ), uzun a‘larda (ā) son harfte üstün ve yanında elif (اِ) ve metindeki sayısı

az olan bazı Arapça sözcüklerde “a” sesini dört elif miktarı uzatmak için medli elif (ā / ʾ) kullanılmıştır.

- *dāʿim* (1b/2/), *kāʿim* (1b/3/), *cenāb* (1b/3/), *bunlara* (2a/4/), *pāyidāra* (3a/12/), *cān* (3b/9/), *kelimātdan* (4a/12/), *daḥı* (4b/5/), *kılcağaz* (8b/1/), *ayaqları* (9a/4/), *olmazlar* (14b/10/)

c. Söz sonunda a ünlüsü için en çok son harfe bitişik üstünlü güzel he (ʾ), “aḥa” sözcüğünün sonunda dik üstünlü elif (ʾ), uzun a (ā) ile biten sözcüklerde son harfte üstün ve yanında elif (ʾ), bazı uzun aʿlarda (ā) son harfte üstün ve yanında medli elif (ʾ) ve ayrıca Teʿālā sözcüğünde bazen lam harfinin üstünde dik üstün ve bitişğinde “ye (ʾ)” bazen de bazen lam harfinin üstünde üstün ve bitişğinde “ye (ʾ)” kullanılmıştır:

- *üslūbda* (1b/12/), *şoḥra* (1b/12/), *hūdā* (2a/10/), *senā* (2a/10/), *şafā* (3b/2/), *maẓmūnınca* (4a/8/), *fāʿika* (4a/10/), *ola* (4b/1/), *Teʿālā* (17a/14/), *Teʿālā* (17b/1/), *āzā* (22b/1/), *olmaya* (25a/4/), *aḥa* (26a/12/), *altına* (26b/14/)

1.1.2. e Ünlüsünün Yazımı:

a. Söz başında e ünlüsü için üstünlü elif (ʾ) kullanılmıştır:

- *eṣās* (1b/4/), *efkār* (4a/8/), *eylūgine* (6a/14/), *eger* (7a/8/), *eyle* (7b/1/), *edā* (13b/7/), *eytdi* (21b/3/), *eyüdü* (23a/4/)

b. Söz içinde e ünlüsü için üstün (ʾ) ve Arapça sözcüklerin asıllarına bağlı olarak üstünlü güzel he (ʾ) kullanılmıştır.

Üstün (ʾ) ile söz içinde e:

- *aḥsen* (1b/11/), *itmekde* (8a/2/), *beslemek* (9b/6/), *girmezler* (10a/4/), *beklemek* (13b/8/), *eylese* (14a/2/), *üzerine* (19b/12/), *dimekdür* (23a/4/), *ürkek* (25a/14/)

Üstünlü güzel he (ʾ) ile söz içinde e:

- *cümlesi* (3b/6/), *nesnelere* (6b/5/), *gicede* (14b/7/), *virmeyeler* (27a/12/), *esirgedüğüñ* (29a/4/), *çenesi* (30b/13/), *gidere* (31b/7/)

c. Söz sonunda e ünlüsü için üstünlü güzel he (ʾ) kullanılmıştır.

- *nimetlerine* (2a/10/), *nesnelere* (6b/5/), *rivāyetde* (10a/3/), *gicede* (14b/7/), *üzre* (23a/1/)

1.1.3. ı Ünlüsünün Yazımı:

a. Söz başında ı ünlüsü için esreli elif (ı) kullanılmıştır.

- *ırağ* (7b/1/), *ırmağ* (24b/14/), *ıssı* (27a/2/)

b. Söz içinde ı ünlüsü için esre (ı) kullanılmıştır.

- *hālīk* (1b/6/), *kanķısı* (3b/7/), *kılıc* (5b/11/), *atımı* (12a/15/), *alınlarında* (16b/4/), *kısmından* (20b/7/), *beyānındadır* (23b/11/), *ayağınıñ* (26a/7/)

c. Söz sonunda ı ünlüsü için dik esreli ye kullanılmıştır. “-ki” bağlacının sözcüğe bitişik yazıldığı durumlarda da sözcüğün son harfi olan “-ı” ünlüsü esre ile değil dik esreli ye ile yazılmıştır.

- *dağı* (3b/8/), *kanķı* (4a/7/), *oldı-ki* (4b/11/), *nolaydı* (6b/14/), *arısı* (7a/3/), *kılı* (8b/7/), *kuyruğı* (23a/4/), *fışkı* (26b/14/)

1.1.4. i Ünlüsünün Yazımı:

a. Söz başında i ünlüsü için Türkçe sözcüklerde esreli elif ye (ı), Arapça sözcüklerde esreli elif (ı) kullanılmıştır. İkinci harfi cezmlı olan Türkçe sözcüklerde de esreli elif (ı) kullanıldığı görülmektedir.

Esreli elif ye (ı) ile söz başında i:

- *idüp* (2a/7/), *idemezin* (2a/10/), *it* (3b/11/), *idi* (8b/15/), *içün* (19b/2/), *ikinci* (24a/12/), *ile* (24b/13/), *iken* (28a/5/)

Esreli elif (ı) ile söz başında i:

- *ihtirāʿ* (1b/9/), *insanı* (1b/11/), *ifādesinden* (4a/1/), *İslāmuñ* (11b/7/), *itmişdür* (15a/5/), *itmek* (15a/5/), *imām* (24b/4/), *ikindiden* (27a/1/), *imdi* (28b/13/)

b. Söz içinde i ünlüsü için esre (ı) kullanılmıştır.

- *hazretinüñ* (1b/3/), *ittifāk* (5b/8/), *ehline* (14a/12/), *itmişdür* (17a/4/), *kişiye* (21b/7/), *bir* (23a/7/),

c. Söz sonunda i ünlüsü ve Arapça sözcüğün sonundaki uzun i (ī) için dik esreli ye (ے), “ki” bağlacında esreli güzel he (ے) kullanılmıştır. Ayrıca, Farsça kurulan tamlamalarda tamlama -i’si güzel he’nin üstünde esreli hemze ile gösterilmiştir. “*ḥadis-i şerīf* (17a/2/), *āyet-i kerīme* (14b/5/), *kelām-ı kadīm* (16b/6/), *ḥāşıl-ı kelām* (15b/7/))” tamlamalarında tamlama -i’si gösterilmemiş, cezm kullanılmıştır.

Dik esreli ye (ے) ile söz sonunda i:

- *itdi* (2a/9/), *peygamberi* (3a/9/), *iki* (3b/10/), *üçünci* (6b/3/), *müşrikleri* (18a/9/), *teñri* (19a/6/)

Arapça sözcüğün sonundaki uzun i (ī):

- *Ebī* (14a/15/), *Enmārī* (15b/10/), *ya’nī* (16b/12/), *Dimyātī* (17b/4/)

“ki” bağlacında esreli güzel he (ے):

- *toprağam ki* (4b/1/), *buyurmışdur ki* (9b/7/), *olur ki* (19a/13/)

1.1.5. u Ünlüsünün Yazımı:

a. Söz başında u ünlüsü için elif ötreli vav (ۇ) ve ötreli elif (ې) kullanılmıştır.

Ötreli elif vav (ۇ) ile söz başında u:

- *ufk* (4b/12/), *uyluğa* (24b/10/), *urmazlar* (27a/15/), *ululayup* (28b/1/)

Ötreli elif (ې) ile söz başında u:

- *umūd* (4b/12/), *uḥrāhū* (4b/12/), *‘ulemā* (5b/8/)

b. Söz içinde u ünlüsü için ötreli vav (ۇ) ve ötre (ُ) kullanılmıştır.

Ötreli vav (ۇ) ile söz içinde u:

- *bunlaruñ* (6a/2/), *budur* (6a/2/), *meşgul* (6a/5/), *buyurdı* (11a/6/),

Ötre (ُ) ile söz içinde u:

- *artuḵ* (5b/10/), *atuñ* (5b/10/), *olunmışdur* (5b/11/), *oḵumağa* (6a/9/), *ḥuşūşā* (6a/14/)

c. Söz sonunda u ünlüsü için ötreli vav (ۇ) kullanılmıştır.

- *boyunlu* (26b/7/), *karşu* (19a/3/)

1.1.6. ü Ünlüsünün Yazımı:

a. Söz başında ü ünlüsü için elif ötreli vav (ؤ) ve ötreli elif (إ) kullanılmıştır.

Elif ötreli vav (ؤ) ile söz başında ü:

- *üzere* (5b/3/), *üsti* (22b/15/), *üç* (24a/4/)

Ötreli elif (إ) ile söz başında ü:

- *ümıddür* (5b/1/)

b. Söz içinde ü ünlüsü için ötreli vav (ؤ) ve ötre (إ) kullanılmıştır.

Ötreli vav (ؤ) ile söz içinde ü:

- *içün* (5b/11/), *tüfenk* (6a/5/), *bölükleri* (6a/5/), *yüksek* (23b/13/)

Ötre ile (إ) ile söz içinde ü:

- *Rabbiñüzüñ* (10b/1/), *dünyā* (17b/3/),

c. Söz sonunda ü ünlüsü için ötreli vav (ؤ) kullanılmıştır.

- *eyü* (6a/3/), *diyü* (17b/2/)

1.1.7. o Ünlüsünün Yazımı:

a. Söz başında o ünlüsü için elif ötreli vav (ؤ) ve ötreli elif (إ) kullanılmıştır.

Elif ötreli vav (ؤ) söz başında o:

- *olunmışdur* (5b/11/), *okumağa* (6a/9/), *od* (7b/15/), *otladuğı* (13a/15/), *oyun* (20b/9/), *ol* (28a/9/)

b. Söz içinde o ünlüsü için ötre (إ) ve ötreli vav (ؤ) kullanılmıştır.

Ötre (إ) ile söz içinde o:

- *şoñra* (25b/10/)

Ötreli vav (ؤ) ile söz içinde o:

- *boyunlu* (18a/7/), *tondur* (22b/ 4/), *şolı-* (23b/4/), *hoş* (24b/2/)

1.1.8. ö Ünlüsünün Yazımı:

a. Söz başında ö ünlüsü için elif ötreli vav (و) kullanılmıştır.

- *ötüri* (21b/11/), *öñ* (22b/1/), *öküz* (24a/10/)

b. Söz içinde ö ünlüsü için ötreli vav (و) ve ötre (') kullanılmıştır.

Ötreli vav (و) ile söz içinde ö:

- *görmek* (21b/13/), *gönül* (24b/5/), *göğüsli* (24b/11/)

Ötre (') ile söz içinde ö:

- *bölükleri* (6a/5/), *sözdür* (26a/10/), *dört* (26b/2/)

1.2. Ünsüzlerin Yazımı

1.2.1. p Ünsüzünün Yazımı:

İncelediğimiz metinde “-p” ünsüzü söz başı, söz içinde aslına bağlı kalınarak “p (پ)” ile yazılmıştır. Zarf-fiil eki olan “-b”, metnin bütününde “b (ب)” ile yazılmış, yazı çevriminde de “b (ب)” olarak okunmuştur.

Söz başında ve ortasında p (پ) ile yazılanlar:

- *peygamberi* (3a/9/), *pāyidāra* (3a/12/), *penāh* (3b/3/), *sipih* (2b/4/), *toprağam* (4b/1/), *tekāpu* (4b/6/), *pādişāh* (4b/11/), *arpayı* (21a/10/), *pāldım* (26a/8/)

Zarf-fiil eki olan “-b”:

- *idüp* (2b/9/), *olunup* (6b/14/), *görüüp* (14b/4/), *başup* (27a/6/)...

1.2.2. ç Ünsüzünün Yazımı:

İncelediğimiz metinde, “-ç” ünsüzü aslına bağlı kalınarak “-ç (چ)” ile yazılmıştır.

- *çirāg* (2b/3/), *çārdur* (3b/1/), *çün* (4b/2/), *çok* (4b/5/), *çüst* (4b/6/), *içün* (5b/12/), *kaçan* (6b/1/), *üçünci* (6b/3/), *çalışmağdur* (6b/5/), *bağçe* (6b/7/), *çerüsi* (7a/3/), *çāpik* (7b/1/), *ağçeye* (7b/10/), *üç* (13b/4/)

Asıl yazılışı “gonce” olan sözcük, metinde -ç’li olarak “*gonçe* (3b/2/)” biçiminde yazılmıştır.

Metinde “birçok” anlamına gelen “nice” sıfatı, -ç’li olarak “*niçe* (4b/7-8/)” biçiminde yazılmıştır.

1.2.3. İnce k ve g Ünsüzlerinin Yazımı:

İncelediğimiz metinde k ve g ünsüzlerinin ayrımı noktasında herhangi bir işaret yoktur. Her iki ünsüz ve ayrıca “*ki*” bağlacı kef (ك) ile yazılmıştır.

kef (ك) ile yazılan k ünsüzü:

- *kibriyāsına* (1b/3/), *eksük* (5b/10/), *kimesneler* (6b/9/), *bölükden* (6b/9/), *kendü* (12a/7/), *beslemek* (15b/8/), *itmişlerdür ki* (22a/7/)

kef (ك) ile yazılan g ünsüzü:

- *bölügi* (5b/13/), *eylemegi* (5b/14/), *yigirmi* (24a/15/), *yiyeğin* (23b/13/)

1.2.4. Kalın k ve kalın g Ünsüzlerinin Yazımı:

Metinde, kalın “-k” ünsüzü “ ق ”:

- *kuvvet* (2b/13/), *arkasına* (10b/9/), *kosu* (13a/12/), *ablağ* (18a/7/)

Metinde, kalın “-g” ünsüzü “ غ ”:

- *gayrı* (9b/12/), *meşğul* (18a/3/), *ayağı* (18a/8/), *gazā* (13a/11/)

1.2.5. ñ Ünsüzünün Yazımı

Metinde “-ñ” ünsüzü, “ ك ” ve bazı sözcüklerde Türkî kef (ك) ile gösterilmiştir:

Kef (ك) ile yazılmış “-ñ” ünsüzü:

- *soñra* (1b/12/), *biñ* (8b/3/), *atuñ* (13a/2/), *saña* (20a/13/), *beñzeye* (23a/12/), *ıā’ifenüñ* (23b/8/), *ağzınuñ* (25a/6/), *öñi* (26a/13/), *diñle* (30a/6/)

Türkî kef (ك) ile yazılmış “-ñ” ünsüzü:

- *karañu* (8b/1/), *hazırlañ* (9b/11/), *Rabbiñüzüñ* (10b/1/), *aña* (10b/1/), *kendüñüñ* (8b/15/), *kılındüñ* (18a/9/), *oñsañ* (19b/9/)

1.2.6. İnce s ve kalın ş Ünsüzlerinin Yazımı:

Metinde, kalın “-ş” ünsüzü “ص” ile ince “-s” “س” ile yazılmıştır.

Kalın “-ş” ünsüzü “ص”:

- şöñra (1b/12/), şāhib (b/1/), şu (24a/4/), şığırına (24a/4/), saçı (24a/5/)

İnce “-s” ünsüzü “س”:

- diyesiz (10b/2/), istedügi (10b/10/), kimesne (17a/9/), kısmından (20b/7/), yarışsa (20b/8/)

1.2.7. İnce t ve kalın ı Ünsüzlerinin Yazımı:

Metinde, söz başında kalın “-ı” harfi için “ط” harfi, söz içinde ve sonunda kalın “-ı” harfi “ت” harfi kullanılmıştır.

Söz başında kalın “-ı” harfi (ط):

- tırdığı (15a/13/), tıutup (16a/3/), tıolduram (18a/10/), tıdağında (22a/15/), tıolaşık (25a/3/), tıağlarca (29a/15/), tıtduñ (29a/5/), tıalağını (31b/4/), tıoğurmaz (31b/8/)

Söz içinde ve sonunda kalın “-ı” harfi (ت):

- artıkdur (28a/2/), at (14a/2/), altını (12b/1/), tıutup (16a/3/)

1.2.8. ı (ح), -ı (خ) ve -ı (ه) Ünsüzlerinin Yazımı:

Arapça ve Farsça sözcüklerde asıllarına uygun olarak kullanılmışlardır. “-ı (خ)” ünsüzü bazı Türkçe sözcüklerde de kullanılmıştır.

- maşlahatı (13a/11/), aḥūra (8a/6/), ḥayvānuñ (10b/1/), ḥuṣūşında (16a/12/), Hureyre (20b/11/)

Türkçe sözcüklerde kullanılan “-ı (خ)” ünsüzü:

- kırıhdur (10a/1/), yohlukdan (13a/9/), daḥı (20a/12/), uyḥuda (31b/11/),

1.3. Bitişik Yazımlar

1.3.1. ki Bağlacının Bitişik Yazımı

Metinde **ki** (کي) bağlacı genellikle kendinden önceki sözcükten ayrı olarak yazılmıştır, ancak kendinden önceki sözcüğe bitişik olarak yazılmış örneklerle de metin içerisinde rastlanmıştır.

Kendinden önceki sözcükten ayrı yazılan “ ki (کي) ” bağlacı:

- *toprağam ki* (4b/1/), *her kaçan ki* (6b/1/), *ola ki* (8b/12/), *tā ki* (10a/9/), *hāl bu ki* (10b/3/)

Kendinden önceki sözcüğe bitişik yazılan “ ki (کي) ” bağlacı:

- *oldı-ki* (4b/11/), *bilindi- ki* (7b/5/), *buyurdu-ki* (14b/3/), *olundu- ki* (16b/9/)

1.3.2. “ile” Edatının ve “ile” Bağlacının Yazımı:

Metinde “ile” edatı bazen ayrı bazen bitişik yazılmıştır:

Bitişik Yazılan “ile” Edatı:

- *itmekle* (1b/13/), *ittifāk-ile* (7a/6/), *i’tāb-ile* (7a/10/), *öc-ile* (12a/4/), *bereket-ile* (16a/13/), *barmağı-ile* (16b/11/), *anuñla* (19a/7/), *hatun-ıla* (20b/10/), *virlemekle* (28b/8/), *ğafletle* (29b/13/)

Ayrı Yazılan “ile” Edatı:

- *müzāyika ile* (6b/12/), *anlar ile* (8b/3/), *gice ile* (8b/7/), *sağ eli ile* (8b/15/), *tārīki ile* (9a/7/), *olmak ile* (18b/2/)

1.3.3. İçün / çün Edatının Yazımı:

Metinde “içün / çün” edatı bazen ayrı bazen bitişik yazılmıştır.

Ayrı Yazılan “içün / çün” Edatı:

- *cümle çün* (4b/2/), *kalem içün* (5b/12/), *ekin içündür* (6b/5/), *tecribe içün* (8b/1/), *gazā içün* (9b/13/), *sizüñ içün* (10a/8/)

Bitişik Yazılan “içün / çün” Edatı:

- *hakı-çünki* (10b/13/), *hakı-çün* (11a/3/), *anuñ-çün* (11b/7/), *olduğı-çün* (16b/5/), *niçün* (21a/10/)

1.3.4. Ek-fiilin Bitişik Yazımı

Metinde, ek-fiil (i-), birleştiği ya da yanına geldiği sözcüğün kalınlık-incelik durumuna göre okunmuştur:

- *yog-ıdı* (18b/9/), *gitmez idi* (4a/6/), *‘ākil isen* (4b/3/), *yedi-ise* (11b/3/), *içdi ise* (11b/4/), *itdi-ise* (17a/12/), *başdı ise* (18a/8/), *kışnemez ise* (25a/10/)

Metinde, “iken” zarf-fiili metnin genelinde aşağıdaki gibi kullanılmış olup “uyur**ken** (15a/13/)” sözcüğünde “i-” fiilinin düşerek “-ken” şeklinde sözcükle birleştiği görülmektedir.

- *kanatsız iken* (17b/12/), *var iken* (26b/15/), *nāfi‘ iken* (28a/5/)

Metinde “imiş” ek-fiilinin her zaman ayrı yazıldığı görülmüştür:

- *değil imiş* (21b/13/), *gerek imiş* (21b/14/)

Metinde “-dur” ek-fiili, metnin bütününde yuvarlak ünlülü yazılmıştır, birleştiği sözcüğün kalınlık-incelik durumuna göre okunmuştur.

- *budur* (3b/10/), *olunmuşdur* (5b/15/), *gibidür* (6b/1/), *indürmişdür* (15b/1/), *kimdür* (15b/2/), *mübārekdür* (17a/13/), *bağludur* (16b/13/), *toyumlukdur* (16b/14/)

1.4. İkili Yazımlar

İkili yazım, bir sözcüğün ya da ekin aynı metinde birden fazla değişik yazımının olmasıdır. İncelediğimiz metinde bu tür değişik kullanımlar oldukça fazladır. Aşağıda metinde geçen ikili yazımlar verilmiştir. İkili yazımlar, “> <” işaretiyle gösterilmiştir.

- [kīyāmet]+**e dek** (16a/10/) > < [kīyāmet]+**e degin** (16b/4 – 16b/13/)
- **zık(i)r** (5b/5, 11a/2/) > < **zıkr** (14b/6, 18a/3, 18a/4, 22b/2, 23a/, ...)
- **yür-i-** (29b/3, 29b/13/) > < **yür-ü-** (25a/1, 28a/8, 24b/14, 25a/1, ...)
- **yumr-ı** (23b/14, 24b/9, 25a/12, 25a/4/) > < **yumr-u** (30b/13/)
- **yoḥ[luḳ]** (13a/9/) > < **yoḳ** (21a/11, 8b/5, 14a/12, 14b/10/)
- her bir+**i** (3a/7, 7a/5, 23a/14/) > < her bir+**i+si** (3a/14, 3a/15, ...)
- **yımşak** (26b/3, 27b/2/) > < **yumşak** (23b/13/)

- yer (16b/8, 7a/3, 16a/2, 19b/6, ...) > < yir (10b/10, 8b/7, ...)
- ye- (13a/12, 21b/7, 31b/4, 31b/1/) > < yi- (31a/13/)
- vüçüd (1b/9, 1b/10, 9a/5/) > < vecüd (30a/14/)
- ümîd (5b/1/) > < umûd (4b/12/)
- tû (23b/13/) > < tûv 26a/10, 26a/8, 26a/9 > < tûy (8b/7, 31b/15/)
- tahkîkâ (10b/4, 11a/9, 21a/1, 22b/9/) > < tahkîkan (15a/12, 15a/14/)
- sir-dâr (2b/2/) > < ser-dâr (2b/2/)
- şarî (32a/2/) > < şaru (30b/10/)
- yumşak (23b/13/) > < yımşak (26b/3/)
- o (3b/6, 29b/3/) > < ol (1b/2, 5b/10, 10b/1, 16b/13, 20b/8, ...)
- okı- (9b/4/) > < oku- (6a/9/)
- niyle (19a/2/) > < neyle- (29b/3/)
- Ebî (22a/7, 14a/3, 14a/15/) > < Ebû (11a/4, 12b/3, 15b/10, ...)
- niçe (4b/7, 4b/8, 7a/6, 14a/13, 15b/8, 17a/8/) > < nice (21b/15/)
- ma'nî (13a/1, 17a/8, ...) > < ma'nî [de] (19a/14/)
- kuru (24b/9/) > < kuru (26b/12, 26b/14/)
- kolañ (25a/9/) > < kulan (11b/4, 26b/4/)
- korğud- (18a/11/) > < korğud- (10a/1, 9b/14/)
- it-dîñ (29a/3/) > < it-düñ (18a/15/)
- içîn (29b/7/) > < içün (2a/4, 5b/11, 8a/3, /9b/6, 10a/14, 12a/7, ...)
- ırâğ (7b/1/) > < ırâğ (25b/2/)
- hıfz (6a/6/) > < hıfız [eylemegi] (5b/14/)
- heb (11b/4/) > < hep (20b/10, 23b/1/)
- hâzret (15a/15, 19a/7, 21b/10, 23b/2, 16b/10, ...) > < hâzrit (9a/8)
- añ ['o' zamiri] (7a/7, 9a/5, 13a/5, ...) > < an ["o" zamiri] (7a/13, ...)
- art-ık (28a/2/) > < art-uk (5b/10, 27b/3, 30b/13/)
- asker (6a/1/) > < çerü (7a/3/)
- aynî (10a/1/) > < aynu (30b/4/)
- boy+lı (24b/9, 24b/10/) > < boy+lu (18a/7, 23b/14, 24b/2, 26b/7/)
- bir+i (4b/4, 9a/10, 20b/15, ...) > < bir+i+si (7a/4, 15b/1, 15b/5, ...)
- fehîm [olunur] (17a/10/) > < fehîm [olunur] (20a/1/)
- hayr (15b/13, 16b/13, 32b/1, ...) > < hayır (6a/14, 16b/5, ...)

- kim+i (7a/4, 7a/5, 15a/2, 15a/3/) > < kim+i+si (14b/13, 14b/14/)
- *lehv* (20b/6/) > < *lehiv* (20b/7, 20b/9/)
- *niteki* (28a/5/) > < *nitekim* (7b/6, 24b/1, 29b/1, 31a/8/)
- *İken* (17b/12, 26b/15, 28a/5/) > < [uyur]+*ken* (15a/13/)
- *oğu-* [yalar] (9b/4/) > < *oğu-* [-mağa 6a/9, -tmağa 6a/9]
- *şarı* (32a/2/) > < *şaru* (30b/10/)
- *tiz+cek* (27a/12, 27a/7/) > < *tiz+ çek* (26b/5/)
- *yel* (17b/7, 26a/1/) > < *yıl* (7b/15, 17b/9/)
- *yer* (17b/2, 13a/15, 15a/13, 16b/1, 28b/4, ...) > < *yir* (8b/7, ...)
- *yet-e-lüsi* (5b/6/) > < *yet-i-lüsi* (23b/11/)
- *yumr+ı* (23b/14, 24b/9, 25a/12, 25a/4/) > < *yumr+u* (30b/13/)
- *çün* (4b/2/) > < *içün* (5b/12, 6b/5, 8b/1, 9b/13, 10a/8/)
- *zıkr* (ider 18a/4, itdüğü 14b/6 olunan 22b/2/) > < *zikir* (5b/5, -idüb 11a/2/)

2. DİL ÖZELLİKLERİ

2.1. Ses Özellikleri

2.1.1 Ünlüler

Metinde, a, ā, e, ı, i, ī, o, ö, u, û, ü, “kapalı e” ünlüleri kullanılmıştır. Söz başında ve kök hecede “e -i” seçiminde genellikle “ i ” kullanılmıştır:

- *iy* (3b/10/), (*maḥrem*) *it* (3b/11/), (*mütalí'a*) *itdüm* (4a/7/), (*beyān*) *ider* (5b/8/), *imdi* (7b/2/), *yıl* (7b/15 – 17b/9/), *virüp* (8a/8/), *işitgen* (8b/5/), *gice* (8b/7 – 14b/7/), *yire* (8b/7 – 18a/8/), *dimişler* (8b/12/), *viren* (9b/11/), *dimekdür* (10a/6/), *tiz* (27a/11 – 28a/8/), *yiseler* (31a/13/), *niçe* (14a/13/), *dir-idi* (14b/6/), *niylerdün* (19a/2/), *yyiyigen* (23b/13/), [degirme] > *digirmi* (24a/14/), *nitekim* (24b/1/), *iyegü[si]* (25a/15/), *imdi* (28b/13/), *irdün* (30a/14/)

Bazı sözcüklerde e’li kullanım görülmektedir:

- *eşitdüm* (21a/12/), *eyüsi* (13b/11 – 24a/15 – 26b/6/), *endikce* (13a/8/), *eylemekden* (14a/12/), *yegirmi* (23b/12/), *yer* (15a/13/), *yeg* (14a/13/),

yetişmek (16a/11/), yeline (17b/7/), [atlarıñ] yele[sin] (22a/5/), yitil- > yedel-[gen], belin (25a/8/), gecede (27a/5/)

Metinde aynı sözcüğün hem e’li hem de i’li kullanımı vardır:

- n-**i**-yle [rdüñ] (19a/2/) → n-**e**-yle[di]
- y-**e**-[dirseler] (13a/12, 21b/7, 31a/12, 31b/1/) → y-**i**-[seler] (31a/13/)
- yet-**e**-lü (5b/6/) → yet-**i**-lü (23b/11/)
- y-**e**-r (7a/3, 13a/15, 15a/13, 16a/2, 16b/1, 16b/8, 17b/2, 19b/3, 19b/6, 24a/4, 24b/15, 25a/9, 26b/11, 27a/9, 28b/4, 30b/11/) → y-**i**-r (8b/7, 10b/10, 18a/8, 19a/13, 26b/12/)
- y-**e**-l (17b/7, 26a/1/) → y-**i**-l (7b/15, 17b/9/)
- hazır-**e**-t (1b/3, 1b/10, 11a/1, 12b/5, 15a/15, 15b/11, 16b/10, 18b/5, 19a/7, 19a/9, 20a/3, 20a/6, 21b/14, 22a/13, 22b/12, 21a/8, 23b/2, 28a/14/) → hazır-**i**-t (9a/8, 16b/6/)

2.1.1.1. Ünlü Uyumları

a. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metinde, kalınlık incelik uyumu büyük ölçüde sağlanmıştır:

- kılcağaz (8b/1/), olduğıñuz (9b/11/), dahı (10a/9/), korkduğundan (17b/14/), virmedüğüm (21a/12/), alnındağı [şaçı] (16b/11/), yoğ-ıdı (18b/9/)...

+**ki** aitlik eki:

Metinde, isimden sıfat yapan +**ki** ekine “içerü+**ki** (dişler) (30b/9/), evvel+**ki** (sınıf) (5b/15/)” örnekleri vardır. Bu örneklerde “+**ki**” ekinin kalınlık-incelik uyumuna uyduğu görülmektedir.

+ **lık** / + **lik** / +**luk** / +**lük** isimden isim yapma eki:

Metinde, bu ekin Türkçe sözcüklerde kalınlık-incelik uyumu içerisinde, yabancı sözcüklerde ise, sözcüğün son ünlüsüyle uyumlu olduğu görülmektedir.

- pādīshāh+**lık** (5b/14/), aç+**lğ**+a (8a/15/), cindī+**lik**+de (9a/4/), mübārik+**lik** (9a/9/), eksik+**lik** (10b/2/), toyum+**luk**+dur (16b/14/), güzel+**lik**+de (24a/5/), oy+**luk**+ları (25a/5/), kuş+**luk**+da (27a/1/), ağız+**lğ**+ın (27a/6/)

iken /ken zarf-fiil eki:

Metinde, “iken” ayrı yazılmıştır.

- kanatsız **iken** (17b/12/), var **iken** (26b/15/), nāfi‘ **iken** (28a/5/)

“-ken” ek biçiminde yazıldığında kalınlık-incelik uyumuna aykırılık göstermektedir:

uyur+**ken** (15a/13/)

b) Düzlük- Yuvarlaklık Uyumu:

Bu metinde, düzlük-yuvarlaklık uyumunun olduğu, ancak bazı eklerin sürekli düz ya da yuvarlak yazılması nedeniyle bu eklerin geldiği sözcüklerde düzlük-yuvarlaklık uyumunun bozulduğu görülmektedir.

Düzlük- yuvarlaklık uyumuna uymayan bazı sözcükler ve bu sözcüklerde uyumu bozan ekler şunlardır:

- üçüncü (6b/3/), içün (6b/8/), kendü (6b/9/), gerekdür (6b/11/), istedügi (10b/10/), eylügine (6a/14/), işitdüm (13b/12/), virilür (14a/7/), eyüsi (5b/6/), bağlayı (14a/10/), kişün (14a/14/), olunmışdur (16a/12/), şığayup (16a/13/), kılun (16a/14/), getürmiş (19b/6/), omuzlı (24b/10/), yaratduğı (28b/2/) ...

2.1.1.2. Ünlü Türemesi

Metinde, Türkçe sözcüklerde iki ünsüz arasına getirilen ünlüler Türk dilinin doğasında var olan türemelerdir. Bununla birlikte, Arapça sözcüklerde olmayan ünlülerin de türetilerek hareke ile gösterildiği görülmektedir.

- nak-**i**-l (7a/2 – 15a/5/), zik-**i**-r (11a/2/), şük-**ü**-rden (13a/8/), [murād] id-**i**-nse (13b/3/), od-**i**-na (3b/11/), art-**u**-ğan (15a/1/), bir-**i**-si (15b/5/), sil-**i**-ñ (16a/13/), kıl-**u**-ñ (16a/14/), hay-**i**-rlarınun (16b/4-8 – 17b/10/), [senün] at-**u**-ñ (12a/15/), [senün öñ] saç-**i**-ña (17b/11/), şāh-**i**-b+**i**+ñ+i (17b/12/), kōrk-**u**-dam (18a/11/), feh-**i**-m (20a/1/), yay-**i**-ñla (20b/15/), at-**u**-ña (21a/1/), hatun-**i**-ñla (21a/1/), hizmetkār-**u**-ña (21a/10/), kır-**i**-kmağdan (22a/6/), yiy-**i**-gen (23b/13/), tur-**u**-p (24a/14/)

2.1.1.3. Ünlü Düşmesi

Metnin bütününde meydana gelen ünlü düşmeleri aşağıda gösterilmiştir.

- bes-(**i**)-lemege (6b/8/), n-(**e**)-olaydı (6b/14/), ş-(**u**)-imdiki (6b/14/), ök-(**ü**)-şüp (12a/10/), uğ-(**u**)-rasa (13b/2/), gös-(**e**)-terüp (13b/5/), buy-(**u**)-rulmuşdur (13b/11/), ey-(**i**)-tdi (13b/12, 16b/9/), nağ-(**i**)-linde (15b/10, 16b/9/), toğ-(**u**)-rusın (20a/13/), kıs-(**i**)-mından (20b/7/), oy-(**u**)-namak (21a/1/), ey-(**i**)-rilmeñ (22a/10/), boy-(**u**)-nında (22a/15/), bur-(**u**)-nunuñ (22b/15/), yüg-(**ü**)-rügi (23a/9/), beñ-(**i**)-zeye (23a/12/), yum-(**u**)-şak (23b/13/), yum-(**u**)-rı (23b/14/), boy-(**u**)-nu (24a/7/), qar-(**i**)-nı (24a/10/), yağ-(**i**)-rınlu (24b/2/), yap-(**u**)-rağı (24b/8/), yüg-(**ü**)-rük (25a/4/), kısr-(**i**)-ak (25a/9/), yım-(**u**)-şak (26b/3/), köp-(**ü**)-rü (28a/9/), koy-(**i**)-[nına] (29b/11/), yum-(**u**)-ru[ca] (30b/13/), bur-(**u**)-[nı] (30b/15/), oğ-(**u**)-lan[cıkıların] (31b/12/)

2.1.1.4. Birleşme

Aşağıdaki sözcüklerde, şu işaret sıfatı ve ne işaret zamirinin ünlüleri düşerek yanındaki sözcüklerle birleşmiştir.

- nola[ydı] (6b/14/), şimdiki (6b/14/), şöyle [ki] (12a/14/), nesne[dür] (15b/8/), niyle[rdün] (19a/2/), niçün (21a/10 – 21b/15/), neyle[di] (29b/3/), nola (29b/9/)

2.1.1.5. Daralma

Aşağıdaki sözcüklerin köklerinde dar ünlüler kullanılmıştır.

a > ı:

- k-a-t > k-ı-tındadır (14b/10/), k-ı-lğ-ı-r (15a/14/), sağır > sıgır+[ına] (24a/4/)

e > i:

- yene > yine (16a/6/), hazritinün (16b/6/)

u > ı:

- rüh > rıh (17b/9/), yumşak > yımşak (26b/3/)

o > u:

- **oğur > uğur**[lu] (22b/10/), **yok+ğaru > yuk-(ğ)-aru** (23b/8/)

2.1.1.6. Yuvarlaklaşma

Sözcük köklerinde ya da gövdelerinde bulunan dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşma meydana gelmiştir. Yuvarlaklaşmayla birlikte düzlük yuvarlaklık uyumu bozulmuştur:

- **[yavr-ı]** > **yavr-u**-[sı] (15b/15/)
- **[yap-ı-ğ]** > **yap-u** (24a/2/)
- **[temir]** > **demür** (25b/10/)
- **[şovı-]** > **šovu**-[ğa] (25b/11/)
- **sevg-ü-l-ü-dür** (19a/4/)

Bazı sözcüklerde sondaki ğ ünsüzünün düşmesiyle yuvarlaklaşma olmuştur. Bu durumda düzlü yuvarlaklık uyumu bozulmuştur:

- **[şar-ı-(ğ)]** > **şar-u** (30b/10/)
- **[az-ı-(ğ)]** > **az-u**-[sın] (30b/11/)

İsimden fiil yapan +i-, +ı- ekleri yuvarlaklaşarak +ü- ve +u-‘ya dönüşmüştür. Böylece düzlük yuvarlaklık uyumu da sağlanmıştır:

- **[yür-i-]** > **yürü-** (24b/14/)
- **[tokı-]** > **toķu**-[nacak] (26a/7/)
- **[şolı-]** > **şolu**-[maya] (25a/14/)

[kûy] > **köy** (20b/1/) sözcüğünde Türkçede olmayan uzun u (û) ünlüsü, ö‘ye yuvarlaklaşmıştır.

[şançı] > **şancu** (31b/9/) sözcüğünde ç > c yumuşaması ı > u yuvarlaklaşmasına neden olmuştur.

[ırki-] > **ürke**-[k] (25a/14/) sözcüğünde baştaki i’nin ü‘ye yuvarlaklaştığı görülmektedir. Bunda ikinci hecedeki -i’nin -e‘ye genişlemesinin neden olduğu söylenebilir.

2.1.1.7. Düzleşme

Kaynaştırma ünlülerinin düzleştiği görülmektedir:

- [aş-**u**-r-] > aş-ır-[ı] (25a/13/)
- [yum-**u**-rda] > yum-ı-rda (32a/2/)
- [del-**ü**-k] > del-i-k (30b/15/)
- [kem-**ü**-r-] > kem-i-r-[mege] (31a/1/)

[tor-**u**-ğ] > tor-ı [at] (22a/10/) sözcüğünde ğ düşmesi sonucu -u- ünlüsünün ı'ya düzleştiği görülmektedir.

[sür-**ü**] > sür-i [den] (29a/4/) ve [köpr-**ü**] > köpr-i (28a/9/) sözcüklerinde fiilden isim yapma ekinin düz hali kullanılmıştır.

[su(v)] > ş-ı-varmak (13b/3/) sözcüğünün kökünde düzleşme olmuştur.

[üzen-**gü**] > üzen-**gi** (26a/7/) sözcüğüne ikinci hecedeki e sesinin etkisiyle söz sonundaki (g)ü sesi i'ye düzleşmiştir.

2.1.1.8. Ünlü Değişimi

[beñ+a] > baña (12a/12/), [señ+a] > saña (12a/12/) sözcüklerinde e > a değişimi olmuştur. Bu ses olayı, sözcüklerin kalınlık-incelik uyumuna girmesini sağlamıştır.

2.1.2 Ünsüzler

2.1.2.1 Ünsüz Değişimleri

k- > **h-** değişimi:

- korku > korhu[dur] (9b/15 – 10a/1/)
- yokluk > yohluk[dan] (13a/9/)
- katun > hatun[ları] (18b/6/)
- yakşı > yahşı (20a/1/)
- okşa > ohşañ (19b/9 – 29a/6/)
- uyku > uyhu[da] (31b/11/)

k- > **g-** değişimi:

- kök > gök[den] (7a/10/)

- **küç** > **güç** (7a/11/)
- **kice** > **gice** (8b/7 – 14b/7/)
- **küntüz** > **gündüz**[de] (14b/7/)
- **keç-** > **geç-**[mişdür] (15b/7/)
- **şıka-** > **şığa-**[yup] (16a/13/)
- **kez-** > **gez-**[dügi]
- **köñül+** > **göñül**[lerin] (18a/11/)
- **kel-** > **ge-(l)-**[türmek] (19b/3/)
- **keñiş** > **geñiş** (23b/15/) (23b/15/)

ğ-/g- > **v-** *değişimi:*

- **öv-** < **ög-**[erler] (17b/15/)
- **şoğu-** > **şovu-**[ğa] (25b/11/)

b- > **v-** *değişimi:*

- **eb** > **ev** [...] (10a/4/, 17a/5, 19b/14/, 19b/15/, 20a/4/, 20a/5/, 20b/2/)
- **av+** < **ab+lağ** [atlar] (18a/7/)

b- > **p-** *değişimi:*

- **parmak** > **barmağı**-ile (16b/11/)

t - > **d-** *değişimi:*

- **til** > **dil**[inde] (10b/14/)
- **küntüz** > **gündüz**[de] (14b/7/)
- **tökül-** > **dökül**[ür] (15a/14/)
- **ti-** > **di-**[mişlerdür] (16b/2/)
- **yetti** > **yedi** (23b/12/)
- **teri** > **deri**[li] (23b/14/)
- **yitil-** > **yedel-**[gen] (24a/1/)
- **tegir-** > **digir-**[mi](24a/14/)
- **tüz** > **düz** (25a/10/)
- **tik** > **dik** (25b/5/)
- **temür** > **demür** (25b/10/)
- **toy-** > **doy-**[amaz] (26a/4/)
- **tizgin** > **dizgin**[den] (27b/4/)

- tükeli > dügeli
- tüş- > düş-[düm] (28b/11/)
- tög- > döğ-[ersem] (29b/9/)
- temür > demür[i] (31a/2/)
- tiñ- > diñ-[meyen] (31b/15/)
- tüken- > düken-[mez] (32a/6/)

-g < **-y** *değişimi:*

- bey < beg (221b/7/)

-h > **-ğ** *değişimi:*

- bahş > bağış[layup]

-g > **-y** *değişimi:*

- egri+ > eyri[lmeñ] (22a/10/)

-d > **-y** *değişimi:*

- boğ+ > boy+[nında] (22a/15/)
- eder > eyer[ligi] (25a/10/)

t < **d** *değişimi:*

- dudak < tudağ[ında] (22a/15/)

-b > **-v** > **-f** *değişimi:*

- yub-ğa > yuv-ğa > yuf-қа (23b/14/)
- yabaş > yavaş (24a/1/)

-g > **-k** *değişimi:*

- yuv-ğa yuf-қа+ (23b/14/)

-l < **-r** *değişimi:*

- ceylan < ceyrān < (24b/7/)

v < **y** *değişimi:*

- tüy < түv (26b/8/)

d > **y** *değişimi:*

- u**d**luk > uyluğ[a] (24b/10/)
- a**d**ğır > aykır+ (27b/2/)

-ç- > -c- *değişimi*:

- ki**ç**e > gice (14b/7/)

-d, z- > -y- *değişimi*:

- sö**z**+ / sö**d**+ > söy+[lediler] (19a/2/)

b- < **p**- *değişimi*:

- be**ç**egin (22a/6/) < pe**ç**em

t- < **d**- *değişimi*:

- do**r**u [at] > to**r**ı [at] (22a/10/)

-g- > -y- *değişimi*:

- ye**g**ni > ye**y**ni (23b/15/)

b- > **p**- *değişimi*:

- be**k**+ > pe**k**+ [likde] (24a/13/)

-v- > -f- *değişimi*:

- u**v**ak > u**f**ağ (24b/9/)

-p- < -f- *değişimi*:

- ö**p**ke < ö**f**ke (25a/7/)

-ğ- < -v- *değişimi*:

- k**ov**- < koğ-[an] (26b/1/)

-v- > -p-: *değişimi*:

- ö**v**ke > ö**p**ke (25a/7/)

2.1.2.2. Ünsüz Benzeşmesi

Sadece, “gösterüp (13b/5/)” sözcüğü gibi eskiden türeyerek kalıplaşmış olan sözcüklerin dışında sözcüklere gelen eklerin ilk sesi olarak yumuşak ünsüzler kullanıldığı için metinde ünsüz benzeşmesi olayı görülmemektedir.

2.1.2.3. Göçüşme

- ö**g**red- > ö**r**gede (6a/11/)
- bey**i**n > [atuñ] bey**n**i[sini] (31a/10/)
- sem**r**i- > sem**i**r-[üye] (31b/9/)

2.1.2.4. Ünsüz Türemesi

-n- türemesi:

- günü-**n**-de (11a/10/)
- arka**n**ları-**n**-da (13a/7/)
- sağış**n**-ca (13a/13/),
- od**n**-a (3b/11/)
- karn**n**-ı (27a/15/)

-y- türemesi:

- di-**y**-ü (11a/3/), ok**y**-alar (9b/4/), besle-**y**-e (11a/9/), şu-**y**-ı (11a/9/), kimse-**y**-e (13a/3/), kiş**y**+e (13a/12/), bağla-**y**-u ko-**y**-a (14a/10/), akçe-**y**-e (15a/1/), itme-**y**-en (16a/3/), kimse-**y**-e (17a/13/), eşyā-**y**-ı (18a/11/), besle-**y**-icek (20a/2/), kendü-**y**-i (24b/14/), yu-**y**-alar (27a/3/)

-v- türemesi:

- ş**v**-armak (13b/3/)

Söz başında v- türemesi olmamıştır:

- ur- : (7a/11/, 10b/9/, 12a/3/, 13b/6/27a/15/, 27b/10/, 31a/11/)

-s- türemesi:

- is-**s**-i (26a/2/)

2.1.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

Metinde sadece “issi (26a/2/)” sözcüğünde ünsüz ikizleşmesi vardır.

2.1.2.6. Ünsüz Düşmesi

-b- düşmesi:

- bol- > ol- (4b/1/, 18a/15/, 20a/8/, 30b/4/, 31b/13/, ...)

-ğ-, -g- düşmesi:

- ulu(**ğ**) [larından] (17a/9, 28b/1/), katı(**ğ**) (18b/2-3/), torı(**ğ**) [at] (22a/10/), yuk(**ğ**)aru (23b/8/), yaşşı(**ğ**) (23b/13/), tü(**ğ**)[li] (23b/13/), yeyni(**g**) (23b/15/), yapu(**ğ**) (24a/2/), kul(**ğ**)ak [...] (8b/15/, 9a/1/, 18a/10/, 24b/8/, 24b/13/, 24a/12, 25b/1/, 25b/2/), yapra(**ğ**) [ı] (24b/8/), issi(**g**) (26a/2/), yuk(**ğ**)aru [dan] (30b/6/)

-k- düşmesi:

Küçültme eki olan +cAk ekinin etkisiyle sözcük sonunda bulunan -k- ünsüzü metinde sadece “küçü+cek (26b/7/)” örneğinde görülmüştür.

-l- düşmesi:

- ge-(l)-türmek (19b/3/)

2.1.2.7. Ünsüz Yumuşaması

Metnin bütününde ünlü ile başlayan eklerin geldiği sözcüklerde sert ünsüz yumuşaması olmuştur:

- bölügi (5b/13/), eylemegi (5b/14/), kılıca (6a/1/), at-mağa (6a/5/), eylügine (6a/14/), işidür (8b/8/), kulağını (8b/15/), olduğıñuz (9b/11/), güciñüz (9b/13/), olmağıñ (12a/6/), ayağınuñ (13a/14/), murād idinse (13b/3/), icdügi (13b/3/), döşegi (15a/13/), kılğır (15a/14/), gider (15a/14/), virmegüñ (15b/4/), barmağı-ile (16b/11/), alnındağı (16b/11/), yarağam (17b/7/), yoğ-ıdı (18b/9/), kuyruğın (22a/6/), yügrügi (23a/9/), aşığa (23b/9/), yalağı (23b/15/), yancığı (24a/6/), yatağı (24a/11/), yaprağı (24b/8/), uyluğa (24b/10/), almacığı (25a/4/), şovuğa (25b/11/), balçığa (26a/3/), küçü-(g)-cek (26b/7/), dördünde (30b/11/), silinmege (30b/15/), şancı > şancu (31b/9/)

3. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

3.1. İsimler

3.1.1 İsimlerde Çokluk:

İncelediğimiz metinde geçen çokluk ekleri -lar / -ler ekleridir:

- ğayrı+**lar** (11a/4/),
- müslimān+**lar**+a (13a/4/)
- il+**ler** (14b/4/)
- kimesne+**ler**+dendür (14b/6/)
- dost-**lar**-ıma (17b/7/)
- düşman-**lar**-ıma (17b/8/)

Bununla birlikte, Arapça sözcüklerin genelinde Arapça çokluk kalıbına göre çekimlendiği görülmektedir.

- *ḥayvānāt* (6b/8/), *ahādīs* [-i şerīfe] (18b/11/), *hikāyet* (20a/2/), *aḥvāl* (5a/14/, 6a/4/, 14a/14/), *aḥbār* (4b/9/), *ālāt* (6a/3/, 8b/10/, 8b/11/, 9b/12/, 10a/2/), *aşḥāb* (3a/6/), *āsār* (4b/9/, 5a/2/), *āyāt* (4b/9/), *efkār* (4a/7/), *eḥādīs* (5b/5/), *eḥlāk* (32a/10/), *fazā'il* (5b/4/, 9b/6/, 18b/3/), *ḡāziyān* (30a/8/)...

3.1.2 İyelik Ekleri

Birinci tekil kişi iyelik eki: +ım

- [benim] at+ım (12a/12/), dostlar+ım+a (17b/7/), düşmanlar+ım+a (17b/8/), şıfāt+um+ı (18a/1/), düşman+ım+a karşı (19a/3/), ev+ım+de (20a/4/), yan+ım+da (21a/3/), ayağ+ım (28b/11/)

İkinci Tekil kişi iyelik eki: +ñ

- [senüñ] atu+ñ (12a/15/), [senüñ öñ] saç+ñ+a (17b/11/), [senüñ] arka+ñ+da (17b/11/), şāḥibi+ñ+i (17b/12/), üzeri+ñ+de (17b/14/), [senüñ] kişneme+ñ (18a/9/), kendü+ñ (18a/13-14/), evlād+ñ+a (18a/14/), yay+ñ+la (20b/15/), atu+ñ+a (21a/1/), ḥatun+ñ+la (21a/1/), ḥizmetkār+ñ+a (21a/10/), esirgedüg-ü-ñ (29a/4/)

Üçüncü tekil kişi iyelik eki: +ı, +i, +u, +ü, +sı, +si

- üzer+i+ne (2b/7/), gög+si (8b/6/), [yaban] koyun+ı, öküz+i, eşeg+i, [deve] kuş+ı+dur (8b/9/), [at] üst+ü+nde (8b/10/), sağış+ı+nca (13a/13/), kimi+si+n (14b/13/), yol+ı+na (15a/2/), kim+i+n (15a/2-3/), bir+si (15b/5 – 20b/15/), yavru+sı (15b/15/), [şāḥibi] kendüy+i [sevmek için], bir+i (20b/15 – 21a/1/), burn+u+nuñ (22b/15/), ayağ+u+ñ (25a/13/)

Birinci çoğul kişi iyelik eki: +müz, +ümüz

- güc+ümüz (10b/4/), Rabbi+müz+e (10b/5/)

İkinci çoğul kişi iyelik eki: +ıñuz, +iñüz

- olduğ+ıñuz (9b/11/), güc+iñüz (9b/13/), el+iñüz+le (16a/13/), nef+s+iñüz[i]

Üçüncü çoğul kişi iyelik eki: +ları

- arka+ları+nda (13a/7/), boyun+ları+nda (13a/7/), orta+ları+[dur] (28a/6/)

Dönüştürme zamiri olan “*kendü+ler+e (6b/6/)*” üçüncü çokluk kişi iyelik eki çekiminde, sondaki –i’nin düştüğü ve üçüncü kişi iyelik eklerinden sonra gelen “+n” kaynaştırma sesinin kullanılmadığı görülmektedir.

3.1.3 İsim Çekimi

İlgi hali eki: +üm, +üñ, nüñ

- ben+**üm** [düşmanıma] (19a/3/), sen+**üñ** [atuñ] (12a/15/), kimesne+**nüñ** [arabī atı] (21a/5/), biz+**üm** [içün] (18a/6/), siz+**üñ** [düşmanlarıñuzu]

Belirtme hali eki: +i, +n, +ñ

+i, +n ekleri ve “[iki öñ] ayağı+**ñ** [döke] (25a/13/)” sözcüğünde +ñ eki kullanılmıştır.

- işin+**i** (7a/13/), an+**ı** (8b/6/), görmeleri+**n** (8a/15/), [Rabbiñüzüñ] ni‘meti+**n** (10b/1/), birin+**i** (10b/8/), mertebeleri+**n** (11a/1/), ip+**i** (13a/15/), [ne-kaçar] idügi+**n** (13b/9/), aḥvāli+**n** (14a/14/), āyet-i kerīmesi+**n** (14b/3/), malları+**n** (14b/7/), kimisi+**n** (14b/13/), kimi+**n** (15a/2-3/), eli+**n** (15b/15/), ḥazreti+**n** (16b/10/), ġanīmetler+**i** (17b/12/), şāhibiñ+**i** (17b/12/), şerefi+**n** (18a/5/), şûreti+**n** (18a/5/), kılları+**n** (19a/7/), sağırları+**n** (19b/8/), [iki öñ] ayağı+**ñ** [döke] (25a/13/), yirin+**i** (26b/12/), şuy+**ı** (27a/12/), karnın+**ı** (27a/15/), āyinesin+**i** (30a/6/)

Yönelme hali eki: +a, +e

- üzerin+**e** (2b/7/), açlıg+**a** [ve] şusuzlıg+**a** (8a/15/), yir+**e** (8b/7/), üzengi+y+**e** (9a/2/), elin+**e** (10b/7/), şāhiblerin+**e** (11b/6/), bañ-a (12a/12/), evlādıñ+**a** (18a/14/), aşıg+**a** (23b/9/), aşıg+**a** (25a/1/)

Bulunma hali eki: +da, +de

- rivāyet+**de** (11b/5/), cennet+**de** (11b/6/), arķaların+**da** (13a/7/)

Ayrılma hali eki: +dan, +den

- elim+**den** (4a/6/), gök+**den** (7a/10/), at+**dan** (10a/4/), yoḥluğ+**dan** (13a/9/)

Vasıta hali eki: +la, ile

- anuñ+**la** (7b/8, 13b/2/), gice **ile** [görür] (8b/7/), besmele **ile** [bineler], niyyet **ile** (14a/6/), eliñüz+**le** (16a/13/), barmağı+**ile** (16b/11/), ġāyet **ile**

(17a/13/), anlar **ile** (18a/1/), kişnemeñ **ile** (18a/9/), gözetmemek+**le** (28a/13/)

Metnin bütününde kalınlık-incelik uyumuna uyulduğu için **hatun+ıla** (20b/7/) sözcüğündeki vasıta hal eki “+ıla” olarak kalın sıradan okunmuştur.

Eşitlik hali eki: +ca, +ce, +çe

- [bu] takdīr+**ce** (12a/13 – 18b/9/), sağışın+**ca** (13a/13/), ni+**çe** (14a/13/), ak+**çe**[ye] (15a/1/), yaşlı+**ca** (27a/15/), kara+**ca** (30b/12/), yumru+**ca** (30b/13/)

Yön gösterme hali eki: +ra, +re, +aru, +erü

- o+**ra**+da (20b/10/), üz-**re** (12a/8/), yuk+**aru**[dan] (30b/6/), iç+**erü**[ki] (30b/9/), yuk+**aru** (23b/8/)

Aitlik Eki: +ki

- içerü+**ki** [dişler] (30b/9/)

3.1.4. İsimden İsim Yapım Ekleri

+acuk:

- az+**acuk** (22b/1/)

+çak, +çek, +cek:

- al+**çak** (25a/11/), tiz+**çek**+ (26b/5/), tiz+**cek**+ (27a/12/), küçü+**cek** (26b/7/)

+cağaz, +cegez:

Küçültme eki olan “+cağız / +ceğiz”in kalın sıradan kullanılmış biçimidir.

- kıl+**cağaz** (8b/1/), kuş+**cağaz**[ı] (28b/10/), bez+**cegez** (30b/13/)

+ci+:

- yārī+**ci**+ [ñ] (32a/15/)

+çı:

- at+**çı**+lar (26a/9/)

+cık, +cuk:

- yan+**cık**+ [ları] (24a/6/), alma+**cığ**+ı (25a/4/), hayvān+**cığ**+ı (27b/12/), koyun+**cığ**+ı, (29a/3/), çukur+**cuk**+ [lar] (30b/12/), oğlan+**cık**+ [laruñ] (31b/12/)

+ğaç, +geç:

- yaşda-**ğaç**+ (23b/13/), yüz-**geç**+ (24a/1/)

+luk, +lik, +lğ [+ünlü ile başlayan ek], **+lig** [+ünlü ile başlayan ek]:

- aç+**lğ**+a (8a/15/), şusuz+**lğ**+a (8a/15/), eksik+**lik** (10b/2/),
yol+**luk**+dan (13a/9/), ip+**lik** (16b/2/), pek+**lik**+de (24a/13/), uy+**lğ**+a
(24b/10/), oy+**luk**+ları (25a/4/), eyer+**lig**+i (25a/10/), şusuz+**lğ**+a
(26a/3/)

+lu / +lu, +lü:

- ayak+**lı** (10a/14/), uğur+**lu**+dur (13a/10/), giz+**lü** (14b/8/), fazilet+**lü**
(15b/8/), boyun+**lu** (18a/7/), sevgü+**lü** (18b/1/), hayır+**lu**+sı (22a/15/),
bel+**lü** (22b/4/), yeti+**lü**+si (23b/11/), yağrın+**lu** (24b/2/), uçuk+**lu**
(31a/12/)

+il:

- sek+**il**+i (22a/10/)

+ncı, +nci, +inci, +uncu, +üncü:

- iki+**nci** [bölük] (6a/8/), üç+**ünci** [bölük] (6b/3/), dörd+**ünci** [bölük]
(6b/5/), beş+**inci** [gün] (8a/10/), altı+**nci** [gün] (8a/11/), yedi+**nci** [gün]
(8a/11/), sekiz+**inci** [gün] (8a/12/), toğuz+**uncu** [gün] (8a/13/), on+**uncu**
[gün] (8a/13/)

+ra:

- taş+**ra**+sında (26a/15/)

+rek:

- gök+**rek** (23a/12/)

+ın / +un:

- boy+**un**+larına (16a/14/), yağr+**ın**+lu (24b/2/), kış+**ın**+ [kışın
gitmeye] (25a/14/)

+suz, +sız, +siz:

- şu+**suz**+lığa (8a/15/), uyan+**suz** (9a/3/), kanat-**sız** (17b/12/),
dil+**siz**+dür (25a/10/), uğur+**suz**+dur (26a/10/)

+ğ+:

- karı+**ğ**+ (21b/13/)

+ak+ / +ek+:

- eñ+**ek**+i (24b/12/), şol+**ak**+dur (25a/8/), kısr+**ak**+ (25a/9/)

+an, +aň:

- k l+**an** (11b/4, 26b/4/), k l+**aň** (5a/9/)

+a+:

- aŗađ+**a**[sı] (24b/12/)

+daŗ+:

- yol+**daŗ**+ [lık] (26b/4/)

3.1.5 Fiilden İsim Yapım Ekleri

-ak+, -ek+, -ağ+ [+ünlü ile baŗlayan ek]:

- k n-**ak**+ (27a/9/), uf-**ak**+ (24b/9/), k l-(đ)-**ak**+ [ları] (24a/12/), t d-**ağ**+ında (22a/15/), yat-**ağ**+ [ı] (24a/11/), y r-**ek**+ [li] (23b/15/),  rk-**ek**+ (25a/14/)

-ce+:

- eglen-**ce**+ (20b/9/)

-çı+:

- k m-**çı**+ (24a/13/)

-gi+, -g +:

-  zen-**gi**+ (26a/7/), sev-**g **+l  (18b/1/)

-gin+, -đun+:

- diz-**gin**+ [den] (27b/4/), yor-**đun**+ (27a/11/)

-ı+, -i+, -u+, - +:

- yumr-**ı**+ (23b/14/), t l-**ı**+ (24b/10/), aŗır-**ı**+ (25a/13/), yet-**i**+l si (23b/11/), t ğr-**u**+sın, (20a/13/), yumr-u+[ca] (30b/13/), semir- +[ye] (31b/9/), b kr- +li (24b/10/)

-ıcı+, -ici+:

- var-ı-cı-yız (10b/5/), bin-ici-ligi (8b/15/), [ŗefkat] id-ici (17b/12/)

-ıl+:

- k z-**ıl**+ (22b/3/)

-ır+:

- şığ-**ır**+ [ına] (24a/4/)

-k+, -đ+ [+ nl  ile baŗlayan ek]:

- abla-**k** (18a/7/), yumşa-**k**+ (23b/13/), yımşa-**k**+ (26b/3/), tırna-**k**+ [l] (23b/14/), ıra-**k**+ (25b/2/), kaşı-**k**+ (25b/1/), solu-**k**+ (27a/6/), yüксе-**k** (23b/13/), eksi-**k**+ (25a/4/), yal(ğ)a-**ğ**[ı] (23b/15/), şovu-**ğ**+ [a] (25b/11/)

-ka+:

- yuf-**ka**+ (23b/14/)

-kır+:

- ay-**kır**+ (27b/2/)

-kin+:

- eş-**kin**+ (25b/1/)

-maç+:

- yırt-**maç**+ [l] (24a/2/)

-mi+:

- digir-**mi**+ (24a/14/)

-şı+:

- yaş-**şı**+ (23b/13/)

-ş+:

- yum-(u)**ş**+ [ağ] (23b/13/)

-t+:

- ayır-**t**+lar (21a/9/)

-uğ+, -ük+, -ık+, -ik+, -üg+ [+ünlü ile başlayan ek]:

- uç-**uğ**+ [lu] (31a/12/), art-**uğ** (5b/10/), aç-**uğ**+ (25b/9/), yügr-**ük**+ (25a/4/), böl-**ük**+ (5b/10/), yügr-**üg**+i (23a/9/), tolaş-**ık**+ (25a/3/), burğaş-**ık**+ (26a/10/), del-**ik**+ (30b/15/)

-um+:

- toy-**um**+luğdur (16b/14/)

-un+:

- oy-**un**+ (20b/9/), şat-**un**+ (22b/14/), bur-(u)**n**+40ldu (22b/15/), yog-**un**+ (23b/13/)

-üg+:

- del-**üg**+ [ine] (28b/10/)

3.1.6. İsim Tamlamaları

Belirtili İsim Tamlaması:

- atlar+**uñ** eyü+**si** (5b/6/), at+**uñ** dört ayak+**ları** (5b/10/), pādīşah+**uñ** muḥāfaẓa+**sı** (7b/10/), Rabbiñüz+**üñ** ni‘met+**i[n]** (10b/1/), ben+**im** at+**ım** (12a/11-12/), sen+**üñ** at+**uñ** (12a/15/), kimesne+**nüñ** göz+**i** (31a/11/), oğlancıklar+**uñ** beşig+**i[ne]** (31b/12/)

Metinde, ilgi eki yerine “+dAn +” ekinin kullanıldığı belirtili ad tamlamaları vardır:

- içlerin+**den** biri+**si** (7a/4/), isimler+**den** bir+**i** (9a/10/), aşıklar+**dan** aşığa+**sı** (24b/12/)

Belirtisiz İsim Tamlaması:

- eṣnāf ehl+**i[ne]** (6b/7/), [kişinüñ] başı alt+**ı[na]** (31b/11/), bel ağrı+**sı[na]** (31b/14/), yan ağrı+**sı[na]** (31b/14/), burnı kan+**ı** (31b/15/)

3.1.7. Özel İsimler

Özel isimlerin, isimlere gelen sıfatların ve diğer sözcüklerin ilk harfleri büyük yazılmıştır. İsimlerin transkripsiyonlu çevrimi, metindeki yazılışlarına uygun olarak yapılmıştır.

Özel ismin yerini tutan, o ismi işaret eden unvanların ve diğer sözcüklerin ilk harfi büyük yazılmıştır. [Ḥālik (1b/6/), Resūlullāh (11a/5/, 11a/12/, 12b/4/, 13b/12/, 14a/4/), Resūl-i Ekrem (9a/7/), Rūḥullāh (20a/13/), ...]

Metinde geçen özel isimler şunlardır:

‘**Abdullāh Bin Süleymān**: Hz. Muhammed’den hadis rivayet eden kişi. (11a/11/)

‘**Abdullāh Bin Mübārek**: Tebeu’t-tābiînin ileri gelenlerinden, muhaddis, zāhid ve fakih. (18b/14/, 20a/3/, 20a/4/, 20a/6/)

‘**Abdu’r-rahmān Bin Sā‘id**: Hz. Muhammed’in sahabelerinden biri. (19a/7/, 19a/11/)

‘**Ādem**: İlk peygamber. (18a/12/)

‘**Ādiyāt şūresi**: Kur‘ān-ı Kerīm’in yüzüncü sūresi. Ādiyāt, “hızla koşmak, seğirtmek” anlamına gelen ve at, deve gibi koşan hayvanlar hakkında kullanılan adv

(عدو) kelimesinin ism-i fāil müennes cemidir. Sürekli olarak savaşa koşup düşmana hücum eden askerî birliğe ve akıncılara da adiy veya ādiye denilir. (10b/11/)

Allāh: Hak, Rabb, Tanrı. (10a/1/,10a/8/, 10a/13/, 12a/5/, 13a/8/, 13b/10/, 14b/8/, 15a/2/, 15a/14/, 16a/12/, 17b/1/, 20b/1/, 21a/6/, 21a/7/, 28a/14/, 28b/6/, 31a/8/, 32a/15/)

‘Amr Bin ‘Utbe: (ö. 22/643 [?]) İlk zāhidlerden. Amr, rivayetleri çok fazla olmamakla birlikte güvenilir bir hadis rāvisi sayılır. Abdullah b. Mes‘ūd ile Sübey‘a el-Eslemiyye’den kitābet yoluyla hadis almış, Şa‘bî ve daha başka muhaddisler ondan rivayette bulunmuşlardır. (18b/15/, 19a/4/)

‘Amr Bin Ḥarīs: (ö. 148/765) Mısır müftüsü diye tanınan hadis hāfızı. İbn Şihāb ez-Zührî, Katāde b. Diāme, Rebīatürre‘y, Hişām b. Urve gibi birçok muhaddisten hadis öğrendi ve çok geçmeden meşhur bir muhaddis oldu. Hocaları Katāde ve Bükeyr b. Abdullah ondan hadis rivayet ettiler. Ayrıca yaşça kendisinden büyük olan Mücāhid b. Cebr ve Sālih b. Keysān’dan başka Mālik b. Enes, Leys b. Sa’d’a da hadis rivayet etti. Talebesi meşhur muhaddis Abdullah b. Vehb, 370 hocadan hadis rivayet ettiğini, fakat bunların arasında Amr b. Hāris’ten daha güçlü hāfızaya sahip birini görmediğini söylemekte, hocasının bu emsalsiz hāfızasını her gün üç hadis ezberlemesine bağlamaktadır. (23a/5/)

‘Arab: Irak, Şam, Ceziretü’l- Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır’da ve Afrika’nın şimalinde bulunan semitik kavmin umumi adı. (10b/14/, 16b/5/, 23a/7/)

Aresteṭālīs: İslām felsefesine önemli etkileri olan Yunan filozofu. (8a/4/)

‘Arabī: Arap kavmine mensup. (2b/14 /, 17b/10/, 18b/12/, 20a/1/, ...)

‘Arabiyye: Araplarla ilgili. (2b/15/)

Bağdād: İslām dünyasının önemli tarih, ilim ve kültür merkezlerinden biri ve bugünkü Irak’ın başşehri. (26b/9/)

Bahr: deniz; Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı. (3b/1/, 9a/14/)

Başra: Güney Irak’ta Hz. Ömer tarafından kurulan bir şehir. (26b/10/)

Cābir: Hz. Muhammed’in sahabelerinden bir zat. (16a/6/)

Cāmī: İranlı ālim ve şair. Molla Cāmī olarak tanınmıştır. (32b/2/)

Cehennem: Günahkār kulların gideceği azap yeri. (13b/11/, 13b/15/, 28a/13/)

Cenāb-ı Ḥak: Allah (c.c.). (17b/9/, 18a/11/, 29a/2/)

Cerīr: Hz. Muhammed’in sahabelerinden bir zat. (16b/9/)

Dārimî: Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrrahmân b. el-Fazl ed-Dārimî (ö. 255/869/) “es-Sünen” adlı eseriyle tanınan hadis, tefsir ve fıkıh âlimi. (22b/11/)

Ebî Ca’fer Muḥammed Bin ‘Alî: Hadîs âlimi. (14a/3/)

Ebî Emāme-i Bāhilî: Resulullah’ın Şam’da vefat eden son ashabıdır. Hz. Peygamber’den başka Ömer, Osman, Ali, Muāz b. Cebel, Ebû Ubeyde b. Cerrāh, Ubāde b. Sāmit ve başka sahābîlerden 250 hadis rivayet etmiş olan Ebû Ümāme’nin rivayetlerinin çoğu Ahmed b. Hanbel’in el-Müsned’inde (V, 248-270/) ve Kütüb-i Sitte’de yer almıştır. (14a/15/)

Ebu’l- Ḥasan İskenderānî: Hadis nakleden âlimlerden bir zat. (20a/9/)

Ebû Dāvud: Kütüb-i Sitte’den biri olan es-Sünen’in müellifi. (22a/4/, 22a/7/)

Ebû Hüreyre: Çok hadis rivayet etmiş sahābî. (20b/11/, 11a/4/, 12b/3/, 23b/1/)

Ebû Eyyūb Enşārî: Hicret sırasında Hz. Peygamber’i Medine’de evine misafir eden ve Türkiye’de “Eyüp Sultan” unvanıyla anılan sahābî. (20b/4/)

Ebû Katāde: Hz. Peygamber’in süvarisi olan sahābî. (22a/12/, 22b/11/)

Ebû Kebşe-i Enmārî: Ebû Kebşe el-Enmārî el-Mezhicî adlı bir kişi. Resulullah ile Hz. Ebû Bekir’den rivayette bulunduğu bilinmektedir. (15b/10/)

Enes Bin Mālik: Hz. Peygamber’e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahābîlerden biri. (22a/1/)

Fakîh: Din bilgini, fıkıh âlimi. (29a/7/)

Feres-i Muḥtār: “Seçkin atlar” anlamında, atlarla ilgili yazılmış bir eserin adıdır. (4b/9/)

Fezā’î-i Fűrûsiyyet: “At yetişmenin faziletleri” anlamında, at yetiştirme ve binicilik üzerine azılmış bir eserin adıdır. (4b/8/)

Ġazze: Filistin’de bulunan ve Gazze şeridi denilen bölge ve merkezi. (26b/10/)

Ḥabbāb Bin Eret: (ö.37/657) İslām’ı ilk kabul eden sahābîlerden. (11b/9/)

Ḥaḳ: Allah (c.c.). (3b/5/, 4a/13/, 7b/14/, 9b/6/, 9b/14/, 10b/12/, ...)

Ḥākim (en-Nisābūrî): (ö. 405/1014) el-Müstedrek adlı eseriyle tanınan hadis hāfızı. (22b/5/)

Ḥālîḳ: yaratan, yoktan var eden, yaratıcı, Allah (c.c.) (1b/6/)

Ḥayāt-ı Ḥayvān: Mısırlı hadis ve fıkıh âlimi Demîrî'ye Doğu'da ve Batı'da büyük şöhret kazandıran ve bir hayvanlar ansiklopedisi mahiyetinde olan eser. (17b/4/)

Ḥazret-i 'Âlî: Hz. Peygamber'in damadı ve Hulefâ-yi Râşidîn'in dördüncüsü. (14b/15/, 17b/5/, 28a/3/)

Ḥazret-i 'Âyişe-i Şiddîka: Hz. Ebû Bekir'in kızı ve Hz. Peygamber'in hanımı. (21b/3/)

Ḥazret-i 'Îsâ: Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber. (20a/11/, 20a/12/, 20a/14/)

Ḥazret-i Ö'mer: Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi (634-644). (8b/14/, 29a/11/)

Ḥazret-i Âdem: İlk insan ve ilk peygamber. (18a/11/, 18a/13/)

Ḥazret-i Ebî Bekir: İlk Müslüman'lardan, ilk halife. (14b/12/)

Ḥazret-i İmâm Hüseyin: Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu, Kerbelâ şehidi. (23b/5/)

Ḥazret-i İmâm Şâfiî: Şâfiî mezhebinin imamı, büyük müctehid. (24b/4/)

Ḥazret-i Kelîmullâh Mûsâ: İsrâiloğullarına gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamber. (29a/1/)

Ḥazret-i Peygamber: Hz. Muhammed (s.a.v.) (28a/12/)

Ḥazret-i Resûl-i Ekrem: Hz. Muhammed (s.a.v.) (17b/5/)

Hudâ: Allah (c.c.). (1b/7/, 2a/10/, 29b/3/, 32a/9/)

İbn-i 'Abbâs: Hz. Peygamber'in amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahâbî. (23a/1/)

İbn-i 'Asâkir: Hadis hâfızı ve "Târîhu medîneti Dîmaşk" adlı eseriyle tanınan tarihçi. (20b/3/, 21b/1/)

İmâm Ahmed: (ö. 241/855) Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis. (16a/6/)

İmâm Beyhaķî: (ö. 458/1066) Muhaddis ve Şâfiî fakihî. (21a/7/)

İmâm Buḥârî: (ö. 256/870) Kur'an-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap kabul edilen el-Câmi'u's-şâḥîḥ adlı eseriyle tanınmış büyük muhaddis. (11a/4/, 12b/3/, 16b/14/, 17a/3/, 22a/3/)

İmâm Demîrî: (ö. 808/1405) Ḥayâtü'l-ḥayevân adlı meşhur eserin yazarı, Mısırlı hadis ve fıkıh âlimi. (17b/4/)

İmâm Dimyâṭî: (ö. 705/1306/) muhaddis. (17b/4/)

İmām Ebu’l- Leys: (ö. 705/1306) Bilinen adıyla Semerkandî. Fakih, müfessir ve sūfî. (29a/1/)

İmām Kārtabî: (ö. 671/1273) Adının asıl yazılışı Kutubî. “el-Cāmi‘ li-aḥkāmi’l-Ḳur’ān” adlı eseriyle tanınan tefsir, hadis ve fıkıh âlimi. (17a/6/)

İmām Müslim: (ö. 261/875) “el-Cāmi‘u’ş-şāḥih” adlı eseriyle tanınan muhaddis. (12b/3/, 16b/14/, 16b/9/, 22a/3/)

İmām Ṭaberānî: (ö. 360/971) Mu‘cemleriyle tanınan hadis hāfızı. (11b/9/, 15b/10/, 21a/15/, 22b/5/)

İskender-i Zülkārneyn: Zülkārneyn, Kur‘an‘da kendisine büyük güç ve imkān verildiği bildirilen, nebi mi veli mi olduğuna tereddüt edilen kişidir. İskender (ö. m.ö. 323/) ise, İslām tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralıdır. Aristo‘dan ders almıştır. Rivayete göre, İskender’in Kur‘an‘da geçen Zülkarneyn olduğu söylenir. (8a/3/)

İslām: İslam dini. (11b/7/, 3a/6/, 5a/11/, 5a/12/, 8b/13/, 13a/10/, 13a/4/)

Kāzî Beyzāwî: (ö. 685/1286) Müfessir, Eş‘arî kelāmcısı ve Şāfiî fakihî. (14b/11/)

Kitāb-ı Maḳbūl Der-Ḥāl-i Ḥuyūl: Kadızade’nin atlarla ilgili yazdığı ve II. Osman’a sunduğu baytarname. (5b/2/)

Kitāb-ı Kerīm: Kur‘an-ı Kerīm. (10a/10/)

Kitābü’l-Ḥayl: Dimyātî’nin eseri. [Asıl adı “Fazlū’l-ḥayl” olan eser, Nazmîzāde Hüseyin Murtazā tarafından Tercüme-i Kitābi Fezāilî’l-Hayl adıyla Türkçeye tercüme edilmiş olup Süleymaniye Kütüphanesi’nde bir nüshası mevcuttur.] (17b/4/)

Ḳudsü Şerîf: Mübarek, şerefli, kutsal Kudüs. Üç ilāhî dinde de önemli bir yere sahip olan ve kutsal sayılan şehir. (21b/2/)

Ḳurān-ı ‘Azîmü’ş-Şān: şanı büyük olan yüce Kur‘an. (2a/2/)

Maḳām-ı Maḥmūd: mahşer günü Hz. Muhammed’in diğer nebilerle velilere melce‘ olan şefa‘at-i Kübrā makamı. (2b/1/)

Mekke: Hicaz‘da Hz. Muhammed’in doğduğu ve Kābe’nin bulunduğu şehir. (9b/15/)

Mısır: Mısır ülkesi. (26b/10/)

Mu‘akkıl Bin Yesār: [ö. 59/679] Hz. Muhammed’in sahâbîlerinden bir zat. (18b/6/)

Muḥammedī: Hz. Muhammed’e ait, onunla ilgili. (1b/5/)

Muḥammed Resûlullāhu’l-Muştafā: Hz. Muhammed. (2b/6/)

Müslim Bin Yesār: İslam fakihî, birçok hadis rivayet etmiştir. (21b/8/)

Müslimān: 1. İslam dininde olan. (13a/4/, 19b/12/)

Müslimīn: Müslüman. (28a/10/)

Müslim Bin Yesār: İslam fakihî, birçok hadis rivayet etmiştir. (21b/8/)

Nāfi‘ Bin Cebīr: Hz. Muhammed (s.a.v.)’in sahabelerinden bir zat. (23a/9/)

Nisā’ī Ebī Vehb: Ebū Muhammed Abdullāh b. Vehb b. Müslim el-Fihri el-Mısri (ö. 197/813). İmam Mālik’in önde gelen talebelerinden, fakih ve muhaddis. (22a/7/)

‘Ömer Bin ‘Abdu’l-‘azīz: (ö. 101/720). Emevî halifesi (717-720). (21a/2/)

Rabb: Allah (c.c.) (10b/1/, 10b/5/)

Rabbenā: Rabbim. [Metinde “yā” ünlemiyle birlikte kullanılmıştır.] (18a/6/)

Rabbi: Rabbim. Aslı “Rabbī”dir. [Metinde “yā” ünlemiyle birlikte kullanılmıştır.] (16a/14/, 17b/9/, 29a/2/, 30a/5/)

Rabbi’l- ‘ālemīn: Âlemlerin Rabbi. (2a/1/)

Raḥmān: Dünyada her canlıya -mümin, kafir ayırt etmeksizin- merhamet eden Allah. (11b/14/, 12a/5/, 12a/6/)

Resûl: Peygamber. (29a/3/, 30a/2/)

Resûl-ı Ekrem: Hz. Muhammed (s.a.v.) (9a/7/)

Resûlullāh: Hz. Muhammed (s.a.v.) (11a/5/, 11a/12/, 12b/4/, 13b/12/, ...)

Rūḥullāh: Müslümanlar tarafından Hz. İsa için kullanılan terim. (20a/13/)

Sekender: İskender-i Zülkärneyn, Kur’an’da kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen, nebi mi veli mi olduğuna tereddüt edilen kişidir. (5a/3/)

Selmān Fārsī: (ö. 36/656 [?]) İslām’ı kabul eden İran asıllı ilk sahâbî. (19b/9/)

Şulṭān Murād: Osmanlı padişahı III. Murat. (30a/8/)

Süddī: Ebū Muhammed İsmâil b. Abdirrahmān b. Ebī Kerîme el-A‘ver es-Süddî el-Kebîr el-Kûfî (ö. 127/745/) Müfessir tâbiî. (18b/14/)

Süleymān: Hz. Dâvûd'un oğlu, İsrâiloğulları'na gönderilen hükümdar-peygamber. (16b/6/)

Şām: İslam dünyasının önemli tarihî şehirlerinden biri, günümüzde Suriye'nin başşehri. (26b/10/)

Şeyh-i Muhammedü'l- Ma'rûf-ı Każı-zāde: Kadızāde Mehmed Efendi. Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl'ün yazarı. (3b/12/)

Şubeyb Bin 'Arqade: Hz. Muhammed'in sahabelerinden. (17a/4/)

Taberāni: (ö. 310/923) Cāmi'u'l-beyān ve Tārîhu'l-ümem ve'l-mülûk adlı eserleriyle tanınan müfessir, tarihçi, muhaddis ve fakih. (11b/9/)

Temîm-i Dārî: Sahābî. Temîm ed-Dārî'nin kaynaklarda on sekiz rivayeti bulunmaktadır (21a/8/, 21a/10/, 21b/2/)

Tureyfi (Ar.): Tureyf şehrinin atı için kullanılan ad. [Tureyf, Suudi Arabistan'ın Kuzey Sınır Bölgesi'nde bulunan bir şehirdir.] (26b/8/)

Türkî: Türk'e mensup olan. (23b/12/)

Türkman: Türkmen boyu. (26b/10/)

Ubbāde Bin Şāmit: Ebü'l-Velîd Ubāde b. es-Sāmit b. Kays el-Ensārî el-Hazrecî (ö. 34/654/) Sahābî. (15a/5/)

Ukbe Bin 'Āmir: Ebü Hammād Ukbe b. Āmir b. Abs el-Cühenî (ö. 58/678). Suffe ehlinde, Mısır valisi. Kütüb-i Sitte'nin tamamında rivayetleri bulunan Ukbe'den Cābir b. Abdullah, Abdullah b. Abbas, Ebü Ümāme gibi sahābîler ve birçok tâbiîn âlimi hadis nakletmiştir. (22b/5/)

Urve Bin Ebî'l- Ca'd: [Urve b. Ebü'l- Ca'd el-Bārikî] kendisinden birçok hadis rivayet edilen sahabe. (17a/4/, 17a/6/, 16b/15/)

Utbetü İbni's- Selimî: Hz. Muhammed'in sahabelerinden. (22a/4/)

Zeyd Bin Sābit: (ö. 45/665 [?]) Sahābî. Hadisleri anlama ve sünnetleri tesbit etme hususunda uzman bir sahābîydi. İslām tarihi boyunca Zeyd b. Sābit'in adı ilim ve fetva ehli olan sahābîler arasında zikredilmiştir. (13b/12/)

Hz. Muhammed'in atlarının özel adları (9a/11-12-13-14/) şunlardır:

- Sekb
- Mürteciz
- Tırf
- Lehîf

- Lezāz
- Ẓarib
- Verd
- Sebḥā
- Ablak
- Ẓü'l- 'ikāl
- Ẓü'l- lime
- Mürteçil
- Murāvih
- Mirvāḥ
- Sirḥān
- Ye'sūb
- Ye'būb
- Baḥr
- Şeccā
- Mendūb
- Sicl
- Melāvih
- Necīb

3.2. Sıfatlar

3.2.1. Niteleme Sıfatları

Metinde birkaç sözcüğün dışında atlara ait niteleyiciler kullanılmıştır. Aşağıda metnin bütününde geçen niteleme sıfatları verilmiştir.

- *al* [at] (8a/7/), *ḵula* [at] (8a/9/), *aḵ* [at] (8a/10/), *ḥurmāyī toru* [āt] (8a/14/), *bāḵī kalan* [bölükleri] (6a/5/), *bedendeki* [ḵalb] (6b/1/), *ḵarañu* [gicede] (8b/1/), *alnındaḡı* [saçı] (16b/11/), *öñ* [saçına] (17b/11/), *ablaḵ* [atlar] (18a/7/), *beserek* [deve] (18a/7/), *yāḵûtdan* bir at[uñ] (19a/12/), *sevgülü* [bir maḥlûḵ] (18b/1/), *yaḥşı* [at] (20a/1/), 'Arabī [at] (20a/1/), *siyāh* [ata], *ḵara* [atdur] (22a/15/), *48 ldun* [at] (23a/1/), *gökreḵ* [at] (23a/15/), *yaşdaḡaç* [ḵarınl] (23b/13/), *yumrı* [tırnaḵlı] (23b/14/), *ḵurı* [başlı] (24b/9/), *dik* [bel] (25b/5/), *ḵır* [at] (25b/10/), *çil* [at] (25b/12/), *issi*

[diyārda] (26a/2/), *burgaşıık* [tövler] (26a/10/), *aykır* [ata] (27b/2/), *ıuduz* [it] (31b/10/)

3.2.2. Belirtme Sıfatları

3.2.2.1. İşaret Sıfatları

Metinde kullanılan işaret sıfatları aşağıya çıkarılmıştır. İkinci halde sonda -*l* sesi (şol) kullanılmıştır. “*Ol*” sıfatında sadece bir örnekte (o [şultān-ı seḥā] (29b/3/) - *l*’nin düştüğü görülmektedir. Diğerlerinde “*ol*” biçimi kullanılmıştır.

bu:

- 3b/12/, 3b/15/, 4a/12/, 5b/1/, 5b/13/, 6b/10/, 6b/13/, 6b/2/, 6b/9/, 7a/14/, 7a/2/, 7b/12/, 7b/4/, 7b/6/, 8a/4/, 8b/12/, 8b/2/, 9b/3/, 11b/8/, 12a/13/, 14b/11/, 14b/5/, 15b/8/, 17a/10/, 17a/2/, 17a/8/, 18a/5/, 18b/1/, 18b/2/, 18b/9/, 19a/14/, 20a/1/, 21a/1/, 21a/10/, 21a/15/, 21b/11/, 21b/5/, 22a/3/, 22b/2/, 22b/4/, 23a/1/, 23b/10/, 23b/6/, 24a/14/, 24b/6/, 24b/7/, 25b/3/, 26a/9/, 28a/2/, 28b/12/, 29a/6/, 29b/9/, 30a/2/, 30a/3/, 30a/5/, 30a/6/, 30a/9/, 31a/1/

şu:

- şu [mertebededür] (11b/7/)
- şu [ğāyet ile] (20a/15/)
- şu [şu] (28a/9/)

şol:

- şol [cenkde] (9b/11/)
- şol [nesne] (10a/5/)
- şol [şey] (10a/15/), (12a/13/)
- şol [at] (13a/10/)
- şol [kimse] (15b/3/)
- 10a/15/, 10b/13/, 11a/2/, 12a/10/, 12a/7/, 12a/8/, 13a/10/, 13a/3/, 13a/6/, 14b/13/, 14b/7/, 15a/1/, 19b/15/, 22b/14/, 28b/6/

o:

- o [şultān-ı seḥā] (29b/3/)

ol:

- ol [dört bölügün] [5b/10]

- ol [isimlerden] (9a/10/)
- ol [at] (13b/15/)
- 1b/2/, 1b/6/, 2b/4/, 2a/12/, 3b/1/, 4b/5/, 5b/10/, 5b/15/, 7a/7/, 8a/2/, 8a/14/, 8b/11/, 8b/15/, 9a/10/ 10b/1/, 10b/2/, 11a/10/, 11a/15/, 11a/9/, 11b/1/, 11b/15/, 12a/2/, 12a/3/, 12b/1/, 13a/12/, 13a/9/, 13b/15/, 13b/2/, 14a/8/, 14b/5/, 16b/13/, 19b/2/, 20a/5/, 20b/2/, 20b/8/, 21a/14/, 21b/1/, 21b/7/, 22a/11/, 24a/15/, 26a/1/, 27b/12/, 28a/9/, 28b/6/, 29a/4/, 29b/12/, 29b/3/, 29b/6/, 29b/8/, 30a/11/, 30a/4/, 30b/14/, 30b/6/, 31a/9/, 31b/13/

3.2.2.2. Belirsizlik Sıfatları

Metinde geçen belirsizlik sıfatları aşağıda gösterilmiştir. “*her kanķı* [zikre] (18a/3/)” sıfatının eski halinin kullanıldığı görölmektedir.

- *niçe* [baytarnāmeler] (4b/7/), *bir* [kuşūr] (7a/8/), *bir iki* [meydān] (13a/15/), *hiçbir* [günāhı] (15a/14/), *çok* [emsalin] (15b/4/), *başka* [du‘ā] (6a/15/), *her kanķı* [zikre] (18a/3/), *cümle* [hayvānlardan] (18a/9/), *ba‘zı* [ulularından] (18b/4/), *bu kadar* [akçe] (19a/2/), *bir kaç* [ḥadīs-i şerīf] (19a/14/), *ba‘zı* (10a/3/, 11b/5/, 14a/9/, 14b/12/, 14b/15/, 15a/3/, 16a/2/, 16b/2/, 16b/3/, 17a/15/, 18b/11/, 18b/4/, 19a/5/, 19b/1/, 21a/9/, 24a/2/, 26b/11/, 27b/14/, 31a/8/) *dükeli* [eksiklik sıfatlarından] (10b/2/, 28a/6/), *her* (2a/11/, 3b/9/, 6b/1/, 6b/13/, 9a/10/, 14a/14/, 14b/8/, 17a/11/, 19b/12/, 20b/14/, 21a/14/, 22a/10/, 23a/11/, 24b/5/, 27a/14/, 27b/3/, 28a/4/, 30b/3/, 32a/13/), *her bir* (7b/2/)

Metinde *kimi* (7a/4/, 7a/5/, 15a/2/, 15a/3/) ve *kimisi* (14b/13/, 14b/14/) adlaşmış belirsizlik sıfatları olarak kullanılmıştır.

3.2.2.3. Sayı sıfatları

Asıl sayı sıfatları:

- *iki* [cihānda] (3b/10/), *üç* [günden] (8a/7/), *yüz yigirmi biñ* [at] (8b/3/) *yigirmi üç* [atları] (9a/8/), *üç* [kısmıdır] (11b/14/), *beş* [altun] (12a/13/), *kırk biñ* [altunı], *dört* [akçeye] (15a/1/), *yetmiş* [at] (17a/5/), *on* [rızk] (17b/1/), *dört biñ* [dirhem] (19a/1/), *sekiz* [mıh] (27a/14/)

Sıra sayı sıfatları:

- *ikinci* [bölük] (6a/8/), *üçüncü* [bölük] (6b/3/), *dördüncü* [bölük] (6b/5/), *beşinci* [gün] (8a/10/), *altıncı* [gün] (8a/11/), *yedinci* [gün] (8a/11/), *sekizinci* [gün] (8a/12/), *toğuzuncu* [gün] (8a/13/), *onuncu* [gün] (8a/13/)

Üleştirme Sayı Sıfatları:

- *birer* [akçeye] (7b/9/), *onar* [akçeye] (7b/10/)

3.2.2.4. Soru Sıfatları

Metinde, soru sıfatları “ne” soru edatının yanına kadar, deñlü, asıl edatlarının gelmesiyle oluşmuştur.

- *kanķı* [‘ibāret-ile] (17a/11/), *ne aşıł* [at] (22b/12-13/), *ne ‘aceb* [nesnedir] (10b/5/), *ne kadar* [yem] (11b/3/), *ne kadar* [şu] (11b/3/), *nedeñlü* [kulan] (11b/4/)

3.2.3. Sıfatlarda Karşılaştırma

Metinde, karşılaştırma sıfatı yapan “+rük” eki sadece “yük+rük (8b/5/)” sözcüğünde kullanılmıştır.

[cümle atlarıñ] *torusı torusı* [dur] (25b/7/) ikilemesiyle sıfat karşılaştırması yapılmıştır.

Arapça ve Farsça tamlamalarla da karşılaştırma yapılmıştır:

- *sulṭānū’s- sulṭān* (5a/7/)
- *‘ālem-i şugre* (4b/5/)...

3.2.4. Sıfatlarda Pekiştirme

Türkçe pekiştirme sıfatı eki +rek bir örnekte kullanılmıştır.

- *sevgülü+rek* (18b/9/)

Atın iyi olmasını pekiştirmek için “a‘lā” sözcüğünün kullanılmıştır.

- *a‘lā+sın* [“pek iyisini” anlamında.] (20a/2/)

3.2.5. Adlaşmış Sıfat

Metinde, sıfat tamlamasının isim unsuru düşürülerek adlaşmış sıfat haline geldiği sözcükler aşağıda gösterilmiştir.

- *şatduğum* (4b/1/), *evvelkisi* (11b/15/), *toğurduğı* (12a/2/), *ba'zılar* (14b/12-15a/3/), *harc idenler* (15a/4/), *virdüğünüñ* (15b/3/), *gayrılar* (15b/10/), *açan* (15b/15/), *varduğı* (19a/3/), *dört biñden* (19a/3/), *allarındadır* (23a/3/), *yürügen*, *yüğrük* (23b/12/), *iyiigen*, *yaşşı*, *yüksek*, *52ldun bilekli*, *yumşak tûlı*, *yaşdağaç* (23b/13/), *karınlı*, *yumrı tırnaklı*, *ayıncıklı*, *yağız*, *yufka derili*, *yay boyunlu* (23b/14/), *yürekli*, *52ldun52 geniş*, *yeyni*, *yemesi ince ve uzun* (23b/15/), *yedelgen*, *yavaş*, *yatğan*, *yüzgeç*, *yedi yaşlı*, *yüzi güzel* (24a/1/), *yapılı* (24a/2/), *yırmaçlı* (24a/2/), *yecāncı* (24a/2/), *yırtılmış* (24a/2/), *şolak* [dur] (25a/8/), *eşkin* (25b/1/), *dördünde*, *beşinde*, *altısında*, *sekizinde*, *toğuzında*, *onında* [“... yaşında” anlamında adlaşmışlardır.] (30b/11-12-13-14-15/), *a'la* [sın] (20a/2/), *a'la*[dur] (25b/9/)

3.3. Zamirler

3.3.1. Kişi Zamirleri

Birinci Tekil Kişi Zamiri: ben

- *ben* (4b/1/, 12a/12/, 12a/15/, 17a/4/, 17b/14/, 17b/7/, 19a/8/, 20b/2/, 21a/12/, 21b/11/, 21b/5/, 28b/11/, 29a/7/)
- *baña* (12a/12 – 19a/3/)
- +den 21a/11/, 28b/12/
- +i 7a/15/, 7b/1/, 17b/15/, 18a/1/, 26a/6/, 29a/2/
- +im 12a/11/, 12a/15/, 18a/15/, 21a/3/, 29b/9/
- +üm 19a/3/

İkinci Tekil Kişi Zamiri: sen

- *sen* (12a/12/, 16a/14/, 17b/13/, 18a/1/, 22b/9/, 28b/15/, 29a/5/)
- *saña* (12a/12/)
- +de 32b/2/
- +den 17b/7/
- +i 17b/10/, 17b/12/, 19a/12/, 19a/13/, 21a/11/, 28b/15/, 29a/4/, 29a/7/, 29b/14/, 30a/4/
- +üñ 12a/12/, 12a/15/, 17b/11/, 17b/14/, 18a/9/, 18a/10/, 19a/12/

Üçüncü Tekil Kişi Zamiri:

añ

Yönelme hal ekinin geldiği üçüncü kişi zamirinde nazal n (ñ)‘li “*añ* [+a]” kullanılmıştır:

- 7a/7/, 7a/11/, 9a/5/, 10a/15/, 10b/1/, 10b/7/, 13a/5/, 13a/6/, 13b/15/ 14a/2/, 14a/7/ 14a/15/, 15b/4/, 21a/6/, 23b/3/, 26a/10/, 26a/12/, 26a/7/, 26a/8/, 26a/9/, 28a/11/, 29b/11/, 29b/2/, 30a/2/, 30a/12/, 30a/14/ [+a göre] 17a/12/

an:

“*an* [+a]” zamirine yönelme hal eki geldiği halde nazal n’nin kullanılmadığı görülmektedir.

Bunun dışında diğer hal ve çekim eklerinin geldiği üçüncü kişi zamiri olarak nazal n’siz “*an*” kullanılmıştır:

- 3b/11/, 3b/11/, 3b/15/, 3b/8/, 3b/9/, 3b/9/, 6b/4/, 6b/6/, 7a/10/, 7a/13/, 7a/7/, 7b/8/, 8a/10/, 8a/8/, 8b/14/, 8b/2/, 8b/3/, 8b/6/, 9a/4/, 9b/15/, 10a/1/, 10a/15/, 10a/15/, 10a/5/, 10a/6/, 10a/9/, 10a/9/, 10b/12/, 10b/4/, 11a/2/, 11b/2/, 11b/7/, 13a/11/, 13a/12/, 13a/5/, 13a/6/, 13b/2/, 13b/3/, 13b/3/, 13b/9/, 14a/12/, 14a/12/, 14b/10/, 14b/10/, 14b/9/, 15a/15/, 15a/4/, 15b/14/, 15b/14/, 15b/3/, 16a/1/, 16a/11/, 16a/11/, 16a/13/, 16a/2/, 17b/15/, 17b/7/, 18a/1/, 18a/10/, 18a/6/, 19a/12/, 19a/7/, 20a/1/, 20b/2/, 21a/7/, 21b/6/, 21b/8/, 23a/12/, 23a/8/, 23b/12/, 23b/9/24a/3/, 24b/5/, 24b/5/, 24b/5/, 24b/6/, 25b/15/, 25b/4/, 25b/8/, 25b/9/, 26b/4/, 26b/8/, 27a/15/, 27a/7/, 28b/5/, 28b/6/, 29a/5/, 29b/12/, 29b/15/, 29b/2/, 30b/3/, 30b/7/, 30b/7/, 30b/8/, 32a/1/

Birinci Çoğul Kişi Zamiri: biz

- biz (10b/4/)
- +e (10b/3/)
- +üm (18a/6/)

İkinci Çoğul Kişi Zamiri: siz

- siz (10a/1/, 10b/1/ 10a/15/, 10a/5/, 10a/9/, 22a/9/, 28b/4/, 28b/5/)
- +e (10a/6/, 9b/11/, 28b/5/)
- +den (10a/2/, 18b/1/)
- +üñ (9b/14/, 10a/8/, 10a/14/, 18b/1/)

*Üçüncü Çoğul Kişi Zamiri: **anlar***

- anlar (3b/11/, 14b/10/, 18a/6/)
- +lara (3b/11/, 3b/8/, 3b/9/, 6b/4/, 6b/6/, 10b/12/, 14b/10/)
- +lardan (9a/4/, 9b/15/)
- +ları (10a/1/)
- +laruñ (8b/14/, 11a/2/, 14b/9/, 18a/10/)

3.3.2. İşaret Zamirleri

bu:

- -dur (3b/10/, 9a/6/, 13a/1/, 14b/7/, 16a/15/, 17a/13/, 19b/13/, 26b/12/, 28a/7/, 28b/14/, 28b/15/, 29a/10/, 29a/9/)
- -ndan (11a/1/, 19b/9/, 29a/10/)
- -ndadur (23a/14/)

şu:

- şu [kim] (30b/1/)
- şu [nı] (10b/3/)

ol:

- +dur (9a/15/, 21a/12/, 23b/11/, 23a/4/, 24a/3/24a/10/, 24a/12/, 24a/15/, 24b/7/, 26a/13/, 26a/4/, 27a/8/, 32a/12/)

bunlar:

- +a (2a/4/, 6b/6/)
- +ı (9b/13/)
- +dan (18a/12/, 20b/9/)
- +dur (9a/11/)
- +uñ (6a/2/, 6a/8/)

Şu zamirinin çokluk hali (*şunlar*) metinde geçmemiştir.

anlar:

- anlar (15b/14/, 17b/15/, 18a/1/, /, 8b/3/, 10a/9/, 30b/8/)
- +lara (7a/7/, 10a/9/, 15a/4/, 15b/14/, 16a/13/, 16a/2/, 30b/7/)
- +ları (15a/15/, 16a/1/, 16a/11/, 23a/8/, 28b/5/, 28b/6/)
- +laruñ (30b/7/)
- +laruñdur (23b/9/)

3.3.3. Dönüşlölük Zamirleri

*Birinci teklik kişi dönüşlölük zamiri: **kendü+m***

- 4b/1/

*İkinci teklik kişi dönüşlölük zamiri: **kendü+ñ***

- 18a/13/
- +e 18a/14/, 29a/3/
- +i 29a/6/

*Üçüncü tekil kişi dönüşlölük zamirleri: **kendü, kendü+si***

Üçüncü tekil kişi dönüşlölük zamiri eksiz olarak “kendü” yalın haliyle kullanılmıştır. +nden çekim ekini almış olan kendü zamirine +si üçüncü tekil kişi iyelik ekinin getirildiğı görölmektedir.

kendü:

- 6b/9/, 11a/15/, 12a/7/, 21a/9/, 21b/12/, 21b/13/, 27b/12/
- +nüñ 8b/15/, 32a/3/
- +ye 29a/15/
- +yi 18b/12/, 24b/14/, 25a/1/

kendü+si:

- kendüsi[nden] (8b/7/)

Birinci ve ikinci çokluk dönüşlölük zamirleri metinde geçmemektedir.

*Üçüncü çokluk kişi dönüşlölük zamirleri: **kendü+leri, kendüler***

Üçüncü çokluk kişi dönüşlölük zamiri kendüleri (29a/10/), +ler çokluk eki ve +i üçüncü tekil kişi iyelik ekinin birleşmesiyle oluşmuştur.

Dönüşlölük zamirinin bir diğerk çoğul üçüncü hali ise +i üçüncü tekil kişi iyelik ekinin kullanılmadığı kendü+ler+[e] (6b/6/, 7b/2/) zamiridir. Bu zamirin +e yönelme hal eki almasından dolayı +i üçüncü tekil kişi iyelik ekinin düştüğü düşünölmektedir. Bunun çokluk ekinden sonra kaynaştırma -n-^c sinin kullanılmamasının bir sonucu olduğı söylenebilir.

3.3.4. Belirsizlik Zamirleri

ba'zıları:

- 23b/4/

kim:

- 3b/9/, 4a/9/, 10a/1/, 18a/7/, 20a/4/, 24b/5/, 25b/15/, 28a/9/, 30b/1/, 32a/12/
- +dür 15b/2/

kimse > < kimesne:

Bu zamirde de aynı zaminin iki değişik kullanımı görülmektedir.

- *kimse* (10b/11/, 10b/7/, 11a/7/, 13b/14/, 14a/5/, 15b/3/, 16a/3/, 16a/5/, 21a/11/, 21a/12/, 28b/15/, 28b/6/, 31a/13/, 28a/10/, 28b/13/, 9a/5/, 28b/15/, 28b/13/, 17a/15/, 21a/9/, 11a/10/, 11a/15/, 12b/1/, 31b/15/, 13a/2/, 13a/3/, 17a/13/, 21a/12/, 31b/3/, 31b/5/, 32a/2/, 20a/9/)
- *kimesne* (6b/13/, 6b/9/, 14b/7/, 12a/11/, 13a/6/, 14a/1/, 14b/3/, 14b/5/, 14b/6/, 17a/9/, 19a/4/, 19b/1/, 19b/2/, 20a/3/, 21a/5/, 21a/13/, 21b/6/, 22b/11/, 31a/11/, 31b/2/)

biri / birsi, kimi / kimisi, her biri / her birisi:

Bu belirsizlik zamirlerinin +i üçüncü tekil kişi iyelik eki almış ve +si üçüncü tekil kişi iyelik ekini almış hallerinin kullanıldığı görülmektedir.

- bir+i [ni] (10b/8/) > < bir+si (15b/5/ – 20b/15/)
- kim+i (7a/4/), kim+i [n] (15a/2-3/) > < kim+i+si [n] (14b/13/)
- her biri (3a/7/, 3a/13/, 7a/5/, 9a/8/, 23a/14/) > < her birisi (3b/1, 3a/14/, 3a/15/, 3b/5/, 3b/8/, 7a/13/, 7a/9/)

kanğısı:

Bu zaminin “*hangisi*” zaminine dönüşmediği görülmektedir.

- 3b/7/

men (o kimse):

Hadislerde geçen Arapça “*men*” zamiri, “o kimse ki, kim, kim ki” anlamlarına gelen belirsizlik zamiridir.

- 4a/4/, 4b/13/

3.3.5. Soru Zamirleri

kim:

- kim [atar] (20a/4/), kim [dür] (15b/2/)

ne:

- ne [idi] (20a/7/)

3.4. Zarflar

3.4.1. Zaman Zarfları

- *hep* [nā- 57ldun‘dur] (20b/10/), *illā* (20b/15/), [ol]-*duğu zamān*[da] (23b/5/), *dün yarısı* [nda] (26b/15/), *ķaba ķuşluk* [da] (27a/1/), [ikindi]+*den şoñra* (27a/1-2/), [yem]+*den evvel* (27a/12/), *bu gün* (30a/12/), *evvelā* (8b/1/), *ba‘de* (“sonra” anlamında. 3b/12/, 9b/3/), *ba‘de-i zamān* (“Zaman sonra” anlamında. 28b/11/), *dā‘imā* (6a/9/, 16a/4/), *evvelā* (8b/1/), *henüz* (15b/7/), *her kaçan* (6b/1/), *her-dem* (32a/11/), *her zamān* (14b/8/), *nā-gihān* (29b/14/)

3.4.2. Yer-yön zarfları

- *ardınca* (10b/7/), *yuķaru* (30b/6, 31a/5/), *aşāğa* (25a/1/, 30b/6/, 24b/12/, 25b/10/, 23b/9/), *iķerü* (30b/9/), *taşra* (6b/9/, 7a/7/, 26a/15/)

3.4.3. Azlık-Çokluk Zarfları

- *hīç* (8b/5/, 15a/14/, 16a/3/, 16a/4/, 16a/5/, 19a/9/, 26a/4/, 26b/4/), *çok* [ola] (22b/1/), *ķatı* [siyāh] (23a/12/), *ķatı* [ürkek] (25a/14/), *ol ķadar* [eşkin] (25b/2/), *ķatı* [az] (25b/3/), *biraz* [hürmet] (29b/10/), *azacuk* [ola] (22b/1/), *ekserī* (26a/9/), *ekseriyā* (24b/2/), *ğāyet* (8b/1/, 8b/8/, 10b/6/, 17a/13/, 20a/15/, 22b/10/, 26a/11/, 26a/12/, 26b/12/, 28b/14/, 29a/12/, 30a/2/), *her ne ķadar* (8b/5/), *ol ķadar* (25b/2/)

3.4.4. Durum Zarfları

Fiillerin veya fiilimsilerin hangi durumda olduklarını belirten zarflardır. Metinde, ikileme yoluyla oluşturulan durum zarfları göze çarpmaktadır.

- *şakını şakını* [yürüye] (24b/14/), *ķiçin ķiçin* [gitmeye] (25a/14/), *eñil eñil* [alır] (28a/8/), *tekrār tekrār* [buyurmuşlardır] (17a/11/), *tāze ter*

[ola] (32a/8/), **elbette** (6b/10/, 28b/13/), **aşlā** (10b/10/, 14a/11/), **fī-sebīll-illāh** (10a/5/, 11a/8/, 11a/15/, 11b/15/, 13a/6/, 13b/15/, 14a/2/, 14a/5/, 15a/4/, 15b/5/, 19b/2/), **fī'l-ḥaḳīḳa** (14a/7/, 14b/5/), **ḡālibā** (22b/4/), **göre** (2a/10/, 6b/1/), **ḥattā** (31a/4/), **heb** (11b/4/), **hep** (20b/10/, 23b/1/), **hemān** (13b/9/, 14b/4/, 15a/1/, 21b/12/, 27a/7/, 29b/12/), **ḥuṣūṣā** (3a/11/, 6a/14/, 26b/3/, 28b/14/), **böyle** [olan] (22b/10/), **berk** [toğunup] (24b/15/), **tīz** [görür ola] (24b/12/), **tīz** [almayalar] (27a/11/), [yürür çok] **tīz** (28a/8/), **tīz** [aḳa] (28a/9/), **tīzcek** [...virmeyeler] (27a/12/), **tīzcek** [...bineler] (27a/7/), **tīzcek** [yara olup] (26b/5/), **yine** (8a/10/, 8a/9/, 8b/3/, 10a/10/, 16a/6/, 17b/12/, 21b/7/, 24a/15/, 30b/11/), **nezd** (4a/3/), **öyle** (14a/12/), **ötürü** (21b/11/), **sırran ve cehren** (2a/9/), **sümme** (2a/9/, 4a/4/), **ta'zīmen** (12a/5/), **yine** (8a/10/, 8a/9/, 8b/3/, 10a/10/, 16a/6/, 17b/12/, 21b/7/, 24a/15/, 30b/11/)

3.4.5. Soru Zarfları

- **ne-ḳadar** [idügin] (13b/9/), **niçün** (21a/10/, 21b/15/, 29a/6/), **ne sebeb ile** (29a/2/)

3.4.6. Üstünlük Zarfları

- **en** [sevgülü nesne] (18b/6/)

3.5. Edatlar

Metinde kullanılan edatlar aşağıda verilmiştir. Edatlarda da ikili yazıma rastlanmaktadır. Aynı anlama gelen ya da farklı yazımı olan edatların metinde kullanıldığı görülmektedir.

a göre:

- [aḥ]+**a göre** (14a/15 – 17a/12/)
- [ba'zılar] ḳavlin+**ce** (14b/12/) eki e- göre anlamında kullanılmıştır.

+a dek:

- [ṣabāḥ]+**a dek** (16a/4/)
- [ḳıyāmet]+**e dek** (16a/10/)

+e degin:

- [kīyāmet]+**e degin** (16b/4 – 16b/13/)

+**den**.....+**a**:

- [yeli]+**den** [kuyruğ]+**a** (26a/1/)

+**den gayrı**:

- [sen]+**den gayrı** (21a/11/)
- [ben]+**den gayrı** (21a/11-12/)

+**den**, +**dan şöñra**:

- [üç gün]+**den şöñra** (8a/7/)
- [insan]+**dan şöñra** (8b/4/)
- [hatunların]+**dan şöñra**
- [an]+**dan şöñra** (25b/4/)

+**a karşı**:

- [düşmanım]+**a karşı** (19a/3/)

+**dan ötüri**:

- [at]+**dan ötüri** (21b/11/)

deñlü:

- Miktar belirten zarf görevinde kullanılmıştır.
- [tersleri ve bevilleri] **deñlü** (13a/14/)
- [ayağınuñ izleri] **deñlü**

duğı hālde:

- [aş]+**duğı hālde** (21a/14/)

+**a karşı**:

- [düşmanım]+**a karşı** (19a/3/)

gibi:

Bir iki örneğin dışında atlarla ilgili benzetmeler için gibi edatı kullanılmıştır.

- [şubh] **gibi** (3b/7/), [kıtmır] **gibi** (3b/11/), [atuñ dört ayakları] **gibi** (5b/10/), [şeytān] **gibi** (7a/10/), [gayrı ālāt] **gibi** (9b/12/), [‘avām itdügi] **gibi** (14a/10/), [iplik] **gibi** (16b/2/), [kuš] **gibi** (17b/13/), [getürdügi] **gibi** (20a/6/), [öküz] **gibi** (24a/10/), [katır] **gibi** (24a/13/), [‘avrat yancığı] **gibi** (24a/7/), [turup] **gibi** (24a/14/), [göz gördügi] **gibi** (24b/5/), [kamış 59ldun59ı] **gibi** (24b/8/), [şabşal ādem] **gibi** (25a/1/), [işāret ider] **gibi**

(24b/13/), [maraż-ı mevt] *gibidür* (27b/15/), [maraż-ı mevt] *gibi* (28a/3/), [şabā-i ecel] *gibi* (30a/14/), [kađ] *gibi* (31a/5/), [mihr-i münevver] *gibi* (32a/13/), [cāmī] *gibi* (32b/2/)

çün:

“Çünkü, gibi, mademki” anlamlarında Farsça edattır.

- 4b/2/, 7a/3/, 11a/3/, 13b/9/, 16b/5/, 30a/2/

çünki:

“Şundan dolayı ki, şu sebeple ki, zirā” anlamlarına gelen Farsça edattır.

- 18a/4/

içün:

Metinde, eklendikleri sözcüğe amaç anlamı katmıştır. 29b/7/’de “için” biçiminde yazılmış olup, diğerlerinde ikinci hecedeki -i- yerine yuvarlak ünlü -ü- kullanılmıştır.

- [kılıc] *içün* (5b/11/), [kalem] *içün* (5b/12/), [fā’idelenmek] *içün* (12a/7/), [kuvvet] *içün* 2a/4/, [kılıc] *içün* (5b/11-15/), [‘ilim ve kalem] *içün* (5b/12/), [ekin biçim] *içün* (5b/13/), [ticāret] *içün* (6b/4/), [ma’āş] *içün* (6b/8/), [āb-ı hayāt] *içün* (8a/3/), [tecrite] *içün* (8b/1/), [küffār] *içün* (9b/10/), [gazā] *içün* (9b/6, 9b/13/, 9b/6/, 11b/15/, 11b/2/, 12a/5/, 13a/11/, 13b/11/, 13b/15/, 13b/8/, 14a/10/, 14b/3/, 14b/5/, 15b/5/, 15b/7/, 17a/7/, 19b/2/, 20b/1/, 20b/2/) [sizüñ] *içün* (10a/8-14/), [kendü] *içün* (11a/15/), [fā’idelenmek] *içün* (12a/7/), [maşlahatı] *içün* (13a/11/), [‘adevāt] *içün* (13a/5/), [tay toğurmak] *içün* (13b/6/), [ribāt] *içün* (13b/8/), [işitmek] *içün* (14b/4/), [at] *içün* (17b/1/, 21b/14/), [şāhibi] *içün* (17b/2/), [yetişmek] *içün* (17b/13/), [kendüñ] *içün* (18a/13/), [bizüm] *içün* (18a/6/), [anlar] *içün* (18a/7/), [sevmek] *içün* (18b/13/), [yem virmek] *içün* (21a/9/), [ihtirāz] *içün* (32a/4/), [ekin] *içündür* (6b/5/), [kurtulmak] *içün* (17b /14/)

kaçan:

“Ne zaman, ne vakit, nasıl; -dığı zaman” anlamlarında kullanılmıştır.

- 6b/1/, 22b/8/, 23b/7/, 23b/9/

kaçar:

“İkdarında, ölçüsünde, derecesinde; ...dek, ...değin; denli; gibi” anlamlarında belirsiz ölçüleri ifade etmek için kullanılmıştır.

- [kifāyet idecek] *ķadar* (6b/7/), [yet]+*dügi ķadar* (9b/13/), [tersleri ve bevilleri] *ķadar* (13b/1/), [ic]+*dügi ķadar* (13b/3/), [altun] *ķadar* (26a/5/)

ötürü:

“Ötürü, dolayı” anlamlarında çekim edatıdır.

- 21b/11/

üzere:

“Üzerine, üzere” anlamlarında kullanılan edattır.

- [hoşluk] *üzere* (6a/13/)

üzre:

“Üzerine, üzere” anlamlarında kullanılan edattır.

- 1b/10/, 1b/11/, 1b/8/, 1b/9/, 2a/4/, 7b/2/, 7b/11/, 10a/15/, 12a/13/, 12a/8/, 14b/9/, 15b/14/, 16a/11/, 22b/2/, 22b/9/, 23a/1/, 23a/15/, 24b/7/, 28a/15/, 29a/10/, 29a/9/, 31a/11/, 32a/14/

eger:

Farsça şart edatıdır; eğer, şayet manasındadır.

- 7a/8/, 8b/11/ 10b/10/, 10b/8/, 12a/11/, 12a/12/, 12a/15/, 13b/5/, 13b/6/, 13b/8/, 19a/12/, 21a/6/, 22b/2/, 24b/6/, 25a/10/, 25a/15/, 25a/8/, 25b/13/, 26a/5/, 26b/1/, 27a/5/, 28b/2/, 28b/5/, 31a/1/, 31a/2/

ancaķ:

“Yalnız, sadece” anlamlarında kullanılan Türkçe edattır.

- 3b/10/

belki:

“İhtimal, umulur, olabilir, ne bilirsin, hatta” anlamlarına gelen Farsça edattır.

- 4a/13/, 26a/5/, 29a/11/

bi-:

Başlarına eklendiği zaman kelimeleri -e haline getirir; ile, için manalarını veren Arapça edattır.

- **bi**‘smi‘l-lāhi‘r-raḥmāni‘r-raḥīm: Rahmān ve Rahīm olan Allah’ın adıyla. (1b/1/)
- **bi**-izni‘l-lāh-i Te‘ālā: Allah’ın izniyle. (9b/5/, 32a/3/)

- **bi'l-** fi'l: hakiki olarak, gerçekten. (2b/13/)
- **bi'l-** kuvvet: kuvvetli olarak, kuvvetlice. (2b/13/)
- **bi-ni'meti'l-** lāh: Allah'ın bahsettiği her türlü rızkla. (4a/11/)

bī-:

“-Sız, -maz anlamları veren” Farsça ön edattır.

- **bī-**‘amel: amelsiz, işsiz, niyetsiz. (7b/1/)
- **bī-**‘add: sayısız. (1b/5/)
- **bī-**bahā: paha biçilemeyecek kadar değerli. (3b/1/)
- **bī-**gāne: 1. kayıtsız, ilgisiz. (4a/3/)
- **bī-**ḥadd: hadsiz, sınırsız. (1b/2/)
- **bī-**ḥuzûr: huzursuz, rahatsız, tedirgin. (20a/15/)
- **bī-**irtiyāb: şüphesiz. (32b/2/)
- **bī-**kār: işsiz [kimse]. (6b/15/, 7a/13/, 7a/15/)
- **bī-**kıyās: ölçüsüz. (1b/5/)
- **bī-**mikdār: 1. sayısız. 2. önemsiz. (3b/12/)

bināen-‘ālī-zālike:

“Bunun üzerine, bundan dolayı” anlamlarına gelen Arapça cümle başı edatıdır.

- 5a/14/

deg:

Metinde, “-e kadar” anlamında kullanılmış edattır.

- [‘ālem-i şufreden ḥāl-i kübre] **deg** (4b/5/)

ḥālbuki:

“Öyle iken, hakikat şudur ki, şu kadar var ki” anlamlarına gelen Arapça, Türkçe ve Farsça birleşik edattır.

- 10b/3/

illā:

“...Den başka, meğer; aksi halde; ille, mutlaka; yalnız” anlamlarında kullanılan Arapça edattır.

- 20b/15/, 20b/7/

kerre:

“Defa, kez” anlamlarında kullanılan Arapça edattır.

- 6b/13/, 9b/1/, 27a/3/

kez:

“Kere, defa” anlamlarında Farsça edattır.

- 31b/8/

meselā:

“Söz gelişi, şunun gibi, misal olarak” anlamlarına gelen Arapça cümle başı edatıdır.

- 12a/11/, 12a/14/

mı:

Soru edatı. Metinde, düz ünlülü kullanılmıştır.

- [olur] **mı** (19a/9/)
- [söyler] **misin** (20a/13/)
- [yok] **mı** (21a/11/)
- [lāyık] **mı** (29b/14/)
- [63ldun] **mısın** (29b/15/)

nitekim:

“gerçekten, hakikaten” anlamlarında cümle başı edatıdır.

- 7b/6/, 24b/1/, 29b/1/, 31a/8/

niteki:

“gibi, benzeri, bunun gibi” anlamlarında kullanılan edattır.

- 28a/5/

pes:

“Sonuç olarak; öyle ise, imdi” anlamlarına gelen Farsça cümle başı bağlama edatıdır. Önceki söylenenleri özetlemek ya da sonuçlandırmak için kullanılmıştır.

- 6a/2/, 6b/1/, 6b/2/, 7b/4/, 8a/14/, 8b/2/, 9a/5/, 9a/9/, 17b/13/, 17b/3/, 17b/9/, 18a/11/, 18a/14/, 18a/2/, 18a/6/, 18b/2/, 26b/5/, 27b/11/, 28a/2/, 29a/6/, 30b/13/, 31a/5/, 31a/7/

tā ki:

“ne zaman ki, vakta ki, ola ki” anlamlarında önceki cümlelerin nedenini anlatmak için kurulan cümlelerin başında kullanılan bağlama edatıdır.

- 6b/11/

taḥḫīkā:

“gerçekten, hakikaten” anlamlarında kullanılmıştır. Önceki cümlelerin doğruluğunu kanıtlayan cümlelerin başına gelen bağlama edatıdır.

- 10b/4/, 11a/9/, 21a/1/, 22b/9/

taḥḫīkan:

“gerçekten, hakikaten” anlamlarında kullanılmıştır. Önceki cümlelerin doğruluğunu kanıtlayan cümlelerin başına gelen bağlama edatıdır.

- 15a/12/, 15a/14/

vaḫtā kim:

“ne vakit ki, o vakit ki, olduğu vakit.” anlamlarında, cümle başında kullanılan bağlama edatıdır.

- 18a/7/

-vār:

“gibi” anlamı veren Farsça benzetme edatıdır.

- 3b/4/

zīrū:

“çünkü, şundan dolayı ki” anlamlarında kullanılan Farsça edattır.

- 6a/15/, 7b/6/, 8b/5/, 9a/6/, 11b/1/, 12b/1/, 17a/15/, 19b/3/, 19b/6/, 24a/14/, 24a/8/, 27a/9/, 27b/1/, 27b/12/, 27b/2/, 27b/4/, 27b/6/, 28a/1/

ile:

- 2a/3/, 2b/10/, 2b/9/, 3b/11/, 4a/5/, 4a/8/, 6a/3/, 6b/10/, 6b/12/, 7a/6/, 7a/11/, 7a/9/, . 8b/10/, 8b/15/, 8b/3/, 8b/6/, 8b/7/, 9a/1/, 9a/10/, 9a/4/, 9a/7/, 9a/9/, 9b/1/, 9b/14/, 10a/1/, 10a/9/, 11a/3/, 12a/4/, 14a/6/, 16a/13/, 16b/11/, 17a/11/, 17a/13/, 18a/1/, 18a/10/, 18a/9/, 18b/13/, 18b/2/, 20a/15/, 21b/11/, 24b/13/, 27a/14/, 27a/2/, 27b/6/, 27b/7/, 28b/7/, 29a/13/, 29a/2/, 29a/4/, 29a/7/, 29b/1/, 29b/10/, 29b/12/, 29b/13/, 29b/3/, 29b/5/, 29b/6/, 29b/8/, 30a/1/, 30a/2/, 30a/5/, 30b/9/, 31a/13/, 31a/14/, 31a/6/, 31b/1/, 31b/5/, 31b/6/, 32a/13/, 32a/15/, 32b/1/

3.6. Bağlaçlar

ammā:

“Ama, akat, lakin, ancak; şu kadar ki, o kadar ki, öyle ki” anlamlarına elen Arapça bağlaçtır.

- (5b/14/, 6b/8/, 7b/12/, 12a/14/, 14a/11/, 14a/9/, 14b/4/, 16b/2/, 20b/10/, 21a/12/, 24a/11/, 24a/5/, 24a/7/, 24a/9/, 24b/6/, 25b/2/, 26a/10/, 26a/3/, 27a/5/, 27b/7/)

a‘nī:

Arapça “ya‘nī” bağlacıdır.

- 2b/11/, 4a/12/, 7b/14/

bile:

- [anlar ile] *bile* (18a/1-3/)

dahī:

“ve; da, de; dahī; bile” anlamlarında kullanılır. Metinde kalınlı-incecik uyumuna uygun yazılmıştır.

- 3b/8/, 4b/5/, 6a/11/, 7a/12/, 6b/15/, 7b/7/, 7b/8/, 7b/13/, 8a/10/, 8a/5, 8b/12/, 9a/5/, 9a/15/, 10a/1/, 10a/5/, 10a/7/, 10a/9/, 9b/12/, 10b/11/, 10b/14/, 10b/2/, 10b/4/, 10b/9/, 11b/15/, 12a/1/, 12a/4/, 12a/7/, 12b/1/, 13a/5/, 13a/6/, 13a/7/, 14a/1/, 15a/14/, 15b/3/, 15b/6/, 16b/1/, 16b/3/, 16b/5/, 17a/3/, 17a/6/, 18a/1/, 18a/2/, 18a/6/, 18a/7/, 19a/1/, 19a/2/, 19a/6/, 19a/8/, 19b/6/, 19b/9/, 20a/12/, 20a/14/, 20b/12/, 20b/13/, 20b/15/, 21a/1/, 21a/6/, 21a/7/, 21b/1/, 21b/10/, 21b/13/, 23a/8/, 24b/1/, 24b/3/, 25a/2/, 25a/5/, 25b/13/, 25b/9/, 26b/3/, 27a/1/, 27a/6/, 27b/2/, 28a/1/, 28a/2/, 28a/7/, 28b/11/, 28b/3/, 28b/6/, 30b/1/, 30b/14/, 30b/15/, 30b/7/, 31a/9/, 31b/11/, 32a/3/, 32b/2/

hāl bu ki:

“öyle iken, hakikat şudur ki, şu kadar var ki” anlamlarında kullanılan Arapça, Türkçe ve Farsça birleşik bağlaçtır.

- 10b/3

hāşıl:

“sözün kısası, kısacası” anlamlarında cümle başı bağlacıdır.

- *haşılı* [böyle olan at] 22b/10

ḥāşıl-ı kelām:

“sözün kıyası, kısacası” anlamlarında cümle başı bağlacıdır.

- 11b/2/, 15b/7/, 20b/9/, 24a/15/

ile:

Türkçe bağlaç.

- 17a/8/, 22b/3/, 26a/12/, 29a/14/

ki:

Metinde bir ayet veya hadisten önce *buyurdu ki* vb. biçiminde ve bir nesnenin ya da kavramın özelliği açıklanırken kullanılmış olan Farsça bağlaçtır.

- 1b/8/, 3a/11/, 4b/1/, 4b/5/, 5b/1/, 5b/15/, 5b/8/, 5b/9/, 6a/2/, 6a/9/, 6b/1/, 6b/11/, 6b/3/, 6b/5/, 7b/10/, 7b/13/, 7b/5/, 7b/9/, 8a/10/, 8a/14/, 8a/7/, 8a/9/, 8b/12/, 8b/15/, 8b/4/, 8b/8/, 9a/15/, 9a/6/, 9a/7/, 9b/7/, 10a/15/, 10a/3/, 10a/5/, 10a/7/, 10a/9/, 10b/3/, 10b/5/, 11a/1/, 11a/11/, 11a/13/, 11a/15/, 11a/2/, 11a/5/, 11a/6/, 11a/8/, 11b/10/, 11b/15/, 11b/7/, 12a/10/, 12a/11/, 12a/14/, 12a/2/, 12a/3/, 12a/7/, 12a/8/, 12a/9/, 12b/4/, 12b/6/, 13a/1/, 13a/10/, 13a/14/, 13a/3/, 13a/6/, 13a/9/, 13b/10/, 13b/12/, 13b/13/, 13b/14/, 14a/13/, 14a/15/, 14a/3/, 14a/8/, 14a/9/, 14b/13/, 14b/3/, 14b/7/, 15a/1/, 15a/6/, 15b/11/, 15b/2/, 15b/3/, 15b/7/, 15b/8/, 16a/15/, 16a/7/, 16b/1/, 16b/10/, 16b/14/, 16b/15/, 16b/9/, 17a/1/, 17a/10/, 17a/13/, 17a/4/, 17a/6/, 17b/1/, 17b/14/, 17b/5/, 17b/7/, 17b/9/, 18a/12/, 18b/12/, 18b/15/, 18b/4/, 18b/7/, 19a/1/, 19a/10/, 19a/13/, 19a/6/, 19b/1/, 19b/10/, 19b/11/, 19b/13/, 19b/14/, 19b/15/, 19b/6/, 20a/10/, 20a/11/, 20a/2/, 20a/3/, 20a/4/, 20b/12/, 20b/13/, 20b/2/, 20b/4/, 20b/5/, 21a/10/, 21a/12/, 21a/13/, 21a/3/, 21a/4/, 21a/8/, 21b/11/, 21b/12/, 21b/3/, 21b/5/, 21b/6/, 21b/9/, 22a/1/, 22a/10/, 22a/11/, 22a/13/, 22a/15/, 22a/2/, 22a/5/, 22a/7/, 22a/8/, 22b/13/, 22b/14/, 22b/4/, 22b/6/, 22b/8/, 23a/10/, 23a/11/, 23a/14/, 23a/15/, 23a/2/, 23a/4/, 23a/5/, 23a/6/, 23a/9/, 23b/10/, 23b/11/, 23b/2/, 23b/3/, 23b/5/, 23b/6/, 23b/7/, 23b/8/, 23b/9/, 24a/10/, 24a/12/, 24a/15/, 24a/3/, 24b/5/, 24b/7/, 25b/10/, 25b/6/, 25b/8/, 26a/13/, 26a/4/, 26b/12/, 26b/3/, 26b/6/, 27a/13/, 27a/8/, 27b/14/, 27b/4/,

27b/8/, 28a/1/, 28a/10/, 28a/4/, 28a/6/, 28a/7/, 28b/14/, 28b/6/, 29a/1/,
29a/10/, 29a/3/, 29a/9/, 29b/2/, 30a/1/, 30a/12/, 30b/5/, 32a/6/

kim:

- 3b/9/, 4a/9/, 10a/1/, 18a/7/, 24b/5/, 25b/15/, 28a/9/, 30b/1/, 32a/12/

lākin:

“ama, fakat, ancak, şu kadar var ki” anlamlarında kullanılan bağlaçtır.

- 32a/4/

mā-dām ki:

“çünkü, değil mi ki; devam ettikçe” anlamlarında kullanılan Arapça cümle başı bağlacıdır.

- 7b/10/

ne.....ne:

- ne bellü siyāhdur ne bellü kıızıldur (22b/4-5/)
- katı çok ve ne az ola (28a/7/)
- ne kimse senden incinsün ne sen bir kimseden incin (28b/15/)

pes:

“sonuç olarak; öyle ise, imdi” anlamlarına gelen cümle başı bağlacıdır.

- 17b/9, 17b/13

şöyle ki:

- 12a/14

ya:

Başına geldiği söz öbeğine dilek-şart anlamı katmıştır.

- ya [bir cānibden ola] (12a/14/)
- ya [bir bağçede bağlayu kıosa] (13a/12/)
- ya [tay toğurmak için beslenüp] (13b/6/)
- ya [bir kılıcı aş] (14a/10/)

ya ya da:

- ya [ol ata] ya da [siyāh ata] (22a/11/)

yā hūd:

- [kişi hatun-ıla lehv itse] yā hūd [at koşsa yā hūd ok yarışsa] (20b/7/)

- [at ol ırmağdan içe] *yāḥūd* [şāḥibi anı şıvarmak murād idinse] (13b/2/)

ve:

- 1b/10/, 1b/12/, 1b/13/, 1b/2/, 1b/3/, 1b/4/, 1b/5/, 1b/6/, 1b/7/,...

ya‘nī:

“Şu demek; sözün kıyası, doğrusu, senin anlayacağın” anlamlarına gelen Arapça bağlaçtır. Metinde geçen bir ayet, hadis ya da sözün kendince açıklamasını yapmak için kullanılmıştır.

- 9b/10/, 9b/15/, 10a/13/, 10a/8/, 10b/13/, 11a/10/, 11a/14/, 11a/7/, 11b/13/, 12a/1/, 12a/4/, 13a/2/, 13a/8/, 13b/14/, 13b/8/, 14a/5/, 14b/8/, 15a/12/, 15b/13/, 16a/11/, 16a/13/, 16b/12/, 18b/8/, 19a/11/, 19b/7/, 19b/8/, 20b/14/, 21a/5/, 20b/6/, 22a/15/, 22a/2/, 22a/9/, 22b/8/, 23a/11/, 23a/12/, 23a/3/, 23a/7/, 24b/13/, 24b/15/, 25a/6/, 25b/7/, 27b/15/, 27b/9/, 28a/13/, 28a/4/, 28a/6/, 28b/1/, 28b/4/, 29b/4/

3.7. Ünlemler

āmīn:

“öyle olsun; Ya Rab, duamızı kabul eyle” manalarında dua ünlemidir.

- 31a/9/
- 28b/6/

diriğa:

“Yazık, eyvahlar olsun” anlamına gelen cümle başı ünlemidir.

- *diriğa* [ki tesbīh iderken Ḥaqqı aña māni‘ oldun bu gün ey şaķī] (30a/12/)

ilāhī:

“Allah’ım, ey Allah’ım” anlamında ünlem.

- 7a/15/, 10b/3/, 10b/8/

iy:

- 3b/10/

vā-veylā:

“Eyvah, yazık!” anlamlarında ünlem.

- 29b/8/

yā:

“ey!, hey!” anlamında Arapça ünlem.

- **yā** Rabbi (2b/15/, 16a/14/)
- **yā** Rabbenā (18a/6/)
- **yā** İlāhī (7a/15/)

3.8. Fiiller

3.8.1. Olumsuzluk Ekleri

-ma-:

- ol-**ma**-[sa] (2b/4/)
- baş-**ma**-[yup] (9a/2/)
- yarat-**ma**-[dum] (18b/1/)

-mez-:

- gele-**mez** (9a/5/), gir-**mez**-[ler] (10a/4/),

3.8.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+la / +le-:

- bes+**le**-[mege] (6b/8/), bağ+**la**-[dılar] (8a/6/), şak+**la**-[r] (13a/10/), ab+**la**-[k] (18a/7/), söy+**le**[diler] (19a/2/), eg+**le**-[nce] (20b/9/), ayırt+**la**-[r] (21a/9/), ulu+**la**-[yup] (28b/1/)

+lan-:

- katar+**lan**-[up] (10b/6/), fahrı+**lan**-[mak] (13a/4/), kul+**lan**-[dırmak] (14a/13/), teker+**len**-[ür] (26b/2/), kuvvet+**len**-[düre] (31a/11/)

+a-:

- uğr+**a**-[sa] (13b/2/), döş+**e**-[gi] (15a/13/), oyn+**a**-[mak] (21a/1/), yal-**a**-[ğı] (23b/15/), yımış+**a**-[k] (26b/3/)

+ar-:

- sıv+**ar**-[mak] (13b/3/)

+a- / +e-:

- kişn+**e**-[di] (18a/8/), beñz+**e**-[ye] (23a/12/), yumş+**a**-[k] (23b/13/), göz+**e**-[tmemekle] (28a/13/)

+ter-:

- gös+**ter**-[dükde] (18a/12/)

+**ı**-:

- **kar**+**ı**-[ğ] (21b/13/)

+**se**-:

- **yük**+**se**-[k] (23b/13/)

+**da**-:

- **yaş**+**da**-[ğaç] (23b/13/)

+**ad**- / **ed**-:

- **göz**+**ed**-[ür] (30b/1/)

3.8.3. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Ettirgenlik ekleri:

-**ar**- / -**ir**-:

- **çık**-**ar**-[ırlar] (7a/11/), **sik**-**ir**-[tse] (13a/15/), **kop**-**ar**-[ur] (30a/10/)

-**ur**- / -**ır**- / -**ir**-:

- **uç**-**ur**-[ur] (7a/10/), **toğ**-**ur**-[mak] (13b/6/), **buy**-**ur**-[dı] (14b/3/), **yum**-(u)**r**-[ı] (23b/14/), **dig**-**ir**-[mi] (24a/14/), **bük**-(i)**r**-üli (24b/10/), **aş**-**ır**-[ı] (25a/13/), **yat**-**ur**-[mayup] (27a/3/)

-**t**-:

- **yara**-**t**-[dı] (7b/14 – 10a/9 – 17b/6/), **sikir**-**d**-[irler] (10b/14/), **unu**-**t**-[maz] (13a/7/), **işi**-**t**-[düm] (13b/12/), **korğu**-**d**-[am] (18a/11/), **göze**-**t**-[mezsın] (21b/15/), **yır**-**t**-[maçlı] (24a/2/), **göze**-**t**-[memekle] (28a/13/), **yürül**-**t**-[dı] (29a/5/)

-**dur**- / -**dür**- / -**dır**- / -**tür**-:

- **karış**-**dur**-[alar] (7b/5, 31a/10/), **koş**-**dur**-[ılur] (12a/9/), **kullan**-**dır**-[mak] (14a/13/), **ge**-(l)-**tür**-[mış] (19b/3/), **gez**-**dür**-[eler] (27a/4/), **kuvvetlen**-**dür**-[e] (31a/11/)

Edilgenlik ekleri:

-**n**-:

- **bulu**-**n**-[maz] (3b/8/), **olu**-**n**-[sa] (10b/5/), **alı**-**n**-[a] (11b/15/), **olu**-**n**-[a] (12a/3/)

-l-:

- ur-ı-l-[a] (12a/3/), koşdur-ı-l-[a] (12a/3/), din-i-l-[mişdür] (12a/9/), yaz-ı-l-[ur] (13a/14/), buyr-u-l-[mişdur] (13b/11/), vir-i-l-[e] (14a/3/), dök-ü-l-[ür] (15a/14/), ol-ı-n-[an] (22b/8/), yed-e-l-[gen] (24a/1/), yırt-ı-l-mış (24a/2/), bul-ı-n-[ur] (24b/6/), bıç-ı-l-ğan (27a/13/)

Dönüşlülük ekleri:

-l-:

- kırtu-l-[mak] (17b/14/), eyr-i-l-[meñ] (22a/10/), oñ-ı-l-ur (26b/5/), aç-ı-l-[a] (27a/4/), ayr-ı-l-[up] (29a/4/), yürü-l-tdi (29a/5/)

-n-:

- [murād] idi-n-[se] (13b/3/), egle-n-ce (20b/9/), ina-n-up (21b/12/), şalı-n-[arak] (25a/12/), kuşa-n-[ıcağ] (25a/13/), taya-n-[ur] (25b/11/), toğu-n-[acak] (26a/7/), kaşı-n-ıcağ (26b/14/), şakı-n-[alar] (27a/11/), inci-n-[sün] (28b/15/)

-ş-:

- il-i-ş-[e] (16b/1/), yap-u-ş-[a] (30a/1/), yap-ı-ş-[ır] (27a/14/), yet-i-ş-[mek] (16a/11, 26a/15/), yara-ş-[ur] (25b/11/)

İşteşlik eki:

-ş-

- ök-ş-[üp] (12a/10/), sağ-ı-ş-[ınca] (13a/13/), yar-ı-ş-[sa] (20b/7/), kar-ı-ş-[dursalar] (31a/10/)

Oldurganlık Ekleri:

-r-:

- toğ-u-r-[duğı] (12a/2/)

-t-:

- sikir-t-[se] (13a/15/), semir-d-ür (27a/1/)

-ter-:

- gös-ter-[üp] (13b/5/)

Diğer fiilden fiil yapma ekleri:

-a- / -e-:

- şığ-a-[yup] (16a/13/), göz+e-[tmezsın] (21b/15/)

-k-:

- kır-**ı**-[mağdan] (22a/6/)

3.8.4. Kişi Ekleri

Birinci tekil kişi eki: -m

- göster-e-**m** (4b/1/), işitd-ü-**m** (13b/12/)

İkinci tekil kişi ekleri: -ñ, -sin

- [mübârek] kılındı-**ñ** (18a/9/), virmedü-**ñ** (21a/10/), gözetmez-**sin** (21b/15/)

Üçüncü tekil kişi ekleri:

Emir kipi 3. tekil kişi eki: -sun / -sün

- incin-**sün** (28b/15/)
- bağla-**sun** (11b/1/)

Diğer kiplerde üçüncü tekil kişi eksizdir:

- koşdurıla-... (12a/3/), bulunmaz-... (3b/8/), gördi-... (8b/2/)

Birinci çoğul kişi ekleri: -iz, -k

- ider-**iz** (10b/2/)
- [kâdir değil] idü-**k** (10b/4/)

İkinci çoğul kişi ekleri: -sız / -siz

- korchudur **siz** (9b/14 – 10a/1/), bilmez-**siz** (10a/1/), harc ider **siz** (10a/5/), olunmaz-**sız** (10a/6/), binesiz (10a/9/), ızhâr idesiz (10a/10/), biner **siz** (10a/15/), otura **siz** (10a/15/), diyesiz (10b/2/), ...

Üçüncü çoğul kişi eki: -lar, -ler

- yokladı-**lar** (8a/7/), gördi-**ler** (8a/7/), gitdi-**ler** (8b/3/), ...

3.8.5. Fiil Çekimi

3.8.5.1. Bildirme Kipleri

Görülen geçmiş zaman:

Birinci tekil kişi çekimi: -dı-m / -du-m / -dü-m

Görülen geçmiş zaman birinci tekil kişi eki hem düz hem de yuvarlak ünlülü kullanılmıştır. Hatta aynı fiilin çekiminde [yarat-dı-m (17b/10/) > yaratma-du-m (18b/1/)] bile bazen düz bazen de yuvarlak ünlü kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, eserin yazıldığı dönemin dilinde yuvarlak ünlülerden düz ünlülere geçiş olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte karışık kullanılan eklerin düzlük-

yuvarlaklık uyumunu bozduğu, kalınlık-incelik uyumuna ise uydurulduğu görülmektedir.

- işit-**dü-m** (13b/12/), eşit-**dü-m** (15a/6/), gör-**dü-m** (16b/10/), yarat-**dı-m** (17b/10/), bağla-**dı-m** (17b/11/), yaratma-**du-m** (18b/1/), di-**dü-m** (19a/10/), bağla-**dı-m** (28b/10/), çek-**dü-m** (28b/11/)

İkinci tekil kişi çekimi: -di-ñ / -du-ñ / -dü-ñ

Görülen geçmiş zamanın ikinci kişi çekiminde de yuvarlak ve düz ünlülü çekimler karışık olarak kullanılmıştır. Ayrıca, ikinci kişi eki olarak nazal n (ñ) kullanılmıştır.

- [mübârek] kılın-**du-ñ** (18a/9/), virme-**dü-ñ** (21a/10/), [ihtiyâr] it-**dü-ñ** 18a/15/ [kelîm] it-**di-ñ** (29a/3/), tut-**du-ñ** (29a/5/), kuç-**du-ñ** (29a/6/), yor-**du-ñ** (29a/6/)

Üçüncü tekil kişi çekimi: -dı- / -di-

Görülen geçmiş zamanın üçüncü tekil kişi çekiminde düz ünlüler kullanılmıştır. Kalınlık-incelik uyumuna göre kalın ya da ince düz ünlüler tercih edilmiştir.

- gör-**di** (8b/2/), buyur-**dı** (21b/11/), yarat-**dı** (10a/9/), eyt-**di** (11a/5/), ol-**dı** (15a/4/), kal-ma-**dı** (28b/12/)

Birinci çoğul kişi çekimi: -dük

Metinde bir adet görülen geçmiş zaman birinci çoğul kişi çekimi vardır. Bu çekimde görülen geçmiş zaman kip eki yuvarlak ve ince sıradan ünlüyle kullanılmıştır.

- [zabta kâdir degil] i-**dü-k**

İkinci çoğul kişi çekimi:

Metinde görülen geçmiş zamanın ikinci çoğul kişi çekimi bulunmamaktadır.

Üçüncü çoğul kişi çekimi: -dular / -diler

- bağla-**dı-lar** (8a/6/), yokla-**dı-lar** (8a/7/), gör-**di-ler** (8a/7/), seç-**di-ler** (8b/3/), buyur-**dı-lar** (12b/5/, 19a /4/, 22b/13/)

Duyulan geçmiş zaman: -mış/-miş + -dur

Metinde, duyulan geçmiş zamanın birinci tekil ve çoğul, ikinci tekil ve çoğul kişi çekimleri yoktur. Üçüncü tekil ve çoğul çekimler düz ünlülü ve kalınlık-incelik uyumuna uygun kullanılmıştır. Bu çekimlerde, birkaç sözcüğün dışında **-mış+dır** (/+dur/+dür) ve **-mış+dır** (/+dur/+dür) ki kalıplarının kullanıldığı görülmektedir.

- buyur-**mış-dır** (10b/13/), [vārid] ol-**mış-dur** (11a/5/), buyurul-**mış-dur** (12a/8/), buyrul-**mış-dur** (13b/11/), hişşe-dār ol-**mışlardur** (2b/14/), di-**mışlardır** (28a/10/), di-**mışlardır** (23b/5/), dinil-**mışdır** (23a/14/), rivāyet it-**mışdır ki** (23a/9/), di-**mış-ler** (22b/3/), buyur-**mışlardur ki** (22a/9/), buyur-**mışdur ki** (23b/7/)

Geniş zaman:

Birinci tekil kişi çekimi: -r-in, -mez-in

- [gelüp at almak] iste-**r-in** [ne aşıl at alayın didi]
- [ben ol eve] gir-**mez-in** (20b/2/)
- [evimde şaş atarlar] bil-**mez-in** [kim atar didi] (20a/4/)

İkinci tekil kişi çekimi: -ar-sın / -ur-sun

- [ne] şor-**ar-sın** (20a/14/)
- [şoyum] ol-**ur-sun** (22b/9/)

Üçüncü tekil kişi çekimi: -r / -ar / -er / -ur / -ür / -ır / [olumsuz] -maz

- [yemīn] eyle-**r** (11a/2/), řaķla-**r** (13a/10, 13b/8/), şov-**ar-lar** (7a/9/), at-**ar-lar** (20a/4/), yar-**ar-lar** (27a/15/), sür-**er-ler** (27b/1/), bit-**er** (26a/8/), yapış-**ır** (27a/14/), şayıl-**ur** (11b/5/), yazıl-**ur** (13a/14/), bul-**ur** (3b/9/), bulun-**maz** (3b/8/), bil-**ür** (14a/14/), dökül-**ür** (15a/14/), sür-**ür** (7a/10/), yetiş-**ür** (8b/11/), buyur-**ur** (10a/10/)

Birinci çoğul kişi çekimi: -er-iz

- id-**er-iz** (10b/2/)

İkinci çoğul kişi çekimi: -ur siz / -mez siz

- şorşud-**ur siz** (9b/14/, 10a/1/)
- [siz anları ‘aynī ile] bil-**mez siz** (10a/1/)
- [řarc] id-**er siz** (10a/5/), [siz aña] bin-**er siz** (10a/15/)

Üçüncü çoğul kişi çekimi: -r-ler / -er-ler

- birle-**r-ler** (18a/1/), di-**r-ler** (26a/10-11-12/, 30b/7-8/)

- kov-**ar-lar** (7a/9/), [evimde], [taş] at-**ar-lar** kaç-**ar-lar** (20b/10/), tut-**ar-lar** (26a/13/), [karnını] yar-**ar-lar** (27a/15/)
- öğ-**er-ler** (17b/15/), sür-**er-ler** (30b/1/), bin-**er-ler** (27b/2/)

*Gelecek zaman: -**ıcak**, -**icek***

Gelecek zaman çekimlerinde “**ıcak**, **icek**” düz ünlüleri kullanılmıştır. Bu ünlüler, kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır.

- ol-**ıcağ** (16b/3/), besley-**icek** (20a/2/), dinil-**icek** (21b/15/)

Metinde, “-*dığı zaman*” anlamında kullanılmış olan “at üç yaşına var-**ıcağ** (-*dığı zaman*) dişleri şaru olur (30b/9-10/), kuşan-**ıcağ** iki öñ ayağın döke (25a/13/), at var-**ıcağ** gitdiler (20a/7-8/), suya gel-**icek** sağ ayağın evvel başa (25a/7/” zaf fiil öbeklerinde gelecek zamanlı “-**ıcak**” zarf-fiil ekinin de düz ünlülü kullanıldığı görülmektedir.

Gelecek zamanlı sıfat-fiil ekinin “sebeb-i ‘izzet-i ebediyye ol-**acağ** nesne (18a/14-15/), arpa ayırtlay-**acağ** kimse (21a/11/), öñ ayağının üzengi tokun-**acağ** yerinde (26a/7-8/), eşnâf ehline kifâyet id-**ecek** kadar ekin (6b/7/)” söz öbeklerinde geniş ünlülü kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım, günümüz Türkiye Türkçesi özelliklerine geçişin olduğunu göstermektedir.

3.8.5.2. Tasarlama Kipleri

İstek kipi:

*Birinci tekil kişi çekimi: -**a** / -**e** + **m***

- toldur-**a-m** (18a/10/), korkud-**a-m** (18a/11/), [kemāl] kıl-**a-m** (17b/9/), yarad-**a-m** (17b/7/), göster-**e-m** (4b/1/), [zelīl] id-**e-m** (18a/10/)

*İkinci tekil kişi çekimi: -**a** / -**e** + **sın** / **sin***

- [ecr-i ‘azīm] kazan-**a-sın** (21b/6/)
- [tesbīh ve tahmīd ve tehlīl ve tekbīr] id-**e-sin** (18a/2/)

*Üçüncü tekil kişi çekimi: -**a** / -**e***

- [murād] olun-**a** (12a/3/), [yük] urıl-**a** (12a/3/), koşdurıl-**a** (12a/3/), [kumār] olın-**a** (12a/4/), alın-**a** (11b/15/), ayırtlay-**a** (21a/10/), iç-**e** (13b/2/), besley-**e** (11a/9/), iliş-**e** (16b/1/), ...

Birinci çoğul kişi çekimi:

Metinde, istek kipi birinci çoğul kişi çekimiyle çekimlenmiş yüklem bulunmamaktadır.

İkinci çoğul kişi çekimi: -a- / -e- + -sız / -siz

- aň-a-sız (10b/1/), diy-e-siz (10b/2/), bil-e-siz (23b/8-10/), gör-e-siz (23b/9/)

Üçüncü çoğul kişi çekimi: -a- / -e- + -lar / -ler

- okıy-a-lar (9b/4/), koş-a-lar (12a/13/), tut-a-lar (23b/8/), yuy-a-lar (27a/3/), vir-e-ler (27a/5/), bil-e-ler (6a/4/),

Emir kipi:

Birinci tekil kişi çekimi: -ayın / -eyin

- şor-ayın (20a/13/), al-ayın (22b/13/), vir-eyin (12a/13/)

İkinci tekil kişi çekimi: ...

- yarat... (17b/9/), it... (3b/11/), şanma... (7a/2/), [mübârek] eyle... (16a/14/), incin... (29a/1/), dinle... (29b/3/)

Üçüncü tekil kişi çekimi: -sun / -sün

- bağla-sun (11b/1/), incin-sün (28b/15/)

Birinci çoğul kişi çekimi:

Metinde emir kipi birinci çoğul kişi çekimi bulunmamaktadır.

İkinci çoğul kişi çekimi: -ñ

- hazır-la-ñ (9b/11/), sili-ñ (16a/13/), [du‘ā] eyle-ñ (16a/13/), [du‘ā] kılı-ñ (16a/14/), bağla-ñ (16a/14, 19b/7/), bağlama-ñ (16a/15/), besle-ñ (17b/1/), şığa-ñ (19b/8/), eyrilme-ñ (22a/10/), [rıfķ] eyle-ñ (27b/11/)

Üçüncü çoğul kişi çekimi:

Metinde emir kipi üçüncü çoğul kişi çekimi bulunmamaktadır.

Şart kipi:

Birinci tekil kişi çekimi: -se + m

- döger-se-m (29b/9/)

İkinci tekil kişi çekimi: -se+ñ

- dile-se-ñ (22b/8/), ‘āķil i-se-ñ (4b/3/)

Üçüncü tekil kişi çekimi: -sa / -se

- olma-**sa** (2b/4/), geç-**se** (12b/1/), al-**sa** (12b/1/), bağlayu **ko-sa** (13a/12/), edā eyler-**se** (13b/7/), başar-**sa** (25a/8/)

Birinci çoğul kişi çekimi:

Metinde şart kipi birinci çoğul kişi çekimi bulunmamaktadır.

İkinci çoğul kişi çekimi: -se + ñüz

- gör-**se-ñüz** (23b/7/), esirger i-**se-ñüz** (28b/5/)

Üçüncü çoğul kişi çekimi: -sa + -lar / -se + -ler

- **ko-sa-lar** (27a/8/), sigird-**eler** (sigirdirler-**se** anlamında) (27b/4/), ur-**sa-lar** (31a/11/), yi-**se-ler** (31a/13/), yak-**sa-lar** (31b/15/), bişür-**se-ler** (31b/4/), dök-**se-ler** (31b/6/), ez-**se-ler** (31b/7/), göm-**se-ler** (31b/13/), sür-**se-ler** (31b/14/), üfür-**se-ler** (31b/15/), ek-**se-ler** (32a/1/), yedir-**se-ler** (32a/2/)

Gereklilik kipi: gerek / -mak + gerek / -mek + gerek / -sa + gerek

Metinde, gereklilik kipi yalnız “gerek” edatıyla sağlandığı gibi genelde -mak/-mek isim-fiil ekiyle beraber kullanılmıştır.

- [‘adālet] **gerek** (30b/4/), [firāset] **gerek** (30b/4/), [olun]-**mağ gerek** (6b/11/), [bil]-**mek gerek**[dür] (11a/1, 31a/3/), [misk ol]-**sa gerek**[dür] (11b/6/), [besle]-**mek gerek** [imiş] (20a/2/), [şakın]-**mağ gerek**[dür] (28b/13-14/)

3.8.5.3. Birleşik Kipler

Hikāye

Geniş zamanın hikāyesi: -r / -ur / -er / -mez + -dı / -di

Geniş zamanın hikāyesi birleşik çekiminde “-ar+dum” yerine yuvarlak ünlülü “-ur+dum” [kıl-**ur-dum** (4a/9/)] kullanılmıştır. Ayrıca, geniş zamanın olumsuzu -mez‘le yapılan hikāye birleşik çekiminde “-i-” ek-fiili [vir-**mez i-di** (2b/5/)] kullanılmıştır.

- ir-**mez i-di** (2b/5/), vir-**mez i-di** (2b/5/), kıl-**ur-dum** (4a/9/), bulun-**maz ol-dı** (7b/10/), id-**er-di** (14b/3/), besle-**r-di** (17a/7/), gid-**er ol-dı** (18b/15/), sev-**er-dim** (19a/8/), otur-**ur-dı** (21b/4/)

Duyulan geçmiş zamanın hikāyesi: -mış + i-di

Duyulan geçmiş zamanın hikāyesi düz ünlülü ve ek-fiille çekimlenmiştir.

- h azırla-mış i-di (17a/7/), m alik olma-mış i-di

Riv yet

Geniş zamanın rivayeti: -r / -ur + i-miş

- men  olunurla-r imiş (6b/14/), dayan-ur imiş (8a/15/)

Gereklilik kipinin rivayeti: gerek + i-miş

- g rmek gerek i-miş (21b/14/)

şart

Hik yenin şartı: -dı i-se

- baş-dı ise (18a/8/)

Geniş zamanın şartı: -r- / -ar / -er + -se / -sa

- eyle-r-se (7a/8/), ge -er-se (12a/12/), [ or] tut-ar-sa (21a/7/)

G r len ge mişzamanın şartı: -di + i-se

- i -di-i-se (11b/4/)

3.8.6. Birleşik Fiiller

Yardımcı fiille yapılan birleşik fiiller:

fiil + ol-:

- [ issed r] ol-mışlardur (2b/14/), [meş  l] ol-alar (6a/5/), [v rid] ol-mışdur (11a/5/), [ el l] ol-ur (12b/1/), [ oyum] ol-ursun (22b/9/)...

fiil + kıl-:

- [muşavver] kıl-urdum (4a/9/), [ az ] kıl-ma a (14a/6/), [  lib] kıl-up (7b/15/)

fiil + eyle-:

- [hel k] eyle-rler (7a/12/), [  k] eyle-rler (7a/12/), [b ny d] eyle-di (8a/1/), [ed ] eyle-rse (13b/7/)

fiil + et- / it-:

- [ihm l] it-meleri(7b/4/), [du  ] et-diler (18a/6/)

fiil + i-:

- [siy set] i-deler (6a/6/),

Yeterlik fiili:

Metinde, yeterlik fiilinin olumlusu bulunmamaktadır. Olumsuzu ise, **fiil + yeterlik (-a / -e) + olumsuzluk (-maz / -mez) + kişi** şeklinde  ekimlenmiştir.

- [lütfu hüdā] id-**e-mez**-in (2a/10-12/), doy-**a-maz** (26a/4/), gel-**e-mez** (9a/5/)

Tezlik Fiili:

Tezlik fiili **fiil + tezlik (-u ko- / -u vir-) + kip + kişi** şeklinde çekimlenmiştir.

- bağlay-**u ko**-[r] (13a/5 – 13a/6/), bağlay-**u ko**-[sa] (13a/12/), şal-**u vir**-[ilse] (23a/8/), koy-**u vir**-[miye] (25a/2/)

Yaklaşma Fiili:

Metinde yaklaşma fiili (**-a / -e + yaz-**) bulunmamaktadır.

Deyimleşmiş Birleşik Fiiller:

Metinde, mecaz anlam kazanmış fiil ve yardımcı fiillerle oluşmuş olan deyimleşmiş birleşik fiil yapısı örnekleri bulunmaktadır.

- **baş ol**-[ur] (7a/4/), **taş kesil**-[di] (20a/6/), **hor tut**-[arsa] (21a/7/)

3.8.7. Ek-Fiil

Ek fiilin bildirme geniş zamanlı çekimi:

Birinci tekil kişi çekimi:

Metinde, ek-fiilin geniş zamanlı birinci tekil kişi çekimi bulunmamaktadır.

İkinci tekil kişi çekimi: sözcük + sin

- [kurtulmak] için **sin** (17b/14/)

Üçüncü tekil kişi çekimi: sözcük + -dur / -dür

- bu+**dur** (29a/10/), şıdķ-ı kelām+**dur** (29a/12/), nışfi+**dur** (31a/7/), beyānında+**dur** (31a/10/), çok+**dur** (32a/4/), ol+**dur** (32a/12/), [hişşe-dār] (2b/14/), [nāzil] olmuş+**dur** (10b/12/), [vārid] olmuş+**dur** (11a/5/), perde+**dür** (13a/3/), buyrulmuş+**dur** (13b/11/), gerek+**dür** (31a/3/), nāfi'+**dür** (31b/11/), güç+**dür** (28b/14/), yakīn+**dür** (3a/11/), hācenün+**dür** (4b/2/), ...

Birinci çoğul kişi çekimi: sözcük + -ız

- varıcı+y+**ız** (10b/5/)

İkinci çoğul kişi çekimi: +sız / +siz

Metinde, ek fiilin geniş zamanlı ikinci çoğul kişi çekimi bulunmamaktadır.

Üçüncü çoğul kişi çekimi: -lar / -ler + -dur / -dür

- bu-n-lar+dur (9a/11/), olunmuş+lar+dur (15b/14/), olmuş+lar+dur, buyurmuş+lar+dur (17a/11/, 17b/2/, 22a/8/), cinnī+ler+dür (10a/3/), dimiş+ler+dür (16b/2/), [rivāyet] itmiş+ler+dür (16b/15/), ...

Ek-fiilin hikāye geçmiş zamanlı çekimi:

Metinde, ek-fiilin hikāye geçmiş zamanlı üçüncü tekil kişi ve birinci çoğul kişi çekimleri vardır.

- [irmez] **i-di** (2b/5/), [virmez] **i-di** (2b/5/), çıkar **i-di** (9a/3/), kullanur **idi** (9a/4/) [kādīr degil] **i-dü-k** (10b/4/), [yitmez] **i-di** (10b/4/)

Ek-fiilin rivayet geçmiş zamanlı çekimi:

Metinde, ek-fiilin rivayet geçmiş zamanlı üçüncü tekil kişi çekimi vardır.

- [men' olunurlar] **i-miş** (6b/14/), [dayanur] **i-miş** (8a/15/), [beslemek gerek] **i-miş** (20a/2/), [cā'iz degil] **i-miş** (21b/13/), [görmek gerek] **i-miş** (21b/14/), [cemī' atların yügrügi al at] **i-miş** (23a/9/)

Ek-fiilin şart kipli çekimi:

- yedi-ise (11b/3/), içdi-ise (11b/4/), eyledi **ise** (11b/4/), eylemekden **ise** (14a/12/), [mu'tād degil] **i-se-dür** (31a/2/), [esirger] **i-se-ñüz**

Ek-fiilin olumsuzu:

- [şādīk] **degil** (3b/7/), [lāyīk] **degil** (3b/7/), [oyun] **degil** (20b/15/)

3.9. Fiilimsiler

3.9.1. İsim-Fiiller

-ma+ / -me+:

- [senüñ] kişne-**me**+ [ñ] (18a/9/), ol-**ma**+ [sıdur] (25b/4/)

-mak+ / -mek+:

- çalış-**mağ**+ [dur] (6b/8/), kaç-**mağ**+da (8a/1/), kov-**mağ**+da (8a/1/), di-**mek**+ (10a/4/), vir-**mek**+ (12b/1/), şıvar-**mağ**+ (13b/3/), toğur-**mağ**+ (13b/6/), vir-**meg**+ [üñ] (15b/4/), yarat-**mak**+ (17b/6/), [isti'māl] kıl-**mağ**+a (6a/4/), at-**mağ**+a (6a/5/), okut-**mağ**+a (6a/9/), oku-**mağ**+a (6a/9/), ...

3.9.2. Sıfat Fiiller

-an/ -en:

- yat-**an**+ [ata] (27a/4/), [kuduz it] talay-**an** (-dığı işlevinde) [kişinüñ] (31b/10/), [ifṭār] itmey-**en** (16a/3/), bağlan-**an** (9b/13/), sikird-**en** (11a/2/), vir-**en** (9b/11/)

-ar / -ür:

- uç-**ar** [at] (17b/13/), gör-**ür**+ [gözü] (30b/4/)

-acaḳ+:

- ol-**acaḳ** [nesne] (18a/15/), toḳun-**acaḳ**+ [yerinde] (26a/7-8/)

-duḡ+ / -düḡ+:

- [kādir] ol-**duḡ**+ıñuz [kılıç] (9b/11/), bin-**düḡ**+üñüz (10b/71/), iste-**düḡ**+i [yir] (10b/10/), , ye-**düḡ**+i [otlar], otla-**duḡ**+ı [yerde] (13a/15/), ṭur-**duḡ**+ı [yerde], ḳorḳ-**duḡ**+ından (17b/14/), dile-**düḡ**+üñ (18a/12/), var-**duḡ**+ı (19a/3/)

-ḡan / -gen:

- bıçıl-**ḡan** (27a/13/), ḳo-**ḡan** [düşmana] (26b/1/), göre-**gen** (8b/4/), işit-**gen** (8b/5/), artu-**ḡan** [mālik] (15a/1-2/), [arpa] yürü-**gen** (23b/12/), yiy-i-**gen** (23b/13/), yedel-**gen** (24a/1/), yat-**ḡan** (24a/1/)

-mıṣ / -miṣ:

- yırtıl-**mıṣ** (24a/2/), derle-**miṣ** [atuñ] (27a/10/)

-maz:

- toḡur-**maz** [‘avrat] (31b/8/)

3.9.3. Zarf-Fiiller

-a:

- [baş] ṣal-**a** ṣal-**a** [yürüye] (25a/12/)

-araḳ:

- ṣalın-**araḳ** [yürüye] (25a/12/)

-duḳça / -dikçe:

Metinde, چ (c)‘ li yazılan bu ek yazıçevriminde “ç” ile gösterilmiştir.

- yaşlan-**duḳça** (31a/4/)
- ol-**duḳça** (13a/8/)
- en-**dikçe** (13a/8/)

-duḳda / -dükde:

Metinde, “-dığı zaman” anlamında kullanılmıştır.

- gör-**dügde** (25a/9/)
- ol-**duğda** (17b/7/)
- göster-**dükde** (18a/12/)
- [şikāyet] it-**düklerinde** (17b/1/)

-dügi gibi:

Yüklemi “anlık, kısa bir zaman diliminde” anlamıyla nitelemiştir.

- getir-**dügi gibi** [taş kesildi] (20a/6/)

-dügi zaman:

- sikirt-**dügi** zemān [sikirt-: koşmak] (10b/15/)

-dügi kadar:

- [güciñüz] yet-**dügi kadar** [hazırlañ] (9b/13/)

-ıcağ:

Metinde, -ınca / -ince anlamlarında kullanılmıştır.

- kuşan-**ıcağ** (kuşan-: atın öne doğru yeltenmesi) (25a/13/)
- kaşın-**ıcağ** [altına bir kab dutalar] (26b/14/)
- [at] var-**ıcağ** [gitdiler] (20a/8/)
- [at üç yaşına] var-**ıcağ** [dişleri şaru olur] (30b/10/)
- [suya] gel-**icek** [sağ ayağın evvel başa] (25a/7/)

-ınca / -ince / -unca:

- [māl virmek şartı iki cānibden] olma-y-**ınca** [kumār olmaz] (12b/2/)
- [beyaz] ol-**unca** (32a/1/)
- [bu zemāna] gel-**ince** (3b/15/)

-iken:

- kanatsız **iken** (17b/12/), gün var **iken** (26b/15/), nāfi‘ **iken** (28a/5/), şabī **iken** (28b/9/), hükûmetde **iken** (29b/5/), hilāfetde **iken** (29b/5/)

-ken:

- yürür-**ken** (24b/13/), biner-**ken** (9a/15/), uyur-**ken** (15a/13/)

-mek için:

- [serhadler] bekle-**mek için** [beslenürse] (13b/8/)

-mekden +ise:

- [öyle] eyle-**mekden** ise (14a/12/)

-u / -ü:

- diy-**ü** (5b/14, 15a/5, 16a/14/, 17a/5/, ...), bağla-y-**u** [koya]

-uban / -üben:

“-arak /-erek” zarf-fiil ekinin anlamını taşır.

- götür-**üben** (29b/10/), iste-y-**üben** (30a/1/)

-up / -üp:

- tut-**up** (9a/1/), dön-**üp** (10b/5/), kıatarlan-**up** (10b/6/), [uyan] ur-**up** (10b/9/), al-**up** (17b/10/), meşğûl ol-**up** (18a/4/), göster-**üp** (13a/4/), ...

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

[1b] /1/ Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

/2/ Sınırsız hamd ve sayısız övgü, o devamlı ve sonsuz hayat sahibi, /3/ eşi benzeri bulunmayan, varlığı kendisiyle ayakta duran, hiçbir şeye muhtaç olmayan (Allah) hazretin şeref ve azameti için; /4/ şükür ve dua, asıl mutluluk, tevhid elbisesi, övgü, /5/ hayırlı gelen selam, sayısız ve örneksiz Muhammedi dualar, /6/ o insanları ve cinleri, suları, rüzgarları, göğü ve atları yaratan; çiftçiye, gözetilene ve hayvanlara /7/ nimet vereni nimetlendiren ezeli Allah, /8/ kalıcı olan padişah için (olsun).

(O Allah), kainatın tamamını eşsiz bir düzen üzerine yükseltip /9/ sanatla yapılmış olan varlıkların genelini kimsenin elinin yetişemeyeceği bir üslupla icat edip, bedenın basamaklarını /10/ üstün bir düzen üzerine döşeyip, bedenın ilme çıkılacak yerlerini yakışır /11/ bir yolla yükselterek sağlamlaştırıp, insan suretini en güzel kıvamda doldurup /12/ ve şeklin en hayırlısıyla oluşturduktan sonra, yaşayış yollarını anlatmakla /13/ ve ahiretin açık yollarını öğretmekle, yeryüzünün hilafetine halif [2a] /1/ ve âlemlerin Rabbinin marifetine layık kalpler ve dünya düzeninin sebebi, /2/ ispatı apaçık ve şanı pek yüce olan Kur'an alimleri ve mızrak ve kılıç sahibinin sultanı; /3/ muhafızların, yiğitlerin ve askerlerin en cesurlarını hudut muhafızı yaptı. /4/ Bunlara; binmek (için), süs (için) ve düşmanlarına karşı güçlü olmak için /5/ kuş gibi altına alıp zarar veren, baş çeken, hızlı giden, hayırlı olan atı /6/ güzel görünüşte ve güzel sayılan bir karakterde resmederek elde /7/ edip (onu) sevgili, uyumlu, terbiyeli edenleri ve koruyanları, /8/ sünnet ve sünnetleri peygamberlere ve samimi kimselere doğru yolu gösterip (onları) padişah veya liderler /9/ yaptı. "Gizlice ve açıkça yineleyerek şükürler olsun ve yine şükürler olsun." Beyit

/10/

Hüda'nın iyiliğinin cömertliğini sayamam,
Nimetleri kadar (onu) övemem.

/11/

Bedenimdeki her kıl dile gelip söz söylese

Binlerce birinin şükrünü yerine getiremem.

/12/ Salavat ve selamlar, o peygamberlik kalesinin fatihi, /13/ elçilik mektubunun sonuncusu, yiğitlik atının süvarisi, bilginin kavrayışını anlayan, /14/ yaratılmışların efendisi, peygamberlerin ve nebilerin son yüzük taşı, /15/ “Âdem su ile toprak arasında iken ben peygamberdim.” hadisinin apaçık kanıtı, insanoğlunun en faziletlisi, **[2b]** /1/ mahşer gününün şefaâtçisi, (mahşer günü) şefaât-i kübra makamının kaimi, mevrud havuzunun sahibi, /2/ bütün peygamber topluluğunun başı, “sübhâne’l-lezî esrâ” (ayetinin) serdari, /3/ vefa meclisinin parlayan mumu, neşe yerine ışık katan,

Nazım

/4/

O peygamberlik göğünün güneşi.

Olmasa ayağının aydınlık güneşi,

/5/

Seher vaktine ulaşmazdı ışığın aydınlığı,

Küçük bir ağaç yetişip büyüyemezdi.

/6/ Şahların oturmalarına layık rahatlık veren yer, kabul olunmuş kapı (olan) Allah’ın resulü Muhammed Mustafa /7/ -Allah’ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- ki birlikte uygun olarak düşünülmüş buyrukların destekleri /8/ ile dinin sağlam kurallarını güçlendirip, iyiyi ve kötüyü ayırt eden din kurallarının ışıklarının parıltısı, doğru yoldan uzaklaşmanın karanlığını /9/ kaybederek peygamberliğin yayıldığı, tüm insanlar için doğru yol rehberi olan Kur’an-ı Kerim’in delilleriyle ispat edilmiş /10/ ve âlemlere rahmet (olan Hz Muhammed’in) parlayan mührüyle tanınmış olup /11/ yeryüzünün ve gökyüzünün bütün sakinleri yani hayvanlar, insanlar, cinler ve melekler /12/ Kur’an-ı Kerim’in aydınlığından ve en çok istenilen, her yeri genişçe kaplayan genel rahmetinden /13/ kendilerinin bilebilme yeteneği ve anlayabilme niteliğine yakışır ve uygun olanlar ve olması düşünülenler /14-15/ pay sahibi olmuşlardır. (İktibas) /15/ (İktibas)

[3a] /1/-/2/-/3/-/4/-/5/ (İktibas) /6/ İslam ve iman meydanının muhafızları olan (Hz. Muhammed’in) ailesi ve sahabeleri, şeref ve haysiyet sahipleri /7/ ile onların

eşleri ve torunları için ki; her biri kainatın görünüşünün resmine /8/ ve varlık zincirinin düzgün olanına asıl amaç derecesinde olup /9/ şeriatın taze güle benzeyen süsü olan peygamberi /10/ ve (onun) hoş nefesleri, dinin rıza bahçesinin latif rüzgarları ve (onun) güzel kokusu /11/ yakın denizin anber kokusudur. Özellikle, meşhur dört dost ki (onlar), kalıcı olan din ülkesi için /12/ sağlam dört sütundur.

Diğer nazım

/13/

Her biri bütün evrenin hükümdarı,
Her biri saygı göğünün sultanı.

/14/

Her birisi neşe yıldızının parıltısı,
Her birisi Kur'an yıldızı.

/15/

Her birisi dünyanın ve dinin merkezi,
Her birisi zamanın ve yeryüzünün şahı.

[3b]

/1/

Her birisi vefa denizinin incisi,
Bütünden paha biçilemeyen dörttür.

/2/

Sözleri neşe denizinin incisi,
Özleri vefa gül bahçesinin goncası.

/3/

Hepsi Allah'ın kutsal hükümdarları,
Peygamberliğin koruyucusu olan sultanın mahremidir.

/4/

Hepsi bir inciye hazine muhafızı,
Hepsi bir taze hurma ağacına yaprak ve meyve.

/5/

Her birisi tek nefes ve tek üslup,
Her birisi Hakk'ın iyiliklerine erişmiş.

/6/

Hepsi ayağı bağı tek bir zincire,
Hepsi kulak vermiş bülbülün iniltisine.

/7/

Hangisi sabah gibi sadık değil,
Hangisi can vermeye yakışır değil!

/8/

Bir daha onlara bulunmaz bedel,
Hepsi birbirinden güzel.

/9/

Onun canı için büyük zenginlik ki
Her zaman can verip taze can bulur onlar için

/10/

Ey padişah, adalet ve doğruluk idarende olanadır,
İki cihanda istenilen ancak budur.

/11/

Onlara Kıtmîr gibi arkadaşlık et,
Onlarla gölge gibi çok samimi ol.

/12/ ve sonra, sayısız derecede değersiz ve Gaffar'ın (Allah'ın) verdiği faziletten yoksun olan /13/ herkesçe Kadızade olarak tanınan Şeyh Muhammed, (Allah tarafından) takva sahibi kılındı ve (Allah ona) bol ve en güzel rızıkları verdi. /14/ Rahman ve Müstean (olan Allah'ın) doğru yolu göstermesiyle ve yardımıyla, bir yaşından /15/ şimdiye ve 1000 senesinden bu zamana gelinceye kadar ki bütün fenlerin ve ilimlerin faziletlerinden **[4a]** /1/ ve türlü türlü küçük bilginin faydasından ve anlatılmasından /2/ göçte ve memlekette, oturmada ve yolculukta, gezmede ve evde /3/ tanıdığın ve yabancının yanında bir an boş durmayıp (İktibas) /4/ (İktibas) /5/ (İktibas) ile iş yaparak /6/ yanımdan kalem ve divit, elimden kitap sayfaları gitmezdi. /7/ Hangi kitabı incelediysem, durgun olan zihne hatırlatan önceden hiç söylenmemiş (ne kadar) söz ve fikir (varsa) /8/ (İktibas) nükteli sözünden hareketle yazı kalemiyle /9/ dipnotta gösterirdim ve kağıtta resmederdim ki /10/ er geç ihmal edilmesine bağlı olarak üstün nüktelerin çoğu gün ışığına çıkarılmış ve değerli ifadeler /11-12/ kazandırılmıştı. (İktibas) yani bu sözlerden anlatılmak istenen, /13-

14/ böbürlenmek ve övünmek değildir. Aslında, Hak Sübhanu ve Teala'nın *"Rabbini lutfalarını şükranla an. (Diyanet; Kur'an, Duha / 11)"* mübarek emirlerine boyun eğmektir. /15/ *"Bizi bu nimete kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bize bahşetmeseydi biz kendiliğimizden elde edemezdik. (Diyanet; Kur'an, Araf-43)"*

Beyit

[4b]

/1/

Ben nasıl bir toprağım ki kendimi göstereyim,
Sattığım saman çöpü ola, kendimi /2/ göstereyim!

Hocanıdır çünkü bütün mal ve sahip olunanlar,
Aracının kesesi /3/ bir gezme hali(dir).

Emanet taç ve kaftan ayıp olur,
Akıllıysan /4/ kendini övmeyi bırak.

Az bilinen bilgilerden biri binicilik /5/ ilmidir ki o alanda çocukluktan yetişkinliğe kadar çok /6/ araştırma, inceleme, iyi huylu ve kötü huylu atlarla ilgili deneyim /7/ kazanılıp, birçok baytarname derinliğine incelenip atların durumlarının kurgulanması /8/ birçok faydaya erişmeyi sağlamıştı. Fezâ'il-i Fûrûsiyyet /9/ ve Feres-i Muhtâr'da yer alan birkaç ayet, haber ve özlü sözler /10/ beğenilmiş ve seçilmişti. Bu mübarek senede böyle işitildi /11/ ki cihanın sığındığı devlete sahip ve saadetli padişah /12/-13-14-15/ (İktibas) **[5a]** /1-2-3-4-5-6-7-8-9-10/ (İktibas) /11/ - yüce kendileri- Farisi mahlasını kullanıp övülmeye değer olan zatının (bilinen) unvanları /12/ meydanın önde gelen binicisi olup (İktibas) sözüne erişmişler. /13/ Allah'a hamd olsun, (kendisi) en büyük mutluluğun işareti ve ulu liderlerin müjdesidir. /14/ Bundan dolayı, atlar hakkında ulu bir risale /15/ ve çok güzel bir hediye toplayıp kendilerine hediye ettim. **[5b]** /1/ Umulur ki, kabul yönünde gerçekleşir. Bu güzel yüzlü olan aciz kitabın /2/ ismini Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl koyup (bu kitabı) bir /3/ ön söz, bir son söz ve dört bölüm olarak düzenledim. Birinci bölüm, /4/ yetiştirilmeye elverişli atlar ve (at yetiştirmenin) faziletleri söz

konusu edilmiş olan kerim ayetlerin, /5/ sahih hadislerin ve latif eserlerin anılması ve açıklanmasıdır. İkinci bölüm, /6/ atların iyisinin ve olgununun işaretlerinin açıklanmasıdır. Üçüncü bölüm, /7/ atların korunmasını ve haklarını açıklar. Dördüncü bölüm, atların dişlerini /8-9-10/ ve yaşlarını açıklar. Bu (sınıf); padişahlar,

Ön Söz

Bilindiği üzere, eski âlimler dünyanın düzenli olmasının sebebi olarak insanoğlunun atın dört ayağı gibi ne bir eksik ne bir fazla dört sınıfa ayrılması üzerine birleşmişlerdir. O /11/ dört sınıfın birincisi kılıç için, ikincisi ilim /12/ ve kalem için, üçüncüsü sanat ve ticaret için /13/ dördüncüsü çiftçilik için görevlendirilmiştir. Bu dört sınıfı /14/ idare etmeyi ve korumayı padişahlık (makamı) olarak belirlemişlerdir.

Böylece, /15/ birinci sınıf kılıç için görevlendirilmiştir. **[6a]** /1/ Vezirler, beyler, subaylar ve bunlar gibi kılıca hizmet eden askerdir. /2/ İşte, bunların gerekli ve zorunlu olarak yapmaları gereken cenk için /3/ gerekli olan aletler ve vasıtalar ile sürekli meşgul olalar. İyi atlar besleyeler /4/ ve atların durumlarını bileler. (Ata) inip binmekle, silah kullanmakla, /5/ ok ve tüfenk atmakla uğraşalar. Diğer geride kalan sınıfları /6/ koruyup kollayalar, idare edeler ve memleketi yöneteler. Mübarek din kurallarına /7/ göre gerekli olan (yerde ve zamanda) ve bir taraftan düşman ortaya çıksa cenk edip (düşmanı) ortadan kaldıralar.

/8/ İkinci sınıf; alimler, akıl sahipleri, katipler ve salih kimselerdir. Bunların /9/ yapmaları gerekenler, her zaman okumakla, okutmakla, (bunları yaşamlarında) işlemekle /10/ uğraşıp “emr-i bi’l- ma’rûf ve nehy-i ani’l- münker” (*İyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma*) emriyle (hareket) edeler. /11/ Dahası, farz-ı ayn olan şeriat kararlarını diğer bütün sınıflarda bulunanlara öğreteler. /12/ Halkı, ibadet etmeye ve verilen emre göre davranmaya teşvik edeler. (Kendi) aralarında hoşça /13/ yaşayıp sevgi ve bağlılığa teşvik edeler. Bütün halkın /14/ iyiliğine hayırlı dua edeler. Özellikle, cihanın sığındığı padişahın iyiliğine /15/ başka duaları dillerine dolayalar çünkü padişah diğer halka **[6b]** /1/ göre bedendeki kalp gibidir. Öyleyse, her ne zaman yürek sağlıklı olursa bütün /2/ bedene sağlık hasıl olur. Sonuç olarak,

bu iki sınıfın Müslümanların maliye hazinesinesinden /3/ şeriata uygun payları vardır.

Üçüncü sınıf, sanat /4/ ve ticaret için görevlendirilmiştir. Onların yapmaları gereken, sanatları için /5/ gereken şeylere çalışmaktır.

Dördüncü sınıf, çiftçilik içindir. /6/ Onlara “ri’âyâ” derler. Bunların yapmaları gereken, geçim meselesinde kendilerine ve diğer /7/ sınıflarda bulunanlara yetecek kadar ekin ekmeye, bağ bahçe dikmeye /8/ ve geçim için lazım olan hayvanları beslemeye çalışmaktır.

Ancak, /9/ akıllı ve yükümlü iken bu dört sınıfın dışında kalan kimseler kendi /10/ hallerine bırakılmayıp kesinlikle bu dört sınıftan birine zorla katılmaları /11/ gerekir. Böylece, bedava yiyecek olup (da) diğer sınıflarda bulunanlara /12/ darlıktan dolayı halk ayaklanmasına sebep olmayalar. Önceki sultanların /13/ devirlerinde, bu söylenilene göre başı boş kimseler her yıl birkaç defa /14/ denetlenip önlenirlermiş. Ne olurdu, şimdiki devirlerde /15/ de denetlenip işsiz bir halk olmaları önleneydi.

[7a]

/1/ Manzum Hikaye

/2/

Böyle nakletti bir merhamet sahibi,
Sanma bu, yalan bir tiyatro ve hikaye.

/3/

Çünkü oğul türetir bal arısı,
Toplanır bir yere arı askeri.

/4/

İçlerinden birisi baş olur,
Kimi asker kimi döşek olur.

/5/

Kimi mimar kimi gözcü olur,
Her biri hizmetine hazır olur.

/6/

Birlikte ederler bayındır,
Birbirine yakın birçok aciz.

/7/

Onlara mesken olur o köşe,
Dışarıdan ona taşırılar azık.

/8/

Arada tenbelleşip bir arı
Hizmetini eğer ihmal ederse

/9/

Gösterip her birisi kızgın yüz,
Dövüş ve kavga ile kovarlar hemen.

/10/

Hepsi parçalayarak ve azarlayarak uzaklaştırır,
Onu şeytan gibi gökten uçurur.

/11/

Süngüler saplayıp ona dikeninden
Çıkarırlar zorla yurdundan.

/12/

Bir daha gelse öldürürler,
Evini mahvederek toprak eylerler.

/13/

Orada işsiz olan yer tutarsa
Her birisi işini bitirir.

/14/

İnsan olana bu durum ders olur,
Göz göre çalışma aynası olur.

/15/

Ey Allah'ım, beni işsiz etme,
Yabancıların ayıplamasına layık etme,

[7b] /1/

Çabuk eyle işe canı ve bedeni,
İşsizlerden uzak eyle beni!

Şimdi, her bir sınıfta bulunanların kendilerine uygun olan iş üzerine /3/ durmaları ülkede ve saltanat (makamında) düzeni için gerekli ve ihtiyaçtır. /4/ Önemsememeleri ülkede ayaklanmaya neden olur. Öyleyse, bu kuraldan /5/ bilindi ki bir sınıfta bulunanı bir başka sınıf topluluğuna karıştırmak yakışmaz /6/ çünkü bu, ayaklanmaya neden olur. Gerçekten, bu zamanda olan ayaklanmanın /7/ bir sebebi de halktan kişilerin kılıç ve ilim topluluğuna karıştırılmasıdır. /8/ O sebeple, geçim vasıtaları da bulandırılmış olup şehirde kıtlık ve pahalılık /9/ (öyle) bir seviyeye ulaştı ki önceden birer akçeye alınan şey şimdi /10/ onar akçeye bulunmaz oldu. İşte bundan dolayı padişahın koruması (gereken şey), /11/ mübarek din kuralları ve eski düzen üzerine olmalı, (o zaman) ülkesi düzen yönünden /12/ fazlaca (yeterli) olur. Ama, bu eski üsluba uyulmazsa /13/ saltanata fesat bulaşır.

Ayrıca bilindiği üzere, /14/ Hak Teala halkı dört unsurdan yarattı yani su, toprak, /15/ ateş ve yel. Atların unsurlarında yeli üstün kılıp padişahlık **[8a]** /1/ esalarının bir esasını atlar üzerine bina etti. Kovalamakta, kaçmakta, /2/ cenkte ve yol almada at gerektir. O sebepten, /3/ İskender-i Zülkarneyn ab-ı hayat şurubu için karanlıklara yolculuk etmek istediği zaman /4/ Hekim Arestetalis'i davet edip bu uzak ve sıkıntılı yolculuğa /5/ katlanır. (Zülkarneyn ona) atlar (seçip) beğenmesini emretti. Hekim de atların bütün renklerinden /6/ toplayıp toplu bir zamanda su ve yem vererek bir ahıra bağladılar. /7/ Üç gün sonra yokladılar. Gördüler ki al at güçsüzleşip /8/ düşmüş, ölmeye yakın olmuş. Onu dışarı çıkarıp yem vererek beslediler. /9/ Dördüncü gün yine baktılar. Gördüler ki kula at güçsüzleşmiş. /10/ Onu da dışarı çıkardılar. Beşinci gün yine baktılar ki ak at güçsüzleşmiş. /11/ Altıncı gün, çil atın güçsüzleştiğini gördüler. Yedinci gün, /12/ kara atın güçsüzleştiğini gördüler. Sekizinci (gün), kır atın güçsüzleştiğini gördüler. /13/ Dokuzuncu gün, toru atın güçsüzleştiğini gördüler. Onuncu /14/ gün, hurmayi toru atın ayakları üzerinde durduğunu gördüler. Böylece gördüler ki o, /15/ açlığa ve susuzluğa hepsinden daha fazla dayanıyormuş.

Karanlıkta görmelerini **[8b]** /1/ denemek için gayet karanlık bir gecede önlerinden küçük bir kıl çektiler. İlk önce /2/ siyah at gördü. Ondandır, hurmayi toru at gördü. Sonuçta, bu ikisinden /3/ yüz yirmi bin at seçtiler. Onlarla karanlıklara gittiler ve yine geldiler.

/4/ Bilindiği üzere, insandan sonra attan daha güzel, güçlü, daha iyi gören, /5/ daha iyi işiten ve daha hızlı koşan hiçbir hayvan yoktur çünkü her ne kadar güçlü /6/ hayvan olursa olsun, at onu göğsüyle yıkar. Ak süt içindeki /7/ ak kılı gece bile görür. Kendisinden yere düşen bir tüyünün /8/ sesini işitir; gayet hızlı hayvanlar olan ceyran, /9/ tavşan, yaban koyunu, öküz, eşek ve deve kuşunun hepsinin /10/ ardından üstündeki ağır yüklerle, aletlerle ve insanla /11/ yetişir. Eğer o ağır yükler ve aletler o hayvanların üzerinde olsaydı /12/ hareket etmeye güçleri yetmezdi, demişler.

Bu da bilindiği üzere, /13/ Müslümanların süvari askerlerinin ve at binicilerinin hepsinin öncüsü ve önyak olanı /14/ Hazret-i Ömer'dir. Allahu Teala ondan razı olsun. Onların ata /15/ biniciliği öyle bir seviyeydi ki sağ eli ile kendinin sol kulağını **[9a]** /1/ tutup sol eliyle sağ kulağını tutup iki eli iki kulağında /2/ iken üzeniye basmadan sıçrar, ata binerdi. At koştururken /3/ bir tarafından girip o bir tarafından üstüne çıkardı. Uyansız /4/ atı, mübarek ayaklarıyla kullanırdı. Binicilikte, onlardan ortaya /5/ çıkan işler başka bir kişiden dahi var olmadı ve var olamaz. Öyleyse, ona çabalamak /6/ boşuna hevestir, demişler çünkü büyük olasılıkla (onlarda) keramet /7/ yoluyla olur.

Bilindiği üzere, Resul-i Ekrem /8/ -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazretlerinin yirmi üç atı vardı. Her /9/ birini bir isimle isimlendirmişlerdi. Öyleyse, /10/ her insanın atlarını o isimlerden biriyle isimlendirmesi sünnettir, (bunda) mübareklik vardır. O /11/ atların adları bunlardır: Sekb, Mürteciz, Tırf, Lehîf, /12/ Lezâz, Darib, Verd, Sebhâ, Ablak, Zü'l-'ikâl, Zü'l-lime, /13/ Mürtecil, Murâvih, Mirvâh, Sirhân, Ye'sûb, Ye'bûb, /14/ Bahr, Şeccâ, Mendûb, Sicl, Melâvîh, Necîb. /15/ Yüce sünnetlerden biri de ata binerken istiaze ve besmele **[9b]** /1-2-3/ ile binerler. Bindikten sonra üç defa: *"Bütün yaratıkların şerrinden Allah'ın kusursuz kelimalarına sığınırım. Allah'ın yüce ismine sığınana yerde ve gökte hiç bir şey zarar veremez, O, her şeyi işitir ve bilir."* diyeler. Sonra, bu ayet-i /4-5/ kerimeyi okuyalar: *"Bunu bize boyun eğdiren Allah noksanlardan münezzehtir, yoksa biz buna güç yetiremezdik! Ve biz kuşkusuz rabbimize geri döneceğiz. (Diyanet; Kur'an, Zuhurf / 13)"* Allahu Teala'nın izniyle, bütün zararlardan korunurlar.

/6/ Birinci Bölüm

Gaza için at beslemenin faziletlerinin açıklanmasıdır. Hak /7-8-9-10/ Sübhabe ve Teala kelam-ı kadiminde buyurmuştur ki:

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُوهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُ وَأَسْتَفِوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَوْمَ الْبَيْكَةِ وَأَسْتَعِزُّوا بِاللَّهِ
yani “Kafirler için /11/ hazırlan. O cenkte size güç veren şeylerden gücünüzün yettiği /12/ kılıç, mızrak, ok, yay, kalkan, at ve başka aletler gibi /13/ gaza için bağlanan atlardan da gücünüzün yettiği kadar hazırlayın. Bunları /14/ hazırlamakla Hak Teala’nın ve sizin düşmanlarınızı korkutursunuz /15/ yani yakın olan Mekke kafirlerini ve onlardan başka sonra gelen kafirleri [10a] /1/ de korkutursunuz ki siz onları gözle bilemezsiniz, Allah bilir. Atınız /2/ ve aletleriniz hazır olunca bütün kafirler sizden korkar.” demektir. /3/ Bazı rivayetlerde “...ve onların gerisinde olup sizin bilmediğiniz...(Diyanet; Kur’an, Enfal / 60)”den anlatılmak istenen, cin ehlidir ki /4/ attan korkup atın olduğu eve girmezler demek olabileceği sözkonusu edilmiştir. /5/ Ayrıca, şu şey ki siz onu Allah yolunda harcarsınız. /6/ Onun karşılığı size verilir; haksızlığa uğramazsınız, demektir.

Bir ayet-i kerimede /7-8/ de Hak Teala, verdiği nimeti hatırlatarak:

— وَلِلَّيْلِ وَالنَّجَالِ وَالْجِبْرِ لَتَرْكَبُوها وَزِينَةً — buyurur yani “Allahu Teala sizin için atlar, katırlar /9/ ve eşekler dahi yarattı. Böylece, siz onlara binersiniz ve onlarla birlikte güzel şeyler /10/ meydana çıkararsınız”. Yine kerim kitabında buyurur: /11-12-13/ وَجَعَلَ لَكُمُ مِنَ الْفَلَاحِ وَالْأَنْبَاءِ مَا تَرْضَوْنَ • لَتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِمْ قَرْنًا كَرِيمَةً رَبُّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَفَعَلُوا بِمَا أَمَرْتُمْ أَنْ تَسْجُدُوا لِلَّهِ سَجْدًا هَذَا وَمَا كُنْتُمْ لَهُ مُفْرِقِينَ • وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ •
yani “Allahtaala /14/ sizin için gemilerden ve dört ayaklı hayvanlardan yarattı ve temin etti. /15/ O şey ki siz ona binersiniz. Onun arkaları üzerine otursunuz. Ondan sonra, [10b] /1/ Rabbinizin nimetini anasınız. O hayvanın ve geminin üstüne bindiğiniz /2-3/ zaman da (şunu) diyesiniz:

— O Allah’ı, bütün eksiklik sıfatlarından uzak tutarız ki şunu emir altına alıp bize itaatkar etti ve boyun eğdirdi. /4/ Halbuki, biz onu idare edecek güçte değildik, gücümüz yetmezdi. Gerçekten, biz /5/ Rabbimize dönüp varıcıyız.”

Düşünülse, ne tuhaf şeydir ki iri, /6/ güçlü develerin bin tanesi sıralanıp birinin yularını son derece güçsüz ve zayıf /7/ kimse eline alıp çekse hepsi ona boyun eğip ardınca gider. /8/ Eğer, Allah’tan gelen emir olmasa birini, oldukça kuvvetli insan (bile) idare edemezdi. Atlar /9/ da insana emrolunmuş(tur). Arkasına eyer ve ağzına

uyan takip /10/ istediği yerde biner ve iner, (at buna) asla karşı çıkmaz. Eğer, Hakk'ın emri olmasa /11/ kimse yanına yaklaşamazdı. Bununla birlikte, Ve'l-Âdiyât suresi /12/ gazilerin atları hakkında indirilmiştir. Hak Teala onlara yemin ederek /13/ *“Yemin olsun nefes nefese koşanlara;”* diye buyurmuştur yani gazilerin şu atlarının hakkı için ki /14/ koşarlar da avaz verirler, demektir. “Zabh” diye Arap dilinde at /15/ koştuğu zaman katı katı verdiği nefesin sesine derler.

Gazilerin **[11a]** /1/ Hak Teala hazretinde derecelerini bundan bilmek gerekir ki Kelam-ı Kadiminde /2/ onların atlarını anarak yemin eder. Şu koşan atlar ki koşarlar ve atların hakkı için /3/ nefesleriyle ses verirler, diye buyurur. Hadis alimlerinden /4/ İmam Buharî ve diğerleri -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- rivayetlerinde, Ebu Hüreyre'den /5/ -Allah ondan razı olsun- ulaşmıştır ki söyledi:

— Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- /6-7/ buyurdu ki: (Arapça Hadis) yani *“Bir kimse /8/ ki Hakk'a -O en büyük ve yücedir- imanını ve verdiği sözü doğrulayıp Allah yolunda bir /9/ at besleye. Gerçekten, o atın yemi, suyu, fişkısı ve bevli kıyamet /10/ gününde o kimsenin terazisine konur.”* demektir yani hayırları ve iyilikleri /11/ tarafına konur demektir.

Şifâ-i Sudûr'da söylenmiştir ki Abdullah /12/ Bin Süleyman -Allah ondan razı olsun- rivayetinde, Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurmuşdur /13-14/ ki: (Arapça Hadis) yani /15/ *“Bir kimsenin ki ameli az ola o kişi Allah yolunda kendisi için [11b] /1/ bir at bağlasın çünkü o atın yemi, suyu, fişkısı, bevli ve kılı /2/ kıyamet gününde onun terazisinde iyiliktir.”* demektir. Sözün kıyası, gaza /3/ niyetine beslendiği zamanın hepsinde ne kadar yem yediyse, ne kadar su /4/ içtiyse ve ne kadar başka işler yaptıysa hep terazisine korlar; /5/ (bunların) hepsi iyiliklerden sayılır demektir. Bazı rivayetlerde, atların fişkısı /6/ ve bevli sahipleri için cennette misk kokusu olsa gerektir diye söylenegelmiştir. /7/ Hak Teala katında, İslam dininin yüceliği şu derecededir ki onun için hizmet /8/ edenler için bu kadar hürmet, saygı, yardım ve iyilikler verilir.

İmam /9/ Taberânî -Allah ona rahmet etsin- naklinde Habbab Bin Eret, Nebî'den -Allah'ın rahmeti, yardımını /10/ ve selamı onun üzerine olsun- rivâyet eylemiştir ki: /10-11-12-13/ (Arapça Hadis) yani *“At cinsi /14/ üç türdür: Bir türü Rahman'ındır, bir türü insanındır, bir türü şeytanındır. /15/ Birincisi o attır ki Allah yolunda gaza için alına. Bununla birlikte, üzerinde [12a] /1/ Hak Teala'nın*

düşmanları öldürülsün yani gaziler üstüne binsinler de /2/ kafirleri öldürsünler. İkincisi o attır ki doğurması istenilsin /3/ ve yük yüklensin. Üçüncüsü o attır ki koşturulsun ve üzerinde para karşılığı /4/ oyun oynansın yani bahse girerek koşturulsun da bahis neyse alınsın.”

Atın /5/ Rahman'ın olması demek, Allah yoluna gaza için beslenmesidir. Hürmetle /6/ Rahman'ındır diye buyrulmuştur. İnsanın ve şeytanın olmasının anlamları /7/ da açıktır. Şu at ki insanın kendisi faydalanmak için beslerse /8/ insanındır diye buyrulmuştur. Şu at ki şeriata uymayan yolla /9/ koşturulursa şeytanındır, denilmiştir. Şöyle bilindiği üzere, /10-11/ bahisleşerek at koşmak ödülün iki taraf için de olduğu zaman şeriata uygun olmaz. Söz gelişi, iki kimse birbirine eğer benim /12/ atım geçerse sen bana altın ver, eğer senin atın geçerse ben sana /13/ beş altın vereyim diye bu koşulla koşarlarsa bu düşünceye göre haram /14/ olur ama şöyle ki ödül başkasından ya da bir taraftan olursa söz gelişi, bir kişi /15/ bir kişiye eğer senin atın benim atımı geçerse ben sana beş altın vereyim diye **[12b]** /1/ -ortak görüş- o kimsenin atı geçse de altını alsa helal olur çünkü /2/ mal vermek koşulu iki taraftan olmayınca kumar olmaz. İmam /3/ Buharî ve İmam Müslim -Allah'ın rahmeti o ikisinin üzerine olsun- rivayetlerinde, Ebu Hüreyre'den /4/ -Allahu Teala ondan razı olsun- ulaşmıştır ki dedi:

— Resulullah -Allah'ın /5/ rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazretine atla ilgili soru soruldu. Buyurdular ki /6-7-8-9-10-11-12-13-14-15/ (Arapça Hadis)

[13a] /1/ Ortaya çıkan anlam budur ki “*at cinsi üç türdür /2/ yani atın üç kimseye bağlı üç durumu vardır: Bir kimseye günahdır, /3/ bir kimseye perdedir, bir kimseye ecir ve sevaptır. Şu kimseye ki /4/ alıp Müslümanlara göstererek kendini övmek ve İslam ehline düşmanlık /5/ için bağlı tutar da besler, ona ondan günah ortaya çıkar. /6/ Şu kimse ki Allah yolunda alıp bağlı tutar da besler, ona ondan /7/ günah ortaya çıkmaz. Dahası arkalarında, boyunlarında Allah'ın hakkını unutmaz /8/ yani binip indikçe ve yararlanmış oldukça sadakadan ve şükürden (yana) Allah /9/ Teala tarafını unutmaz. O perdedir ki perdenin anlamı, yoksulluktan /10/ korur; uğurludur, mübarektir.” demektir.*

Şu at ki İslam ehlinin /11/ dirliği için alınır, gaza ve sınır nöbeti için beslenir. Sahibi onu bir çayırda /12/ ya da bir bahçede bağlı tutsa onun yediği bütün otlar /13/ miktarınca o kişiye iyilik yazılır. Bütün dışkıları, bevilleri /14/ kadar ve ayağının

izleri kadar iyilik yazılır. /15/ Otladığı yerde ayağına bağlı olan ipi her defasında koparıp bir iki meydan koşsa [13b] /1/ dışkıları ve bevilleri kadar iyilik yazılır. Sahibi /2/ onunla her defasında bir ırmak üstüne uğrasa at o ırmaktan içe ya da /3/ sahibi onu sulamak istese Hak Teala onun içtiği kadar /4/ iyilik yazar demektir.

Kısacası, at beslemek üç neden üzerine /5/ dir. Eğer, yalnız halka gösterip kendini övmek ve büyüklük göstermek istenirse günah /6/ ortaya çıkar. Eğer, binmek için, yük yüklemek için ya da tay doğurmak /7/ için beslenip (hakkına) hürmet edip hakkını yerine getirirse mübarektir. Hak Teala /8/ (onu) yoksulluktan korur. Eğer gaza ve nöbet için -yani sınırlarda beklemek için- /9/ ve düşmanı yok etmek için beslenirse onun sevap ve faziletinin ne kadar olduğunu o anda /10/ Allahu Teala bilir.

Bazı hadis-i şerifte sözkonusu olmuştur ki /11/ gaza niyetiyle at beslemek cehennem ateşine perde olur diye buyrulmuştur. /12/ Zeyd Bin Sabit'ten -Allah ondan razı olsun- rivayet edilmiştir ki söyledi:

— İştittim, Resulullah /13-14/ -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurdu ki: (Arapça Hadis) yani “*Bir kimse ki /15/ Allah yolunda gaza için bir at gözetse o at, ona cehennem ateşinden [14a] /1/ perde ola.*” demektir.

Bazı hadis-i şerifte de bir kimse Allah /2/ yolunda at alıp bağlamaya niyet etse ona bir şehit ecri /3/ verile diye buyrulmuştur. Ebu Cafer Muhammed Bin Ali'den rivayet edilir ki /4-5/ Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- (Arapça Hz. Ali'nin sözü) diye buyurmuştur yani “*Bir kimse Allah /6/ yolunda savaşmaya gerçekten niyet ederek bir at alıp bağlamaya çaba /7/ gösterse ona bir şehit fazileti verilir.*” demektir. Hakikaten, /8-9/ kesin karar ve doğru niyet olup gerçekten savaşmak isteği olursa sevap ve fazilet o zamanda ortaya çıkar ama şöyle ki bazı /10/ cahillerin ettiği gibi gaza niyetine bir at bağlı tutsun ya da bir kılıcı asıversin /11/ ama asla gaza için bir girişimi ya da kalbinde şiddetli bir arzu ve sıkıştırma olmazsa /12/ onun asla faydası yoktur. Öyle yapmaktansa onu becerikli birine bağışlayıp /13/ gazalarda kullanırmak daha iyidir ki (bu sayede) birçok ecir ve sevap ortaya çıkar. /14/ “*Sır ve gizlilikleri bilen*” (Allah) her kişinin kalbindeki hallerini bilir, yardımını ve iyiliği /15/ ona göre eder.

Ebu Eme-i Bahili'den -Allah ondan razı olsun- rivayet edilir ki Hak Teala'nın [14b] /1-2/ mübarek sözü (olan) “*Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık*

olarak hayra sarfedenler için rableri nezdinde ecirleri vardır; onlar için ne korku olacak ne de üzüleceklerdir.” /3/ ayet-i kerimesini tefsir ederdi. Buyurdu ki bir kimse gaza niyetine /4/ bir at bağlasa ama o anda amacı memleketler görüp işitmek için olmasa, /5/ gerçekten savaşma isteği olsa o kimse bu ayet-i kerimede /6/ Hak Teala’nın andığı kimselerdendir, derdi. Ayet-i kerimenin /7/ anlamı budur ki şu kimseler ki mallarını gece ve gündüz, /8/ gizli ve açık Allah yoluna harcarlar yani her zaman ve her durumda /9/ mallarını bağışlamaktan geri durmazlar. Onların ecir ve fazileti, /10/ Hak Teala katındadır, onlar için korku yoktur ve onlar hüznülmü olmazlar demektir. /11/ Kadı Beyzavi -Allahu Teala’nın rahmeti onun üzerine olsun-- tefsirinde söyler:

— Bu ayet-i kerime /12/ bazılarının sözüne göre, Hazret-i Ebu Bekir Sıddık -Allahu Teala ondan razı olsun- hakkında /13/ indirilmiştir. Şu zamanda ki kırk bin altını vardı. Kimisini /14/ gece, kimisini gündüz; kimisini açık kimisini gizli (olarak) sadaka eyledi. /15/ Bazılarının sözüne göre, Hazret-i Ali -Allah onun yüzünü ak etsin- hakkında [15a] /1/ şu zamanda indirilmiştir ki o anda dört akçeye sahip olmuştu, fazlasına /2/ sahip olmamıştı. Hepsini Allah yoluna sadaka eyledi. Kimini gece /3/ ve kimini gündüz, kimini açık ve kimini gizli verdi. Bazılarının sözüne göre, /4/ Allah yolunda atlar bağlayıp onlar için harcayanlar hakkında nazil oldu /5/ diye nakletmiştir.

Şifâ-i Sudûr’da, Ubbade Bin Samit’ten -Allah ondan razı olsun- /6/ rivayet edilir ki söyledi: İşittim. Resulullah -Allah’ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- /7-8-9-10/ buyurdu: (Arapça Hadis)

Allahu Teala’nın sözü: /10-11-12/

— “Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık olarak hayra sarfedenler için rableri nezdinde ecirleri vardır; onlar için ne korku olacak ne de üzüleceklerdir. (Diyanet; Kur’an, Bakara-274)” yani gerçekten /13/ sahibi döşegi üstünde uyurken at, ayağı bağlı durduğu yerde /14/ sıçrar da sahibinin hiçbir günahı kalmaz, dökülür gider.

Vallahi gerçekten, /15/ Hak Teala hazreti atlar bağlayıp, onları besleyip (onlar için) harcamak hakkında [15b] /1-2/ iki ayet indirmiştir. Birisi, **فِيْضَاعِفَهُ لَهَا أَضْعَافًا كَثِيْرَةً** ayetidir ki anlamı, “Kimdir /3/ şu kimse ki Hak Teala’ya borç vere de Hak Taala onun verdiği için /4/ benzerinin daha çoğunu ona vere.” demektir.

Hak Teala'ya borç vermenin /5/ anlamı, Allah yolunda savaşmak için at beslemektir, dediler. Birisi /6/ de *“Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık olarak hayra sarfedenler için... (Diyanet; Kur'an, Bakara / 274)”* /7/ ayet-i kerimesidir ki tefsiri şimdi geçmiştir. Sözü'n kisası, gaza /8/ niyetine at beslemek çok faziletli şeydir ki bu hadis-i şerif /9/ gereğince hakkında iki ayet-i kerime indirilmiştir. Hadis /10/ alimlerinden İmam Taberani ve diğerleri nakillerinde, Ebu Kebşe-i Enmari -Allah ondan razı olsun- /11/ Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazretinden rivayet etmiştir ki: /12-13/ (Arapça Hadis) yani *“Hayır atların alınlarında /14/ bağlıdır, sahipleri onlar için yardımcı olunmuşlardır; onlara mal /15/ harcayan, elini sadakaya açmış gibidir demektir. Mübarek isteği at yavrusu [16a] /1/ mübarektir, onları beslemek konusunda Hak Teala yardım eder, /2/ onlara harcanan mal sadaka yerine geçer.”* demektir. Bazı rivayette, at /3/ besleyen kimse gündüzleri oruç tutup hiç iftar etmeyen, geceleri /4/ sabaha dek ibadet edip hiç bıkmayan ve her zaman sadaka verip /5/ elini sadakadan hiç geri çekmeyen kimse gibidir demek söylenegelmiştir.

/6/ Yine, İmam Ahmet –Allahu Teala ona rahmet etsin- rivayetinde, Cabir -Allah ondan razı olsun- Resulullah'tan /7-8-9-10/ -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- rivayet eylemiştir ki (Arapça Hadis) anlamı, *“Hayır ve isteğine kavuşma kıyamete dek atların alınlarına bağlıdır /11/ yani düşman üzre zafer kazanmak ve hayra yetişmek onunla olur, Allah Teala onları /12/ beslemek konusunda yardımcıdır, sahipleri yardımcı kılınmıştır. /13/ Atların alınlarını elinizle okşayarak silin, onlar için çokça dua edin yani /14/ ya Rabbi sen mübarek eyle diye dua kılın; boyunlarına gerdanlık bağlayın, /15/ kalın direkler bağlamayın.”* demektir. Kirişin yasak olmasının sebebi budur ki [16b] /1/ olabilir ki gezdiği yerde bir ağaç dalına ilişir de kırılmayabilir, /2/ boğulabilir demişlerdir. Ama ibrişim ve iplik gibi bazı zayıf şeyler /3/ olursa kırılır da kurtulur. Bazı rivayetlerde, dünya ve ahiret /4/ hayırlarının hepsi kıyamete kadar atların alınlarında bağlıdır, denilmiştir. /5/ At topluluğunda hayır çok olduğu için Arap milleti ata “hayr” /6/ ismini bile vermişlerdir. Hak Teala hazretinin kelam-ı kadiminde, Süleyman /7/ Peygamber'den -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hikaye ederek /8/ *“Ben malı (atları), rabbimi hatırlattığı için sevdim...”* buyurduğu yerde hayırdan anlatılmak istenen, /9/ attır.

İmam Müslim naklinde Cerir'den -Allah ondan razı olsun- rivayet olundu ki söyledi:

/10/ — Resulullah -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazretini gördüm ki mübarek /11-12/ parmağı ile atının alnındaki saçı büküp (Arapça Hadis) diye buyururdu yani *“Hayır kıyamete kadar atların /13-14/ alınlarında bağlıdır.”* O hayırdan anlatılmak istenilen şey doyasıya ecir, sevap ve kazançtır.

İmam Buharî ve İmam Müslim /15/ -Allahu Teala o ikisine rahmet etsin- Urve Bin Ebu'l- Cad'dan -Allah ondan razı olsun- rivayet etmişlerdir ki **[17a]** /1-2/ söyledi:

— Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- dedi ki (Arapça Hadis) Bu hadis-i şerifin /3/ de anlamı bundan önce yazılan hadis-i şerifin anlamıdır.

İmam Buharî /4/ -Allah ona rahmet etsin- Şubeyb Bin Arkade'den nakletmiştir ki söyledi:

— Ben, Urve'nin /5/ -Allah ondan razı olsun- evinde gördüm, yetmiş at vardı diye buyurdu. İmam /6/ Kartabi ve diğerleri -Allah'ın rahmeti onların hepsinin üzerine olsun- de nakletmişlerdir ki Urve /7/ -Allah ondan razı olsun- gaza için yetmiş at hazırlamıştı; beslerdi, dediler.

Kısacası, /8/ bu anlamda çeşitli metinlerle birçok hadis-i şerif ulaşmıştır. /9/ Şerefli sahabelerin ulularından birçok kimse rivayet etmiştir. Şöyle /10/ anlaşılır ki Peygamber -Allah'ın rahmeti, yardımı ve selamı onun üzerine olsun- bu anlama dikkat çekip /11/ yineleyerek buyurmuşlardır. Her insan, hangi yolla işitip /12/ kaydettiye ona göre nakil ve rivayet etmişlerdir. Hepsinin elde ettiği /13/ sonuç budur ki at gayet mübarektir, (onu) besleyen kimse için ecir ve faziletler /14/ ortaya çıkar, (onu) beslemek için Hak Teala yardımcı olur, (atın) sahibi fakirlikten kurtulur /15/ çünkü Peygamber'e -Allah'ın rahmeti, yardımı ve selamı onun üzerine olsun- bazı kimseler gelip **[17b]** /1/ fakirlikten şikayet ettiklerinde, at beslen ki Allah Teala at için on rızık /2/ gönderir; birini at yer, dokuzu sahibi için kalır diye buyurmuşlardır. /3/ Öyleyse, at beslemekte dünya ve ahiret hayırları ortaya çıkar demektir.

/4/ İmam Demîrî Hayât-ı Hayvân'da ve İmam Dimyatî Kitabü'l-Hayl'da Hazret-i /5/ Ali'den -Allah ondan razı olsun- rivayet iderler ki Hazret-i Resul-i Ekrem /6/ -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyururlar:

“— Hak Teala’nın at yaratmak (için) mübarek isteği /7/ olduğunda poyraz yeline dedi ki:

— Ben, senden bir mahluk yaratam ki onu dostlarıma /8/ yücelik sebebi, düşmanlarıma alçaklık sebebi, buyruklarımı yerine getiren topluluğuma güzellik /9/ ve olgunluk sebebi yapayım.

Yel dedi ki:

— Yarat, ya Rabbi!

— Böylece, Cenab-ı Hak yelden biraz /10/ alıp at yarattı ve dedi (ki):

— Seni Arap (cinsi olarak) yarattım. Dünya ve ahiret hayırlarının hepsini, /11/ senin ön saçına bağladım. Kazançları, senin arkanda topladım. /12/ Sahibini, sana muhabbetli ve şefkatli ettim. Seni, kanatsızken /13/ kuş gibi uçar ettim. Öyleyse sen, sahibinin istediğine kavuşmak /14/ ve korktuğundan kurtulmak içinsin. Ben senin üzerinde yiğitler yaratayım ki /15/ onlar beni tesbih ederler ve eksiklik sıfatlarından uzak tutarlar, kemal sıfatlarıyla överler, **[18a]** /1/ (yüce) niteliklerle dolu kendimi birlerler, sen de onlarla birlikte beni /2/ sübhânallâh, elhamdülillâh, lâilâhe illallâh, Allâhuekber diyerek (zikredesin), dedi.

Böylece, at da Hakk’ın /3/ emrine boyun eğip sahibi hangi zikirle uğraşıyorsa (o da) /4/ uğraşp zikreder çünkü büyük melekler -Allah’ın selamı onların üzerlerine olsun- /5/ atın bu sıfatını ve mübarekliğini işittiler, görünüşünün güzelliğini gördüklerinde, /6/ ey Rabbimiz bizim için de atlar yarat, diye dua ettiler. Bunun üzerine, Hak Teala onlar /7/ için yüzü dolgun, besili devenin boynu gibi (boyunlu) atlar yarattı. Ne zaman ki, Hak Teala atı /8/ yere koyuverip (atın) dört ayağı yere bastığında (at) kişnedi.

Hak Teala:

/9/ — (Sen) bütün hayvanlardan mübarek kılındın. Senin kişnemenle müşrikleri /10/ değersiz ve alçak edeyim, senin kişnemenle onların kulaklarını doldurayım /11/ ve gönüllerini korkutayım, dedi.

Böylece, Cenab-ı Hak bütün varlıkları Hazret-i Âdem’e /12/ sunup gösterdiğinde:

— Ey Âdem, bunlardan dilediğin /13/ şeyi kendin için seç, buyurdular.

Hazret-i Âdem -Allah’ın selamı onun üzerine olsun- atı /14/ seçti. Bunun üzerine, Hak Teala:

— Kendine ve evladına sonu olmayan yücelik /15/ sebebi olacak şeyi seçtin, mübarek olsun. Benim bereketim **[18b]** /1/ sizin üzerinizdir ve sizden (daha) sevgili bir mahluk yaratmadım.”

Bu hadis-i şerif, /2/ çok ayrıntılı olmakla birlikte anlamının aktarılmasıyla kısaltıldı. Sonuçta, bu hadis-i /3/ şerif etrafınca düşünüldüğünde atın birçok üstün özelliğine işaret eder.

Ashab-ı /4/ kiramın bazı ulularından -Allah hepsinden razı olsun- nakledilmiştir ki /5/ Resulullah -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazretine dünya mallarından /6/ en sevgili şeyler eşleri ve atları idi. Mu'akkıl Bin Yesar'dan -Allah ondan razı olsun- /7-8/ rivayet olunmuştur ki söyledi: (Arapça) yani “Resulullah'a -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- /9/ eşlerinden sonra atlarından daha sevgili bir şey yoktu. Buna göre, /10/ bir kişinin eşini ve atlarını sevmesi Resulullah'ın -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- /11/ sünnetine uyması demektir.”

Bazı mübarek hadislerin anlamı /12/ sözkonusu olmuştur ki “Arap atı Hak Teala'ya sahibinin kendisini sevmesi, /13/ rızkının çok olması ve güzel bir sonla ölmesi için dua eder” /14/ diye buyrulmuştur.

Abdullah Bin Mübarek -Allah ona rahmet etsin- rivayetinde Süddi –Allah ona rahmet etsin- /15/ Amr Bin Utbe'den -Allahu Teala ona rahmet etsin- nakletmiştir ki gazaya gider oldu **[19a]** /1/ da dört bin dirhem-i şeriye -ki kırk bin akçe eder- bir at satın /2/ aldı da dostları, bir ata bu kadar akçe sayıp neylerdin diye söylediler. /3/ Söyledi (ki) benim düşmanıma karşı bir adım gitmesi, benim için dört bin (adımdan) /4/ (daha) sevgilidir diye buyurdular. Amr Bin Utbe dedikleri kimse, sahabelerden hadis-i şerif dinlemiş olanların /5/ ulularından, gazilerinden ve şehitlerindendir.

Bazı hadis-i şerifte /6/ sözkonusu olmuştur ki at, cennette de olan mübarek bir hayvandır ki Tanrı /7/ Teala hazreti kullarını dünyada ve ahirette onunla şerefendirir. Abdurrahman /8/ Bin Saide -Allah ondan razı olsun- söyler:

— Ben atı severdim de Resulullah -Allah'ın rahmeti /9/ ve selamı üzerine olsun- hazretine sorup, ya Resulullah cennette hiç at olur mu, /10-11/ dedim. Buyurdu ki: (Arapça Hadis) yani “Ey Abdurrahman /12/ eğer Hak Teala seni cennete koyarsa orada senin yakuttan bir atın olur /13/ -ki iki kanadı olur- seni istediğin yere

uçurur.” dedi. /14/ Bu anlamda birkaç hadis-i  erif söz konusu olmuştur. Hepsi birbirini kuvvetlendirir.

/15/ Hakk’ın -O en büyük ve yücedir- mükemmel kudretinden hiçbir şey uzak olmaz, **[19b]** /1/ sınırsız g   sahibidir, ne dilerse yapar. Bazı alimler demişlerdir ki bir kimse /2/ Allah yolunda savaşmak için at alıp ba larsa o kimse Hak Teala’nın /3-4/ emrini yerine getirmiş olur çünkü *“Onlara karşı elinizden geldiği kadar g   ve savaş atları hazırlayın...”* ayet-i kerimesi gereğince at beslemeye emrolunmu tur, /5/ -ayet-i kerimenin yorumu (bu) bölümün ba larında geçmiştir- (ayrıca) Resulullah’ın -Allah’ın rahmeti ve selamı /6/ üzerine olsun- emrini de yerine getirmiş olur çünkü buyurmuştur ki:

/7/ — (Arapça Hadis) yani *“At ba layın –at ba lamaktan /8/ anlatılmak istenen beslemektir- yani at besleyin; alınlarını ve sa rılarını sıvazlayın.”* demektir. /9/ Bundan da anlatılmak istenen, (atlarla) muhabbet edin, (atları) ok ayın demektir.

Selman-ı Fars ’den /10/ -Allah ondan razı olsun- rivayet olunmuştur ki söyledi:

—   ittim. Resulullah -Allah’ın rahmeti ve selamı /11/ üzerine olsun- buyurdu ki (Arapça Hadis) /12-13/ Anlamı, *“Gücünün yetti i zaman bir at ba lamak her Müslüman’ın üzerine vaciptir.”* demektir. Atın birçok faydasından biri de budur ki (atın) olduğu /14/ eve cin girmez. Resulullah -Allah’ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurmuştur ki: /15/ (Arapça Hadis) anlamı, *“ u eve cin girmez ki **[20a]** /1/ orada Arap cinsi ve güzel at ola.”* demektir. Bu hadis-i  eriften anlaşılıyor /2/ ki at beslenecekse en iyisini beslemek gerekmi .

Hikaye /3/ olunur ki Abdullah Bin Mübarek hazretine geldi:

— Ey imam, bana /4/ evimde ta  atıyorlar; bilmem kim atar, dedi.

Abdullah buyurdu ki:

— Var, Arap cinsi /5/ bir at al, evinde ba la, dedi.

O kişi gitti, bir Arab cinsi at aldı. Evine getirdiği gibi /6/ (at) olduğu yerde durdu, atılmaz oldu. Sonra Abdullah hazretine, /7/ hikmeti neydi ey imam, diye sordular.

Söyledi:

— Cinler etti, at gelince /8/ gittiler, dedi.

Şeytan, Arap cinsi at yanında olan /9/ kimseyi sara (hastalığı) edemez, demişler.

Şifâ-i Sudûr'da Ebu'l-Hasan İskenderani'den /10/ nakl edip demiştir ki Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- haber /11/ verip buyurdu ki:

— İblis -lanet onun üzerine olsun- bir gün Hazret-i İsa -Allah'ın selamı onun üzerine olsun- yanına geldi de İsa -Allah'ın selamı /12/ onun üzerine olsun- söyledi:

— Ya iblis, /13/ sana bir şey sorayım, doğrusunu söyler misin?

Söyledi:

— Ya Ruhullah, /14/ sor ne sorarsın, dedi.

İsa -Allah'ın selamı onun üzerine olsun- ant verdi de /15/ söyledi:

— Sana son derece (acı) veren ve çok huzursuz olduğun şey **[20b]** /1/ nedir, dedi.

Söyledi:

— Köylerden bir köyde ya da kalelerden /2/ bir kalede Allah yolunda savaşmak için (beslenen) at kişnesidir, dedi. Ben o eve girmem ki orada gaza /3/ niyetine at beslene, dedi.

— İbn-i Asakir('in) -Allah ona rahmet etsin- naklinde söz konusu olmuştu /4/ ki Ebu Eyyub Ensari -Allah ondan razı olsun- rivayet eyledi ki Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı /5-6/ üzerine olsun- buyurmuştur ki (Arapça Hadis) yani *“Melekler eğlence /7/ türünden bir şey için hazır olmazlar. Yalnız, kişi eşiyle eğlense ya da /8/ at koşsa ya da ok yarışsa o zaman hazır olurlar.”* demektir. /9/ Lehib demek, oyun ve eğlence demektir. Sözün kısası, bunlardan başka oyunların /11/ hepsi şeriata aykırıdır. Melekler o yerde durmazlar, (o yerden) kaçarlardı. Ama kişi eşiyle eğlenirse, at sürerse ya da ok yarışsa melekler kaçmazlar.

Ebu Hüreyre'den de -Allah ondan razı olsun- /12/ rivayet olunmuştur ki Resulullah da -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- /13-14/ buyurdu ki (Arapça Hadis) yani *“Dünyada her oyun /15/ boştur, yalnız üç oyun değil: Biri yayınla ok atıp yarışmak, biri **[21a]** /1/ atına terbiye öğretmek ve biri de eşinle eğlenmek. /2/ Gerçekten, bu üç oyun Hak'tandır.”* demektir.

Ömer Bin Abdulaziz'den -Allahu Teala ona rahmet etsin- /3/ naklolunur ki söyledi:

— Benim yanımda (söylediği için) ispat oldu ki Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı /4-5/ üzerine olsun- buyurmuştur ki (Arapça Hadis) yani “Bir kimsenin /6/ Arap atı olur da ona hediye ederse Allah Taala (da) ona ikram eder, eğer kötülük /7/ edip değer vermezse Allah Taala da ona değer vermez.” demektir.

İmam Beyhakî /8/ -Allah ona rahmet etsin- nakleder ki:

— Temim-i Dari -Allah ondan razı olsun- hazretini gördüler. Atına yem virmek /9/ için oturmuş, kendi arpa ayırtlar; ehli ve cemaati dururlar. Bazı kimseler /10/ görüp söylediler:

— Ey Temim, bu arpayı niçin bir hizmetkarına vermedin ki ayırtlaya, /11/ senden başka arpa ayırtlayacak kimse yokmuydu, dediler.

Söyledi:

— Benden /12/ başka kimse vardı ama kimseye vermememin gerçeği odur ki ben işittim, /13/ Resulullah -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurdu ki bir kimse, atın arpasını /14/ ayırtlasa yemi astığında (bile) o kişiye her arpa tanesi karşılığında /15/ on iyilik yazılır diye buyurmuştur, dedi. Bu hikayeyi, İmam Taberani [21b] /1/ ve İbn-i Asakir -Allah'ın rahmeti onların üzerine olsun- de yazıp nakletmişlerdir. /2/ O devirde, Temim-i Dari -Allah ondan razı olsun- Kuds-i Şerif beyiydi, demişlerdir.

Hazret-i /3/ Ayişe-i Sıddika'dan -Allah ondan razı olsun- rivayet ettiler ki söyledi:

— Bir gün /4/ Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- oturuyordu. Atı, yanında bağlı duruyordu. /5/ Ben söyledim:

— Ya Resulullah, bu atın torbasını ben asayım.

Söyledi:

— İstersin ki /6/ büyük sevap kazanasın. Bir kimse ki bir ata torba asa, onun karşılığında /7/ o kişiye bir iyilik yazılır ve yemini yedikten sonra yine torbasını ala, /8/ onun karşılığında bir günahı yok edilir diye buyurdu.

Müslim Bin Yesar'dan /9/ -Allah ondan razı olsun- naklolundu ki söyledi:

— Bana haber verdiler ki bir gün Resulullah /10/ -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazreti çıktı da atının yüzünü mübarek /11/ hırkası ile sildi. Buyurdu ki:

— Ben, bu gece attan ötürü azarlandım.

/12/ Anlaşıldı ki kişi o anda hizmetkarına güvenip atını (ona bırakması), kendisinin (ise) /13/ kenarda durması akıllıca ve caiz değilmiş. Kendisinin de denetleyip görmesi /14/ gerekmiş. At için Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazretine (onu) azarlayıp /15/ niçin atını gözetmezsin deniliyorsa başkalarının durumu nasıl olur?

[22a] /1/ Enes Bin Malik'ten -Allah ondan razı olsun- rivayet edilir ki söyledi:

— Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- /2/ buyurmuştur ki (Arapça Hadis) yani “*Bereket atların alınlarındadır.*” /3/ Bu hadis-i şerifi İmam Buharî ve İmam Müslim -Allahu Teala o ikisine rahmet etsin- /4/ rivayet etmişlerdir.

Ebu Davud -Allah ona rahmet etsin- naklinde, Utbetü İbni's- Selimi'den /5/ ulaşmıştır ki söyledi:

— Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- atların yelesini, /6/ perçemini ve kuyruğunu kesmenin yararsız olduğunu buyurmuştur. Kesmek caiz değildir.

/7/ Ebu Davud ve Nisa'i Ebi Veheb'den -Allah ondan razı olsun- rivayet etmişlerdir ki Resulullah /8-9/ -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurmuşlardır ki (Arapça Hadis) yani “*Siz /10/ acemice davranın. Alnında ve ayağında beyazlık olan toru atla ilgilenmeyin. /11/ O atla ya da siyah atla ki alnında ve ayağında beyazlık ola.*” /12/ demektir.

Ebu Katade -Allah ondan razı olsun-, Resulullah -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazretinden /13-14/ rivayet eylemiştir ki (Arapça Hadis) /15/ yani “*Atların hayırlısı kara attır ki alnında ve boynunda ve üst dudağında [22b] /1/ azıcık beyazlık ola, ayaklarında beyazlık ola, ön ayaklarının sağında beyazlık olmaya; /2/ eğer bu belirtilen özellikler üzerine siyah at bulunmazsa kümeýt olsun.*” diye /3/ buyurdu. Kümeýt dedikleri, kara ile kıızıl ortasında bir renktir, demişler. /4/ Büyük ihtimalle, bu memlekette yağız dedikleri tondur ki ne belirgin siyahtır ne (de) /5/ belirgin kıızıdır.

İmam Taberani ve Hakim -Allah o ikisine rahmet etsin- nakillerinde, Ukbe Bin Amir'den /6/ -Allah ondan razı olsun- ulaşmıştır ki söyledi:

Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurdu ki:

/7/ (Arapça Hadis) /8/ yani “*Ne zaman gaza etmek istersen bir at al ki alını sakar olsun, ayakları sekili olsun, /9/ sağında sekil olmasın; gerçekten, (ecir, sevap ve ganimet bakımından) doymuş olursun ve her türlü tehlikeden uzak /10/ olursun.*” demektir. Kısacası, böyle olan at oldukça mübarek ve uğurlu /11/ olur.

Darimi -Allah ona rahmet etsin- rivayetinde, Ebu Katade -Allah ondan razı olsun- söyledi:

— Bir kimse, /12/ Resulullah -Allah’ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazretine gelip at almak isterim, nasıl /13-14/ at alayım, dedi.

Buyurdular ki (Arapça Hadis). Anlamı, “*Şu atı satın al ki siyah /15/ olsun, burnunun üstü ak ve ayağı sekili olsun, sağ tarafında sekil olmasın [23a] /1/ ya da bu izler üzerine yağız at al.*” demektir. İbn-i Abbas’tan -Allah ondan razı olsun- /2/ rivayet olunur ki Resulullah -Allahu Teala’nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurdu ki /3/ (Arapça Hadis). “*Atların hayrı, bereketi ve uğuru al renklerindedir yani eşkar /4/ olan at iyidir.*” demektir. Eşkar odur ki al ola, yelesi ve kuyruğu kızıl /5/ ola.

Amr Bin Haris rivayet eyler ki Resulullah -Allah’ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- /6-7/ buyurdu ki (Arapça Hadis) yani “*Arap cinsi atlar, bir çölde toplansa /8/ da salıverilse onları geçen eşkar (at) olurdu.*” demektir. /9/ Kısacası, bütün atların en hızlısı al atmış.

Nafi Bin Cebir -Allah ondan razı olsun- rivayet etmiştir ki /10-11/ Resulullah -Allahu Teala’nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurdu ki (Arapça Hadis) yani “*Hayır ve bereket karaya ve yeşile /12/ benzeyen atlardadır yani çok siyah olmasın, biraz yeşil olsun.*” demektir.

/13/ Resulullah’tan -Allah’ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- (nakledilen) birkaç çeşit at belirtilmiş olup /14/ hayır ve bereket bunlardadır, her biri mübarektir denilmiştir. Kısacası siyah /15/ at, yağız at, al ve yeşil (donlu) at, açıklanmış (olan) nedenler üzerine [23b] /1/ belirtilen izler olursa hepsi mübarektir demektir.

Ebu Hüreyre’den -Allah ondan razı olsun- ulaşmıştır /2/ ki Resulullah -Allah’ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- hazreti, atta şikâl olmasını /3/ sevmezdi. Şikâl ona derler ki atın ön ayağının sağ ve kıç ayağının /4/ solu sekil ola. Sekil olması, atın bileklerinin ak olmasıdır. Bazıları, belirtmiştir /5/ ki Hazret-i İmam

Hüseyin -Allah ondan razı olsun- şehit olduğu zamanda /6/ bu soydan (bir) atın üzerindeydi, dediler.

Şifâ-i Sudûr'da söylenmiştir ki /7/ Resulullah -Allahu Teala'nın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurmuştur ki ne zaman /8/ bir kavmin atlarının başlarını yukarı (doğru) tuttuğunu ve çok kişnediğini görürseniz bilirsiniz ki /9/ onlar elverişli durumdadır; ne zaman ki başlarını aşağıya (doğru) tuttuklarını, az /10/ kişnediklerini ve kuyruklarını (aşağı) bıraktıklarını görürseniz bilirsiniz ki bu söylenilene göre (olan) topluluk bozguna uğrar.

/11/ İkinci Bölüm

Atların iyisi ve olgununun açıklanmasıdır. İyi, olgun at odur ki /12/ onda başı “y” olan yirmi yedi Türkçe ifade toplanmış ola: 1. Yürügen. 2. Yügrük. /13/ 3. Yiyigen. 4. Yassı. 5. Yüksek. 6. Yoğun bilekli. 7. Yumşak tüli. 8. Yasdagaç /14/ karınlı. 9. Yumru tırnaklı. 10. Yancıklı. 11. Yağız. 12. Yufka derili. 13. Yay boyunlu. /15/ 14. Yürekli. 15. Yatağı geniş. 16. Yeyni. 17. Yelesi ince ve uzun. 18. [24a] /1/ Yedelgen. 19. Yavaş. 20. Yatağan. 21. Yüzgeç. 22. Yedi yaşlı. 23. Yüzü güzel. /2/ 24. Yapılı. 25. Yırtmaçlı. 26. Yacancı. 27. Yırtılmış.

Bazıları iyi at /3/ odur ki demiş, onda on iki benzerlik bulunsun: Üç yeri güzel kadına benzesin, /4/ üç yeri deveye benzesin, üç yeri su sığına benzesin, üç yeri /5/ katıra benzesin. Şöyle ki kadına benzeyen üç (yerin) birincisi güzel olmasıdır. İkincisi, /6/ yumuşak, ince ve uzun saçlı olmasıdır. Üçüncüsü, oturak yerinin kadının oturak yeri /7/ gibi çok olmasıdır. Şöyle ki deveye benzeyen üç (yerin) birincisi, uzun boyunlu olmasıdır. /8/ İkincisi, kirpikleridir çünkü deve kirpikli at elma güzeli olur. Üçüncüsü, /9/ kık sinirlerinin kalın ve dik olmasıdır. Şöyle ki mandaya benzeyen üç (yerin) /10/ birincisi, bilekleri öküz (bileği) gibi kalın ve kısa olsun. İkincisi karın /11/ altının düz olmasıdır. Üçüncüsü kuyruk yatağının geniş olmasıdır. Şöyle ki katıra /12/ benzeyen üç (yerin) birincisi kulakları uzun olsun. İkincisi, /13/ kuyruğu katır kuyruğu gibi kamçı kuyruklu olsun. Üçüncüsü, sert olsun; uzun /14/ olmasın çünkü atın tırnağı turp gibi yuvarlak olmalıdır. Bu benzerlikler, /15/ o “y” ile başlayan yirmi yedi özelliğin içinde de bulunmaktadır. Sözün kısası, atın iyisi [24b] /1/ ve beceriklisi güzel olur. Gerçekten, insanda bile bir

kişi güzel yüzlü, heybetli, /2/ güçlü, uzun boylu, düz sırtlı ve hoş sesli olursa çoğu zaman /3/ huyu da güzel olur -(İktibas)- buyrulmuştur.

/4/ Hazret-i İmam Şafiî -Allah ona rahmet etsin- bir kıyafetname kitabı yazarak /5/ orada demiştir ki:

— Her kişi ki göz onu gördüğü anda gönül severse ondan /6/ fayda gelir ama eğer gönül sevmezse ondan zarar gelir. Bu tecrübe olunmuştur.

Şimdi, /7/ bu bakımdan iyi bir at güzel yüzlü ve ceylan gözlü /8/ olmalıdır. Kulakları kamış yaprağı gibi olup iki kulak arası geniş, /9/ ufak dişli, yumru alınlı, kuru başlı, uzun boyunlu ve saçlı, kısa /10/ belli, küçücük kamburlu, omuzlu, düz ve yüksek boylu, uyluğa dolu, /11/ çok göğüslü, kuyruk yatağı geniş; butlarının arası, kirpiklerinin arası, /12/ çene kemiği ve aşıklarının aşağısı siyah olmalıdır. Keskin görür olmalıdır. Çekingen /13/ olmalıdır yani yürürken iki kulağı ile iki tarafa işaret eder gibi /14/ kendini terazileyip sakını sakını yürümelidir. Önüne ırmak gelirse /15/ sıçrayabilmelidir. Hafif olmalıdır yani yürürken ayakları yere sağlam basıp, **[25a]** /1/ alık insan gibi yürümeyip nazik adam gibi yürümeli. Kendini aşağıya (doğru) /2/ bırakmamalı. Önü arkasından, arkası önünden yüksek olmayıp ikisi de /3/ beraber olmalı. İki ayaklarını geniş basıp önleri ve arkaları dolaşık /4/ olmamalı. Elmacık (kemiği) yumru olmamalı. Bir elmacığı eksik olursa hızlı /5/ ve becerikli olur. Arka oyluk (kemikleri) sağrılı ve iç yanının da etleri /6/ çok olmalı. Yırtmaçlı olmalı yani ağzının kenarlarının açıklığı yüksek olmalı. Kısa /7/ yırtmaçlı at beceriksiz, öfkeli olur. Suya gelince sağ ayağını /8/ önce basmalı. Eğer, solunu önce basarsa solaktır. Belini eğmemeli. Belinin /9/ eyer bağı yeri ince olup karnı düz olmalı. Dişi at gördüğünde kişnemeli. /10/ Eğer, kişnemezse dilsizdir. Boynu ve omuzu düz olup eyerliği /11/ alçak olmamalı. Kamçı kuyruklu olup kuyruk kemikleri ince ve kısa olmalı. /12/ Baş sala sala ve salınarak yürümeli. Aşıkları yumru olmamalı. Arka /13/ ayağının önünden aşırı basmalı. Yeltenince iki ön ayağını (serbest) bırakmalı. /14/ Kuyruğunu eğmemeli. Çok solumamalı. Çok çekingen olup arka arka gitmemeli. /15/ Sol kaburga kemiği bir eksik olan at becerikli ve hızlı olur. Eğer, **[25b]** /1/ bir atın boynunda bir kaşık küçük kılları kulağına yakın olursa hızlı /2/ olmaz ama ne kadar kulağından uzak olursa o kadar hızlı olur. /3/ Bu belirtilen izlerin hepsinin bir atta toplanması çok az görülür. Hepsinden /4/ daha önemli ve daha gerekli (olan), (atın) yürümeye dayanıklı olmasıdır. Ondan sonra, hızlı olmasıdır. /5/ Hızlı atın kış

sinirleri kalın ve dik, bel eti çok olur. Yağız /6/ hurmâyî toru at ki yelesi ve kuyruğı ince ve uzun olursa becerikli /7/ olur. Bütün atların en dorusudur yani hepsinin sultanı /8/ gibidir.

Beyit

Toru at bil ki Tur dağı olur,

Onun rengi sanki /9/ parlak kızıl olur.

Ondan sonra, açık doru at da pek iyidir. Ondan /10/ sonra, demir kır at ki yelesi, kuyruğı ve aşıklarından aşağısı siyah /11/ olursa atın koşum takımına güzel yakışır, soğuğa dayanır ve becerikli olur. Siyah /12/ at güçlü, hızlı yürüyen ve hızlı koşucu olur. Çil at, yelesi ve kuyruğı uzun, /13/ tırnağı siyah olursa becerikli olur. Ak at da eğer yelesi ve /14/ kuyruğı siyah olursa becerikli olur. Kula at hakkında /15/ demişler:

At ki ola kula

Alma onu bir pula.

Oysaki yelesi, kuyruğı **[26a]** /1/ kara olursa ve yeleden kuyruğa (kadar) bir siyah yol gelirse o zaman /2/ becerikli olur. Al at çok hızlı olur ve sıcak memlekette (ondan) çok beceri /3/ gelir. Ama, soğuğa, açlığa, susuzluğa, balçığa ve taşa /4/ dayanamaz; ince yaratılışlıdır. Atın makbul olanı odur ki kümeýt (kara ile kızıl ortasında doru renk) olup hiç /5/ sekili yoktur. Belki, alnında altın kadar beyazlık vardır. Eđer, sekil /6/ olursa bini (sol) tarafında ve arka ayağında olsun. Atın alnında iki iz /7/ olur, ona “kabr-i meftûh” derler. Ön ayağının üzengi basılacak /8/ yerinde bir kaşık tüy çıkar ona “şa’r-ı mahlûk” derler. Paldım yerinde /9/ bir kaşık tüy olursa ona “şa’r-ı meftûl” derler. Birçok atçı, bütün bunlara /10/ uğursuzdur derler ama boynunda kıvrılmış tüyler olursa ona /11/ “cenâhü’l-feres” derler, (bu tüyleri) son derece iyi kabul ederler. Bini tarafında olan ön /12/ ayağı ile iki kıcı sekil olursa ona “mutlaku’l-yemîn” derler ve son derece /13/ uğurlu kabul ederler. Çapraz sekilin uğurlusu şudur ki (atın) önünün sol /14/ tarafından ve arkasının kamçı tarafından sekil ola. Sekilin iç yanında siyah /15/ benler olursa sahibi zarar görür, dışında olursa **[26b]** /1/ zarar başkasına olur, eđer arkasında olursa arkasından (onu) takip eden düşmana zarar /2/ olup (düşmanın) atı yuvarlanır, derler. Dört ayağı sekil (olan) atın dört mankır /3/ olması gerekir, derler. Özellikle, tırnakları da ak ve yumuşak /4/

olursa yol arkadaşı olmaz. Atın ana karnında (olan) olgunlaşmamış tay yeri /5/ ak olur. Bu nedenle, çabucak yara olup yarası geç iyileşir.

/6/ Bütün atların iyisi ve güzeli Seklâvî cinsidir ki uzun /7/ boylu, ince boğazlı, küçücük başlı, su kabı burunlu ve hızlı /8/ olur. Ondan (sonra), Küheylân, Turayfî, Kebîşe, Havvâre, Mahmûdî, Ma'nek, /9/ Übiyyân, Huzînîk, Gerek, Dükkelâvî ve Şa'îdî (gelir). Bağdat'ın, /10/ Basra'nın, Lahde'nin, Türkmen boyunun, Gazze'nin, Şam'ın, çöl halkının ve Mısır'ın /11/ bazı yerlerinin iyi ve hızlı atları olur.

Üçüncü Bölüm

Atların korunmasını /12/ ve haklarını açıklar. Atın korunması budur ki:

- ✓ Yerini oldukça temiz ve /13/ kuru edeler.
- ✓ Yularını iki taraftan bağlayalar.
- ✓ Kösteksiz ve peyvendsiz /14/ bırakmayalar.
- ✓ Altına kuru fişkî dökeler.
- ✓ Kaşınınca altına bir kap tutalar.
- ✓ /15/ Uzun günlerde, yemini güneş varken vereler.
- ✓ Gece yarısında [27a] /1/ su vermek, atı oldukça şişmanlatır. (Bu nedenle), öğleden önce bir su vereler, bir de ikindiden /2/ sonra vereler.
- ✓ Ara sıra yelesini, kuyruğunu ve ayaklarını sıcak su ile /3/ yuyalar.
- ✓ Günde iki defa sağlam tımar edeler.
- ✓ Üç gün yatırmayıp /4/ bineler, gezdireler. (Böylece), ayakları açılsın.
- ✓ Dinlenen ata bir kile (40 litre) arpayı beş /5/ gecede vereler; ama yola giden ata şinik (7,5 kg) vereler.
- ✓ Eğer, (at) katlanabiliyorsa /6/ suluk (gem halkası) da taksınlar.
- ✓ Ata binerken üzenkiye sağlam basıp ağırlıklarını /7/ vermeyeler, o anda çabucak üstüne bineler. Ondan sonra, üzenkiyi sağlamlaştıralar. /8/
- ✓ Sipahi odur ki iki üzengisinin içine iki akçe koysalar, ayağının /9/ altında kalsa bir yerleşim yeri (kadar) gittiğinde o akçeler düşmemeli çünkü üzenkileri serbest /10/ bırakıp ağırlığı eyere vermek atın sırtını yara eder.
- ✓ Terlemiş atın eyerini, /11/ çabuk almayalar.

- ✓ Atı, dumandan ve yağmurdan oldukça koruyalar.
- ✓ Yorgun ata /12/ çabucak yem ve su vermeyeler. Sonra (verecekleri zaman da) suyu yemden önce vereler.
- ✓ Atın /13/ bileklerinin çamurunu sağlam yıkayalar, yaşını alalar; böylece at mayasıl olmasın.
- ✓ /14/ Atın her bir ayağını sekiz çiviyle nallayalar, (böylece) taşa iyi tutunur. Çöl /15/ halkı, atlarına nal vurmazlar. Yaşlıca bir kurbağa olur, onun karnını yararlar, [27b] /1/ atın tırnağına sağlam sürerler; tırnağı sertleşip nala ihtiyaç duymaz çünkü /2/ şehirleri bile yumuşak kumdur. Savaş zamanında erkek ata binerler çünkü /3/ yaraya katlanır.
- ✓ Atı, üç (kez) dizginlemekten ve her dizginlemede üç milden (uzaklık nişanı) fazla /4/ koşturmayalar çünkü besili atı üç dizginden fazla koştururlarsa çatlar, /5/ ölüp sahibi çok günaha girer.

Hayvanların hakkı, /6/ insan hakkından daha şiddetli ve zordur çünkü insanla bir yolla helalleşmek /7/ mümkün olur ama hayvanlar ile mümkün olmaz. Ahirette (o kişinin) azap görmesi /8/ gerekir.

Resulullah -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyurur ki (Arapça Hadis) /9/ yani *“Atını sert süren /10/ ya (da) (taşıyabileceği) sınırından daha fazla yük yükleyen kişi yol alamaz, bineğini öldürüp /11/ vebale girer. Bu nedenle, bindiğiniz hayvana hoşgörülü davranın. (Onu) yeterince kullanarak /12/ kendi nefsinizi ve o hayvancığı koruyun.”* demektir.

Ayrıca çok fazla at /13/ koşturmak kişinin bedenine zarar, güçlerine zayıflık getirir; havasını bozar. /14/ Bazı alimler; ata binmek hastalık gibidir, at koşturmak /15/ (ise) ölüm hastalığı gibidir, demişlerdir yani hastalık ölümün başlangıcı olduğu gibi [28a] /1/ ata binmek de ölümün başlangıcıdır çünkü atın devrilerek sahibinin ölmesi olasılığı vardır. /2/ (At) koşuyorsa bu olasılık daha fazladır. İşte bu nedenle, ölüm hastalığı /3-4/ gibi olur.

Hazret-i Ali -Allah ondan razı olsun- buyururlar: (Arapça Hz. Ali'nin sözü) yani *“Her şey yeterinden fazla olursa karşıtına döner; /5/ faydalıyken zararlı olur.”* Bunun gibi, hadis-i şerifte: (Arapça Hadis) /6/ buyrulmuştur yani *“Bütün işlerin hayırlısı ortalarıdır ki ne çok fazla /7/ ne (de) az olsun. Adalet budur ki iki taraf da haksızlık ve ayıptır.”*

Beyit

/8/

Yorar, çok çabuk tazıyı fazlaca taş;

Hırlayıp aksayarak alır yol yavaş yavaş.

/9/

Fırın ki çok yana ekmek yakar o,

Şu su ki çabuk aka köprü yıkar o.

/10/ Din alimleri ve İslam hukukçuları, bir kimse hayvanların hakkını /11/ bilmese ve buna uymasa ona hayvan beslemek ve (hayvana) binmek helal olmaz, demişlerdir. /12-13/ Hazret-i Peygamber -Allah'ın rahmeti ve selamı üzerine olsun- buyuruyorlar: (Arapça Hadis) yani *“Bir kadın bir kedisinin hakkını gözetmemekle cehenneme /14/ girdi.”* demektedir.

Allah Teala hazretinin insana (verdiği) bütün görevlerin aslı, /15/ iki şey üzerinedir: Biri “ta‘zîmi’l-emrillâhi”, biri (de) “şefkat-ı alâ halkıllâhi te‘âlâ” **[28b]** /1/ yani biri Allah Teala'nın buyruklarını yüce görüp tutmak ve biri (de) Allah Teala' /2/ nın yarattığı şeylere -eğer insan eğer hayvan- esirgeyip acımak, (onlara) zulm etmemek(tir).

/3-4/ Bir hadis-i şerifte de buyurmuşlar: (Arapça Hadis) yani *“Siz yeryüzünde olan insanları ve hayvanları koruyun. /5/ Eğer, siz onları korursanız göklerin hakimi /6/ olan Allah -O en yücedir- (da) sizi korur. Şu kimse ki onları korumaz(sa) o da korumaz.”*

/7/ Ahlıksız bir kadın, susuz bir köpeğe acıyıp içtiği bir kuyudan /8/ su çekip vermekle affedilip cennetlik olduğu Hadis-i /9/ Meşârik'ta söylenmiştir.

Keşşâf'ın yazarı söyler:

— Çocukken, bir serçe /10/ kuşcağızını yakalayıp ayağına ip bağladım. Bir duvar deliğine kaçtı. İpini /11/ çektim, ayağı kırıldı. Zaman sonra ben de attan düştüm, ayağım kırıldı. /12/ Allahu Teala'ya hamdolsun, serçenin hakkı benden bu dünyada alınıp ahirete kalmadı. /13/ Kesinlikle, kimsenin hakkı kimsede kalmaz. Şimdi, kişi(nin) haklardan sağlam kaçınması /14/ gerekir. Özellikle, hayvanların hakkı oldukça zordur.

Budur dünya huzuru, /15/ budur makbul (olan) insan ve cin:

Ne kimse senden incinsin ne sen bir kimseden incin.

[29a] /1/ İmam Ebu'l-Leys rivayet ıder ki Hazret-i Kelimullah Musa - Allah'ın affı /2/ ve yardımını onun ve diğery peygamberlerin üzerine olsun - Cenab-ı Hakk'a sorarak:

— Ya Rabbi, beni hangi sebeple /3/ kendine resul ve kelim (Hz. Musa'nın unvanı) ettin, dedi.

Hak Teala buyurdu ki:

— Bir koyuncuğı /4/ koruduğıun için. O koyun, sürüden ayrıılıp kaçtı. Seni /5/ çok sağlam yürüttü. Sen, nihayet (ona) yetişip (onu) yakaladın. (Ona) acıyıı /6/ (onu) kucakladın. Ey zavallı, niçin kendini yordun diyerek (onu) okşadın. İşte bu sebeple, /7/ ben seni halka peygamber kıldım, dedi.

Fakih -Allahu Teala ona rahmet etsin- söyler:

/8/ — Ulu peygamberlerin -Allah'ın rahmeti, yardımını ve selamını onların üzerlerine olsun- koyun otlatmalarının sebebi /9/ budur ki şefkatlerini hayvanlar üzerinde olgunlaştırdıktan sonra insana /10/ karşı hakim gibi (adaletli) olalar. Bundan çıkarılacak ders budur ki hakimler(in) kendileri insanlara ve /11/ hayvanlara; belki bitkilere bile adaletli davranıp (onlara) haksızlık etmesinler. Hazret-i Ömer'in /12/ - Allah ondan razı olsun- **مَنْ عَدَلَ مَلَكٌ وَمَنْ ظَلَمَ هَلَكَ** sözü, tecrübe edilmiş son derece doğru bir hikmetli sözdür.

Nazım

/13/

Adaletle ayakta durur bütün bitkiler,
Adaletle dinç durur varlıklar.

/14/

Adalet ile doğruluğı sağlam kale yapan (kişi),
Elemlerden ve belalardan korkmadı.

/15/

Amirlerin adaletsizliğıinin zerrece sıkıntısı,
Ulaştırır kendilerine dağılarca belayı.

[29b]

/1/

Adaletle aydınlanır dünya ülkesi,
Nasıl ki (aydınlanır) can ile insan bedeni.

/2/

Acınmak ona ki ola yaratılıştan ince,
O nedenle incinmeye bir zayıf karınca.

/3/

Allah'ın o makbul saydığı adaletle yürü,
Ne yaptı, dinle o cömertlik padişahı:

/4/

Hüseyin'in şehitlerin şahı babası
Yani Haremeyn'in önderinin damadı.

/5/

Adaletiyle hükümet makamında iken
Faziletiyle halifelik makamında iken

/6/

Yolda bir hata ile ol mübarek kişi,
Bastı, bir karıncayı güçsüz etti.

/7/

Karıncanın hali için diğer gün oldu
Acıdı, ağladı, hüzünlendi.

/8/

Korkup o karıncadan Allah'ın aslanı
Sağlam inlemeyle dedi: Eyvah!

/9/

Zararım oldu bu mazluma benim,
Ne olur taşlarla ezersem bedenim!

/10/

Topraktan kaldırarak şefkat ile,
Eline aldı biraz saygı ile.

/11/

O cömertliğin sultanı koydu göğsüne,
İyi olunca ona etti dua.

/12/

Allah'ın hikmetiyle hemen o gece,
Fahr-i cihan girdi onun düşüne.

/13/

Dedi: (yürü) iyilikle, cömertlikle, saygı ile;
Sakın, dikkatsizce yürüme.

/14/

Sana yakışır mı yürürken sevinçle
Ansızın incine senden bir karınca?

/15/

Ey ilimlerin kapısı, onu getirmez misin akla?
Mahşer gününde o mazlum karınca,

[30a]

/1/

Hakkını isteyerek şaşkınlık ile,
Yapışacak eteğine şiddet ile.

/2/

Bu hikmetli sözü dedi ona Resul çünkü
Korkup oldukça bezgin oldu.

/3/

Bu sıkıntıda iken sonra nebi,
Sevindirdi o soyun yücesini.

/4/

Dedi, ey seçkin dost sevinçli ol,
Rica etti Hak'tan seni karınca.

/5/

Dedi, ey Rabbim o vefa denizi,
Bilerek etmedi bana bu işi.

/6/

Kalbinin aynasını temizle,
Diñle bu hikayeyi, merhamet eyle.

/7/

Hayatın mutlusu ve ölümün şehidi,
Aziz padişahların ulularının ulusu.

/8/

Gazilerin şahı yani Sultan Murad
Gül bahçesine gitmeyi istedi.

/9/

Baharın süslediği bu resme bakıp
Düşünürken Allah'ın kudretini,

/10/

Yanında olan hizmetkarlarının biri
Koparıp uzatır bir kırmızı gülü.

/11/

Dedi o kuluna, kurusun kolun;
Ölümüne sebep oldun o gülün!

/12/

Ne yazık ki tesbih ederken Hakk'ı,
Ona engel oldun bu gün ey haydut!

/13/

Gösterirken gülistanda güzelliğini
Mahvettin şiddetli bir rüzgar gibi.

/14/

Ona ecel rüzgarı gibi ulaştın,
Aydınlık vücuduna yokluk verdin.

/15/

Gül sebebiyle binlerce (kez) azarladı,
Yanlış yapana doğru yolu açtı.

[30b]

/1/

Adaletle ilgili armağanı sunan şu ki
Bitkileri bile görür gözetir.

/2/

Adalet eden şefaatçi padişah,
Olur dünyaya sanki bahar mevsim.

/3/

Onunla güler, açılır kainat;
Eğlenceli ve şenlikli olur her taraf.

/4/

Büyük hükümdar olanda anlayış olmalı.
Görür gözü adaletin gözü olmalı.

Dördüncü Bölüm

/5/ Atların dişlerini ve yaşlarını açıklar.

Bilindiği üzere, tay (olan) /6/ atın önce iki dişi aşağıdan ve iki dişi yukarıdan çıkar. O dişlere, /7/ “ibtidâ’iyyât” ve “senâyâ” derler. Onların yanında dört dişi daha çıkar. Onlara “vâstât” /8/ derler. Onların yanında çıkan dört dişe, “rübâ’iyât” derler. Önü, tam /9/ on iki dişi olur. İçerdeki dişlerle (birlikte) kırk iki dişi olur. At üç /10/ yaşına gelince dişleri sararır, süt dişlerinin kapağı açılır, /11/ azı (dişlerinin kapağı) yarılr. Dört (yaşında), ön dişleri düşer, yerine yeniden çıkar. Beş (yaşında), /12/ süt dişlerinin dibi kalınlaşır. Altı (yaşında), (süt dişlerinin) içinde siyaha yakın çukurcuklar /13/ oluşur ve iki çenesinin ortasında yumru gibi bezecik çıkar, fazla /14/ büyümeden böylece kalır. Sekiz (yaşında), o çukur da derinleşir. Dokuz (yaşında), /15/ (çukur) silinmeye başlar. On (yaşında), daha fazla düzleşir. Burnunun içinde bir delik oluşur.

[31a] /1-2/ Eğer at bazı şeyleri kemirmeye alışkın değilse bu dişlerin durumu böyle olmalıdır. Eğer (at) bulduğu demiri veya ağacı kemirmeye alışkınsa /3/ yaşı, dişinden bilinmez, çenesinden bilmek gerekir. /4/ Genç atın çene kemikleri kalın olur. Yaşlandıkça incelir hatta bıçak /5/ yüzü keskinliği gibi keskin olur. Bu nedenle, atın on yaşından yukarısı tahmin /6/ ve at yetiştirme bilgisiyle bilinip (yaşı hakkında) kesin karar verilemez.

Atın ömrü, /7/ insan ömrünün yarısıdır. Öyleyse at (ömrü), (atın) kırk veya elli yaşına ulaşmasıdır. /8/ Çünkü bazı insanlar yüz yaşına ulaşır. Allah Sübhanu ve

Taala, /9/ o yaşı saadetli padişahımıza da nasip eyleye! Ey yardım eden (Rabbim), bu duamı kabul et! /10/

Son Söz

Atın faydalarının açıklanmasıdır.

- ✓ Atın beynini bal ile karıştırırsalar, /11/ görme zayıflığı (olan) kimsenin gözünün üzerine sürseler (gözünü) güçlendirir /12/ ve uçuklu kişiye bir dirhem yedirseler faydalı olur.
- ✓ Atın dilini biryan (kebapı gibi) /13/ kızartıp bal ile yeseler kalp çarpıntısı rahatsızlığını giderir.
- ✓ Bir kimse, atın sağ /14/ gözünü şeker ve misk ile kurutup saklasa halk içinde şerefli /15/ olur.
- ✓ Atın yüreğini kurutup uçuklu kimseye bir miskal yedirseler **[31b]** /1/ faydalı olur veya bal ile karıştırıp yeseler sidik kesesindeki taşı eritir.
- ✓ Atın /2/ ciğerini pişirip sarılığı olan kimseye yedirseler faydalı olur.
- ✓ Atın safra kesesini, /3/ biraz günlük ve topalak karıştırıp kan işeyen kimseye yedirseler /4/ faydalı olur.
- ✓ Atın dalağını eski sirkede pişirseler, beş miskal yese /5/ dalak (şişmesi) olan kimse için faydalı olur.
- ✓ Atın hayasını sabır (otu) ve tuz ile (birlikte) /6/ ezseler nikris (gut) ağrısına bal ile (birlikte) sürseler faydalı olur veya sirke ile /7/ ezseler, karınca deliğine dökseler karıncayı uzaklaştırır.
- ✓ /8/ Çocuğu olmayan kadın atın sütünü beş defa içse gebe olur; zayıf kimse içse /9/ şişmanlar (ayrıca) nefes darlığı sıkıntısı ve sancı için (de) faydalıdır.
- ✓ Atın kanını /10/ kuduz köpeğin ısırıldığı kişinin yarasına sürseler faydalı olur ve saç dökülmesi /11/ sorununa bile faydalıdır.
- ✓ Atın dişini uykuda horlayan kişinin başının altına /12/ koysalar (horlamayı) bırakır ve küçük çocukların beşiğine koysalar (gelebilecek) zararlardan korkmazlar.

- ✓ /13/ Atın tırnağını bir evde gömseler o evde olanlara büyü ve zarar işlemez.
- ✓ /14/ Atın ayağını bel ağrısına ve kalça ağrısına sürseler faydalı olur.
- ✓ Atın /15/ tüyünü yaksalar, külünü burnunun kanı dinmeyen kimsenin burnuna üfleseler diner **[32a]** /1/ veya yaralara ekseler faydalı olur.
- ✓ Atın kemiğini yaksalar; beyazlaştıktan sonra ezerek, /2/ yumurta sarısına karıştırıp ishal olan kimseye yedirseler faydalı /3/ olur.

Allahu Teala'nın izniyle, atın faydalarında, kendisinin de hastalıkları ve ilaçla tedavileriyle ilgili (söylenecek) /4/ söz çoktur ama padişaha ait yaratılışa sıkıntı vermekten sakınmak için /5/ özlü anlatıldı ve kısaltıldı.

Beyit

/6/

Övmekle bitmeyecek anlatımını tamamla,
Sözünü hayırlı duayla süsle.

/7/

Ey padişah, Hak ömrünü uzun ede;
Her zaman servi boyunu dik başlı ede!

/8/

İstediğin gül bahçesi pek körpe ola,
Dilediğin hurma ağacı meyve veren ola.

/9/

Yeşil kılsın Hak talihinin çimenini,
Huda talihi kıskanılan ede makamını.

/10/

Çevik ve güzel atının ayağı göklere toz kaldırsın,
Dünyayı dolaşan sancak güneşe ulaşsın.

/11/

Her zaman elinde ola altın kılıç,
Fetih ve zaferin tanığı olan ayna

/12/

Alemin düzeni olan kendisine
Padişah otağı en yüce yer ola.

/13/

Her seher vakti parlayan güneş gibi
Yüzünü göstermekle adalet ve doğruluk edip

/14/

Atın soylusuna binip bahtiyar (olan)
Komutanlar düşman için niyetlenince

/15/

(O) yolun kılavuzu fetih ve zafer ola
Allah ile devlet yardımcın ola.

[32b]

/1/

Sözü kısaltıp hayırla sonlandır,
Davetin son sözü, işin (de) sonu.

/2/

Sen de Cami gibi tereddüt etmeden
“Kitap bitti” son sözünü yaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.METİN

[1b] /1/ Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm.¹ /2/ Ḥamdu bī-ḥad ve senā-yı lā-yu'ad, ol Ḥayyu ve dā'im ve ebed /3/ ve ferdü ve kā'im ve Şamed ḥazretinüñ cenāb-ı kibriyāsına ve şükür /4/ ve sipās sa'adet-esās ve tevḥīd-libās ve medih /5/ ve dūrūd-ı ḥuceste-verūd Muḥammedī enfās bī-'addü ve bī-kıyās /6/ ol ḥālik u cinnü ve nās ve musahḥar-ı meyāh ve ri'yāh ve felek ve efrās /7/ ve mün'im-i in'āmü en'ām ve mer'ī ve ḥarrās Ḥudā-yı ezeli ve pādişāh-ı /8/ lem-yezeliye ki kāffe-i kā'inātı nizāmu bedī' üzre ibdā' ve 'amme-i /9/ maşnū'atı üslüb-ı münī' üzre ihtirā' ve medāric-i vücūd /10/ tertīb-i fā'ik üzre temhīd ve me'āric-i feyz-i vücūd nemat-ı lāyık /11/ üzre teşyīd buyurup nüsha-i insānı aḥsen-i taqvīmde imla /12/ ve ey-men-i üslūbda inşā itdükden şoñra mesālik-i ma'āşı tefhīm /13/ ve menāhic-i me'ādı ta'līm itmekle ḥilāfet-i rū-yı zemīne ḥalīf [2a] /1/ ve ma'rifet-i Rabbi'l-'ālemīne ḥaḳīk kulüb ve sebeb-i nizāmü 'ālemi; 'ulemā-i /2/ Kurān-ı 'azīmü's-şān ve bāhirü'l-burhān ve sulṭān-ı sāhib-i seyfü /3/ ve sinān ve şecī'ān-ı 'asker ve dilāverānı ve fārisān ile kıldı. /4/ Ve bunlara rüküb ve zīnet ve a'dāları üzre kuvvet için ḥayl-ı /5/ ḥayr, serī'ü's-seyr ve cālībü'l-mīr ve sālībü'z-żayr ve şebīhu' /6/ t-ṭayrī şūret-i ḥasene ve sīret-i müstaḥsenede taşvīr ve teşhīr /7/ idüp muḥabbet ve ri'āyet ve terbiyyet ve şıyānet kılanları seneni /8/ süneni enbiyā ve aşfiyāya hidāyet • ve şāhib-i sa'adet ve seyādet /9/ itdi.

/10/ Beyt:

'Addü kerem-i lütfu Ḥudā idemezın,
Ni'metlerine göre senā idemezın.

/11/

Her mū-yı tenüm olsa suḥen-gū-yı ve zebān
Biñden birinüñ şükriñ /12/ edā idemezın.

¹ Kur'an; Neml Suresi, 30. Ayet.

² İktibas.

Ve şalavātün ve selāmün, ol fātiha-ı sūre-i nübüvvet /13/ ve hātım-i risāle-i risālet ve rākib-i feres-i firāset, dārek-i derk-i /14/ dirāyet, seyyid-i enām ve sened-i İslām, faşş-ı hātem-i enbiyā ve mürselīn, /15/ naşş-ı hadīs-i “küntü nebiyyen ve ādemü beyne’l-mā’i ve’ṭ- ṭīn”³, efzal-i evlād-ı beşer, [2b] /1/ şefī-i rüz-ı maḥşer, kâ’im-i Maḳām-ı Maḥmūd, şāḥib-i ḥavż-ı mevrūd, /2/ ser-dār-ı cümle-i zümre-i enbiyā, ser-dār-ı “sübḥāne’l- lezī esrā”⁴, /3/ çirāğ-ı efrüz-ı encümen-i vefā, fūrüg-endüz-ı neşīmen-i şafā...

Nazım:

/4/

Ol sipehr-i risāletün güneşi.

Olmasa nūr-ı na‘linün güneşi,

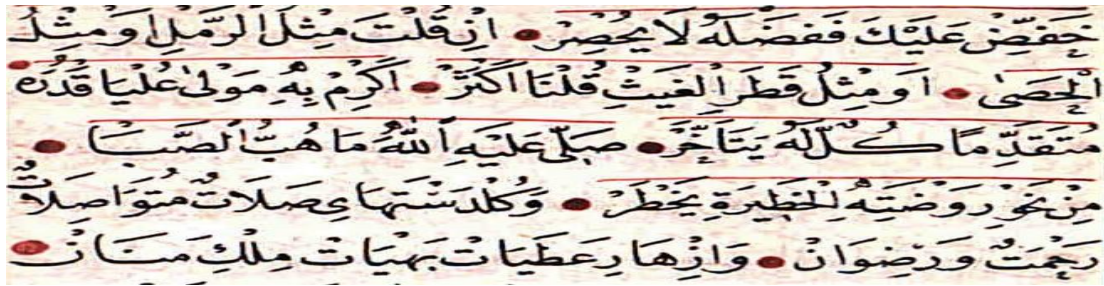
/5/

Sehere irmez idi nūr-ı ziyā,

Şecere virmez idi neşşü ve nümā.

/6/ Şafā-baḥş-ı şāḥ-nişīn-i ıştafā, maḳbül-i dergāh-ı Muḥammed Resūlullāhu’l-Muştafā /7/ -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- üzerine olsun ki de‘ā’im-i kavā’im-i tevfiḳ-ı qarīn /8/ ile erkān-ı dīn-i metīni te’yīd ve levāmī-i envār-ı şer‘-i mübīni zulumāt-ı zalālī /9/ nā-bedīd idüp, menşūr-ı risāleti bürāhīn hūde’l-li’n-nās ile müberhīn /10/ ve tuğra-yı garrā-yı rahmeten-li’l-‘ālemīn ile me’nūn olup cemī‘ /11/ sükkān-ı arzı ve felek a’nī ḥayvānāt ve ins ve cin ve melek, nūr-ı /12/ hüdāsından ve rahmet-i ‘amme-i şāmīle-i vāsiatü’l-ercāsından /13/ isti’dād ve kābiliyyet zātiyesine lāyık ve sezā-vār bi’l-fi’l ve bi’l-kuvvē /14/ ḥişşe-dār olmışlardır. ‘Arabī

‘Arabīyye [3a] 5 يَارَبِّ الْعَالَمِينَ غَدَا فِي حَرْبِهِ /15/ • حُبَّ الْيَوْمِ وَحُبَّ حَيْبِهِ

6

³ Hadis-i Şerif.

⁴ Kur'an; İsra Suresi, 1. Ayet.

⁵ İktibas.

⁶ İktibas.

/6/ Fārisān-ı meydān-ı İslām ve ĩmān olan āl ve aşhāb, emcād /7/ ve zevcāt ve aḥfādına ki her biri irtisām-ı şūret-i kā'ināt /8/ ve intizām-ı silsile-i mevcūdāta 'illet-i ġā'ıye menzilesinde olup /9/ mānend-i verd-i ṭurī-i zīnet-i efzā- yı şerī'at peygamberi ve enfās-ı /10/ ṭayyibeleri, nesā'im-i ravza-ı raẓıyye-i dīn ve efmām-ı meṭayyibeleri /11/ şemā'im-i 'anber-i baḥr-i yaḳīndūr. Ḥuşuşā, cihār-ı yār-ı nā-mūdār ki dār-ı dīn /12/ pāyidāra cihār-ı sitūn istivārlardur.

nazm-ı diger

/13/

Her biri ḥüsrev-i gerdūn-ı tamām,

Her biri sultān-ı sipihr-i ihtirām.

/14/

Her birisi neyyir-i burc-ı şafā,

Her birisi necm-i semā-yı hüdā.

/15/

Her birisi merkez-i dünyā ve dīn,

Her birisi şāh-ı zamān-ı ve zemīn.

[3b]

/1/

Her birisi gevher-i baḥr-ı vefā,

Cümleden ol çārdur bī-bahā.

/2/

Gevher-i deryā- yı şafā sözleri,

Gonçe-i gül-zār-ı vefā özleri.

/3/

Cümlesi şāhān-ı ḥarīm-i İlāh,

Maḥrem-i sultān-ı risālet-penāh.

/4/

Cümlesi bir gevhere gencīne-vār,

Cümlesi bir naḥl-i tere bergü ve bār.

/5/

Her birisi yek nefes ve yek nesāḳ,

Her birisi mazḥar-ı eltāf-ı Ḥaḳ.

lāyika iḥrāz olunmuşdı. 9 **وَشَكَرًا لِّاَعْلَافِ الْاَرْضِ وَلَا فِرًا** /12/ **قُلْتُ هَذَا جَدِّكَ بِنِعْمَةِ اللَّهِ** a'nī bu kelimātdan murād /13/ temeddüh ve taşallüf degildür. Belki, Ḥaḳ Sübhānū ve Te'ālā'nuñ **وَأَمَّا** /14/ **بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ** 10 emr-i şerīfine imtisāldur. **الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا** /15/ **لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ** 11 Beyt:

[4b]

/1/

Ben ne toprağam ki kendüm gösterem,
Şatduğum kâh ola, kendüm /2/ gösterem!

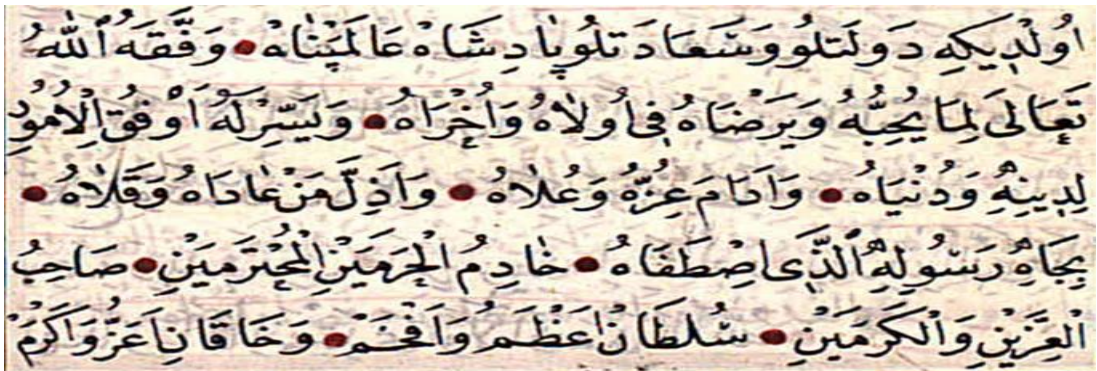

Hācenüñdür cümle çün māl ve menāl,
Kīse-i dellāl /3/ bir keşte-hāl.

‘Ār olur tāk ve ḳabā-yı müste‘ār,
‘Āḳıl iseñ /4/ eyle terk-i iftiḥār.

Ve taḥşil olunan ma‘ārif-i cüz‘iyeden biri ‘ilm-i /5/ ferāsetdür ki ‘ālem-i şuğradan ḥāl-i kübre dek ol vādide dahı çok /6/ tekāpū ve çüst ü cū ve tecribe-i efrās-ı nīk-ḥūy ve bed-ḥūy /7/ olup ve niçe baytarnāmeler tettebbu‘ ḳılınup ve taḥayyül-i ḥayāl-i ḥāl-i /8/ ḥayl niçe menāfi‘e sebeb-i neyl olmuşdı. Ve Fezā‘il-i Fürüsiyyet /9/ ve Feres-i Muḥtār’da bir miḳdār āyāt ve aḥbār ve āsār ve kelimāt-ı kibār, /10/ intihāb ve ihtiyār ḳılınmışdı. Bu sene-i mübāreke de böyle mesmū‘ /11/ oldu ki devletlū ve sa‘ādetlū pādişāh-ı ‘ālem-penāh

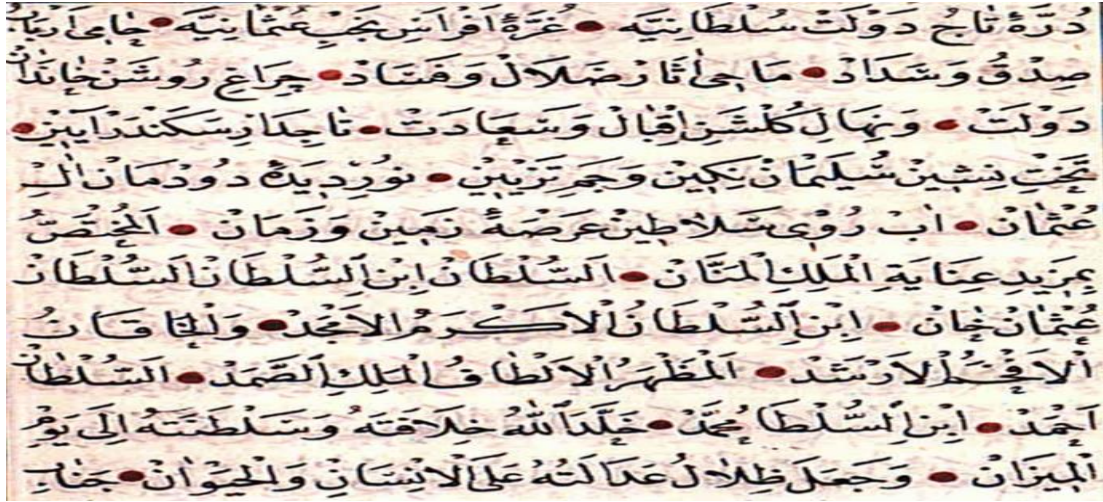

⁹ İktibas.

¹⁰ Kur’an; Duhâ Suresi, 11. Ayet.

¹¹ Kur’an; Araf Suresi, 43. Ayet.

[5a]

12

/11/ cenāb-ı ‘ālileri Fārisī taḥallüş idüp zāt-ı sūtüde şıfātları efres /12/ ve esbağ-ı meydān olup ¹³ بِسْمِ اللَّهِ دُرَّة فَارِسِيَا kelāmına mazḥar /13/ olmuşlar. El-ḥamdüli-llāh-i te‘ālā, ‘alāmet-i sa‘ādet-i ‘uzmā ve beşāret-i /14/ seyādet-i kübrādur. Bināen-‘ālī-zālike, aḥvāl-i efrāsda bir risāle-i /15/ celīle ve tuḥfe-i cemīle cemi‘ idüp der- devletlerine ihdā itdüm. **[5b]** /1/ Ümīddür ki, ḥayyiz-i ḳabülde vāḳi‘ ola. Ve tefe‘ülen bu kitāb-ı miskīn-i niḳāb-ı /2/ müstetābuñ ismini Kitāb-ı Maḳbūl Der-Ḥāl-i Ḥuyūl idüp ve bir /3/ muḳaddime ve bir ḥātime ve dört bāb üzere tertīb itdüm. Bāb-ı evvel, /4/ efrās-ı firāset-ḳarīn ḥaḳḳında ve fażā‘ilinde vārid olan āyāt-ı kerīme /5/ ve eḥādīs-i şaḥīḥa ve āsār-ı latīfe zikir ve beyānındadır. Bāb-ı sānī, /6/ atlaruñ eyüsi ve yetelüsi ‘alāmetleri beyānındadır. Bāb-ı sālis, /7/ atlaruñ tedbīrlerin ve ḥaḳların beyān ider. Bāb-ı rābi‘, atlaruñ dīşlerin /8/ ve yaşların beyān ider.

Muḳaddime

Ma‘lūm ola ki ‘ulemā-i islāf ittifāḳ /9/ itmişlerdür ki sebeb-i nizāmu ‘ālem budur ki ādem oğlanları dört /10/ bölük kılınup bir artuḳ ve bir eksük olmaya atuñ dört ayakları gibi. Ol /11/ dört bölüğüñ evvelkisi, kılıc için ta‘yīn olunmuşdur. İkincisi, ‘ilim /12/ ve ḳalem için ta‘yīn olunmuşdur. Ücuncisi, şan‘at ve ticāret için;

¹² İktibas.

¹³ İktibas.

/13/ dördüncü, ekin biçim için ta'yîn olunmuşdur. Ve bu dört bölüğü /14/ zabt ve hıfız eylemeği, pâdişâhlık diyü ta'yîn itmişler.

Ammâ, /15/ evvelki sınıf ki kılıç için ta'yîn olunmuşdur. Ol, pâdişâhlar [6a] /1/ ve vezîrler ve begler ve zâbıtlar ve sâ'ir kılıca hıdmet iden 'askerdür. /2/ Pes, bunların üzerlerine lâzım ve vâcib olan budur ki cenge /3/ lâzım âlât ve esbâb ile dâ'im muqayyed olalar. Eyü atlar besleyeler /4/ ve at ahvâlin bileler. Ve binmege ve inmege ve silâh isti'mâl kılmağa /5/ ve ok atmağa ve tüfeng atmağa meşğûl olalar. Ve bâkî kalan bölükleri, /6/ hıfz ve hîrâset ve zabt ve siyâset ideler. Şer'-i şerîf /7/ muhtezaınca ve bir taraftan düşman zuhûr itse ceng idüp def' /8/ ideler.

İkinci bölüm, 'ulemâ ve 'ukalâ ve küttâb ve şulehâdur. Bunların /9/ üzerine lâzım olan budur ki dâ'imâ okumağa ve okutmağa ve amel /10/ itmege meşğûl olup "emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i 'ani'l-münker" ideler. /11/ Dahı, farz-ı 'ayn olan şer'at hükümlerin cümle eşnâf ehline ögrede /12/ ler. Ve halkı 'ibâdete ve 'itâ'ite kındıralar. Ve aralarında hoşluk /13/ üzere dirilüp muhabbet ve şadâkate kındıralar. Ve cümle halkuñ /14/ eylüğine hayır du'â eyleyeler. Huşûsâ, pâdişâh 'âlem- penâhuñ eylüğine /15/ başka du'â itmegi vird-i zebân ideler. Zîrâ, pâdişâh sâ'ir halka [6b] /1/ göre bedendeki kalb gibidür. Pes, her kaçan ki yürek sağ ola cümle /2/ bedene sağlık hâsıl olur. Pes, bu iki tâ'ifenüñ beyt-i mâl-ı /3/ müslimînden hisse-i şer'iyeleri vardır.

Üçüncü bölüm ki şan'at /4/ ve ticâret için ta'yîn olmuştur. Anlara lâzım olan, şan'atlarına /5/ lâzım olan nesnelere çalışmakdur.

Dördüncü bölüm ki ekin içündür. /6/ Anlara "ri'âyâ" dirler. Bunlara lâzım olan, emr-i ma'âşda kendülere ve sâ'ir /7/ eşnâf ehline kifâyet idecek kadar ekin ekmege ve bağ ve bağçe dikmege /8/ ve ma'âş için lâzım olan hayvânâtı beslemege çalışmakdur.

Ammâ, /9/ 'âkıl ve mükellef iken bu dört bölükden taşra kalan kimesneler kendü /10/ hallerine konmayup elbette cebir ile bu dört bölükden birine ilhâk /11/ olunmak gerekdür. Tâ ki müft hür olup sâ'ir eşnâf ehline /12/ müzâyıkâ ile ihtilâl-i nizâm-ı 'âleme sebep olmayalar. Selâtin-i /13/ selef zamânlarında, bu makûle mu'atthal kimesneler her yılda bir kaç kerre /14/ teftiş olup men' olunurlar imiş. N'olaydı, şimdiki zamânlarda /15/ dahı teftiş olup halk-ı bî- kâr olmağdan men' olunlardı.

[7a] /1/

Hikāyet-i Manzūme:

/2/

Böyle nakıl itdi bir ehl-i inşāf.
Şanma bu kışşa ve temsīl-i hilāf.

/3/

Çün oğul hāşıl ider bal arusu,
Cem' olur bir yere aru çerüsi.

/4/

İçlerinden birisi baş olur,
Kimi sakā kimi firāş olur.

/5/

Kimi mi'mār ve kimi nāzır olur,
Her biri hıdmetine hāzır olur.

/6/

İttifāk-ile iderler ma'mūr,
Biri birine yakīn niçe kuşūr.

/7/

Anlara mesken olur ol kūşe,
Taşradan aña taşırılar tūşe

/8/

Arada kâhil olup bir zenbūr,
Hıdmetinde eger eylerse bir kuşūr

/9/

Gösterüp her birisi rüy-ı celāl,
Zarb ve harb ile kovarlar fi'l- hāl.

/10/

Cümlesi haşim ve i'tāb-ile sürür,
Anı şeytān gibi gökden uçurur.

/11/

Nizeler urup aña hārından,
Çıkarırlar güç ile dārından

/12/

Bir dahı gelse helāk eylerler,
Meskenin ahr-ile hak eylerler

/13/

Anda b-kr olan eylerse maam
Her birisi ider iini tamm.

/14/

dem olana bu hal ibret olur,
Gz gre yine-i ayret olur

/15/

Y ilh beni b-kr itme,
an- ayara sez-vr itme!

[7b]

/1/

pik eyle amele cn ve teni,
B-amellerden ır eyle beni!

/2/ Nesir:

imdi her bir ınıf ehlin kendlere ma olan amel zre /3/ sabit olmaları, milk ve salanatda nim cb ve itizia ider. /4/ Ve ihml itmeleri, milkde itill cb ider. Pes, bu kideden /5/ bilindi- ki lyk degildir ki bir ınıf ehlini bir ar ınıf ehline ardura /6/ lar zr bu, itill cb ider. Nitekim, bu zamnda olan itill /7/ bir sebebi dah riy ehl-i seyfe ve ehl-i ilme halt olunduudur. /8/ Anula esbb- ma dah mkedder olup velyetde at  gl /9/ bir mertebeye vardı ki zamn- evvelde birer aeye alınan nesne imdi /10/ onar aeye bulunmaz oldu. M-dm-ki pdiahu muafazas, /11/ er-i erf ve tertb-i adm zre ola, milki nim cihetinden /12/ ziyde olur. Amm, bu slb- adm riyet olunmada ihml /13/ olursa salanata fesd siryet ider.

Dah malm ola ki /14/ Ha Tel halk anır- erbaadan yaratdı an, u ve opraq /15/ ve od ve yil. Ve atlaru anarlarında yili galib klup ve pdih **[8a]** /1/ erknnu bir rknini atlar zre bnyd eyledi. ovmada ve amada /2/ ve cengde ve a- mesfe itmekde at gerekdr.

Ol sebebdan, /3/ İskender-i Zülkārneyn şurib-ı āb-ı hayāt için zulümāta sefer murād itdükde /4/ Arestetālīs Hekīm'i da'vet idüp bu sefer-i ba'īd ve şedīde /5/ taḥammül ider. Atlar intihāb itmege emr itdi. Hekīm daḥı atlarıñ cem' elvānından /6/ cemi' idüp cümle bir zamānda şu ve yem virüp bir aḥūra bağladılar. /7/ Üç günden soñra yoḫladılar. Gördiler ki al at zā'if olup /8/ düşmiş, mevte kārīb olmuş. Anı iḥrāc idüp yem virüp beslediler. /9/ Dördüncü gün yine nazar itdiler. Gördiler ki kula at zā'if olmuş. /10/ Anı daḥı iḥrāc itdiler. Beşinci gün yine nazar itdiler ki aḫ at zā'if /11/ olmuş. Altıncı gün gördiler, çıl at zā'if olmuş. Yedinci gün /12/ gördiler, kara at zā'if olmuş. Sekizinci gördiler, kır at zā'if /13/ olmuş. Tokuzuncı gün gördiler, toru at zā'if olmuş. Onuncı /14/ gün gördiler, ḥurmāyī toru at ayaḡ üzere ṭurur. Pes bildiler ki ol, /15/ açlıḡa ve şusuzlıḡa cümleden ziyāde dayanur imiş.

Ve zulmetde görmelerin **[8b]** /1/ tecrube için bir gāyet karañu gicede önlerinden bir kılcaḡaz çekdiler. Evvelā /2/ siyāh at gördi. Andan ḥurmāyī torı gördi. Pes, bu ikisinden /3/ yüz yigirmi biñ at seçdiler. Anlar ile zulümāta gittiler. Ve yine geldiler. /4/

Ve ma'lūm ola ki insandan soñra atdan güzel ve kuvvetlü ve göregen /5/ ve işitgen ve yügrük hiç bir ḥayvān yoḫdur zīrā, her ne kadar kuvvetlü /6/ ḥayvān olsa at anı göḡsi ile yıkar. Ve aḫ süt içinde /7/ aḫ kılı gice ile görür. Ve kendüsinden yire düşen bir tüyinüñ /8/ şadāsını işidür. Ve gāyet yükrük olan ḥayvānātı -ki ceyrān /9/ ve tavşan ve yabān koyunu ve öküzü ve eşeḡi ve deve kuşıdır- cümle /10/ sine at, üstünde olan eşkāl ve ālāt ve ādem ile ardından /11/ yetişür. Eger ol eşkāl ve ālāt ol ḥayvānāt üzerinde olsa /12/ idi ḥarekete mecālleri olmazdı, dimişler.

Ve bu daḥı ma'lūm ola ki /13/ ehl-i islām sipāhileri ve cindilerinüñ cümlesinüñ pīr ve pīş- /14/ kademleri Ḥazret-i 'Ömer'dür. Raḡıyallāhu te'ālā 'anhü. Anlarıñ ata /15/ biniciliḡi ol mertebe idi- ki saḡ eli ile kendünüñ şol kulaḡını **[9a]** /1/ tutup şol eli ile saḡ kulaḡını tutup iki eli iki kulaḡında /2/ iken üzengiye başmayup şıçrar, ata biner idi. Ve at sikirdirken /3/ bir cānibinden girüp o bir cānibinden üstüne çıkar idi. Ve uyansuz /4/ atı, mübārek ayakları ile kullanur idi. Cindilikde anlardan zuḥūr /5/ iden ef'al bir kimseden daḥı vücūda gelmedi ve gelemez. Pes aña sa'y /6/ itmek 'abes hevesdür, dimişler zīrā ekser ihtimāl budur ki kerāmet /7/ tārīḡi ile ola.

Ve ma'lūm ola ki Resül-i Ekrem -Şallallāhu /8/ te'ālā 'aleyhi ve sellem- ḥazretlerinüñ yigirmi üç atları var idi. Ve her /9/ birini bir ism ile tesmiye itmişler idi.

Pes, sünnetdür ve mübariklik /10/ vardır, her kişi atlarını ol isimlerden biri ile tesmiye itmekde. Ol /11/ atların adları bunlardır: Sekb, Mürteciz, Tırf, Lehîf, /12/ Lezâz, Zarıb, Verd, Sebhâ, Ablak, Zü'l-ikâl, Zü'l-lime, /13/ Mürtecil, Murâvih, Mirvâh, Sirhân, Ye'süb, Ye'büb, /14/ Baħr, Şeccâ, Mendüb, Sicl, Melâvîh, Necîb.

/15/ Ve sünnet-i seniyyeden bir daħı oldur ki ata binerken isti'âze ve besmele [9b] /1/ ile bineler. Ba'de'r-rüküb, üç kerre **أَعُوذُ بِكَ يَا اللَّهُ أَلْتَأَمَات** /2/ **الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ** /3/ **كَلِمَاتٍ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ** • **بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ فِي** **وَأَنَا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ** ¹⁴ **سَجْدَانِ الَّذِي تَعَزَّاهُ وَمَا كَأَلَهُ مَعْرَبِينَ** ¹⁵ Bi-iznillāhi te'ālā, cemî' zararlılardan mahfûz /6/ olalar.

Bâb-ı Evvel

Ġazâ için at beslemek fazâ'ili beyânındadır. Hâk /7/ Sübhâne ve Te'ālâ kelâm-ı kâdiminde buyurmuşdur ki: **مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْحَيْلِ تَرَاهُونَ بِهِ عَذَابَ اللَّهِ وَعَذَابُهُ** /8/ **وَأَعْدُوهُمْ** /9/ **سَبِيلَ اللَّهِ يُوفِّي الْيَكْمَرُ وَأَنْتُمْ لَا تَطْلُونَ** ¹⁶ ya'nî küffâr için /11/ hazırılañ. Şol cengde size kuvvet viren nesnelerden kâdir olduğunuz /12/ kılıç ve kunder ve ok ve yay ve kalkan ve at ve ğayrı âlât gibi daħı /13/ ğazâ için bağlanan atlardan gücünüz yetdüğü kadar hazırılañ. Bunları /14/ hâzırlamak ile Hâk Te'ālâ'nun ve sizün düşmanlarınıuzı qorğudur siz /15/ ya'nî qarîb olan Mekke kâfirlerin ve anlardan ğayrı ba'îd olan kâfirleri [10a] /1/ daħı qorğudur siz kim siz anları 'aynî ile bilmez siz, Allâh bilür. At /2/ ve âlâtınız hazır olıcaq cemî' küffâr sizden havf ider, dimekdür.

/3/ Ba'zı rivâyetde **وَأَخْرَجَ مِنْ دُونِهِمْ لَا يَقْلُونَهُمْ** ¹⁷ den murâd cinnîlerdür ki /4/ atdan havf idüp at olduğu eve girmezler demek vârid olmuştur. /5/ Ve daħı şol nesne ki siz anı fî-sebîl-illâh harc ider siz. /6/ Anuñ 'ivâzı size virilür; zulüm olunmazsınız, dimekdür.

Ve bir âyet-i kerîme /7/ de daħı Hâk Te'ālâ imtinân idüp buyurur ki: **الْجِبْرِ لَتَرْكَبُوهُا وَنَبِيْنَهٗ** ¹⁸ /8/ **وَالْجَلَّ وَالْبَعَالُ وَ** ya'nî Allâhu Te'ālâ sizün için atlar ve qatırlar /9/ ve himârlar daħı yaratdı. Tâ ki siz anlara binesiz ve anlar ile zînet-i /10/ izhâr idesiz. Ve

¹⁴ Hadis; Dua. (İslam Ansiklopedisi; Müsned, IV, 57; VI, 6).

¹⁵ Kur'an; Zuhurf Suresi, 43. Ayet.

¹⁶ Kur'an; Enfâl Suresi, 60. Ayet.

¹⁷ Hadis-i Şerif.

¹⁸ Kur'an; Nahl Suresi, 8. Ayet.

yine kitāb-ı kerîminde buyurur: ^{11/} وَجَعَلَكُمْ ^{12/} مِنَ الْفَلَاحِ وَالْإِنْبَاءِ مَا تَرْكَبُونَ • لِيَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِمْ تَرْكَبُوا ^{13/} نِعْمَةً رَبِّكَ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَمَوْلَوْا سِجَانِ الَّذِي تَحْمِلُونَ ya'nî Allāh Te'ālā ^{14/} sizün için kıldı ve yarattı gemilerden ve dört ayaklı hayvānlardan. ^{15/} Şol şey ki siz aña biner siz. Anuñ arkaları üzre otura siz. Andan sonra **[10b]** ^{1/} Rabbiñüzün ni'metin añasız. Ol hayvānuñ ve geminüñ üstüne bindüğünüz ^{2/} vaqıtde dağı diyesiz: Tenzîh ideriz, dükeli eksiklik şıfatlarından ol ^{3/} İlāh'ı ki bize şunu teşhîr idüp mutî ve münkād itdi. Hāl bu ki ^{4/} biz anı zabta kâdir degil idük, gücümüz yitmez idi. Dağı tahkîkâ, biz ^{5/} Rabbimize dönüp varıcıyız.

Fikir olunsa ne 'aceb nesnedir ki 'azîm, ^{6/} kuvvetlü develerün biñi qatarlanup birinüñ zimāmını ber-gâyet za'îf ve na'îf ^{7/} kimse eline alup yedse cümlesi aña mutî olup ardınca gider. ^{8/} Eger, teşhîr-i İlāhî olmasa birini bek kavî âdem zabt idemezdi. Atlar ^{9/} dağı insāna teşhîr olunmuş; arkasına eyer ve ağzına uyan urup ^{10/} istediği yirde biner ve iner, aşlā muhālifet itmez. Eger, teşhîr-i Hâk olmasa ^{11/} kimse yanına qarîb olamazdı.

Ve dağı, Ve'l- 'Âdiyât sûresi ^{12/} gâzîlerün atları hakkında nâzil olmuştur. Hâk Te'ālā anlara kâsem idüp ^{13/} وَالْعَادِيَاتِ بِمَا ^{20/} diyü buyurmuşdur ya'nî gâzîlerün şol atları hakkı-çün ki ^{14/} sikirdirler dağı âvâz virürler, dimekdür. “Zabḥ” diyü 'Arab dilinde at ^{15/} sikirdüğü zamānda katı katı virdüğü nefesün âvâzına dirler. Ve gâzîlerün **[11a]** ^{1/} Hâk Te'ālā hâzretinde mertebelerin bundan bilmek gerekdür ki kelām-ı kadîminde ^{2/} anlaruñ atların zikir idüp yemîn eyler. Şol sikirden atlar ki sikirdirler ve ^{3/} nefesleri-ile âvâz virürler atlaruñ hakkı-çün, diyü buyurur.

E'ime-i hadîsden ^{4/} İmām Buḥārî ve gayrılar -Raḥimehullāhu 'aleyhim-rivâyetlerinde, Ebū Hüreyre'den ^{5/} -Raḥihu- vârid olmuştur ki eytdi:

Resûlullāh -Şallallāhu 'aleyhi ve sellem- ^{6-7/} buyurdı ki: ^{21/} مَنْ أَحْبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَيْمَانًا وَتَصَدَّقًا بَوَّعَ فَإِنَّ سَبْعَةَ وِزْيَةٍ وَرَوْنَهُ وَبَوْلُهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ya'nî bir kimse ^{8/} ki Hâk Celle ve 'Alā'ya îmân ve va'dini taşdik idüp fi-sebîl-illāh bir ^{9/} at besleye. Tahkîkâ, ol atuñ yemi ve şuyı ve fişkısı ve bevli kıyâmet ^{10/} güninde ol kimsenün mîzânına konur, dimekdür. ya'nî hayrât ve ḥasenâtı ^{11/} cānibine konur, dimekdür.

¹⁹ Kur'an; Zuhuruf Suresi, 12-13. Ayetler.

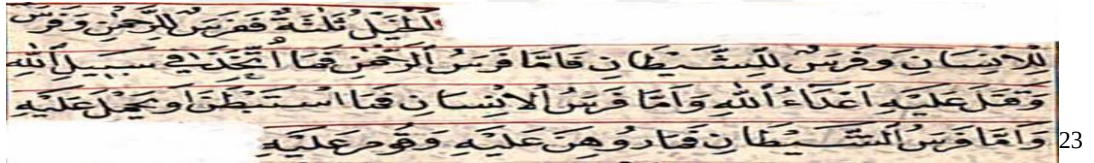
²⁰ Kur'an; Âdiyât Suresi, 1. Ayet.

²¹ Hadis-i Şerif; Buḥari, Cihad 46, Nesai, Hayl 11

Şifā‘-i Şudūr’da mezkûrdur ki ‘Abdullāh /12/ Bin Süleymān -Razıhu-rivāyetinde, Resūlullāh -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- buyurmuşdur /13/ ki: ²² *وَرَوْنَهُ وَبَوْلَهُ وَشَبْنَهُ حَسَنَاتٌ فِي مِزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ* /14/ *مَنْ قَلَّ عَمَلُهُ فَلَيْسَ بَطْنًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ شَبَعَهُ وَرَبَّهُ* /15/ bir kimsenüñ ki ‘ameli az ola ol kişi fi-sebīl-illāhi kendü için [11b] /1/ bir at bağlasun zīrā ol atıñ yemi ve şuyı ve fişkısı ve bevli ve kılı /2/ kıyāmet güninde anuñ mizānında ḥasenātdur dimekdür.

Hāşıl-ı kelām, ğazā /3/ niyyetine beslendügi zamānuñ cümlesinde ne kadar yem yedi-ise ve ne kadar şuy /4/ içdi-ise ve nedeñlü fülān ve fülān eyledi ise heb mizānına qorlar; /5/ cümlesi ḥasenātdan şayılır dimekdür. Ba‘zı rivāyetde, atlarıñ fişkısı /6/ ve bevli şāhiblerine cennetde misk olsa gerekdür demek vārid olmuştur. /7/ Hāḳ Te‘ālā kıtında, dīn-i İslām’uñ ‘izzeti şu mertebededür ki anuñ-çün ḥıdmet /8/ idenlere bu deñlü ta‘zīm ve tekrīm ve lūṭuf ve iḥşānlar olunur.

Ve İmām /9/ Ṭaberānī -Raḥimehullāh- naklinde Ḥabbāb Bin Eret, Nebī -‘Aleyhi’s-şalavātu /10-11-12-13/ ve’s-selām-’dan rivāyet eylemişdür ki:

ya’nī at cinsi /14/ üç kısımdur: Bir kısmı Raḥmān’uñdur, bir kısmı insānuñdur, bir kısmı şeyṭānuñdur. /15/ Evvelkisi ol atdur ki fi-sebīl-illāh ğazā için alına. Daḥı, üzerinde [12a] /1/ Hāḳ Te‘ālā’nuñ a‘dāsı katl oluna ya’nī ğāzīler üstüne bineler daḥı /2/ kāfirleri katl ideler. İkincisi ol atdur ki toğurduğı murād /3/ oluna ve yük urıla. Üçüncüsü ol atdur ki koşdurıla ve üzerinde /4/ kumār olına. ya’nī ök-ile koşdurıla daḥı ök ne ise alına. Ve at /5/ Raḥmān’uñ olmağıñ ma’nāsı, Allah yoluna ğazā için beslendügidür. Ta‘zīmen /6/ Raḥmān’ındur diyü buyurulmuşdur. Ve insānuñ ve şeyṭānuñ olmağıñ ma’naları /7/ daḥı zāhirdür. Şol at ki insān kendü fā‘idelenmek için besler /8/ insānuñdur diyü buyurulmuşdur. Şol at ki nā-meşrū‘ ṭarīḳ üzre /9/ koşdurılır şeyṭānuñdur, dinilmişdür. Ve şöyle ma‘lūm ola ki /10/ öcşüp at koşmak nā-meşrū‘ olduğı şol zamānadur ki /11/ ögdül iki cānibde ola. Meşelā, iki kimesne birbirine diye ki eger benim /12/ atım geçerse sen baña altun vire, eger senüñ atıñ geçerse ben saña /13/ beş altun vireyin diye bu şart üzre koşalar, bu taḳdīrce ḥarām

²² Hadis-i Şerif.

²³ Hadis-i Şerif.

otlar /13/ sağışınca hasenāt yazılır. Ve cemī' tersleri ve bevilleri /14/ deñlü ve ayağının izleri deñlü hasenāt yazılır. Ve her-bār ki /15/ otladığı yerde ayağına bağlı olan ipi kırıp bir iki meydān sikirtse **[13b]** /1/ tersleri ve bevilleri kadar hasenāt yazılır. Ve her-bār ki şāhibi /2/ anuñla bir ırmağ üstüne uğrasa at ol ırmağdan içe yāhūd /3/ şāhibi anı sıvarmak murād idinse Hāk Te'ālā anuñ icdüğü kadar /4/ hasenāt yazar dimekdür.

Ve'l-hāşıl, at beslemek üç vecih üzerine /5/ dūr. Eger, mücerred halka gösterüp faħir ve tekebbür murād olunursa günāh /6/ hāşıl olur. Eger, binmek için, yük urmak için ya tay toğurmak /7/ için beslenüp ri'āyetin idüp hākķın edā eylerse mübārekdür. Hāk Te'ālā /8/ fakirden şaklar. Eger, ğazā ve ribāt için -ya'nī serhadler beklemek için- /9/ ve düşmen kahrı-çün beslenürse anuñ ecir ve fażileti ne-kadar idüğün hemān /10/ Allāhu Te'ālā bilür.

Ve bazı hadīs-i şerīfde vārid olmuştur ki /11/ ğazā niyyetine at beslemek cehennem odına perde olur diyü buyrulmuştur. /12/ Zeyd Bin Sābit'den -Rażihu-mervīdür ki eytdi: İştüdüm, Resūlullāh /13/ -Şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem- buyurdi ki ²⁵شَيْبِلَ اللَّهِ مَكَانَ لَهُ شَنْعٌ مِنَ الشَّكَاةِ /14/ مِنْ حَبْسٍ وَسَائِغٍ ya'nī bir kimse ki /15/ fī-sebīl-illāh ğazā için bir at şaklasa ol at aña cehennem āteşinden **[14a]** /1/ perde ola dimekdür.

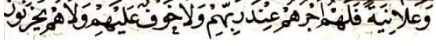
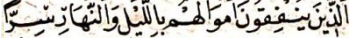
Ve bazı hadīs-i şerīfde dahı bir kimesne fī- /2/ sebīl-illāh at alup bağlamak niyyetin eylese aña bir şehīd ecri /3/ virile diyü buyurulmuştur. Ebī Ca'fer Muħammed Bin 'Alī'den mervīdür ki /4/ Resūlullāh -Şallallāhu 'aleyhi ve sellem- ²⁶مَادَقَةَ أُعْطِيَ أَجْرَ شَهِيدٍ /5/ مِنْ هَؤُلَاءِ يَرْبُطُونَ سَائِنَةَ /6/ l-illāh ğazā kıılmağa gerçekden niyyet ile bir at alup bağlamağa himmet /7/ eylese aña bir şehīd fażileti virilür dimekdür. Fī'l- hākķa, şevāb /8/ ve fażilet ol zamānda hāşıl olur ki kaşd-ı şāhīh ve niyyet-i dürüst /9/ olup gerçekden ğazā eylemek murādı ola ammā şöyle ki ba'zı /10/ 'avām itdüğü gibi ğazā niyyetine bir at bağlayı koya ya bir kılıcı aşı koya /11/ ammā aslā ğazāya bir mübāşireti ya kalbinde şevk ve tekāzāsı olmaya, /12/ anuñ kaţ'a nef'i yokdur. Öyle eylemekden ise anı bir ehline bağışlayup /13/ ğazālarda kullandırmak yegdür ki niçe ecir ve şevāb hāşıl olur. /14/ ²⁷عَلَى النَّسْرِ وَالْحَقَائِثِ her kişinün kalbī ahvālin bilür, lütfu ve ihsānı /15/ aña göre eyler. Ebī Emāme-i

²⁵ Hadis-i Şerif.

²⁶ Hadis-i Şerif.

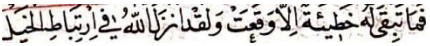
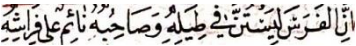
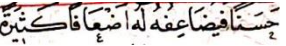
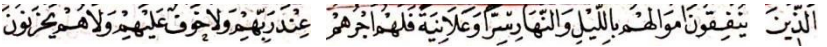
²⁷ Nida; "(Ey) sır ve gizlilikleri bilen (Allah)"

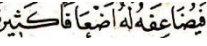
Bāhili'den -Raẓıhu- mervīdür ki Hāk Te'ālā'nuñ [14b] /1/ ıavlı-i ŧerfi:

28 /3/ āyet-i /2/ kerīmesin tefsīr iderdi. Ve buyurdı ki bir kimesne ğazā niyyetine /4/ bir at baĝlasa ammā hemān ğaraẓı iller ğörüp işitmek için olmasa, /5/ fi'l- ħaķıķa ğazā murādı olsa ol kimesne bu āyet-i kerīmede /6/ Hāk Te'ālā zıkr itdüĝi kimesnelerdendür, dir-idi. Āyet-i kerīmenüñ /7/ ma'nāsı budur ki ŧol kimesneler ki malların gicede ve ğündüzde, /8/ ĝizlü ve āşıkāre Allah yoluna ħarc iderler. ya'nī her zamān ve her ħāl /9/ üzere malların ihsān itmekden ħālī olmazlar. Anlaruñ ecir ve faẓīleti, /10/ Hāk Te'ālā kıtındadır; anlara ħavf yokdur ve anlar maĥzūn olmazlar dimekdür. /11/ Kāẓī Beyzāwī -Raĥimehullāhu te'ālā- tefsīrinde eydür:

— Bu āyet-i kerīme /12/ ba'zılar ıavlince, Ĥazret-i Ebī Bekir Şıddıķ - Raẓıyallāhu te'ālā anhu- ħaķķında /13/ nāzil olmuşdur. Şol zamānda ki kırķ biñ altunı var idi. Kimisin /14/ gice ve kimisin ğündüz, kimisin āşıkāre kimisin ĝizlü şadaķa eyledi. /15/ Ba'zılar ıavlince, Ĥazret-i 'Alī -kerremallāhu veche- ħaķķında nāzil [15a] /1/ olmuşdur ŧol zamānda ki hemān dört akķeye mālīk olmuşdı, artuĝa /2/ mālīk olmamış idi. Cümlesin, Allah yolına şadaķa eyledi. Kimin gice /3/ ve kimin ğündüz, kimin āşıkāre ve kimin ĝizlü virdi. Ve ba'zılar ıavlince, /4/ fī-sebīl-illāh atlar baĝlayup anlara ħarc idenler ħaķķında nāzil oldu, /5/ diyü naķil itmişdür.

Ve Şifā'-i Şudūr'da, 'Ubbāde Bin Sāmit'den -Raẓıhu- /6/ mervīdür ki eytdi:

— Eşitdüm. Resūlullāh -Şallallāhu 'aleyhi ve sellem- /7/ buyurdı: /9/ /8/ Ve ıavluĥü te'ālā: /10/ 29 30 /10-11-12/ ya'nī taĥķıķan /13/ şāĥibi döşegi üstünde uyurken at ayaĝı baĝlu тұrduĝı yerde /14/ kılgır daĥı şāĥibinüñ ĥiç bir ĝünāhı ħalmaz, dökülür gider.

Vallāhi taĥķıķan, /15/ Hāk Te'ālā ĥazreti atlar baĝlayup anları besleyüp ħarc itmek ħaķķında [15b] /1-2/ iki āyet indürmişdür. Birisi, /2/ āyetidür ki ma'nāsı kimdür /3/ ŧol kimse ki Hāk Te'ālā'ya

28 Kur'an; Bakara Suresi 274. Ayet.

29 Hadis-i Şerif.

30 Kur'an; Bakara Suresi 274. Ayet.

31 Kur'an; Bakara Suresi 245. Ayet.

karz-ı hasen vire daḥı Hāḫ te‘ālā anuñ virdüġinüñ /4/ çok emşalin aña vire dimekdür. Hāḫ Te‘ālā’ya karz-ı hasen virmegüñ /5/ ma’nāsı, fî-sebîl-illāh ġazā içün at beslemekdür, didiler.

Ve birisi /6/ daḥı ³² *الَّذِينَ يَنْفِقُونَ مَوَالِيَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً* /7/ āyet-i kerîmesidür ki tefsîri henüz geçmişdür. Hāşıl-ı kelām, ġazā /8/ niyyetine at beslemek niçe faẓîletlü nesnedür ki bu ḥadîs-i şerîf /9/ muḳteẓāsınca ḥaḳḳında iki āyet-i kerîme nāzil olmışdur.

Ve e‘imme-i /10/ ḥadîsden İmām Taberānî ve ġayrılar naḳlinde, Ebū Kebşe-i Enmārî -Raẓıhu- /11/ Resûlullāh -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- ḥazretinden rivāyet itmişdür ki: /12/ *الْخَيْرُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ وَأَهْلُهَا مُبَانُونَ عَلَيْهَا وَالنَّفَقُ* /13/ ³³ *عَلَيْهَا كَالْبَاسِطَةِ بِالصَّدَقَةِ* ya’nî ḥayr atlaruñ alınlarında /14/ baġludur ve şāhibleri anlar üzre yardım olunmışlardur ve anlara māl /15/ ḥarc iden, elin şadaḳaya açan gibidür dimekdür. Murād-ı şerîfî at yavrusı **[16a]** /1/ mübārekdür ve anları beslemek ḥuşuşında şāhiblerine Hāḫ Te‘ālā yardım ider, /2/ anlara ḥarc olunan māl şadaḳa yerine geçer dimekdür.

Ba‘zı rivāyetde, at /3/ besleyen kimse gündüzler oruç tutup hîç iftār itmeyen ve ġiceler /4/ şabāḥa dek ‘ibādet idüp hîç fütür itmeyen ve dā‘imā şadaḳa virüp /5/ hîç elin şadaḳadan men itmeyen kimse gibidür dimek vārid olmışdur.

/6/ Ve yine İmām Aḥmed -Raḥimehullāhu te‘ālā- rivāyetinde, Cābir -Raẓıhu- Resûlullāh /7/ -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem-’den rivāyet eylemişdür ki: *لِلْخَيْلِ مَعْقُودَاتٌ* /8/ *فَامْسِرُوا سَوَاسِيَهَا وَأَدْعُوا لَهَا بِالْبُرْكَ وَقَدْ وَهَّاءَ وَلَا تَقْدُوهَا* /9/ *نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ وَالْبَيْتُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَأَهْلُهَا مُبَانُونَ عَلَيْهَا* /10/³⁴ *الْأَوْتَارُ* •

Ma’nāsı, atlaruñ alınlarına ḥayr ve neyl kıyāmete dek baġludur /11/ ya’nî düşman üzre zafer bulmaḳ ve ḥayra yetişmek anuñla olur ve anları /12/ beslemek ḥuşuşında Allāh Te‘ālā mu‘indür, şāhibleri yardım olunmışdur. /13/ Atlaruñ alınlarını eliñüzle şıġayup siliñ ve anlara bereket-ile du‘ā eyleñ ya’nî /14/ yā Rabbi sen mübārek eyle diyü du‘ā kıluñ ve boyunlarına kılāde baġlañ, /15/ kirişler baġlamañ dimekdür. Ve kiriş memnū‘ olduġunuñ vechi budur ki **[16b]** /1/ cā‘izdür ki gezdüġi yerde bir ağaç ḫalına ilişe daḥı kırılmaya, /2/ boġula dimişlerdür. Ammā, ibrişim ve iplik gibi ba‘zı za‘îf nesneler /3/ olıcaḳ kırılır daḥı ḫalāş olur. Ve ba‘zı rivāyâtda,

³² Kur’an; Bakara Suresi 274. Ayet.

³³ Hadis-i Şerif.

³⁴ Hadis-i Şerif.

dünyâ ve âhiret /4/ hayırlarının cümlesi atların alınlarında bağludur kıyamete degin demek olmuştur.

/5/ Ve at tã'ifesinde hayır çok olduğı- çün 'Arab kavmi ata "hayr" dahı /6/ tesmiye itmişlerdür. Hâk Te'âlâ hazretinin kelâm-ı kadîminde, Süleymân /7/ Peygamber'den -Şallallâhu 'aleyhi ve sellem- hikâyet idüp /8/ ³⁵ إِنِّي أَحْبَبْتُ حَبَالَهُ عَزَّ وَجَلَّ buyurduğı yerde hayırdan murâd /9/ atdur. İmâm Müslim naklinde Cerîr'den -razihi- rivâyet olundı ki eytdi: /10/

— Resûlullâh -Şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem- hazretin gördüm ki mübârek /11/ barmağı ile atının alnındağı saçı büküp ^{12/} الْحَيْلُ مَعْقُودٌ بِوَأْسِهَا الْفَرَّ /12/ ³⁶ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ الْأَجْرُ وَالْعَنِيَمَةُ • diyü buyururdu ya'nî atların /13/ alnlarında bağludur hayr kıyamete degin. Ol hayırdan murâd, ecir ve sevâbdur /14/ ve ganîmetdür ki toymuluğdur dimekdür.

İmâm Buḥārî ve İmâm Müslim /15/ -Raḥimehümâullâhu te'âlâ- 'Urve Bin Ebî'l-Ca'd'dan -Raẓihu- rivâyet itmişlerdür ki [17a] /1/ eyti: Resûlullâh -Şallallâhu 'aleyhi ve sellem- eytdi ki: ³⁷ فِي وَأَسِهَا الْخَيْرُ الْأَجْرُ وَالْعَنِيَمَةُ /2/ الْحَيْلُ مَعْقُودٌ /3/ dahı ma'nâsı, üzerinde yazılan ḥadîs-i şerîf ma'nâsıdır.

Ve İmâm Buḥārî /4/ -Raḥimehullâh- Şubeyb Bin 'Arḳade'den nakil itmişdür ki eytdi: Ben, 'Urve'nün /5/ -Raẓıullâhu 'anhu- evinde gördüm, yetmiş at var idi diyü buyurdu.

Ve İmâm /6/ Ḳartabî ve ğayrılar -Raḥimetullâhi 'aleyhim ecma'in- dahı nakil itmişlerdür ki 'Urve /7/ -Raẓihu- ğazâ için yetmiş at hâzırlamış idi; beslerdi, didiler. Ve'l- ḥâşıl, /8/ bu ma'nâda 'ibârât-ı muhtelif ile niçe ḥadîs-i şerîf vârid olmuştur. /9/ Ve aşḥâb-ı kirâmuñ ulularından çok kimesne, rivâyet itmişlerdür.

Şöyle /10/ fehmlunur ki peygamber -'Aleyhi's-şalavâtü ve's-selâm- bu ma'nâyı ihtimâmen /11/ tekrâr tekrâr buyurmuşlardır. Ve her kişi, ḳanḳı 'ibâret-ile işidüp /12/ zabt itdi-ise aña göre nakil ve rivâyet itmişlerdür. Cümlesinin mâlı /13/ ve muḥaşşalı budur ki at ğâyet ile mübârekdür, besleyen kimseye ecir ve faẓiletler /14/ ḥâşıl olur ve beslemege Hâk Te'âlâ mu'in olur, şâhibi fakirden ḥalâş /15/ olur zîrâ peygambere -'Aleyhi's-şalavâtü ve's-selâm- ba'zı kimseler gelüp [17b] /1/ fakirden şikâyet itdüklerinde, at besleñ ki Allah Te'âlâ at için on rızḳ /2/ gönderür,

³⁵ Kur'an; Sâd Suresi, 32. Ayet.

³⁶ Hadis-i Şerif.

³⁷ Hadis-i Şerif.

birini at yer ve tokuzı şāhibi için alur diyü buyurmuşlardır. /3/ Pes, at beslemekte dünyā ve āhiret hayırları hāşıl olur dimektür.

/4/ Ve İmām Demīrī Hayāt-ı Hayvān'da ve İmām Dimyātī Kitābü'l-Hayl'da Hazret-i /5/ 'Ālī'den –Rażıyallāhu 'anhu- rivāyet iderler ki Hazret-i Resūl-i Ekrem /6/ -Şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem- buyururlar: Hāķ Te'ālā, at yaratmak murād-ı şerīfleri /7/ olduķda poyrāz yeline didi ki:

— Ben, senden bir maḥlūk yaradam ki anı dostlarıma /8/ sebep-i 'izzet ve düşmanlarıma sebep-i zillet ve tātım ehline sebep-i cemāl /9/ ve kemāl kılam.

Rīh didi ki:

— Yarat, yā Rabbi!

Pes, Cenāb-ı Hāķ yilden bir miķdār /10/ alup at yarattı ve:

— Seni 'Arabī yarattım. Ve dünyā ve āhiret hayırlarının cümlesini, /11/ senün öñ saçıña bağladım. Ve ğanīmetleri, senün arkañda cem' eyledüm. /12/ Ve şāhibiñi, saña muḥabbet ve şefķat idici kıldum. Ve seni anatsız iken yine /13/ uş gibi uçar kıldum. Pes, sen şāhibün istedüğine yetişmek için /14/ ve orkduğından kurtulmak için sin ve ben senün üzeriñde erler kılam ki /15/ anlar beni tesbīh ve tenzīh iderler eksiklik şıfatlarından ve ögerler kemāl [18a] /1/ şıfatları ile ve birlerler zāt-ı şıfātımı, sen daḥı anlar ile bile beni /2/ tesbīh ve taḥmīd ve tehlīl ve tekbīr idesin,³⁸ didi.

Pes, at daḥı emr-i /3/ Hāķķ'a imtişāl idüp şāhibi her ankı zikre meşğul olsa bile /4/ meşğul olup zıkr ider. Melā'ike-i kirām -'Aleyhimü's-selām- ünkü /5/ atun bu şıfat ve şerefın işitdiler ve hüsnü şüretin gördiler ise /6/ yā Rabbenā bizüm için daḥı atlar hāķ eyle diyü du'a etdiler. Pes, Hāķ Te'ālā anlar /7/ için ablaķ atlar yarattı beserek deve boyunlu. Daḥı vaķtā kim Hāķ Te'ālā atı /8/ yire irsāl idüp dört ayağı yire başdı ise ışnedi. Hāķ Te'ālā /9/ didi:

— Mübārek kılındun cümle hayvānlardan. Senün ışnemeñ ile müşrikleri /10/ ḥor ve zelīl idem ve senün ışnemeñ ile anların ulaķların olduram /11/ ve göñüllerin orkudam.

Pes, Cenāb-ı Hāķ cem' eşyāyı Hazret-i Ādem'e /12/ 'arz idüp gösterdükde buyurdılar ki:

— Yā Ādem, bunlardan diledüĝün /13/ nesne kendün için ihtiyār eyle.

³⁸ Hadis-i Şerif.

Hazret-i Ādem -‘Aleyhi’s-selām- atı /14/ ihtiyār itdi. Pes, Hāk Te‘ālā didi:

— Kendüñe ve evlādıña sebeb-i /15/ ‘izzet-i ebediyye olacaq nesne ihtiyār itdün, mübārek olsun. Benim bereketüm **[18b]** /1/ sizün üzerinüzedür ve sizden sevgülü bir maḥlūk yaratmadum.

Bu ḥadīs-i şerīf, /2/ katı mufaşşal olmaḵ ile naql-i ma’nā ile ihtisār kılındı. Pes, bu ḥadīs-i /3/ şerīf atun katı çok faza‘iline delālet ider, te‘emmül oluna.

Ve aşḥāb-ı /4/ kirāmuñ ba‘zı ulularından -Rızvānullāhi ‘aleyhim ecmā’in-menküldür ki /5/ Resūlullāh -Şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem- ḥazretine dünyā metā‘larından /6/ en sevgülü nesne ḥatunları ve atları idi. Mu‘aḳḳıl Bin Yesār’dan -Raḏıhu- /7/ rivāyet olunmuşdur ki eytdi: **لَمْ يَكُنْ نَحْنُ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ النِّسَاءِ مِنَ الْخَيْلِ** /8/ ³⁹ ya’nı Resūlullāh’a -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- /9 / ḥatunlarından sonra atlarından sevgülerek bir nesne yoḡ-ıdı. Bu taḳdīrce, /10/ kişi ḥatunun ve atların sevmek, Resūlullāh’uñ -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- /11/ sünnetine ri‘āyet eylemek olur. Ve ba‘zı ehādīs-i şerīfe maẓmūnında /12/ vārid olmuşdur ki ‘Arabī at Hāk Te‘ālā’ya du‘ā ider. Şāḥibi kendüyi sevmek /13/ içün ve rızḳ çok olmaḵ içün ve sonra ḥüsnü ḥātime ile ölmek içün /14/ diyü buyurulmuşdur.

‘Abdullāh Bin Mübārek -Raḥimehullāh- rivāyetinde Süddī -raḥimullāh- /15/ ‘Amr Bin ‘Utbe’den -Raḥimehullāhu te‘ālā- naql itmişdür ki ḡazāya gider oldı **[19a]** /1/ daḡı dört biñ dirhem-i şer‘īye -ki kırk biñ akçe ider- bir at şatun /2/ aldı daḡı dostları niylerdün bir ata bu kadar akçe şayup diyü söylediler. /3/ Eytdi, benüm düşmanıma karşı bir adım varduḡı baña dört biñden /4/ sevgülüdür diyü buyurdılar.

Ve ‘Amr Bin ‘Utbe didükleri kimesne, tābi‘inüñ /5/ ulularından ve ḡazāilerinden ve şehīdlerindendür. Ve ba‘zı ḥadīs-i şerīfde /6/ vārid olmuşdur ki at cennetde daḡı olur bir mübārek ḥayvāndur ki Teñri /7/ Te‘ālā ḥazreti, ḳulların dünyāda ve āḫiretde anuñla teşrīf eyler.

‘Abdu’r-rahmān /8/ Bin Sā‘ide -Raḏıhu- eydür:

— Ben atı severdim daḡı Resūlullāh -Şallallāhu ‘aleyhi /9/ ve sellem- ḥazretine su‘āl idüp yā Resūlullāh hīç cennetde at olur mı, /10/ didüm.

Buyurdı ki:

³⁹ Hadis-i Şerif.

— 40 ^{فِيهَا فَوْسٌ مِنْ يَأْقُوتٍ لَهَا جَنَاحَانِ فَلْيَرَبِكْ حَيْثُ شِئْتَ} /11/ ^{إِنْ أَدَّكَ اللَّهُ لَكَ يَأْعَبِدُ الرَّحْمَنُ كَمَا نَكَ} ya‘nī yā ‘Abdu’

/12/ r- rahmān eger Hāk Te‘ālā seni cennete koyarşa anda senüñ yāķūtdan bir atıñ /13/ olur -ki iki kanadı olur- seni istediğün yire uçurur, didi. /14/ Ve bu ma‘nide bir kaç hadīs-i şerīf vārid olmışdır. Cümlesi, biri birin takviyet /15/ eyler.

Ve Hāk -Celle ve ‘alā-’nuñ kudret-i tāmmesinden bir nesne ba‘īd olmaz, [19b] /1/ kādīr-i mutlakdır, ne dilerse eyler. Ba‘zı ‘ulemā demişlerdür ki bir kimesne /2/ fi-sebīl-illāh ğazā için at alup bağlaya, ol kimesne Hāk Te‘ālā’nuñ /3-4/ emrin yerine getürmiş olur zīrā ^{وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ نَعِيمٍ وَذِينِ بِأَطْلِ الْخَيْلِ} 41 āyet-i kerīmesi muktezāsınca at beslemege emr olmışdır. /5/ Ve āyet-i kerīmenüñ tefsīri, bāb evvelinde geçmiştir ve Resūlullāh -Şallallāhu /6/ ‘aleyhi ve sellem- emrin dağı yerine getürmiş olur zīrā buyurmuşdır ki: /7/

— ^{ارْتَبُوا الْخَيْلَ وَأَمْسِكُوا إِصْبَاهَا وَأَعْمَارَهَا} 42 yā‘nī, at bağlañ -ve bağlamakdan /8/ murād beslemekden- yā‘nī, at besleñ ve alınların ve sağırların şıgañ dimekdür. /9/ Bundan dağı murād muhabbet idüp oğşañ dimekdür. Selmān-ı Fārsī’den /10/ -Rağıhu- rivāyet olunmuşdır ki eytdi:

— İştüdüm. Resūlullāh -Şallallāhu /11/ ‘aleyhi ve sellem- buyurdı ki:

— ^{حَرَّمَ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَرْبِطَ فَوْسًا إِذَا أَطْلَقَ} 43

/12/ Ma‘nāsı, her Müslimān’uñ üzerine vācibdür bir at bağlamak kādīr /13/ olduğı zamānda dimekdür. Ve atıñ cümle menāfi‘inden biri budur ki olduğı /14/ eve cīn girmez. Resūlullāh -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- buyurmuşdır ki: /15/

— ^{لَا يَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ عَتِيقٌ مِنَ الْخَيْلِ} 44 Ma‘nāsı cīn girmez şol eve ki [20a] /1/ anda cins ‘Arabī ve yağşı at ola dimekdür. Bu hadīs-i şerīfden fehim /2/ olunur ki at besleyecek a‘lāsın beslemek gerek imiş.

Hikāyet /3/ olunur ki bir kimesne ‘Abdullāh Bin Mübārek hāzretine geldi:

— Yā imām, baña /4/ evimde taş atarlar; bilmezin kim atar, didi.

‘Abdullāh buyurdı ki:

40 Hadis-i Şerif.

41 Kur’an; Enfāl Suresi, 60. Ayet.

42 Hadis-i Şerif.

43 Hadis-i Şerif.

44 Hadis-i Şerif.

— Var, bir ‘Arabī /5/ at al, eviñde bağla, didi. Ol kişi gitdi, bir ‘Arabī at aldı. Evine /6/ getürdüğü gibi taş kesildi, atılmaz oldu. Şoñra ‘Abdullāh ḥazretine /7/ ḥikmeti ne idi yā imām diyü su‘āl itdiler. Eytdi:

— Cinnīler itdi, at /8/ varıcaḡ gitdiler, didi.

Ve şeytān, cins ‘Arabī at yanında olan /9/ kimsei şar‘ idemez, dimişler. Şifā‘-i Şudūr’da Ebū’l-Ḥasan İskenderānī’den /10/ naql idüp dimişdür ki:

— Resūlullāh -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- ḥaber /11/ virüp buyurdı ki:

— İblis -‘Aleyhi’l-la‘ne- bir gün Ḥazret-i ‘İsā -‘Aleyhi /12/ ’s-selām- yanına geldi daḡı ‘İsā -‘Aleyhi’s- selām- eytdi:

— Yā iblīs /13/ saña bir nesne şorayın, toḡrusın söyler misin?

Eytdi:

— Yā Rūḡullāh /14/ şor ne şorarsın, didi.

‘İsā -‘Aleyhi’s-selām- and virdi daḡı /15/ eytdi:

— Saña şu ḡāyet ile eyleyen nesne ve ḡatı bī-ḡuzūr olduḡuñ nesne [20b] /1/ nedür, didi.

Eytdi:

— Allāh yolına ḡazā içün köylerden bir köyde yā ḡişārlardan /2/ bir ḡişārda at kişnedügidür, didi. Ve ben ol eve girmez ki anda ḡazā /3/ niyyetine at beslene, didi.

İbn-i ‘Asākir -Raḡimehullāh- naqlinde vārid olmışdur /4/ ki Ebū Eyyüb Enşārī -Raḡıyallāhu ‘anhu- rivāyet eyledi ki Resūlullāh -Şallallāhu /5/ ‘aleyhi ve sellem- buyurmuşdur ki:

— لَا تَحْضُرُ الْمَلَكُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا /6/ 45 لَهُوَ الرَّجُلُ مَعَ امْرَأَتِهِ وَابْنِ الْمَيْلِ وَالنِّسَالِ yā‘nī melekler lehv /7/ kısmından bir nesneye ḡāzır olmazlar, illā kişi ḡatun-ıla lehvitse yāḡūd /8/ at koşsa yāḡūd oḡ yarışsa ol vaḡit ḡāzır olurlar dimekdür. /9/ Lehiv demek, oyun ve eglence dimekdür. Ḥāşıl-ı kelām, bunlardan ḡayrı oyunlar /10/ heb nā- meşrū‘dur. Melekler, orada ṡurmazlar ḡaçarlar. Ammā kişi ḡatun-ıla oynasa /11/ ya at sikirtse ya oḡ yarışsa melekler ḡaçmazlar.

Ve Ebū Hüreyre -Raḡıhu- /12/ daḡı rivāyet olunmuşdur ki Resūlullāh -Şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem- /13/ daḡı buyurdı ki:

⁴⁵ Hadis-i Şerif.

— تَأْدِيبُكَ وَفَرْسُكَ وَمَلَأَ جُفَاكَ أَهْلُكَ فَأَتَمَّهَا مِنْ لَيْلٍ /14/ كُلُّهُ مِنْ الدُّنْيَا بَاطِلٌ إِلَّا تِلْكَ نِيَالُكَ يَوْمَئِذٍ 46 ya'nī dünyāda her oyun /15/ bātıldır, illā üç oyun degil: Birisi yayıñla ok atup yarışmak, biri dağı [21a] /1/ atuña edeb ta'lim itmek ve biri dağı hatunıñla oynamak. Tahkikā, bu üç /2/ oyun Haq'dandır dimekdir.

Ve 'Ömer Bin 'Abdu'l-'aziz'den -Raḥimehullāhu te'ālā- /3/ naql olunur ki eytdi:

— Benim yanımda şābit oldı ki Resūlullāh -Şallallāhu /4/ 'aleyhi ve sellem- buyurmuşdur ki:

— أَكْمَهُ اللَّهُ تَبَاكَ وَإِنَّا هَاهُنَا أَهْلُهُ اللَّهُ تَعَالَى /5/ مِنْكَ إِنَّهُ فَوْسَعَنِي فَأَكْرَمَهُ 47 ya'nī bir kimesnenüñ /6/ 'Arabī atı ola dağı aña ikrām ide, Allāh Te'ālā aña ikrām ider ve eger ihānet /7/ idüp ħor tutarsa Allāh Te'ālā dağı anı ħor tutar dimekdir. İmām Beyhaķī /8/ - Raḥimehullāhu- naql ider ki Temīm-i Dārī -Rażıhu- ḥazretin gördiler. Atına yem vermek /9/ içün oturmuş, kendü arpa ayırtlar; ehli ve cema'ati tururlar. Ba'zı kimseler /10/ görüp eytdiler:

— Yā Temīm, bu arpayı niçün bir hizmetkāruña virmedüñ ki ayırtlaya, /11/ senden ġayrı arpa ayırtlayacak kimse yok mı idi, didiler. Eytdi:

— Benden /12/ ġayrı kimse var idi ammā kimseye virmedüğüm aşlı oldur ki ben eşitdüm, /13/ Resūlullāh -Şallallāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem- buyurdı ki bir kimesne atuñ arpasın /14/ ayırtlasa yem aşduğı hālde ol kişiye her dāne arpa muķābelesinde /15/ on ḥasene yazıla diyü buyurmuşdur, didi. Bu ḥikāyeti, İmām Ṭaberānī [21b] /1/ ve İbn-i 'Asākir -Raḥimetullāhi 'aleyhimā- dağı yazup naql itmişlerdür. Ol zamānda /2/ Temīm-i Dārī -Rażıhu- Kuds-i Şerif begi idi, dimişlerdür. Ve Ḥazret-i /3/ 'Āyişe-i Şiddika'dan -Rażıhu- rivāyet itdiler ki eytdi:

— Bir gün /4/ Resūlullāh -Şallallāhu 'aleyhi ve sellem- otururdu. Yanında, atı bağılu turur /5/ dı. Ben eytdim:

— Yā Resūlullāhi, bu atuñ torbasın ben aşayın! Eytdi:

— İstersin ki /6/ ecr-i 'azim kazanasın. Ve bir kimesne ki bir ata torba aş, anuñ muķabelesinde /7/ ol kişiye bir ḥasene yazılır ve yemin yedükden soñra yine torbasın ala, /8/ anuñ muķabelesinde bir günāhı maḥv olunur diyü buyurdu.

Müslim Bin Yesār'dan /9/ -Rażıhu- naql olundu ki eytdi:

46 Hadis-i Şerif.

47 Hadis-i Şerif.

— Baña haber virdiler ki bir gün Resûlullâh /10/ -Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem- Һazreti ıkkı dağı atınıñ yüzini mübârek /11/ ridâsı ile sildi. Ve buyurdi ki:

— Bu gice ben atdan ötüri ‘itâb /12/ olundum.

Ma‘lûm oldı ki kişi hemân atını Һidmet-kârına inanup kendü /13/ Һarığ olmak, ma‘kûl ve câ‘iz degil imiş. Kendü dağı yoklayup görmek /14/ gerek imiş. At için Resûlullâh -Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem- Һazretine ‘itâb /15/ olunup niçün atunı gözetmezsın dinilicek Һayrıların Һali nice olur? **[22a]** /1/ Enes Bin Mâlik’den – Razıhu- mervîdür ki eytdi:

— Resûlullâh -Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem- /2/ buyurmuşdur ki:

— ⁴⁸أَلْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْجَلَدِ ya‘nî bereket atların alınlarında /3/ dur. Bu Һadîs-i şerîfi İmâm Buhârî ve İmâm Müslim -Raḥimehümâullâhu te‘âlâ- /4/ rivâyet itmişlerdür. Ve Ebû Dâvud -Raḥimehullâh- naklinde, ‘Utbetü İbni‘S-Selimî’den /5/ vârid olmuşdur ki eytdi:

— Resûlullâh -Şallallâhu ‘aleyhi ve sellem- atların yelesin /6/ ve berçegin ve kuyruğın kırıkmağdan tehî buyurmuşdur. Kırıkmağ câ‘iz degildür. /7/

Ve Ebû Dâvud ve Nisâ‘î Ebî Veheb’den –Razıhu- rivâyet itmişlerdür ki Resûlullâh /8/ -Şallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem- buyurmuşlardur ki:

— ⁴⁹كُنْتُمْ أَعْرَابَ الْجَلَدِ وَأَنْتُمْ أَعْرَابُ الْجَلَدِ وَأَنْتُمْ أَعْرَابُ الْجَلَدِ /9/ ⁵⁰أَلَا تَرَوْنَ الْجَلَدَ الَّذِي قَدْ كُنْتُمْ أَعْرَابَ الْجَلَدِ عَلَى هَذِهِ الشَّيْءِ /15/ ya‘nî siz /10/ mülâzimet eyleñ. Eyrilmeñ her torı ata ki alnında ğurresi ve ayağında sekili /11/ ola, ya ol ata ya da siyâh ata ki alnında ğurresi ve ayağında sekili ola /12/ dimekdür. Ve Ebû Ƙatâde – Razıhu- Resûlullâh -Şallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem- /13/ Һazretinden rivâyet eylemişdür ki:

— ⁵⁰أَلَا تَرَوْنَ الْجَلَدَ الَّذِي قَدْ كُنْتُمْ أَعْرَابَ الْجَلَدِ عَلَى هَذِهِ الشَّيْءِ /14/ خَيْرُ الْجَلَدِ الْأَدْمُ الْأَوْحُ الْأَوْحُ الْأَوْحُ /15/ ya‘nî atların Һayırlısı Һara atdur ki alnında ve boynında ve üst tudağında **[22b]** /1/ azacuk ola ve ayakları sekil ola ve ön ayaklarının sağ sekil olmaya; /2/ eger bu zıkr olınan şıfatlar üzre siyâh at bulunmazsa kümeýt ola diyü /3/ buyurdi. Kümeýt didükleri, Һara ile Һızıl ortasında bir rengdür, dimişler. /4/ Ğâlibâ, bu diyârda yağız didükleri tondur ki ne bellü siyâhdur ne /5/ bellü Һızıldur.

İmâm Taberânî ve Һâkim -Raḥimehümâul- lâhu- nakillerinde, ‘Ukbe Bin ‘Āmir’den /6/ -Razıhu- mervîdür ki eytdi:

⁴⁸ Hadis-i Şerif.

⁴⁹ Hadis-i Şerif.

⁵⁰ Hadis-i Şerif.

yağız at ve al ve gökrek at ki vech-i meşrūh üzre zıkr [23b] /1/ olunan nişānlar ola, heb mübārekdür dimekdür.

Ebū Hüreyre'den –Razıhu- mervīdür /2/ ki Resūlullāh -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- ḥazreti, atda şikāl olduğın /3/ sevmezdi. Şikāl aña dirlər ki atıñ öñ ayağınuñ sağı ve kıç ayağınuñ /4/ şolı sekil ola. Sekil olmağ, atıñ bilekleri aq olmağdur. Ba‘zıları zıkr /5/ itmişlerdür ki Ḥazret-i İmām Hüseyin –Razıyallāhu ‘anhü- şehīd olduğı zamānda /6/ bu aşıl at üzerinde idi, didiler.

Şifā-i Şudūr'da mezkūrdur ki /7/ Resūlullāh -Şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem- buyurmuşdur ki kaçan görseñüz /8/ bir tã‘ifenüñ atları başların yukaru tutalar ve çok kişneyeler, bilesiz ki /9/ fırsat anlarıñdur. Ve kaçan göresiz ki başların aşağı tutalar ve az /10/ kişneyeler ve kıyrukların şalalar, bilesiz ki bu maķūle kavim münhezim olurlar. /11/

Bāb-ı Sānī

Atlarıñ eyüsi ve yetelüsi beyānındadır. Eyü, kāmīl at oldur ki /12/ anda yegirmi yedi evveli “yā” ile olan Türkī edālar cem‘ ola: 1. Yürügen. 2. Yügrük. /13/ 3. Yiyigen. 4. Yaşşı. 5. Yüksek. 6. Yoğun bilekli. 7. Yumşak tüli. 8. Yaşdağaç /14/ 9. Yumrı tırnaqlı. 10. Yancıqlı. 11. Yağız. 12. Yufka derili. 13. Yay boyunlu. /15/ 14. Yürekli. 15. Yatağı geñiş. 16. Yeyni. 17. Yelesi ince ve uzun. 18. [24a] /1/ Yedelgen. 19. Yavaş. 20. Yatağan. 21. Yüzgeç. 22. Yedi yaşlı. 23. Yüzi güzel. /2/ 24. Yapılı. 25. Yırtmaçlı. 26. Yacancı. 27. Yırtılmış.

Ba‘zılar dimiş, eyü at /3/ oldur ki anda on iki teşbīh buluna: Üç yeri güzel ‘avrata beñzeye, /4/ üç yeri deveye beñzeye, üç yeri şu şığırına beñzeye, üç yeri /5/ kıtırı beñzeye. Ammā, ‘avrata beñzeyen üçüñ biri güzelliğde. İkinci, saçı /6/ mülāyim ve ince ve uzun olmağda. Üçüncüsü, yancıqları ‘avrat yancığı /7/ gibi çok olmağda. Ammā, deveye beñzeyen üçüñ biri, boynu uzun olmağda. /8/ İkinci, kirpikleri zīrā deve kirpikli at alma güzeli olur. Üçüncü, /9/ kıç siñirleri yoğun ve dik olmağda. Ammā, şu şığırına beñzeyen üçüñ /10/ biri oldur ki bilekleri yoğun ve kısa ola öküz gibi. İkinci, kırnı /11/ altı yaşşı olmağda. Üçüncü, kıyruk yatağı geñiş olmağda. Ammā, kıtırı /12/ beñzeyen üçüñ biri oldur ki kulaqları uzun ola. İkinci oldur ki /13/ kıyruğı kıtır gibi kıamçı kıyruqlı ola. Üçüncü, tırnağı peklikde;

uzunlukda /14/ değil zîrâ atun tırnağı tırup gibi digirmi gerekdür. Bu teşbîhler, /15/ yine ol yigirmi yedi “yâ”da bulunur.

Hâşıl-ı kelâm, oldur ki atun eyüsi **[24b]** /1/ ve hünerlüsi güzel olur. Nitekim, insanda dahı bir kişi güzel yüzlü ve heybetlü /2/ ve kuvvetlü ve uzun boylu ve yaşşı yağrınlu ve hoş avâzlu olsa ekseriyâ /3/ huyı dahı güzel olur ⁵⁶ **أَطْلُبُوا الْخَيْرَ عِنْدَ حَسَنَاتِ الْوَجْهِ**. /4/ Hâzret-i İmâm Şâfi‘î -Raḥimehullāhu- bir kıyāfet-nāme kitābı te‘lif idüp /5/ anda dimişdür ki: Her kişi kim anı göz gördüğü gibi gönül sevse andan /6/ fâ‘ide bulunur ammâ eğer gönül sevmese andan zarar olur, bu mücerribdür.

İmdi, /7/ bu i‘tibār üzre atlarun eyüsi oldur ki güzel yüzlü, ceyran gözlü /8/ ola. Kulakları kâmiş yaprağı gibi olup iki kulağı arası geniş /9/ ve ufağ dişlü, yumrı alınlı, kırı başlı, uzun boyunlu ve saçlı ve kışa /10/ belli ve küçücek bükürü ve omuzlu ve yüce boylu ve yaşşı uyluğa tolu /11/ ve çok göğüsli ve kıyruk yatağı geniş ve budları arası ve kirpikleri arası /12/ ve eñeki ve aşıklardan aşağısı siyāh ola. Ve tîz görür ola. Ve yacancı /13/ ola ya‘nî yürürken iki kulağı ile iki cânibe işāret ider gibi /14/ kendüyi terāzūlayup şakını şakını yürüye. Öñüne ırmağ gelürse /15/ şıçraya. Ve yeyni ola ya‘nî yürürken ayakları yere berk tokunup **[25a]** /1/ şabşal âdem gibi yürümeyüp zarîf harîf gibi yürüye. Kendüyi aşağı /2/ koyu virmeye. Ve öñi kıçından ve kıçı öñünden yüksek olmayup ikisi dahı /3/ berāber ola. Ve iki ayakların geniş başup öñleri ve kıçları tolaşık /4/ olmaya. Ve almacığı yumrı olmaya. Bir almacığı eksik olsa yügrük /5/ ve hünerlü olur. Ve kıç oylukları yancıklı ve iç yanının dahı etleri /6/ çok ola. Ve yırtmaçlı ola ya‘nî ağzının yırtmaçları yüksek ola. Kışa /7/ yırtmaçlı at hünersiz, öpke başlı olur. Ve suya gelicek sağ ayağın /8/ evvel başa. Eger, şolın evvel başarsa şolağdur. Ve belin egmeye. Ve belinün /9/ kolañ yeri ince olup karnı yaşşı ola. Ve kısrak gördüğde kişneye. /10/ Eger, kişnemez ise dilsizdür. Ve boynu ve omuzı düz olup eyerligi /11/ alçağ olmaya. Ve kâncı kıyruklu olup kıyruk kemikleri ince ve kışa ola. /12/ Ve baş şala şala ve şalınarak yürüye. Aşıkları yumrı olmaya. Ve kıç /13/ ayağın öñünden aşırı başa. Ve kuşanıcağ iki öñ ayağın döke. Ve /14/ kıyruğın egmeye. Ve çok şolumaya. Ve katı ürkek olup kıçın kıçın gitmeye. /15/ Şol iyegüsi bir eksik olan at hünerlü ve yügrük olur. Eger, **[25b]** /1/ bir atun boynında bir kaşık kılcağazları kulağına yakın olursa eşkin /2/ olmaz ammâ ne kadar kulağından ırak olsa ol kadar eşkin olur. /3/ Bu zıkr olunan nişānlar cümlesi bir

⁵⁶ Hadis-i Şerif.

atda cem' olmak, katı az olur. Cümle /4/ sinden ehem ve elzem, yürüyen olmasudur. Andan şöña yügrük olma /5/ sîdur. Yügrük atıñ kıç siñirleri yoğun ve dik bel eti çok olur.

Yağız /6/ ħurmāyî toru at ki yelesi ve kıyruğı ince ve uzun ola hünerlü /7/ olur. Cümle atlarıñ torusı torusudur ya'nî cümleñ sultānı /8/ gibidür.

Beyt

Torı atı bil ki olur kūh-ı tūr,

Levni anuñ şan-ki /9/ olur sürh-i nūr.

Andan şöña, açuk toru at dağı a'ladur. Andan /10/ şöña, demür kır at ki yelesi ve kıyruğı ve aşıklardan aşağısı siyāh /11/ ola rahte güzel yaraşur ve sovuğa tayanur ve hünerlü olur. Siyāh /12/ at yavuz, eşkin ve yügrük olur. Çil at, yelesi ve kıyruğı uzun /13/ ve tırnağı siyāh olursa hünerlü olur. Ak at dağı eger yelesi ve /14/ kıyruğı siyāh olursa hünerlü olur. Kula at hakkında /15/ dimişler:

At kim ola kula

Alma anı bir pula.

Meger yelesi, kıyruğı [26a] /1/ kara ola ve yeliden kıyruğa bir siyāh yol gele ol vaķit /2/ hünerlü olur. Ve al at yügrük olur ve issi diyārda çok hüner /3/ gelür. Ammā şovuğa ve açlığa ve şusuzlığa ve balçığa ve taşā /4/ doyamaz, nārin mizācdur. Ve atıñ maķbūli oldur ki kümeýt olup hıç /5/ sekili olmaya. Belki, alında altun kadar ğurresi ola. Ve eger sekil /6/ olursa bini tarafında ve kıç ayağında ola. Ve atıñ alında iki nişān /7/ olur, aña kabır-i meftūh dirler. Ve öñ ayağıñuñ üzengi tokuna /8/ caķ yerinde bir kaşık tūvler biter, aña şa'r-ı maħlūk dirler. Ve pāldım yerinde /9/ bir kaşık tūvler olsa aña şa'r-ı meftūl dirler. Ve bu cümleyi, ekşer atçılar /10/ uğursuzdur dirler ammā, boynında burğaşık tūvler olsa aña /11/ cenāhū'l- feres dirler, ğāyet eyü tutarlar. Ve bini tarafında olan öñ /12/ ayağı ile iki kıçları sekil olsa aña muṭlaķu'l- yemīn dirler ve ğāyet /13/ uğurlu tutarlar. Ve çaprāz sekiliñ uğurlusı oldur ki öñi bini /14/ tarafından ve kıçı kāmçı tarafından sekil ola. Ve sekiliñ iç yanında siyāh /15/ beñler olsa şāhibine zarar yetişür ve taşrasında olsa [26b] /1/ zarar ğayra olur ve eger ardında olsa ardınca koğan düşmana zarar /2/ olup atı tekerlenür, dirler. Ve dört ayağı sekil at, dört manķıra /3/ olmak gerekdür dirler. Ħuşūşā ki tırnaķları dağı ak ve yımşak /4/ ola, andan hıç yoldaşlık gelmez. Ve atıñ ana karnında çig kulan yeri /5/ ak olur. Pes, tizcek yara olup ve yarası geç oñılır dimişler.

/6/ Ve cümle atlarıñ eyüsi ve güzeli, Seklāvī cinsidür ki uzun /7/ boyunlu ve ince boğazlu ve küçücek başlı ve şunağ burunlu ve yügrük /8/ olur. Andan, Küheylān ve Turayfī ve Kebīşe ve Havvāre ve Maḥmūdī ve Ma‘nek /9/ ve Übiyyān ve Huzīnīk ve Gerek ve Dükkelāvī ve Şa‘īdī’dür. Ve Bağdād’uñ /10/ ve Başra ve Lahze’nüñ ve Türkmān’uñ ve Ġazze ve Şām’uñ ve beriyye kavminüñ ve Mısr’ıñ /11/ ba‘zı yerlerinüñ eyü ve yügrük atları olur.

Bāb-ı Sālīs

Atlarıñ tedbīrlerin /12/ ve ḥağların beyān ider. Atıñ tedbīri budur ki yirini ġāyet temiz ve kuru /13/ ideler. Ve yuların iki cānibden bağlayalar. Ve köstek ve peyvendsiz /14/ kıomayalar. Ve altına kuru fışkı dökeler ve kıaşınıcağ altına bir kıab dutalar. /15/ Ve uzun günlerde yemin gün var iken vireler. Ve dün yarusında şu [27a] /1/ virmek, atı bek semirdür. Kıaba kıuşlukda bir şu vireler, bir dağı ikindiden /2/ şöñra vireler. Ve ġāhī yelesini ve kıuyruğını ve ayaklarını issi şu ile /3/ yuyalar. Ve günde iki kerre muḥkem tīmār ideler. Ve üç gün yaturmayup /4/ bineler, gezdüreler. Ayakları açıla. Ve yatan ata, bir kıle arpayı beş /5/ gecede vireler. Ammā, yola giden ata şinik vireler. Eger, taḥammüli var ise /6/ şuluk dağı vireler. Ve ata binerken üzengiye bek başup ağırlığın /7/ virmeyeler, hemān tızcek üstüne bineler. Andan şöñra üzengi bekleye /8/ ler. Sipāhī oldur ki iki üzengisi içine iki ağıçe kıosalar ayağı /9/ altında kıalsa bir kıonağ yer gide, ol ağıçeler düşmeye zīrā üzengileri /10/ boş kıoyup şıkleti eyere virmek, atı yağır ider. Ve derlemiş atıñ eyerin, /11/ tız almayalar. Ve duḡandan ve yağımurdan, atı bek şağıınalar. Ve yorğun ata, /12/ tızcek yem ve şu virmeyeler. Ve şöñra, suyı yemden evvel vireler. Ve atıñ /13/ bileklerinüñ balçığını, muḥkem yuyalar ve yaşın alalar, tā ki at bıçılğan olmaya. /14/ Ve atıñ her bir ayağını sekiz mıḡ ile na‘l ideler, taşa eyü yapışır. Beriyye /15/ kıavmi, atlarına na‘l urmazlar. Bir yaşıla kıurbağa olur; anuñ kıarnını yararlar, [27b] /1/ atıñ tırnağına muḥkem sürerler; tırnağı pek olup na‘la muḥtāc olmaz zīrā /2/ velāyetleri dağı yımşak kıumdur. Ve ḥarb zamānında aykır ata binerler zīrā /3/ yaraya taḥammül ider. Ve atı üç dizginden ve her dizginde bir mīlden artuğ /4/ sikirtmeyeler zīrā beslü at ki üç dizginden ziyāde sikirdeler çatlar, /5/ helāk olup şāḥibine çok günāh olur.

Ḥayvānlar ḥaḳḳı ise /6/ insān ḥaḳḳından eşedd ve eş‘abdur zīrā insān ile bir tarīk ile ḥelāl /7/ leşmek mümkün olur ammā ḥayvānlar ile mümkün olmaz. Āḥiretde ‘azāb olmak, /8/ lāzım gelür. Resūlu-lāh -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- buyurur ki: /9/

— ⁵⁷فَإِنَّ الدَّبْتَ لَا أَرْضًا قَطَعَ وَلَا ظَهْرًا أَبَقَى ya‘nī atını pek süren /10/ ya ḥaddinden ziyāde yük uran kişi yol alamaz ve merkebini helāk idüp /11/ vebāle girer. Pes, bindüğünüz ḥayvāna rıfḳ eyleñ, miḳdārınca ḳullanup /12/ esirgeñ kendü nefsiñüzü ve ol ḥayvāncığı dimekdür. Zīrā ḳatı çok at /13/ sikirtmek, kişinüñ bedenine zarar ve ḳuvāsına za‘f ve ḥavāsına ḥalel /14/ virir. Ba‘zı ‘ulemā demişlerdür ki ata binmek maraḳ gibidür ve at sikirtmek /15/ maraḳ-ı mevt gibidür ya‘nī ḥastelik muḳaddemāt-ı mevt olduğu gibi **[28a]** /1/ ata binmek daḥı muḳaddemāt-ı mevtdür zīrā ihtimāldür ki at yıkıla, şāhibi /2/ helāk ola. Sikirtmekde ise bu ihtimāl daḥı artıḳdur. Pes, maraḳ-ı mevt /3/ gibi olur. Ḥazret-i ‘Alī –Raḳıyallāhu ‘anhu- buyururlar:

— ⁵⁸إِنْ قَلَبَ صَبَّ /4/ ya‘nī her nesne ki miḳdārından ziyāde ola zıddına döner, /5/ nāfi‘ iken muḳırr olur. Niteki, ḥadıṣ-i şerīfde:

— ⁵⁹غَيْرَ الْأُمُورِ أَوْ سَطَهَا /6/ buyurulmuşdur ya‘nī dükeli işlerüñ ḥayırlısı ortalarıdır ki ḳatı çok /7/ ve ne az ola. ‘Adālet budur ki iki taraf daḥı zulm ve mezmūmdur.

Beyt

/8/

Yorur çok tīz tāzīyi küñ ve seng,

Eñil eñil alur menzil ḥır leng.

/9/

Furun kim pek yana etmek yaḳar ol.

Şu şu kim tīz aḳa köpri yıḳar ol.

/10/ ‘Ulemā-i dīn ve fuḳahā- yı Müslimīn demişlerdür ki kimsede ḥuḳūḳ-ı ḥayvānātı /11/ bilmek ve ri‘āyet ḳılmaḳ olmasa aña ḥayvān beslemek ve binmek ḥelāl olmaz. /12/ Ḥazret-i Peyḡamber -Şallallāhu ‘aleyhi ve sellem- buyururlar:

— ⁶⁰النَّارِ فِي هَرَمَةٍ /13/ ya‘nī bir ‘avrat bir kedisinüñ ḥaḳḳını gözetmemekle cehennem /14/ girdi, dir. Allah Te‘ālā ḥazretinüñ insāna cümle teḳlīflerinüñ aşlı, /15/ iki nesne üzredür: Biri “ta‘zīmī-l-emrillāhi” biri “şefḳat-ı ‘alā ḥaḳḳıllāhi te‘ālā”

⁵⁷ Hadis-i Şerif.

⁵⁸ Hz. Ali’nin sözü.

⁵⁹ Hadis-i Şerif.

⁶⁰ Hadis-i Şerif.

[28b] /1/ ya'nī biri Allah Te'ālā'nuñ buyurduklarını ululayup tutmak ve biri Allah Te'ālā' /2/ nuñ yaratduğı nesnelere -eger insān eger hayvān- esirgeyüp acımağ, zulm itmemek. /3/ Bir hadīs-i şerīfde dahı buyurmışlar:

— ⁶¹ ^{فَالسَّمَاءُ مِنْ لَدُنِّهِمْ وَالْأَرْضُ مِنْ لَدُنِّهِمْ} /4/ ^{أَرْحَمُونَ فِي الْأَرْضِ بِرَحْمَتِهِمْ} ya'nī siz esirgeñ yerde olan insān /5/ ve hayvānātı. Eger, siz anları esirger iseñüz size rahmet ider gökler hākimi /6/ olan Allah -Celle celāluhu-. Şol kimse ki anları esirgemez, ol dahı esirgemez. /7/ Bir fācire 'avrat, bir şusuz kelbe merhamet idüp iç idügi ile bir kıyudan /8/ şu çeküp virmekle mağfûre olup ehl-i cennet olduğı, Hadīs-i /9/ Meşāriğ'da mezkûrdur.

Şāhibü'l-Keşşāf eydür:

— Şabī iken, bir serçe /10/ kuşcağazı tutup ayağına ip bağladım. Bir dīvār delüğine kaçdı. İpini /11/ çekdüm, ayağı kırıldı. Ba'de-i zamān ben dahı atdan düşdüm, ayağım kırıldı. /12/ El-hamdüli-llāhi te'ālā, serçenüñ haqqı benden bu dünyāda alınıp 'uqbāya kalmadı. /13/ Elbette, kimsenüñ haqqı kimsede kalmaz. İmdi kişi, hūkūkdan berk şakınmağ /14/ gerekdür. Huşuşā ki hayvānāt haqqı gayet güçdür.

Budur āsāyiş-i 'ālem, /15/ budur maqbūl ins ve cin:

Ne kimse senden incinsün ne sen bir kimseden incin.

[29a] /1/ İmām Ebu'l-Leys rivāyet ider ki Hāzret-i Kelīmullāh Mūsā -Şalavāt /2/ ullāhi 'alā nebiyyinā ve 'aleyhi- Cenāb-ı Hāğğ'a su'āl idüp:

— Yā Rabbi, beni ne sebeb ile /3/ kendüñe resūl ve kelīm itdiñ, didi.

Hāğğ Te'ālā buyurdı ki:

— Bir koyuncığı /4/ esirgedüğüñ sebeb ile. Ol koyun süriden ayrılıp kaçdı. Ve seni /5/ katı bek yürüldi. Sen, anı 'ākıbet yetişüp tutduñ ve rahmet idüp /6/ kuçduñ. Ey miskīne niçün kendüñi yorduñ, diyü oğşaduñ. Pes, bu sebeb /7/ ile ben seni halka peygamber kıldum, didi.

Fağğh -Rağimehullāhu te'ālā- eydür: /8/

— Enbiyā-i kirām -'Aleyhimu's-şalavātü ve's-selām- ra'y-ı ğanem itdüklerinüñ vechi /9/ budur ki hayvānāt üzre şefkatleri kāmil olduğdan soñra insān /10/ üzre hākim olalar. Bundan hişşe budur ki hākimler kendüleri insāna ve /11/ hayvānāta

⁶¹ Hadis-i Şerif.

belki nebātāta bile ‘adālet idüp zulum itmeyeler. Ve Hāzret-i ‘Ömer’ün /12/ -Razıhu-
مِنْ عَدَلٍ مَلِكٍ وَمِنْ ظَلَمٍ هَلَكٌ⁶² kavilleri, gāyet mücerrebü’ş-şıdk-ı kelāmdur.

Nazm

/13/

‘Adl-ile kā‘im olur cümle nebāt,

‘Adl-ile zinde durur mevcūdāt

/14/

‘Adl ile dādı iden hışn-ı haşīn,

Oldı ālām ve belālardan emīn

/15/

Zerrece zulmet- i zulüm- i emrā,

İrgürür kendüye tağlarca belā

[29b]

/1/

Adl ile rüşen olur milk-i cihān,

Nitekim cān ile cism-i insān.

/2/

Raḥmet aña ki ola hulkī laṭīf,

Andan incinmeye bir mūr-ı za‘īf.

/3/

‘Adl ile ol yūri maḳbūl-ı Hudā,

Neyledi, diñle o şultān-ı saḥā:

/4/

Peder-i şāh-ı şehidān-ı Huseyn

Ya‘nī dāmād-ı imāmu’l-ḥarameyn.

/5/

‘Adl ile taḥt-ı hükūmetde iken

Faẓl ile taḥt-ı hilāfetde iken

/6/

Yolda bir sehv ile ol zāt-ı şerīf,

Başdı, bir mūrı itdi za‘īf.

⁶² Hz. Ömer’in sözü.

/7/

Mūr için hālî diger gün oldu,
Acıdı ağladı maḥzūn oldu.

/8/

Ḥavf idüp ol mürdan şîr-i Ḥudā
Didi bek nāle ile: vā-veylā!

/9/

Żararım oldu bu maḥlūma benim,
N'ola taşlarla dögersem bedenim!

/10/

Ḥākden götürüben şefkat-ile,
Eline aldı biraz ḥürmet ile.

/11/

Ḳoynına koydı o şultān-ı saḥā,
Eyü olunca aña itdi duā.

/12/

Ḥikmetullāh ile ol gice hemān,
Düşine girdi anuñ faḥr-i cihān.

/13/

Didi: lutf ve kerem ve ʿizzet ile,
Ḥāzer eyle, yürime ḡafletle.

/14/

Saḥa lāyık mı yürürken mesrūr,
Nāḡihān incine senden bir mūr.

/15/

Anı añmaz mısın ey bāb-ı ʿulūm?
Rūz-i maḥşerde o mūr-ı maḥlūm,

[30a]

/1/

Ḥaḳḳını isteyüben ḥayret ile
Yapuşa dāmenüñe şiddet ile.

/2/

Bu kelāmı didi çün aña Resûl
Havf idüp gâyet ile oldı melûl.

/3/

Bu melâletde iken gîr-i nebî
Şadı-mân itdi o ‘ālî-i nesebî.

/4/

Didi, ey yâr – ı güzîn ol mesrûr
İltimâs eyledi Hâk’ dan seni mûr.

/5/

Didi, yâ Rabbi o ‘ummân-ı vefâ
Kaşd ile itmedi bu işi baña.

/6/

Qalbiñ âyinesini şâf eyle,
Diñle bu kıssa’ı inşâf eyle.

/7/

Sa‘idü’l- hayât ve şehîdü’l- memât,
Ser-i serverân-ı pâdişâh-ı ‘uzzât

/8/

Şeh-i gâziyânı a’nî Şulţân Murâd,
Gülistâna varmağı kıldı murâd.

/9/

Bahârîñ bu resme görüp zînetin
Tefekkür iderken Hâk’ ıñ kudretin

/10/

Yanında olan kullarınıñ biri
Qoparur, şunar bir gül-i aḥmeri.

/11/

Didi ol kılına, kırsun koluñ;
Memâtına olduñ sebeb ol gülüñ!

/12/

Diriğa ki tesbîh iderken Hakk'ı
Aña mâni' olduñ bu gün ey şaķı!

/13/

İderken gülistānda arz-ı cemāl
Helāk eyledüñ bād-ı şar şar mişāl.

/14/

Şabā-i ecel gibi irdüñ aña,
Vecūd-ı çerāğına virdüñ fenā.

/15/

Gül ucundan itdi hezārān-ı 'itāb,
Haṭā idene açdı rāh- ı şavāb.

[30b]

/1/

Şu kim 'adlī armağanı uzadur
Nebātātı daḥı görür gözedür.

/2/

'Adālet iden pādişāh-ı şefi',
Olur 'āleme şanki faşl-ı rabī'.

/3/

Anuñla güler açılur kâ'ināt,
Şafā-baḥş ve ma'mūr olur her cihāt.

/4/

Cihandār olanda firāset gerek,
Görür gözü 'ayn-ı 'adālet gerek.

Bāb-ı Rābi'

/5/ Atlaruñ dişlerin ve yaşların beyān ider.

Ma'lūm ola ki tay /6/ atıñ evvel iki diş aşāğadan ve iki diş yukarudan çıkar.
Ol dişlere, /7/ "ibtidā'ıyyāt" ve "şenāyā" dirler. Anlaruñ yanında, dört diş daḥı biter.
Anlara, "vāştāt" /8/ dirler. Anlar yanında çıkan dört diş, "rübā'iyāt" dirler. Tamām
öñi /9/ on iki diş olur. İçerüki dişler ile kırk iki diş olur. At, üç /10/ yaşına varıcak

dişleri şaru olur. Kulun dişinüñ kapağın açar ve /11/ azusın yarar. Dördünde, şenâyâsı düşer ve yerine yine biter. Beşinde, /12/ kulun dişinüñ dibi yoğun olur. Altısında, içlerinde qaraca çukurcuqlar /13/ olur ve iki çeñesi ortasında olan yumruca bezcegez biter, pes artuq /14/ büyümekden qalur. Sekizinde, ol çukur dağı deriñ olur. Toquzında, /15/ silinmege başlar. Onında dağı ziyâde siler. Ve burnı içinde bir delik peydâ [31a] /1/ olur.

Bu dişlerüñ hâli böyle olmak, eger at bazı nesne kemirmege /2/ mu'tâd degil isedür. Ve eger bulduğı demüri ve ağacı kemirmege mu'tâd /3/ ise yaşı dışinden ma'lûm olmaz, çeñesinden bilmek gerekdür. /4/ Genç atüñ çeñe kemikleri yoğun olur. Yaşlanduqça incelür hattâ bıçak /5/ yüzi qad gibi keskin olur. Pes, atüñ on yaşıdan yukarusı tahmîn /6/ ve firâset ile ma'lûm olup cezme mecâl olmaz. Ve atüñ 'ömri, /7/ insân 'ömrinüñ nişfidur. Pes, at kırk ve elli yaşına varmaq olur. /8/ Nitekim, insânüñ ba'zı yüz yaşına varur. Allah Sübhânu ve Te'âlâ, /9/ ol sinni sa'âdetlü pâdişâhımuza dağı naşib eyleye, âmîn yâ mu'în! /10/

Hâtime

Atüñ menâfi'î beyânındadır.

- ✓ Atüñ beynisini bal ile qarışdursalar, /11/ za'îfü'l-başar kimesnenüñ gözi üzre ursalar kuvvetlendüre /12/ ve uçuklu kişiye bir dirhem yedirseler nâfi' ola.
- ✓ Atüñ dilini biryân /13/ idüp bal ile yiseler hafakân rencin gidere.
- ✓ Bir kimse, atüñ sağı /14/ gözün şeker ve misk ile qurıdup götürse halk içinde şerîf /15/ ola.
- ✓ Ve atüñ yüregün qurıdup uçuklu kimseye bir mişkâl yedirseler [31b] /1/ nâfi' ola ve bal ile halt idüp yeseler qavuşdağı taşı eride.
- ✓ Atüñ /2/ bağırını bişürüp yerkanı olan kimesneye yedirseler nâfi' ola.
- ✓ Atüñ ödünü /3/ bir miqdâr günlük ve topalak qarışdurup qan işeyen kimseye yedirseler /4/ nâfi' ola.
- ✓ Atüñ talağını eski sirkede bişürseler, beş mişkâl yese /5/ talağı olan kimseye nâfi' ola.

- ✓ Atuñ hayāsını şabr ve tuz ile /6/ dögseler niķrīs rencine bal ile sürseler nāfi‘ ola ve sirke ile /7/ ezseler qarınca inine dökseler qarıncayı gidere.
- ✓ Atuñ südini /8/ toğurmaz ‘avrat beş kez içse hāmıl ola ve arık kimse içse /9/ semirüye, zīku’n-nefes rencine ve şancuya nāfi‘ ola.
- ✓ Atuñ kanını /10/ kuduz it tılayan kişinüñ yarasına sürseler nāfi‘ ola ve dā‘i’s- sa‘lebi /11/ rencine dağı nāfi‘dür.
- ✓ Atuñ dişini uyğuda horlayan kişinüñ başı altına /12/ qosalar kese ve oğlancıkların beşigine qosalar zararlardan emīn olalar./13
- ✓ Atuñ tırnağın bir evde gömseler ol evde olanlara sihir ve zarar te’sir itmeye./14/
- ✓ Atuñ ayağını bel ağrısına ve yan ağrısına sürseler nāfi‘ ola.
- ✓ Atuñ /15/ tüyünü yaqsalar külin, burnı kanı diñmeyen kimsenüñ burnına üfürseler diñe [32a] /1/ ve yaralara ekseler nāfi‘ ola.
- ✓ Atuñ kemüğünü yaqsalar; beyaz olunca andan döğüp, /2/ yumırda şarısına halt idüp ishāl olan kimseye yedirseler nāfi‘ /3/ ola.

Bi-iznillāhi Te‘ālā, atuñ menāfi‘inde ve kendünüñ dağı emrāz ve mu‘ālecātında /4/ söz çokdur lākin tab‘-ı pādīşāhiye melāl virmekden ihtirāz için /5/ icāz ve ihtisār kılındı.

Beyt

/6/

Vaşfı dükenmez suhenüñ kıl tamām,
Vir sözüñe zīnet-i hayre’l-keām.

/7/

Pādīşehā, Hāk kıla ‘ömrün dırāz;
Dā‘im ide serv-i qaddiñ ser-firāz!

/8/

Gülşen-i maqşūduñ ola tāze-ter,
Naql-i murādātuñ ola bār-ver.

/9/

Tāze kıla Hāk çemen-i bahtuñı,
Reşk-i sipehr ide Hudā tahtuñı.

/10/

Pāy-i semendūñ şala eflāke gerd,

Mihre ire rāyet-i gītī-nüverd.

/11/

Her-dem eliñde ola şimşīr-i zer,

Āyine-i şāhid-i fetḥ u zafer.

/12/

Zātuña kim ‘āleme oldur niẓām,

Ola serā-perde, ‘izzet-i maḳām.

/13/

Mihr-i münevver gibi her bāmedād,

‘Arż-ı cemāl ile kılup ‘adl ü dād

/14/

Esb-i necīb üzre binüp kāmūrān,

‘Azm idicek düşmene leşker-keşān.

/15/

Fetḥ u zafer bedreḳa-i rāh ola,

Devlet-ile yārīciñ Allāh ola.

[32b]

/1/

Ḥayr ile ḥatm eyle idüp ihtişār

Ḥātime-i da‘veti pāyān-ı kār

/2/

Sen daḥı Cāmī gibi bī-irtiyāb

Ḳıl raḳam ḥātime-i temme’l-kitāb

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DİZİN

-A/‘A/Ā-	
‘abes (Ar.): boşuna.	‘adālet (Ar.): adalet.
‘a. 9a/6/	‘a. 28a/7/, 29a/11/, 30b/2/
āb-ı hayāt (Far.+Ar.): içene ebedi hayatı bağışlayan efsanevi su.	‘adāvet (Ar.): düşmanlık.
ā. 8a/3/	‘a. 13a/4/
ablak: yüzü yayvan ve dolgun olan (at).	‘add (Ar.): sayma.
a.- atlar 18a/7/, 9a/12/	‘a. 2a/10/
acı-: acımak.	ādem (Ar.): insan
a.- dı 29b/7/	ā. 8b/10/, 10b/8/, 25a/1/
a.- mak 28b/2/	ā. oğlanları 5b/9/
aç-: açmak.	ā.- olana 7a/14/
a.- an 15b/15/	adım: adım.
a.- ar 30b/10/	a. 19a/3/
a.- dı 30a/15/	‘adl (Ar.): adalet.
a.-ıla 27a/4/	‘a. 3b/10/, 29a/13/,
a.-ılır 30b/3/	29a/14/, 29b/1/, 29b/3/, 29b/5/, 32a/13/
açlıg: açlık.	‘adlī (Ar.): adaletle ilgili.
a.- a 8a/15/, 26a/3/	‘a. 30b/1/
açuk: açık	ağaç: ağaç.
a.- toru at 25b/9/	a.-ı 31a/2/
ad: isim, şöhret, san.	a. 16b/1/
a.- ları 9a/11/	ağırlıg: ağırlık.
a‘dā (Ar.): düşmanlar.	a.-ın 27a/6/
‘a.- ları 2a/4/	ağ(ı)z: ağız.
‘a.- sı 12a/1/	a.-ına 10b/9/
	a.-ınuñ 25a/6/
	ağla-: ağlamak.
	a.- dı 29b/7/

ağrı: ağrı.

a.- sına 31b/14/

ağyār (Ar.): yabancılar.

a.-a 7a/15/

āḥar (Ar.): başka.

ā. 7b/5/

ā.- dan 12a/14/

aḥbār (Ar.): haberler.

a. 4b/9/

aḥfād (Ar.): torunlar.

a.- ina 3a/7/

āḥir (Ar.): sonra.

ā. 4a/10/

āḥiret (Ar.): öbür dünya.

ā.- de 16b/3/, 17b/10/, 17b/3/,
19a/7/

ā.- de 27b/7/

aḥmer (Ar.): kırmızı.

g.-i 30a/10/

aḥsen-i taḳvīm (Ar.): en güzel
kıvamda.

a.- de 1b/11/

aḥūr (Far.): ahır.

a.- a 8a/6/

aḥvāl (Ar.): (atlar) hakkında.

a.-in 6a/4/, 14a/14/

a.-i efrāsda 5a/14/

aḳ-: akmak.

a.- a 28a/9/

aḳ: beyaz

a. 8a/10/, 8b/6/, 8b/7/, 22b/15/,
23b/4/, 25b/13/, 26b/3/, 26b/5/

aḳçe: akçe.

a. 19a/1/, 19a/2/, 27a/8/

a.- ye 7b/10/, 7b/9/, 15a/1/

‘āḳıbet (Ar.): nihayet.

‘ā. 29a/5/

‘āḳıl (Ar.): akıllı.

‘ā. 4b/3/, 6b/9/

al-: almak.

a. 20a/5/, 22b/8/, 23a/1/,

a.- a 21b/7/

a.- alar 27a/13/

a.- mayalar 27a/11/

a.- dı 19a/2/, 20a/5/, 29b/10/

a.-ina 11b/15/, 12a/4/

a.-inan 7b/9/

a.-inup 28b/12/

a.-inur 13a/11/, 28a/8/

a.- ma 25b/15/

a.- maḳ 22b/12/

a.- sa 12b/1/

a.- up 10b/7/, 13a/4/, 13a/6/,

14a/2/, 14a/6/, 17b/10/, 19b/2/

al: ateş kırmızısı renginde at.

a. 8a/7/, 23a/4/, 23a/15/,

26a/2/, 23a/9/

a.- larındadır 23a/3/

āl (Ar.): aile.

ā. 3a/6/

a‘lā (Ar.): en iyi.

a.- dur 25b/9/

a.- sın 20a/2/

ālām (Ar.): elemeler.

ā. 29a/14/
‘alāmet (Ar.): işaret.
‘a.-i sa‘ādet-i ‘uzmā 5a/13/
‘a.- leri 5b/6/
ālāt (a.i. alet’in c.): aletler.
ā. 6a/3/, 8b/10/, 8b/11/, 9b/12/
ā.-iñuz 10a/2/
alayın: (ben) alayım
a. 22b/13/

alçak: alçak yer.
a. 25a/11/
‘ālem (Ar.): dünya.
‘ā.- e 30b/2/, 32a/12/
‘ā. 5b/9/
‘ā.-i 2a/1/
‘ālem-penāh (Ar.): cihanın sığınacağı yer.
‘ā.- uñ 4b/11/, 6a/14/
‘ālem-i şuğra (Ar.): küçük dünya.
 [“çocukluk dönemi” anlamında kullanılmıştır.]
‘ā.- dan 4b/5/
‘aleyhi’l-la’ne (Ar.): “lanet onun üzerine olsun!” manasında şeytandan bahsedilirken kullanılan bir söz.
‘a. 20a/11/
‘aleyhi’s-selām (Ar.): “Allah’ın selamı onun üzerine olsun” anlamında Hz. Peygamber’in adı anılırken kullanılan bir söz.

‘a. 18a/13/, 20a/11/, 20a/12/, 20a/14/
‘aleyhi’ş-şalavātu ve’s-selām (Ar.):
 “Allah’ın rahmeti, yardımı ve selamı onun üzerine olsun” anlamında Hz. Peygamber’in adı anılırken kullanılan bir söz.
‘a. 11b/9/, 17a/10/, 17a/15/
‘aleyhimu’ş-şalavātü ve’s-selām (Ar.): “Allah’ın rahmeti, yardımı ve selamı onların üzerlerine olsun” anlamında Hz. Peygamber’in adı anılırken kullanılan bir söz.
‘a. 29a/8/
‘aleyhimü’s-selām (Ar.): “Allah’ın selamı onların üzerlerine olsun!” manasında din büyükleri için kullanılan bir söz.
‘a. 18a/4/
alın: alın.
a.- [al(ı)n] ı 22b/8/
a.- [al(ı)n] ında 22a/10/, 22a/11/, 22a/15/, 26a/5/, 26a/6/
a.- [al(ı)n] ındağı 16b/11/
a.- ların 19b/8/
a.- larına 16a/10/
a.- larında 15b/13/, 16b/4/
a.- larındadır 22a/2/
a.- larını 16a/13/
a.- lu 24b/9/
‘ālī (Ar.): yüce.
‘ā.-i nesebi 30a/3/

alma: elma

a. 24a/8/

almacığ: uyluk kemiğinin yuvarlak başı.

a.- ı 25a/4/

alt: atın alt kısmı.

a.-ı 24a/11/

a.-ına 26b/14/

a.-ında 27a/9/, 31b/11/

altı: altı sayısı (6/).

a.- ncı 8a/11/

a.- sında 30b/12/

altun: altın.

a. 12a/12/, 12a/13/, 12a/15/,
26a/5/

a.-ı 12b/1/, 14b/13/

‘amel (Ar.): iş.

‘a. 7b/2/

‘a.- e 7b/1/

‘a.-i 11a/15/

‘a.-itmege 6a/9/

‘āmil (Ar.): iş yapan.

‘ā.- olup 4a/5/

āmīn yā mu‘īn (Ar.): Ey yardım eden (Rabbim), bu duamı kabul et!

ā. 31a/9/

ammā (Ar.): ama.

a. 5b/14/, 6b/8/, 7b/12/,
12a/14/, 14a/11/, 14a/9/, 14b/4/,
16b/2/, 20b/10/, 21a/12/, 24a/11/,
24a/5/, 24a/7/, 24a/9/, 24b/6/, 25b/2/,
26a/10/, 26a/3/, 27a/5/, 27b/7/

‘āmme (Ar.): genel.

‘ā.-i maşnū‘âtı 1b/8/

‘ā. rahmet-i ‘āmme-i şāmīle-i
vāsiatü’l-ercāsından 2b/12/

añ: “o” zamiri

a.- a 7a/7/, 7a/11/, 9a/5/,
10a/15/, 10b/1/, 10b/7/, 13a/5/, 13a/6/,
13b/15/ 14a/2/, 14a/7/ 14a/15/,
15b/4/, 21a/6/, 23b/3/, 26a/10/,
26a/12/, 26a/7/, 26a/8/, 26a/9/,
28a/11/, 29b/11/, 29b/2/, 30a/2/,
30a/12/, 30a/14/

a.- a göre 17a/12/

añ-: akla getirmek.

a.- maz mısın 29b/15/

an: “o” zamiri.

a.- a 3b/15/

a.- da 7a/13/, 19a/12/, 20a/1/,
20b/2/, 23b/12/, 24a/3/, 24b/5/

a.- dan 8b/2/, 13a/5/, 13a/6/,
24b/5/, 24b/6/, 26b/4/, 26b/8/, 29b/2/,
32a/1/

a.- uñ 3b/9/, 7b/8/, 10a/6/,
10a/15/, 11b/2/, 13a/12/, 13b/3/,
13b/9/, 14a/12/, 15b/3/, 21b/6/, 21b/8/,
25b/8/, 27a/7/, 27a/15/, 29b/12/

a. uñ -çün 11b/7/

a.- uñla 13b/2/, 16a/11/, 19a/7/,
30b/3/

a.- dadur 23a/12/

a.-ı 7a/10/, 8a/8, 8a/10/, 8b/6/,
10a/5/, 10b/4/, 13a/11/, 13b/3/

14a/12/, 17b/7/, 21a/7/, 24b/5/,
25b/15/, 29a/5/, 29b/15/

a.- dan sonra 10a/15/, 25b/4/,
25b/9/,

a. lar 3b/11/, 8b/3/, 10a/9/,
14b/10/, 15b/14/, 17b/15/, 18a/1/,
18a/6/, 30b/8/

a.- lara 3b/11/, 3b/8/, 3b/9/,
6b/4/, 6b/6/, 7a/7/, 10a/9/, 10b/12/,
14b/10/, 15a/4/, 15b/14/, 16a/13/,
16a/2/, 30b/7/

a. lardan 9a/4/, 9b/15/

a.- ları 10a/1/, 15a/15/, 16a/1/,
16a/11/, 23a/8/, 28b/5/, 28b/6/

a. laruñ 8b/14/, 11a/2/, 14b/9/,
18a/10/, 30b/7/

a. laruñdur 23b/9/

ān (Ar.): şimdi.

ā. 4a/3/

‘anāşır-ı erba‘a (Ar.): [dört unsur]
ateş, hava, su, toprak.

‘a.- dan 7b/14/

‘anşar (Ar.): unsur.

‘a.- larında 7b/15/

ana: anne

a.- ıarnında 26b/4/

‘anber (Ar.): güzel koku.

‘a. 3a/11/

ancaķ (edat): ancak.

a. 3b/10/

and: yemin.

a.- virdi 20a/14/

a‘nī (Ar.): yāni.

a‘. 2b/11/, 4a/12/, 7b/14/,
30a/8/

‘ār (Ar.): utanma.

‘ā. olur 4b/3/

ara: ara.

a.- sı 24b/11/, 24b/8/

a.- da 7a/8/

a.- larında 6a/12/

ard: arka.

a.-ınca 10b/7/, 26b/1/

a.-ında 26b/1/

a.-ından 8b/10/

arıķ: yorgunluk hastalığı.

a.- kimse 31b/8/

arķa: arka.

a.- ları 10a/15/

a.- larında 13a/7/

a.- sına 10b/9/

a.- ñda 17b/11/

armağan (Far.): armağan.

a.-ı 30b/1/

arpa: arpa.

a. 21a/9/, 21a/11/, 21a/14/

a.- sın 21a/13/

a.- yı 21a/10/, 27a/4/

artıķ: fazla.

a.- dur 28a/2/

artuğ: fazla.

a.-a 15a/1/

artuķ: fazla.

a. 5b/10/, 27b/3/, 30b/13/

aru: arı, bal yapan böcek.

a. 7a/3/

‘arz (Ar.):

1. yeryüzü.

‘a. 2b/11/

2. sunma.

‘a. 18a/12/

‘arz-ı cemāl (Ar.): güzelliğini göstermek.

‘a. 30a/13/, 32a/13/

aş-: asmak.

a.- a 21b/6/

a.- ayın 21b/5/

a.- duğı hâlde 21a/14/

a.- a koya 14a/10/

āşār (Ar.): eserler.

ā. 4b/9/, 5a/2/

ā.-ı latīfe 5b/5/

āsāyiş (Far.): huzur.

ā. 28b/14/

aşfiyā (Ar.): samimi kimseler.

a.- ya 2a/8/

aşhāb (Ar.): Hz. Muhammed’i görmek ve sohbetine ermek şerefini kazanmış kimseler.

a. 3a/6/

aşhāb-ı kirām: Hz. Muhammed’in şerefli sahabeleri.

a.- uñ 17a/9/

a.- uña. 18b/3/

aşıl: soy.

a.- at 23b/6/

‘asker (Ar.): er.

‘a. 2a/3/

‘a.- dür 6a/1/

aşl (Ar.):

1. gerçek.

a.-ı 21a/12/

2. temel.

a.-ı 28a/14/

aşlā (Ar.): hiçbir vakit.

a. 10b/10/, 14a/11/

aşağa: aşağı.

a. 25a/1/

a.- dan 30b/6/

a.- sı 24b/12/, 25b/10/

a.- tütalar 23b/9/

aşık: hayvanların diz kapağındaki kemik.

a.- lardan 24b/12/, 25b/10/

a.- ları 25a/12/

aşırı: fazla.

a. 25a/13/

āşikāre (Far.): belli, açık, meydanda.

ā. 14b/14/, 14b/8/, 15a/3/

āşinā (Far.): tanıdık.

a. 4a/3/

at: at.

a. 8a/2/, 8b/10/, 8b/6/, 9a/2/, 9b/12/, 9b/6/, 10a/1/, 10a/4/, 10b/14/, 11a/9/, 11b/1/, 11b/13/, 12a/10/, 12a/4/, 12a/7/, 12a/8/, 12b/5/, 13a/1/, 13a/10/, 13b/11/, 13b/15/, 13b/2/

13b/4/, 14a/10/, 14a/2/, 14a/6/, 14b/4/,
 15a/13/, 15b/15/, 15b/5/, 15b/8/,
 16a/2/, 16b/5/, 17a/13/, 17b/1/,
 17b/10/, 17b/2/, 17b/3/, 17b/6/, 18a/2/,
 19a/1/, 19a/6/, 19a/9/, 19b/12/, 19b/2/,
 19b/4/, 19b/7/, 19b/8/, 20a/1/, 20a/2/,
 20a/5/, 20a/7/, 20a/8/, 20b/11/, 20b/2/,
 20b/3/, 21b/14/, 22b/10/, 22b/12/,
 22b/13/, 22b/8/, 23a/13/, 23b/11/,
 23b/6/, 24a/2/, 24a/8/, 25a/15/, 25a/7/
 25b/15/, 25b/6/, 26a/2/, 26b/2/,
 27a/13/, 27b/12/, 27b/14/, 28a/1/,
 30b/9/, 31a/1/, 31a/7/

a.- a 8b/14/, 9a/2/, 9a/15/,
 16b/5/, 19a/2/, 21b/6/, 22a/11/, 27a/4/,
 27a/5/, 27a/6/, 27a/11/, 27b/14/,
 28a/1/

a.- dan 21b/11/

a.- lara 11a/2/

a.- ları 18b/6/, 26b/11/

a.- ların 11a/2/, 18b/10/

a.- larından 18b/9/

a.- uñ 18b/3/, 19a/12/, 27b/1/,
 25b/1/, 25b/5/, 26a/4/

a.-ı 12b/1/, 18a/13/, 18a/7/,
 19a/8/, 21b/4/, 22b/14/, 26b/2/, 27a/1/,
 27a/10/, 27a/11/, 27b/3/

a.-ını 21b/12/, 27b/9/

a.- da 23b/2/, 25b/3/

a.- dan 8b/4/, 10a/4/, 28b/11/

a.- dur 11b/15/, 12a/2/, 12a/3/,
 16b/9/

a.-ım 12a/12/

a.-ımı 12a/15/

a.-ına 21a/8/

a.-ınuñ 16b/11/, 21b/10/

a.-imiş 23a/9/

a.- lar 6a/3/, 8a/1/, 8a/5/, 10a/8/,
 10b/8/, 15a/15/, 15a/4/, 18a/6/

a.- larda 23a/11/

a.- lardan 9b/13/

a.- ları 10b/12/, 10b/13/,
 23b/8/, 23a/7/

a.- larına 11a/2/

a.- larını 9a/10/

a.- laruñ 5b/6/, 5b/7/, 7b/15/,
 8a/5/, 11a/3/, 11b/5/, 15b/13/, 16a/10/,
 16a/13/, 16b/12/, 16b/4/, 22a/15/,
 22a/2/, 22a/5/, 23a/3/, 23a/9/, 23b/11/,
 24b/7/, 25b/7/, 26b/11/, 26b/6/, 30b/5/

a.- uñ 5b/10/, 11a/9/, 11b/1/,
 12a/12/, 12a/15/, 13a/2/, 18a/5/,
 19b/13/, 21a/13/, 21b/5/, 23b/3/,
 23b/4/, 24a/14/, 24a/15/, 26b/12/,
 26b/4/, 27a/12/, 27a/14/, 30b/6/,
 31a/12/, 31a/13/, 31a/15/, 31a/4/,
 31a/5/, 31a/6/, 31b/1/, 31b/11/,
 31b/13/, 31b/14/, 31b/2/, 31b/4/,
 31b/5/, 31b/7/, 31b/9/, 32a/1/, 32a/3/

a.- uña 21a/1/

a.- uñı 21b/15/

at-: atmak.

a.- ar 20a/4/

a.- arlar 20a/4/

a.- mağa 6a/5/
a.- up 20b/15/
atçı: süvari.
a.- lar 26a/9/
āteş (Far.): ateş.
ā.-inden 13b/15/
atıl-: fırlamak.
a.-maz oldu 20a/6/
at koş-: at sürmek.
a.- sa 20b/8/
āvāz (Far.): ses.
ā. 10b/14/, 11a/3/
ā.-ına 10b/15/
ā.- lu 24b/2/
‘avām (Ar.): cahiller.
‘a. 14a/10/
‘avrat (Ar.): kadın.
‘a. 24a/6/, 28a/13/, 28b/7/
‘a.- a 24a/3/, 24a/5/
ayağ: ayak
a.- ları 5b/10/, 9a/4/, 22b/1/,
22b/8/, 24b/15/, 27a/4/
a.- ların 25a/3/
a.- larını 27a/2/
a.- larınıñ 22b/1/
a. ayağ 8a/14/
a.- (ayağ) ı 15a/13/, 18a/8/,
22b/15/, 26a/12/, 26b/2/, 27a/8/,
28b/11/
a.- (ayağ) ın 25a/7/, 25a/13/
a.- (ayağ) ına 28b/10/, 13a/15/

a.- (ayağ) ını 27a/14/, 31b/14/
a.- (ayağ) ında 22a/10/,
22a/11/, 26a/6/
a.- (ayağ) ınıñ 13a/14/, 26a/7/
a.- (ayağ)ım 28b/11/
a.- (ayağ) uñ 25a/13/
āyāt (Ar.): Kur‘an’ın cümleleri.
ā. 4b/9/
āyāt-ı kerīme: kutsal ayetler.
ā. 5b/4/
āyet (Ar.): ayet.
ā.-idür 15b/2/
āyet-i kerīme: kutsal ayet.
ā. 10a/6/, 14b/11/
ā.- de 14b/5/
ā.- nün 14b/6/, 19b/5/
ā.- si 19b/4/
ā.- sidür 15b/7/
ā.- sin 14b/3/
ā.- yi 9b/3/
ayırtla-: ayıtlamak.
a.- r 21a/9/
a.- sa 21a/14/
a.- ya 21a/10/
a.- yacak 21a/11/
āyine (Far.): ayna.
ā.-i ğayret 7a/14/
ā.- sini 30a/6/
ā.-i şāhid-i fetih ve zafer
aykır: erkek at.
a.- ata 27b/2/
‘aynī (Ar.): gözle.

‘a. 10a/1/
‘ayn (Ar.): göz.
‘a.-ı ‘adālet 30b/4/
ayrıl-: ayrılmak.
a.- up 29a/4/
az: az.
a. 11a/15/, 23b/9/, 25b/3/,
28a/7/
azacuk: azıcık.
ā. 22b/1/
‘azāb (Ar.): azap.
‘a. 27b/7/
‘azīm (Ar.): iri.
‘a. 10b/5/
‘azm (Ar.): niyetlenme.
‘a.-idicek 32a/14/
azu: azı dişi.
a.- sın 30b/11/

-B-

bāb (Ar.): bölüm.
b. 5b/3/, 5b/5/, 5b/6/, 5b/7/,
9b/6/, 19b/5/, 23b/11/, 26b/11/,
29b/15/, 30b/5/
bāb-ı evvel (Ar.): birinci bölüm.
b. 5b/3/, 9b/6/
bāb-ı s̱anī (Ar.): ikinci bölüm.
b. 5b/5/, 23b/11/
bāb-ı s̱alis (Ar.): üçüncü bölüm.
b. 5b/6/, 26b/11/
bāb-ı ṟabī‘ (Ar.): dördüncü bölüm.
b. 5b/7/, 30b/5/

bāb-ı ‘ulūm (Ar.): ilimlerin kapısı.
[Hz. Ali kastedilmektedir.]
b. 29b/15/
ba‘de (Ar.): sonra.
b. 3b/12/, 9b/3/
ba‘de-i zamān (Ar.): zaman sonra.
b. 28b/11/
ba‘de’r-rükūb (Ar.): (ata) bindikten
sonra.
b. 9b/1/
bād-ı şarşar (Far.+Ar.): şiddetli
rüzgar.
b. 30a/13/
bağ (Far.): bağ.
b. 6b/7/
bağçe: (Far.): bahçe.
b. 6b/7/
b.- de 13a/12/
bağla-: bağlamak.
b. 20a/5/
b.- dılar 8a/6/
b.- dım 17b/11/, 28b/10/
b.- ñ 19b/7/
b.- maḵ 14a/2/, 19b/12/
b.- maḡa 14a/6/
b.- maḵdan 19b/7/
b.- mañ 16a/15/
b.- ñ 16a/14/
b.- nan 9b/13/
b.- sa 14b/4/
b.- sun 11b/1/
b.- ya 19b/2/

b.- yalar 26b/13/
b.- yup 15a/15/, 15a/4/
bağlayu қо-: bağlı tutmak.
b.- r 13a/5/, 13a/6/
b.- sa 13a/12/
b.- ya 14a/10/
bağlu: bağlı.
b. 13a/15/, 15a/13/, 21b/4/
b.- dur 15b/14/, 16b/4/,
16a/10/, 16b/13/,
bağ(u)r: ciğer.
b.-ını 31b/2/
bağış [bağış] (Far.): bağış.
b.- layup 14a/12/
bahār: bahar (mevsimi).
b. -iñ 30a/9/
bāhirü'l-burhān (Ar.): ispatı apaçık olan.
b. 2a/2/
baħr (Ar.): deniz.
b. 3b/1/, 3a/11/
baħt (Far.): talih.
b.- uñı 32a/9/
ba'īd (Ar.): uzak.
b. 8a/4/
b.- olan 9b/15/
b.- olmaz 19a/15/
bāķī (Ar.): diğer geride (kalan).
b. 6a/5/
bal arısı: bal arısı.
b. 7a/3/
bal: bal.

b. 31a/13/, 31b/6/, 31b/1/,
balçıg: çamur.
b.- a 26a/3/
b.-ını 27a/13/
bāmedād [Far. bāmdād]: seher vakti.
b.- 32a/13/
baña: bana.
b. 12a/12/, 19a/3/, 20a/3/,
21b/9/, 30a/5/
barmağ: parmak.
b.-ı 16b/11/
bār-ver (Far.): meyve veren.
b. 32a/8/
baş-: (ayak) basmak.
b.- a 25a/13/, 25a/8/
b.- arsa 25a/8/
b.- up 25a/3/
b.- dı 29b/6/
b.- dı ise 18a/8/
b.- mayup 9a/2/
b.- up 27a/6/
baş: baş.
b. 25a/12/
b.-ı 31b/11/
b.- ların 23b/8/, 23b/9/
b.- lı 24b/9/, 26b/7/
b.- olur 7a/4/
başka: başka.
b. 6a/15/
başla-: başlamak.
b.- r 30b/15/
bāṭıl (Ar.): boş.

b.- dur 20b/15/
baytarnāme (Ar.+Far.): İslam uygarlığı çağında, hayvanların bakımı, beslenmesi, hastalıkları ve bu hastalıkların tedavileri konularında yazılmış eserlerin genel adı.

b.- ler 4b/7/

ba‘zı (Ar.): bazı.

b. 10a/3/, 11b/5/, 13b/10/, 14a/1/, 14a/9/, 14b/12/, 14b/15/, 15a/3/, 16a/2/, 16b/2/, 16b/3/, 17a/15/, 18b/11/, 18b/4/, 19a/5/, 19b/1/, 21a/9/, 24a/2/, 26b/11/, 27b/14/, 31a/1/, 31a/8/

b.- ları 23b/4/

bedel (Ar.): bedel.

b. 3b/8/

beden (Ar.): beden.

b.- deki 6b/1/

b.- e 6b/2/

b.-im 29b/9/

b.-ine 27b/13/

bed-ḥūy (Far.): kötü huylu (at).

b. 4b/6/

bedī‘ (Ar.): eşsiz.

b. 1b/8/

bedreḳa (Far.): kılavuz.

b. 32a/15/

beg: bey.

b.-i 21b/2/

b.- ler 6a/1/

bek:

1. oldukça.

b. 10b/8/, 27a/1/, 27a/6/, 27a/11/, 29a/5/, 29b/8/

2. sağlam.

b.- leyeler 27a/7/

bekle-: korumak.

b.- mek 13b/8/

bel: bel.

b. 25b/5/, 31b/14/

b.-in 25a/8/

b.-inüñ 25a/8/

b.- li 24b/10/

belā (Ar.): bela.

b. 29a/15/

b.- lardan 29a/14/

belki (Far.):

1. belki.

b. 26a/5/, 29a/11/

2. aslında.

b. (2. anlam) 4a/13/

bellü: belirgin.

b. 22b/4/, 22b/5/

ben: ben (1. tekil kişi zamiri).

b. 4b/1/, 12a/12/, 12a/15/, 17a/4/, 17b/14/, 17b/7/, 19a/8/, 20b/2/, 21a/12/, 21b/11/, 21b/5/, 28b/11/, 29a/7/

b.- den 21a/11/, 28b/12/

b.-i 7a/15/, 7b/1/, 17b/15/, 18a/1/, 26a/6/, 29a/2/

b.-im 12a/11/, 12a/15/, 18a/15/, 21a/3/, 29b/9/

b.- üm 19a/3/

beñ: yüzdeki benek.

b.- ler 26a/15/

bende (Ar.): padişahın idaresi altında bulunan.

b.- ñe 3b/10/

beñze-: benzemek.

b.- ye 23a/12/, 24a/3/, 24a/4/, 24a/5/

b.- yen 24a/12/, 24a/5/, 24a/7/, 24a/9/

berāber (Far.): beraber.

b. 25a/3/

berçeg (Far.): perçem.

b.-in 22a/6/

bereket (Ar.): bolluk.

b. 16a/13/, 22a/2/, 23a/3/, 23a/11/, 23a/14/

b.- üm 18a/15/

berg (Far.): yaprak

b. 3b/4/

ber-ğāyet (Far.+Ar.): son derece.

b. 10b/6/

ber(r)iyye (Ar.): çöl. [Metinde “Şām’uñ ve beriyye kavminüñ” (26b/10/) biçiminde Şam’dan hemen sonra geçtiği için Şam’dan Fırat’a kadar uzanan çöl bölgesinin halkını işaret etmektedir.]

B.- kavmi 26b/10/, 27a/14/

berk: sağlam.

b. 24b/15/, 28b/13/

beserek: besili erkek deve.

b. 18a/7/

besle-: beslemek.

b.- diler 8a/8/

b.- mege 6b/8/, 17a/14/, 19b/4/

b.- mek 9b/6/, 13b/11/, 13b/4/, 15b/8/, 16a/1/, 16a/12/, 20a/2/, 28a/11/

b.- mekde 17b/3/

b.- mekden 19b/8/

b.- mekdür 15b/5/

b.- ñ 17b/1/, 19b/8/

b.- ndügi 11b/3/b, 12a/5/

b.- ne 20b/3/

b.- nüp 13b/7/

b.- nür 13a/11/

b.- nürse 13b/9/

b.- r 12a/7/, 13a/5/, 13a/6/

b.- rdi 17a/7/

b.- ye 11a/9/

b.- yeler 6a/3/

b.- yen 16a/3/, 17a/13/

b.- yicek 20a/2/

b.- yüp 15a/15/

beslü: besili.

b. at 27b/4/

besmele (Ar.):

“bismillāhirrahmānirrahīm”cümlesinin adı.

b. 9a/15/

beş: beş.

b. 12a/13/, 12a/15/, 27a/4/, 31b/4/, 31b/8/

b.-inci 8a/10/
b.-inde 30b/11/
beşāret (Ar.): müjde.
b.-i seyādet-i kübrādur 5a/13/
beşer (Ar.): insan.
e. 2a/15/
beşig: beşik.
b.-ine 31b/12/
bevil (Ar.): idrar.
b.-i 11a/9/, 11b/1/, 11b/6/
b.-leri 13a/13/, 13b/1/
beyān (Ar.): açıklama.
b.-ider 5b/7/, 5b/8/, 26b/12/,
30b/5/
b.-indadır 5b/5/, 5b/6/, 9b/6/,
23b/11/
beyaz (Ar.): beyaz.
b. 32a/1/
bey(i)n: beyin.
b.-isini 31a/10/
beyt (Ar.): beyit.
b. 2a/10/, 4a/15/, 25b/8/,
28a/7/, 32a/5/
beyt-i māl (Ar.): Müslümanların
maliye hazinesi.
b.-ı müslimīnden 6b/2/
bez: beze.
b.-cegez 30b/13/
bıçak: bıçak.
b. 31a/4/
bıçılğan: mayasıl.

b. 27a/13/
bi- (Ar.): başlarına eklendiği zaman
kelimeleri -e haline getirir; ile, için
manalarını verir.
bī-‘amel (Far.): işsiz.
b.-lerden 7b/1/
bī-‘add (Far.): sayısız.
b. 1b/5/
bī-bahā (Far.): paha biçilemeyen.
b. 3b/1/
biç-: biçmek.
b.-im 5b/13/
bī-gāne (Far.): yabancı.
b.-de 4a/3/
bī-ḥadd (Far.): sınırsız.
b. 1b/2/
bī-ḥuzūr (Far.): huzursuz.
b. 20a/15/
bī-irtiyāb (Far.): tereddüt etmeden.
[Metinde, “Sen daḥī Cāmī gibi bī-
irtiyāb / Kıl raḥam ḥātime-i temme‘l-
kitāb” olarak metnin son beyitinde
geçmektedir. Molla Cāmī’nin şeriatın
koyduğu kurallara ve delillere
dayanarak şüpheli görüş ve
davranışlara karşı olması onun
tereddütsüz bir İslam anlayışını
benimsediğini gösterir. Bundan
dolayı” *bī-irtiyāb*” ifadesi “*Cāmī gibi
tereddüt etmeden*” benzetmesiyle
güçlendirilmiştir.]
b. 32b/2/

bi-izni'llāh-i Te'ālā: Allahu Teala'nın izniyle.

b. 9b/5/, 32a/3/

bī-kār (Far.): işsiz [kimse]

b. 6b/15/, 7a/13/, 7a/15/

bi-Ḳāzī-zāde: Kadızade olarak.

b. 3b/13/

bī-kıyās (Far.): ölçüsüz.

b. 1b/5/

bil-: bilmek.

b. 25b/8/

b.- diler 8a/14/

b.- e 18a/1/, 18a/3/, 29a/11/

b.- eler 6a/4/

b.- esiz 23b/10/, 23b/8/

b.-indi 7b/5/

b.- mek 11a/1/, 31a/3/, 28a/11/

b.- mezin 20a/4/

b.- mezsiz 10a/1/

b.- ür 10a/1/, 13b/10/, 14a/14/

bilek: bilek.

b.- leri 23b/4/, 24a/10/

b.- li 23b/13/

b.- lerinüñ 27a/13/

bi'l-fi'l ve bi'l-ḳuvve (Ar.): olan ve olması düşünülen. [Bu iki kavram çiftiyle genel olarak oluş, varlığa geliş açıklanmaya çalışılmıştır. Çünkü Aristocu geleneğe göre her cisim biri kuvvet, diğeri fiil halinde bulunan iki şeyden yani madde ve sûretten oluşur.

Madde cismin bilkuvve, sûret ise bilfiil dayanağıdır. (İbn Sina, eş-Şifâ el-İlâhiyyât [1], s. 171, 178/)

b. 2b/13/

bī-miḳdār (Far.): sayısız derecede.

b. 3b/12/

bin-: binmek.

b.- düğünüz 10b/1/, 27b/11/

b.- eler 9b/1/, 12a/1/, 27a/4/,

27a/7/

b.- er 10b/10/, 10a/15/

b.- er idi 9a/2/

b.- erken 9a/15/, 27a/6/

b.- erler 27b/2/

b.- esiz 10a/9/

b.- mege 6a/4/

b.- mek 13b/6/, 27b/14/,

28a/1/, 28a/11/

b.- üp 13a/8/, 32a/14/

biñ: bin (sayı)

b.- den 2a/11/

b.-i 10b/6/, 14b/13/

bin (Ar.): oğul.

B. 11a/12/, 11b/9/, 15a/5/,

16b/15/

bināen-‘ālī-zālike (Ar.): bundan dolayı.

b. 5a/14/

binicilig: ata binme.

b.- i 8b/15/

bini tarafı: atın sol tarafı. [Kılıcın kını kişinin sol tarafında olurdu. Eğer kişi atın sağından binmeye çalışırsa kından dolayı ata binmek zor olurdu. Genellikle atın sol üzengisine basıp üzerine çıkılırdı. Bu nedenle atın “bini tarafı” sol tarafıdır.]

a. 26a/11/, 26a/13/

bir: belirsiz sayı sıfatı

b. 3b/4/, 3b /6/, 3b/8/, 4a/3/, 4b/3/, 4b/9/, 5a/14/, 5b/10/, 5b/2/, 5b/3/, 6a/7/, 7a/12/, 7a/2/, 7a/3/, 7a/8/, 7b/5/, 7b/7/, 7b/9/, 8a/1/, 8a/6/, 8b/1/, 8b/7/, 9a/15/, 9a/3/, 9a/5/, 9a/9/, 10a/6/, 11a/15/, 11a/7/, 11a/8/, 11b/1/, 11b/14/, 12a/14/, 12a/15/, 13b/14/, 13b/15/, 13b/2/,13a/11/, 13a/12/, 13a/15/, 13a/2/, 13a/3/ 14a/1/, 14b/3/, 14b/4/, 14a/10/, 14a/11/, 14a/12/, 14a/2/,14a/5/, 14a/6/, 14a/7/, 16b/1/, 17b/7/, 17b/9/, 18b/1/, 18b/9/, 19a/1/, 19a/12/, 19a/15/, 19a/2/, 19a/3/, 19a/6/, 19b/1/, 19b/12/, 20a/13/, 20a/3/, 20a/4/, 20a/5/, 20a/11/, 20b/1/, 20b/2/, 20b/7/, 20b/1/, 20b/2/, 20b/7/, 21a/10/, 21a/13/, 21a/5/, 21a/10/, 21a/13/, 21a/5/, 21b/9/, 21b/3/, 21b/6/, 21b/7/, 21b/8/, 24b/1/, 21b/3/, 21b/6/, 21b/7/, 21b/8/, 22b/11/, 22b/3/, 22b/8/, 23a/12/, 23a/7/, 23b/8/, 24b/4/, 25a/15/, 25a/4/, 25b/1/, 25b/15/, 25b/3/, 26a/1/, 26a/8/, 26a/9/, 26b/14/

27a/1/, 27a/14/, 27a/15/, 27a/4/, 27a/9/, 27b/3/, 27b/6/, 28a/13/, 28b/10/, 28b/15/, 28b/3/, 28b/7/, 28b/9/, 29a/3/, 29b/14/, 29b/2/, 29b/6/, 30a/10/, 30b/15/, 31a/12/, 31a/15/, 31b/13/, 31b/3/

biri: Belirsizlik zamiri

b. 4b/4/, 9a/10/, 19b/13/,

20b/15/, 21a/1/, 24a/10/, 24a/12/,

24a/5/, 24a/7/, 28b/1/, 28a/15/, 30a/10/

b.- ne 6b/10/

b.- ni 10b/8/, 17b/2/,

b.- nün 2a/11/, 10b/6/

b.- si 7a/4/, 15b/1/, 15b/5/,

20b/15/

bir kaç: belirsiz sayı sıfatı.

b. 6b/13/, 19a/14/, 23a/13/

biraz: belirsiz sayı sıfatı.

b. 29b/10/

biri biri: Belirsizlik zamiri

b.- nden 3b/8/

b.- ne 12a/11/

b. -ne 7a/6/,

b.- n 19a/14/

birer: üleştirme sayı sıfatı.

b.- aқыеуе 7b/9/

birle-: Allah’ın birliğini kabul etmek.

b.- rler 18a/1/

biryān (Far.): tava, tepsi gibi şeylerde susuz veya az suda pişirildikten sonra kızartılan et kebabı.

b.- idüp 31a/12/

bismillahirrahmanirrahim: Rahmān ve Rahīm olan Allah'ın adıyla.

b. 1b/1/

bişür-: pişirmek.

b.- seler 31b/4/

b.- üp 31b/2/

bit-: (tüy ve diş için) çıkma.

b.- er 26a/8/, 30b/11/, 30b/7/, 30b/13/

biz: birinci çoğul kişi zamiri.

b. 10b/4/

b.- e 10b/3/

b.- üm 18a/6/

boğaz: boğaz.

b.- lu 26b/7/

boğul-: boğulmak.

b.- a 16b/2/

boş: serbest.

b. 27a/10/

boy: boy.

b.- lı 24b/10/

b.- lu 24b/2/

boy(u)n: boyun.

b.-ında 22a/15/, 25b/1/, 26a/10/

b.- u 24a/7/, 25a/10/

b.- larına 16a/14/

b.- larında 13a/7/

b.- lı 24b/9/

b.- lu 18a/7/, 23b/14/, 26b/7/

bölük: sınıf.

b. 5b/10/, 6b/3/, 6b/5/, 6a/8/

b.- (bölüg)i 5b/13/

b.- (bölüg)üñ 5b/11/

b.- den 6b/10/, 6b/9/

b.- leri 6a/5/

böyle: böyle.

b. 4b/10/, 7a/2/, 22b/10/, 31a/1/

bu: işaret sıfatı.

b. 3b/12/, 3b/15/, 4a/12/, 5b/1/, 5b/13/, 6b/10/, 6b/13/, 6b/2/, 6b/9/, 7a/14/, 7a/2/, 7b/12/, 7b/4/, 7b/6/, 8a/4/, 8b/12/, 8b/2/, 9b/3/, 11b/8/, 12a/13/, 14b/11/, 14b/5/, 15b/8/, 17a/10/, 17a/2/, 17a/8/, 18a/5/, 18b/1/, 18b/2/, 18b/9/, 19a/14/, 20a/1/, 21a/1/, 21a/10/, 21a/15/, 21b/11/, 21b/5/, 22a/3/, 22b/2/, 22b/4/, 23a/1/, 23b/10/, 23b/6/, 24a/14/, 24b/6/, 24b/7/, 25b/3/, 26a/9/, 28a/2/, 28b/12/, 29a/6/, 29b/9/, 30a/2/, 30a/3/, 30a/5/, 30a/6/, 30a/9/, 31a/1/

bu: işaret zamiri.

b.- dur 3b/10/, 9a/6/, 13a/1/, 14b/7/, 16a/15/, 17a/13/, 19b/13/, 26b/12/, 28a/7/, 28b/14/, 28b/15/, 29a/10/, 29a/9/

b.- ndan 11a/1/, 19b/9/, 29a/10/

b.- ndadır 23a/14/

bud: bacağın etli yeri.

b.- ları 24b/11/

bu gün: bugün.

b. 30a/12/

bu kadar: edat.

b. 19a/2/

bul-: bulmak.

b.- duğı 31a/2/

b.- ur 3b/9/

bulun-: bulunmak.

b.- a 24a/3/

b.- maz 3b/8/

b.- maz oldı 7b/10/

b.- mazsa 22b/2/

b.- ur 24a/15/

bunlar: bunlar.

b.- a 2a/4/, 6b/6/

b.-ı 9b/13/

b.- dan 18a/12/, 20b/9/

b.- dur 9a/11/

b.- uñ 6a/2/, 6a/8/

burc (Ar.): yıldız.

b.-ı şafâ 3a/14/

burğışık: kıvrılmış.

b. 26a/10/

bur(u)n: burun.

b.-ı 30b/15/, 31b/15/

b.-ına 31b/15/

b.- lu 26b/7/

b.- unuñ 22b/15/

buyur-: buyurmak.

b.- dı 11a/6/, 13b/13/, 14b/3/,
15a/7/, 17a/5/, 19a/10/, 19b/11/,
20a/11/, 20a/4/, 20b/13/, 21a/13/,
21b/11/, 21b/8/, 22b/3/, 22b/6/,
23a/10/, 23a/2/, 23a/6/, 29a/3/

b.- dılar 12b/5/, 18a/12/,
19a/4/, 22b/13/

b.- duğı 16b/8/

b.- duğlarını 28b/1/

b.- mışdur 9b/7/, 10b/13/,
11a/12/, 12a/8/, 14a/3/, 14a/5/,
18b/14/, 19b/14/, 19b/6/, 20b/5/,
21a/15/, 21a/4/, 22a/2/, 22a/6/, 23b/7/,
24b/3/

b.- mışlar 28b/3/

b.- mışlardur 17b/2/, 17a/11/,
22a/8/,

b.- up 1b/11/

b.- ulmışdur 12a/6/, 13b/11/,
28a/6/

b.- ur 10a/10/, 10a/7/, 11a/3/,
27b/8/

b.- urdı 16b/12/

b.- urlar 17b/6/, 28a/3/,
28a/12/,

bük-: bükmek.

b.- üp 16b/11/

bükrü: kambur.

b.- li 24b/10/

bülbül (Ar.): bülbül.

b.- e 3b/6/

bünyād (Far.): bina.

b.- eyledi 8a/1/

bürāhīn (Ar.): deliller.

b.-i hüde'l-li'n-nās 2b/9/

büyümek: büyümek.

b.- den 30b/14/

-C-

cā'iz (Ar.): dinen uygun olan.

c. 21b/13/

c.- değildir 22a/6/

c.- dür 16b/1/

cālibū'l-mīr (Ar.): baş çeken.

c. 2a/5/

cān (Far.): can.

c. 3b/9/, 7b/1/, 29b/1/

c.-ına 3b/9/

c.- virmege 3b/7/

c.- virüp 3b/9/

cānib (Ar.): taraf.

c.- de 12a/11/

c.- den 12b/2/, 12a/14/, 26b/13/

c.- e 24b/13/

c.-inde 22b/15/

c.-inden 9a/3/

c.-ine 11a/11/

c.-in 13a/8/

cebir (Ar.): zor.

c. 6b/10/

cehennem (Ar.): cehennem.

C.- e 13b/11/, 13b/15/, 28a/13/

celāl (Ar.): kızgınlık.

c. 7a/9/

celīle (Ar.): büyük.

c. 5a/14/

Celle celālühü (Ar.): O en yücedir.

C. 28b/6/

Celle ve 'alā (Ar.): O en büyük ve yücedir.

C.- nuñ 19a/15/

C.- ya 11a/8/

cem' (Ar.): toplama.

c. 5a/4/

c. idüp 5a/15/

c.- ola 23b/12/

c.- olmak 25b/3/

c.- olunsa 23a/7/

c.- olur 7a/3/

c.- eyledüm 17b/11/

cema'at (Ar.): insan topluluğu.

c.-i 21a/9/

cemāl (Ar.): yüz güzelliği.

c. 17b/8/, 30a/13/, 32a/13/

cemī' (Ar.): bütün.

c. 2b/10/, 8a/5/, 9b/5/, 10a/2/,

13a/13/, 18a/11/, 23a/9/

c.-i 13a/12/

c.-idüp 5a/15/, 8a/6/

cemīle (Ar.): çok güzel.

c. 5a/15/

cenāb-ı kibriyā (Ar.): şeref ve azamet sahibi olan Allah (c.c.).

c.- sına 1b/3/

cenāb-ı kibriyā (Ar.): Allah (c.c.).

c.- sına 1b/3/

cenāb-ı 'ālī (Ar.): “yüce büyüklük, yücelik” gibi anlamlara gelen saygı sözü.

c.- leri 5a/10/

cenāhū'l-feres (Ar.): atın boynunda olabilen kıvrılmış tüy. [Metinde, “26a/10” da tanımı yapılmıştır.]

c. 26a/11/

ceng (Far.): cenk.

c.- de 8a/2/, 9b/11/

c.- e 6a/2/

c.-idüp 6a/7/

cennet (Ar.): cennet.

C.- de 11b/6/

c.- de 19a/6/, 19a/9/

c.- e 19a/12/

ceyran (Moğ.): ceylan.

c. 8b/8/

c.- gözlü 24b/7/

cezm (Ar.): kesin karar.

c.- e 31a/6/

cihān (Far.): dünya.

c. 29b/1/

c.- da 3b/10/

cihandār (Far.): büyük hükümdar.

c. 30b/4/

cihār-yār (Far.): dört sevgili. [Hz. Ebubekir, Ömer, Osman ve Hz. Ali.]

c.-ı nām-dār 3a/11/

c.-ı sitūn-ı istivārlardur 3a/12/

cihāt (Ar.): taraflar.

c. 30b/3/

cihet (Ar.): yön.

c.-inden 7b/11/

cilve-ger (Ar.): gösterişli.

c. 4a/9/

cin (Ar.): cin.c. 1b/6/, 2b/11/, 19b/14/, 19b/15/, 28b/15/

cindī (Ar.): at binicisi.

c.- lerinüñ 8b/13/

c.- likde 9a/4/

cinnī (Ar.): cin ehli.

c.- ler 20a/7/

c.- lerdür 10a/3/

cins (Ar.): cins.

c. 20a/1/, 20a/8/

c.-i 11b/13/, 13a/1/

c.-idür 26b/6/

cism-i insān (Ar.): insan bedeni.

c. 29b/1/

cu'ile't-taḳvā-zāde (Ar.): “(Allah tarafından) taḳva sahibi kılındı.” cümlesi. [cu'ile “kıldı, yaptı” anlamlarında Arapça fiil çekimidir.]

c. 3b/13/

cümle (Ar.): bütün.

c. 2b/2/, 4b/2/, 6a/11/, 6a/13/, 6b/1/, 8a/6/, 8b/9/, 18a/9/, 19b/13/, 25b/7/, 26a/9/, 26b/6/, 28a/14/, 29a/13/

c.- den 3b/1/

c.- sinüñ 8b/13/

c.- den 8a/15/

c.- nün 25b/7/

c.- si 3b/3/, 3b/4/, 3b/6/, 7a/10/ 10b/7/, 11b/5/, 16b/4/, 19a/14/ 25b/3/

c.- sin 15a/2/

c.- sini 17b/10/

c.- sinden 25b/3/

c.- sinde 11b/3/
c.- sinüñ 17a/12/
cüz'iy(y)e (Ar.): küçük.
c.-i gūnā-gūn 4a/1/
c. 4b/4/

-Ç-
çalış-: çalışmak.
ç.- maḵdur 6b/5/, 6b/8/
çāpik (Far.): çabuk.
ç.- eyle 7b/1/
çār (Far.): dört sayısı.
ç.- dur 3b/1/
çatla-: çatlamak.
ç.- r 27b/4/
çayır: çimenlik.
ç.- da 13a/11/
çek-: çekmek.
ç.- diler 8b/1/
ç.- düm 28b/11/
ç.- üp 28b/8/
çemen (Far.): çimen.
ç.-i baḥtuñı 32a/9/
çeñe: çene.
ç. 31a/4/
ç.- si 30b/13/
ç.- sinden 31a/3/
çerāğ (Far.): aydınlık.
ç.-ı efrüz-ı encümen-i vefā
2b/3/
ç.-ına 30a/14/
çerü: asker.

ç. 7a/3/
çık-: çıkmak.
ç.- an 30b/8/
ç.- ar 30b/6/
ç.- ar idi 9a/3/
ç.- dı 21b/10/
ç.- arırlar 7a/11/
çig: olgunlaşmamış.
ç. 26b/4/
çil: çil.
ç.- at 8a/11/, 25b/12/
çok: çok.
ç. 4b/5/, 15b/4/, 16b/5/, 17a/9/,
18b/13/, 18b/3/, 22b/1/, 23b/8/, 24a/7/,
24b/11/, 25a/14/, 25a/6/, 25b/5/,
26a/2/, 27b/12/, 27b/5/, 28a/6/, 28a/8/
ç.- dur 32a/4/

çukur: çukur.
ç. 30b/14/
çukurcuḵ: küçük çukur. [atın
dişlerindeki küçük oyuklar.]
ç.- lar 30b/12/
çün (Far.): çünkü.
ç. 4b/2/, 7a/3/, 11a/3/, 13b/9/,
16b/5/, 30a/2/
çünki (Far.): çünkü.
ç. 18a/4/
çüstü cū (Far.): araştırma.
ç. 4b/6/

-D-

dād (Far.): doğruluk .

d. 3b/10/, 29a/14/, 32a/13/

dahı: da/de.

d. 3b/8/, 4b/5/, 6a/11/, 7a/12/, 6b/15/, 7b/7/, 7b/8/, 7b/13/, 8a/10/, 8a/5/, 8b/12/, 9a/5/, 9a/15/, 10a/1/, 10a/5/, 10a/7/, 10a/9/, 9b/12/, 10b/11/, 10b/14/, 10b/2/, 10b/4/, 10b/9/, 11b/15/, 12a/1/, 12a/4/, 12a/7/, 12b/1/, 13a/5/, 13a/6/, 13a/7/, 14a/1/, 15a/14/, 15b/3/, 15b/6/, 16b/1/, 16b/3/, 16b/5/, 17a/3/, 17a/6/, 18a/1/, 18a/2/, 18a/6/, 18a/7/, 19a/1/, 19a/2/, 19a/6/, 19a/8/, 19b/6/, 19b/9/, 20a/12/, 20a/14/, 20b/12/, 20b/13/, 20b/15/, 21a/1/, 21a/6/, 21a/7/, 21b/1/, 21b/10/, 21b/13/, 23a/8/, 24b/1/, 24b/3/, 25a/2/, 25a/5/, 25b/13/, 25b/9/, 26b/3/, 27a/1/, 27a/6/, 27b/2/, 28a/1/, 28a/2/, 28a/7/, 28b/11/, 28b/3/, 28b/6/, 30b/1/, 30b/14/, 30b/15/, 30b/7/, 31a/9/, 31b/11/, 32a/3/, 32b/2/

dā'im (Ar.): her zaman.

d. 1b/2/, 6a/3/

d.-ide 32a/7/

dā'imā (Ar.): her zaman.

d. 6a/9/, 16a/4/

dāi's-ṣa'leb (Ar.): saç dökülmesi.

d. 31b/10/

dāmād (Far.): damat. [Hz. Muhammed'in damadı Hz. Ali kastedilmektedir.]

d.-ı imāmu'l- ḥameyn 29b/4/

dāmen (Far.): etek.

d.- üñe 30a/1/

dāne (Far.): tane.

d. 21a/14/

dār (Ar.): yurt.

d.-ından 7a/11/

dārek (Ar.): anlayan.

d.-i derek 2a/13/

dār-ı dīn (Ar.): din ülkesi.

d.-i pāyidāra 3a/11/

da'vet (Ar.): davet.

d.-idüp 8a/4/

d.-i 32b/1/

dayan-: dayanmak.

d.- ur imiş 8a/15/

de-: emir kipinin ikinci tekil kişisiyle çekimlenmiş fiil.

d. 10a/7/

de'ā'im (Ar.): destekler.

d.-i ḳavā'im-i tevfiḳ-ı ḳarīn 2b/7/

def' (Ar.): ortadan kaldırmak.

d.-ideler 6a/7/

deg: edat, -e kadar.

d. 4b/5/

degil: değil.

d. 3b/7/, 20b/15/, 24a/14/

d.- dūr 4a/13/

d.-imiş 21b/13/
delālet (Ar.): işaret.
d.-ider 18b/3/
delik: delik.
d. 30b/15/
d. (delüg) ine 28b/10/
dellāl (Ar.): aracı.
d. 4b/2/
demür: demir.
d.-i 31a/2/
demür kır: demire çalan beyaz renk.
d. at 25b/10/
deñlü: kadar.
d. 11b/8/, 13a/14/
der-devlet (Far.): devlet kapısı
[padişahın “makamı” anlamında
kullanılmıştır.]
d.- lerine 5a/15/
dergāh (Far.): kapı.
d. 2b/6/
deri: deri.
d.- li 23b/14/
deriñ: derin.
d. 30b/14/
derk (Ar.): anlama.
d.-i dirāyet 2a/13/
derle-: terlemek
d.- miş atuñ 27a/10/
deryā (Far.): deniz.
d. 3b/2/
devāt (Ar.): divit.
d. 4a/6/

deve: deve.
d.- lerüñ 10b/6/
deve kuşu: deve kuşu.
d. 18a/7/, 24a/8/
d.- dur 8b/9/
d.- ye 24a/4/, 24a/7/
devlet (Ar.):
1. büyük zenginlik.
d. 3b/9/
2. devlet.
d. 32a/15/
devletlü: padişah için kullanılan
unvanlardan biri.
d. 4b/11/
dırāz (Far.): uzun.
d. 32a/7/
di-: demek, söylemek.
d.- di 17b/7/, 17b/9/, 18a/14/,
18a/2/, 18a/9/d.- yü 17b/2/, 18a/6/,
19a/13/, 20a/14/, 20a/4/, 20a/5/,
20a/8/, 20b/1/, 20b/2/, 20b/3/, 21a/15/,
22b/13/, 29a/3/, 29a/7/, 29b/13/,
29b/8/, 30a/11/, 30a/2/, 30a/4/, 30a/5/
d.- diler 15b/5/, 21a/11/,
17a/7/, 23b/6/
d.- dükleri 19a/4/, 22b/3/,
22b/4/
d.- düm 19a/10/
d.- mek 10a/4/, 11b/6/, 16a/5/,
16b/4/, 20b/9/
d.- mekdür 10a/2/, 10a/6/,
10b/14/, 11a/10/, 11a/11/, 11b/2/

11b/5/, 13a/10/, 13b/4/, 14a/1/, 14a/7/,
14b/10/, 15b/15/, 15b/4/, 16a/15/,
16a/2/, 16b/14/, 17b/3/, 19b/13/,
19b/8/, 19b/9/, 20a/1/, 20b/8/, 20b/9/,
21a/2/, 21a/7/, 22a/12/, 22b/10/,
23a/1/, 23a/12/, 23a/4/, 23a/8/, 23b/1/,
27b/12/

d.- miş 24a/2/

d.- mişdür 20a/10/, 24b/5/

d.- mişler 8b/12/, 9a/6/, 20a/9/,
22b/3/, 25b/15/, 26b/5/

d.- mişlerdür 16b/2/, 19b/1/,
21b/2/, 27b/14/, 28a/10/

d.- nilmişdür 12a/9/, 23a/14/

d.- nilicek 21b/15/

d.- r 28a/14/

d.- r idi 14b/6/

d.- rler 6b/6/, 10b/15/, 23b/3/,
26a/10/, 26a/11/, 26a/12/, 26a/7/,
26a/8/, 26a/9/, 26b/2/, 26b/3/, 30b/7/,
30b/8/

d.- ye 12a/11/, 12a/13/, 12a/15/

d.- yeler 9b/3/

d.- yesiz 10b/2/

d.- yü 5b/14/, 10b/13/, 10b/14/,
11a/3/, 12a/6/, 12a/8/, 13b/11/, 14a/3/,
14a/5/, 15a/5/, 16a/14/, 16b/12/,
17a/5/, 18b/14/, 19a/2/, 19a/4/, 20a/7/,
21a/15/, 21b/8/, 22b/2/, 29a/6/

dib: dip.

d.-i 30b/12/

diger (Far.): diğer.

d. 29b/7/

digirmi: yuvarlak.

d. 24a/14/

dik-: dikmek.

d.- mege 6b/7/

dik: dik.

d. 24a/9/, 25b/5/

dil: Organ olan dil .

d.-inde 10b/14/

d.-ini 31a/12/

dil-āverān (Far.): yiğitler.

d. 2a/3/

dile-:

1. dilemek.

d.- düğün 18a/12/

d.- rse 19b/1/

2. istemek.

d.- señ 22b/8/

dilsiz: [at için] sesinin çıkmaması,
kişnememesi.

d.- dür 25a/10/

diñ-: dinmek (azalmak).

d.- e 31b/15/

d.- meyen 31b/15/

dīn (Ar.): din.

d. 4b/12/, 3a/10/, 3a/15/

dīn-i İslām (Ar.): İslam dini.

d.- uñ 11b/7/

diñle-: dinlemek.

d. 29b/3/, 30a/6/

dirāyet (Ar.): bilgi.

d. 2a/13/
dirhem (Ar.): eski okkanın dört yüzde biri.

d. 31a/12/
dirhem-i şer'î (Ar.): Hz. Peygamber zamânında kullanılan (3,36/) üç gram ve otuz altı santigram ağırlığındaki gümüş para.

d.-ye 19a/1/
diriğa (Far.): ne yazık ki!

d. 30a/12/
diril-: yaşamak.
d.- üp 6a/13/

diş: diş.
d. 30b/7/, 30b/9/
d.- e 30b/8/
d.-i 30b/6/
d.-inden 31a/3/
d.-ini 31b/11/
d.- ler 30b/9/
d.- lere 30b/6/
d.- leri 30b/10/
d.- lerin 5b/7/, 30b/5/
d.- lerüñ 31a/1/
d.- lü 24b/9/

dīvār (Far.): duvar.
d. 28b/10/

diyār (Ar.): memleket.
d.- da 22b/4/, 26a/2/

dizgin: gemin uçlarına bağlanan kayış, dizgin.[Metinde, “atı koşturmak için

dizgini çırpamak” anlamında kullanılmıştır.]

d.- de 27b/3/
d.- den 27b/3/, 27b/4/

dost (Far.): dost.

d.- ları 19a/2/
d.- larıma 17b/7/

doy-: dayanmak.

d.- amaz 26a/4/

dög-: ezmek.

d.- ersem 29b/9/
d.- seler 31b/6/, 31b/7/
d.- üp 32a/1/

dök-:

1. dökmek.
d.- ülür 15a/14/
d.- eler 26b/14/
2. (serbest) bırakmak.
d.- e 25a/13/

dön-: dönmek.

d.- er 28a/4/
d.- üp 10b/5/

dört: dört sayısı.

d. 5b/10/, 5b/11/, 5b/13/, 5b/3/,
5b/9/, 6b/10/, 6b/9/, 10a/14/, 15a/1/,
18a/8/, 26b/2/, 30b/7/, 30b/8/

d.- (dörd) ünde 30b/11/
d.- (dörd) ünci gün 5b/13/,
6b/5/, 8a/9/

dört biñ: dört bin sayısı.

d. 19a/1/
d.- den 19a/3/

döşeg: yatak

d.-i 15a/13/

du‘ā (Ar.): dua.

d. 29b/11/

d.- etdiler 18a/6/

d.- eyleñ 16a/13/

d.- eyleyeler 6a/14/

d.-ider 18b/12/

d.-itmegi 6a/15/

d.- kıluñ 16a/14/

duḥan (Ar.): duman.

d.- dan 27a/11/

dur-: durmak.

d.- ur 29a/13/

dut-: yakalamak.

d.- alar 26b/14/

dükeli: bütün.

d. 10b/2/, 28a/6/

düken-: bitmek.

d.- mez 32a/6/

dükkelāwī (Ar.): Arap atı cinsi.

d. 26b/9/

dünyā: dünya.

d. 3a/15/, 4b/13/, 16b/3/,
17b/10/, 17b/3/, 18b/5/

d.- da 19a/7/, 20b/14/, 28b/12/

dün yarusı: gece yarısı.

d.- nda 26b/15/

dürre (Ar.): büyük inci tanesi.

d. 5a/1/

dürlü: çeşit.

d. 23a/13/

dürūd (Far.): selam.

d.-ı ḥuceste-verūd 1b/5/

dürüst (Far.): doğru.

d. 14a/8/

düş-: düşmek.

d.- düm 28b/11/

d.- en 8b/7/

d.- er 30b/11/

d.- meye 27a/9/

d.- miş 8a/8/

düş: rüya

d.-ine 29b/12/

düşman (Far.): düşman.

d. 6a/7/, 13b/9/, 16a/11/

d.- a 26b/1/, 32a/14/

d.-ıma 19a/3/

d.- larıma 17b/8/

d.- larıñuzı 9b/14/

düz: düzgün.

d. 25a/10/

-E-

ebed (Ar.): sonu olmayan Allah (c.c.).

e. 1b/2/

ebediyye (Ar.): sonu olmayan.

e. 18a/15/

ebkār (Ar.): önceden hiç
söylenilmemiş sözler.

e. 4a/7/

ecel (Ar.): ecel.

e. 30a/14/

ecir (Ar.): sevap.

e. 13a/3/, 13b/9/, 14a/13/,
14b/9/, 16b/13/, 17a/13/, 21b/6/

e.-i 14a/2/

ecr-i ‘aẓīm (Ar.): büyük sevap.

e. 21b/6/

edā (Ar.):

1. yerine getirme.

e.- eylerse 13b/7/

e.- idemez 2a/12/

2. ifade.

e.- lar 23b/12/

edeb (Ar.): terbiye.

e. 21a/1/

ef‘āl (Ar.): işler.

e. 9a/5/

efkār (Ar.): fikirler.

e. 4a/8/

eflāk (Ar.): gökler.

e.- e 32a/10/

efrās (Ar.): atlar.

e. 1b/6/

e. tecrîbe-i efrās-ı nîk-hūy ve
bed-hūy

e.-ı firāset-ķarīn 5b/4/

efres (Ar.): at binicisi.

e. 5a/11/

efrūz (Far.): parıltı.

e. 2b/3/

efzā (Far.): artıran.

e. 3a/9/

efẓal (Ar.): en faziletli.

e. 2a/15/

eg-: eğmek.

e.- meye 25a/8/, 25a/14/

eger (Far.): eğer.

e. 7a/8/, 8b/11/ 10b/10/, 10b/8/,

12a/11/, 12a/12/, 12a/15/, 13b/5/,

13b/6/, 13b/8/, 19a/12/, 21a/6/, 22b/2/,

24b/6/, 25a/10/, 25a/15/, 25a/8/,

25b/13/, 26a/5/, 26b/1/, 27a/5/, 28b/2/,

28b/5/, 31a/1/, 31a/2/

eglence: eğlence.

e. 20b/9/

eḥādis-i şaḥīḥa (Ar.): sahih hadisler.

e. 5b/5/

eḥādis-i şerīfe (Ar.): mübarek
hadisler.

a. 18b/11/

ehem[m] (Ar.): daha önemli.

e. 25b/4/

ehl (Ar.):

e.-i 21a/9/

1. bulunan.

e.- ini 7b/5/

e.-ine 6a/11/, 6b/7/, 6b/11/

e.- nün 7b/2/

2. becerikli.

e.- e 14a/12/,

3. topluluk.

e.- ine 7b/5/, 17b/8/

ehl-i cennet (Ar.): cennette
bulunanlar.

e. 28b/8/

ehl-i ‘ilm (Ar.): ilim sahipleri.

e.- e 7b/7/

ehl-i inşāf (Ar.): merhamet sahipleri.
e. 7a/2/

ehl-i İslām (Ar.): Müslümanlar.
e. 8b/13/, 13a/10/
e.- a 13a/4/

ehl-i seyf (Ar.): kılıç topluluğu
(askerler).
e.- e 7b/7/

e'ime-i ḥadīs (Ar.): hadis alimleri.
e.- den 11a/3/, 15b/9/

ek-: ekme.
e.- mege 6b/7/
e.- seler 32a/1/

ekin:
1. çiftçilik.
e. 5b/13/, 6b/5/
2. ekin (buğday, arpa vs.)
e. ekmege 6b/7/

ekşer (Ar.):
1. çok.
e. 9a/6/
2. birçok.
e. 26a/9/

ekseriyā (Ar.): çoğu zaman.
e. 24b/2/

eksik: eksik.
e. 25a/15/, 25a/4/

eksiklik: eksiklik.
e. 10b/2/, 17b/15/

eksük: eksik.

e. 5b/10/

el: insan eli.
e.-i 8b/15/, 9a/1/
e.-imden 4a/6/
e.-in 15b/15/, 16a/5/
e.-iñde 32a/11/
e.-ine 10b/7/, 29b/10/
e.-iñüzle 16a/13/

elbette (Ar.): kesinlikle.
e. 6b/10/, 28b/13/

elḥamdülillāhi te'ālā (Ar.): Allahu
Teala'ya hamd olsun.
e. 5a/13/, 28b/12/

elif (Ar.): Arap alfabesinin ilk harfi.
[Metinde bir (1) yaşını ifade etmek
için kullanılmıştır.]
e. den 3b/14/

elli: “elli” sayısı.
e. 31a/7/

elṭāf (Ar.): iyilikler.
e.-ı Hāḳ 3b/5/

elvān (Ar.): renkler.
e.-ından 8a/5/

elzem (Ar.): daha gerekli.
e. 25b/4/

emcād (Ar.): şeref ve haysiyet
sahipleri.
e. 3a/6/

emīn (Ar.): korkmamak.
e. 29a/14/
e. 31b/12/

emr (Ar.): emir.

e.-i şerîfine 4a/14/

e.-i ma‘âşda 6b/6/

e. 18a/2/

e.-in 19b/3/, 19b/6/

e.-itdi 8a/5/

e.- olmuşdur 19b/4/

emrā (Ar. ümerā): yöneticiler. [Metinde geçtiği beyitin alt dizesinin sonundaki belā sözcüğüyle kafiyeli olması için “ümerā” sözcüğünün “emrā” şeklinde yazıldığı düşünülmektedir.]

e. 29a/15/

emr-i ma‘âş (Ar.): geçim meselesi.

e.- da 6b/6/

emrāz (Ar.): hastalıklar.

e. 32a/3/

emr-i bi’l-ma‘rūf ve nehy-i ‘anî’l münker: [İyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma yönündeki faaliyetler için kullanılan dinî, ahlākî ve hukukî bir tabir.]

Kadızedeliler, yaşadıkları dönemde tenkit ettikleri meselelere tasfiyeci bir tutumla yaklaşp bütün bid‘atları gerekirse şiddet kullanarak ortadan kaldırmayı amaçlamışlardı. Ancak emir bi’l-ma‘rūf nehiy ani’l-münker prensibini zorla uygulamaya çalışmaları devlet düzenine tehdit teşkil edince siyasî otorite buna izin vermemiştir. Bu Selefîyeci hareketin

benzerlerine Osmanlı Devleti’nin diğer bölgelerinde değişik zamanlarda rastlamak mümkündür.

e. 6a/10/

emrillāhi (Ar.): Allah’ın emri.

e. 28a/15/

emsāl (Ar.): benzer.

e.-in 15b/4/

en: derece zarfı.

e. 18b/6/

en-: inmek.

e.- dikce 13a/8/

enām (Ar.): yaratılmışlar.

e. 2a/14/

en‘ām (Ar.): at, deve, sığır, koyun gibi hayvanlar.

e. 1b/7/

enbiyā (Ar.): müstakil şariat sahibi olmayan peygamberler.

e. 2b/2/, 2a/8/

enbiyā-i kirām (Ar.): ulu peygamberler.

e. 29a/8/

encümen-i vefā (Ar.): vefa meclisi.

e. 2b/3/

-endūz (Far.): ... katan.

e. fūrūg-endūz (ışık katan)

2b/3/

eñek: çene kemiği.

e.-i 24b/12/

enfās (Ar.): nefesler.

e.- ı tayyibeleri 3a/9/
eñil eñil: yavaş yavaş.
e. 28a/8/
envār (Ar.): ışıklar.
e. 2b/8/
er: yiğit.
e.- ler 17b/14/
ercā (Ar.):
e. rahmet-i ‘āmmе-i şāmile-i
vāsiatü’l-ercāsından 2b/12/
erid-: eritmek.
e.- e 31b/1/
erkān (Ar.): esaslar.
e.-ı dīn-i metīn 2b/8/
e.-ınuñ 8a/1/
esb (Far.): at.
e.-i necīb 32a/14/
esbāb (Ar.): vasıtalar.
e. 6a/3/, 7b/8/
esbaķ (Ar.): önde gelen.
e. 5a/12/
esirge-: korumak.
e.- düğün 29a/4/
e.- mez 28b/6/
e.- ñ 27b/12/, 28b/4/
e.- r 28b/5/
e.- yüp 28b/2/
eşķāl (Ar.): ağır yükler.
e. 8b/10/, 8b/11/
eski: eski.
e. 31b/4/
eşnāf (Ar.): sınıflar.

e. 6b/7/, 6a/11/
eş‘ab (Ar.): daha zor.
e.- dur 27b/6/
eşedd (Ar.): daha şiddetli.
e. 27b/6/
eşeg: eşek.
e.-i 8b/9/
eşit-: işitmek.
e.- düm 15a/6/, 21a/12/
eşķar (Ar.): yelesi ve kuyruğu kızıl
olan al renkli at.
e. 23a/3/, 23a/4/, 23a/8/
eşkin: hızlı yürüyen (at).
e. 25b/1/, 25b/12/, 25b/2/
eşyā (Ar.): varlıklar.
e.- yı 18a/11/
et: atın eti.
e.-i 25b/5/,
e.- leri 25a/5/
etmek: ekmek.
e. 28a/9/
ev: ev, hane, çadır.
e.- de 31b/13/
e.- e 10a/4/, 19b/14/, 19b/15/,
20b/2/
e.-imde 20a/4/
e.-iñde 20a/5/
e.-inde 17a/5/
e.-ine 20a/5/
evlād (Ar.): çocuklar.
e.-ı beşer 2a/15/
e.-iña 18a/14/

evvel (Ar.):

1. önce.

e. zemān-ı evvelde 7b/9/

e. 25a/8/, 27a/12/, 30b/6/

2. birinci.

e.- ki 5b/15/

e.- kisi 5b/11/, 11b/15/

3. baş.

e.-i 23b/12/

e.-inde 19b/5/

4. er.

e.- i'l-āḥir [bk. evveli'l-āḥir]

4a/10/

evvelā (Ar.): ilk önce.

e. 8b/1/

evveli'l-āḥir (Ar.): er geç.

e. terkü'l-evveli'l-āḥir 4a/10/

eyt-: söylemek.

e.- di 11a/5/, 12b/4/, 13b/12/,

15a/6/, 16b/9/, 17a/1/, 17a/4/, 18b/7/,

19a/3/, 19b/10/, 20a/12/, 20a/13/,

20a/15/, 20a/7/, 20b/1/, 21a/11/,

21a/3/, 21b/3/, 21b/5/, 21b/9/, 22a/1/,

22a/5/, 22b/6/, 22b/11/

e.- diler 21a/10/

e.- dim 21b/5/

e.- (eyd) ür 14b/11/, 19a/8/,

28b/9/, 29a/7/

ey: “ey” ünlemi.

e. 29a/6/, 29b/15/, 30a/12/,

30a/4/

eyer: eyer [binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.]

e.- e 10b/9/, 27a/10/

e.-in 27a/10/

e.- ligi 25a/10/

eyle-:

1. etmek.

e. 4b/4/, 18a/13/

e.- r 14a/15/

e.- rler 7a/12/

e.- yen 20a/15/

2. yapmak.

e.- di ise 11b/4/

e.- mekden ise 14a/12/

e.- r 19b/1/

3. tutmak.

e.- rse 7a/13/

eylüg: iyilik.

e.-ine 6a/14/

eymen (Ar.): en hayırlı.

e.-i üslûbda 1b/12/

eyril-: ilgilenmek.

e.- meñ 22a/10/

eyü: iyi.

e. 23b/11/, 24a/2/, 26a/11/,

26b/11/, 27a/14/, 29b/11/

e.- dür 23a/4/

e.- si 5b/6/, 6a/3/, 23b/11/,

24a/15/, 24b/7/, 26b/6/

ez-: (sirkede) eritmek.

e.- seler 31b/7/

-F-

fācīre (Ar.): ahlaksız kadın.

f. 28b/7/

faḥ(i)r (Ar.): övünme.

f. 13b/5/

faḥrılan-: kendini övmek.

f.- maḥ 13a/4/

faḥr-i cihān (Ar.): dünyanın en övülmeye değeni anlamında Hz. Muhammed için kullanılan bir sıfat.

f. 29b/12/

fāʿide (Ar.): fayda.

f.- bulunur 24b/6/

f.- lenmek 12a/7/

fāʿiḳ (Ar.): üstün.

f. tertīb-i fāʿiḳ 1b/10/

faḳ(i)r (Ar.):

1. yoksun.

f.-i faḳl-ı ḡaffār 3b/12/

2. fakirlik.

f.- den 13b/8/, 17b/1/, 17a/14/

fārisān (Ar.): muhafızlar.

f.-ı meydān-ı İslām 3a/6/

farz-ı ʿayn (Ar.): Allah'ın teker teker her Müslüman'ın yerine getirmesi lazım gelen emri.

f.- olan 6a/11/

faṣl-ı rabīʿ (Ar.): bahar mevsimi. [Fasıl sözcüğü, dört mevsimin her biri için kullanılır. Dördüncü mevsim olarak bahar mevsimi kastedilmiştir.]

f. 30b/2/

faṣṣ (Ar.): yüzük taşı.

f. 2a/14/

fātīr (Ar.): durgun.

f.- e 4a/7/

fażāʿil (Ar.): faziletler.

f.-i ʿulūm-ı külliye 3b/15/

f.-i fūrūsiyyet 4b/8/

f.-i 9b/6/

f.-ine 18b/3/

f.-inde 5b/4/

fażl (Ar.): fazilet.

f. 3a/1/, 29b/5/

f.-ı ḡaffār 3b/12/

fażilet (Ar.): fazilet.

f. 14a/8/

f.-i 13b/9/, 14a/7/, 14b/9/

f.- ler 17a/13/

f.- lü 15b/8/

feh̄m (Ar.): anlaşılma.

f.- olunur 17a/10/

f.- (feh-i-m) olunur 20a/1/

felek (Ar.): gökyüzü.

f. 1b/6/, 2b/11/

fenā (Ar.): yokluk.

f. 30a/14/

ferāset (Ar.): binicilik.

f.- dūr 4b/4/

ferd (Ar.): eşi benzeri bulunmayan Allah (c.c.).

f. 1b/3/

feres (Ar.): at.

f. 2a/13/
f.-i Muhtâr'da 4b/9/
f. 26a/11/
fersân [Doğru yazılışı: fârisân] (Far.):
Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş
devresinde eyaletlerde hudutlardaki
muhafız askerler.
f. 2a/3/
fesâd (Ar.): bozukluk.
f. 5a/2/, 7b/13/
fet(i)h (Ar.): fetih.
f. 32a/11/, 32a/15/
feyz (Ar.): ilim.
f. me'âric-i feyz-i vücûd
1b/10/
fürüsiyyet (Ar.): at yetiştirme bilgisi.
f. 4b/8/
fışkı (Rum.): atın gübresi.
f. 26b/14/
f.- sı 11a/9/, 11b/1/, 11b/5/
fikir (Ar.): düşünce.
f.- olursa 10b/5/
fi'l-hâl (Ar.): hemen.
f. 7a/9/
fi'l-hakîka (Ar.): gerçekten.
f. 14a/7/, 14b/5/
firâset (Ar.):
1. yığıtlik.
f. 2a/13/
2. anlayış.
f. 30b/4/

3. at yetiştirme bilgisi.
f. 31a/6/
firâset-karîn: yetiştirilmeye layık (at).
f. 5b/4/
firâş (Ar.): döşek.
f.- olur 7a/4/
fî-sebîl-illâh (Ar.): Allah yolunda.
f. 10a/5/, 11a/8/, 11a/15/,
11b/15/, 13a/6/, 13b/15/, 14a/2/,
14a/5/, 15a/4/, 15b/5/, 19b/2/
fuḫahâ-yı Müslimîn (Ar.): İslam
hukukçuları.
f. 28a/10/
furşat (Ar.): elverişli durum.
f. 23b/9/
furun [fırın] (Rum.): fırın.
f. 28a/9/
fülân ve fülân (Ar.): başka işler.
f. eyledi ise 11b/4/
fünûn (Ar.): fenler.
f. 4a/1/
fürûğ-endûz (Far.): ı ışık katan.
f. -ı neşîmen-i şafâ 2b/3/
fütûr (Ar.): bıkma.
f.-itmeyen 16a/4/
G / Ğ
ğaffâr (Ar.): kullarının günahlarını
affeden Allah (c.c.).
f. 3b/12/
ğaflet (Ar.): dikkatsizlik.
ğ.- le 29b/13/

ġāhī (Far.): ara sıra.

ġ. 27a/2/

ġalā (Ar.): pahalılık.

ġ. 7b/8/

ġālib (Ar.): üstün gelen.

ġ.- kılup 7b/15/

ġālibā (Ar.): büyük ihtimalle.

ġ. 22b/4/

ġanem (Ar.): koyun.

ġ. 29a/8/

ġanīmet (Ar.): kazanç.

ġ.- dür 16b/14/

ġ.- leri 17b/11/

ġaraż (Ar.): amaç.

ġ.- ı 14b/4/

ġarrā (Ar.): parlak.

ġ. 2b/10/

ġāyet (Ar.): son derece.

ġ. 8b/1/, 8b/8/, 10b/6/, 17a/13/,
20a/15/, 22b/10/, 26a/11/, 26a/12/,
26b/12/, 28b/14/, 29a/12/, 30a/2/

ġayr (Ar.):

1. başka.

ġ. (ġayrı) 9b/12/, 9b/15/,
20b/9/, 21a/11/, 21a/12/

ġ.- a 26b/1/

ġ.- (ġayrı) laruñ 21b/15/

2. diğér

ġ.-(ġayrı) lar 11a/4/, 15b/10/,
17a/6/

ġayret (Ar.): çalışma.

ġ. 7a/14/

ġazā (Ar.): din uğruna yapılan savaş.

ġ. 9b/13/, 9b/6/, 11b/15/,
11b/2/, 12a/5/, 13a/11/, 13b/11/,
13b/15/, 13b/8/, 14a/10/, 14b/3/,
14b/5/, 15b/5/, 15b/7/, 17a/7/, 19b/2/,
20b/1/, 20b/2/

ġ.- eylemek 14a/9/

ġ.- kılmağa 14a/6/

ġ.- larda 14a/13/

ġ.- ya 14a/11/, 18b/15/

ġ.-itmek 22b/8/

ġāziyān (Ar.): gaziler.

ġ. 30a/8/

ġāzī (Ar.): gazadan sağ ve muzaffer
dönen.

ġ.- ler 12a/1/

ġ.- lerinden 19a/5/

ġ.- leruñ 10b/12/, 10b/13/,
10b/15/

gece: gece.

ġ.- de 27a/5/

geç-: (öne) geçmek.

ġ.- en 23a/8/

ġ.- er 16a/2/

ġ.- mişdür 15b/7/, 19b/5/

ġ.- erse 12a/12/, 12a/15/

ġ.- se 12b/1/

geç: geç vakit.

ġ. 26b/5/

gel-: gelmek.

g.- di 20a/12/, 20a/3/
g.- diler 8b/3/
g.- e 26a/1/
g.- emez 9a/5/
g.- mez 26b/4/
g.- ecek 25a/7/
g.- ince 3b/15/
g.- medi 9a/5/
g.- se 7a/12/
g.- üp 17a/15/, 22b/12/
g.- ür 26a/3/
g.- ürse 24b/14/
gemi: gemi.
g.- lerden 10a/14/
g.- nüñ 10b/1/
gencîne-vār [gencîne-dār] (Far.):
hazine muhafızı.
g. 3b/4/
genç: genç.
g. 31a/4/
geñiş: geniş olan şey.
g. 23b/15/, 24a/11/, 24b/11/,
24b/8/, 25a/3/
gerçek: gerçek.
g.- den 14a/6/, 14a/9/
gerd (Far.): toz.
g. 32a/10/
gerdün (Far.): evren.
g.-ı tamām 3a/13/
gerek: gerekli.
g. 26b/9/, 30b/4/

g.- dür 6b/11/, 8a/2/, 11a/1/,
11b/6/, 24a/14/, 26b/3/, 28b/14/,
31a/3/
g.- imiş 20a/2/, 21b/14/
getür-: getirmek.
g.- dügi 20a/6/
g.- miş 19b/3/, 19b/6/
gevher (Far.): inci.
g. 3b/1/, 3b/2/
g.- e 3b/4/
gez-: gezmek.
g.- dügi 16b/1/
g.- düreler 27a/4/
gibi: gibi benzetme edatı.
g. 3b/7/, 3b/11/, 5b/10/, 7a/10/,
9b/12/, 14a/10/, 16b/2/, 17b/13/,
20a/6/, 24a/10/, 24a/13/, 24a/14/,
24a/7/, 24b/13/, 24b/5/, 24b/8/, 25a/1/,
27b/15/, 28a/3/, 30a/14/, 31a/5/,
32a/13/, 32b/2/
g.- dür, , 6b/1/ 15b/15/, 16a/5/,
25b/8/, 27b/14/, 27b/15/
gice: gece.
g. 8b/7/, 14b/14/, 15a/2/,
21b/11/, 29b/12/
g.- de 14b/7/
g.- ler 16a/3/
gider-: uzaklaştırmak.
g.-e 31b/7/
gir-: girmek.
g.- di 28a/14/, 29b/12/

g.- er 27b/11/
g.- mez 19b/14/, 19b/15/
g.- mezin 20b/2/
g.- mezler 10a/4/
g.- üp 9a/3/
girü: sonra.
g. 30a/3/
git-: gitmek.
g. (gid) e 27a/9/, 31a/13/,
31b/7/
g.- (gid) en 27a/5/
g.- (gid) er 10b/7/, 15a/14/
g.- (gid) er oldı 18b/15/
g.- di 20a/5/
g.- diler 8b/3/, 20a/8/
g.- mez idi 4a/6/
gīti-nüverd (Far.): dünyayı dolaşan.
g. 32a/10/
gizlü: gizli.
g. 14b/14/, 14b/8/, 15a/3/
gonçe (Far.): gonca.
ğ.- i gül-zār-ı vefā 3b/2/
gög(ü)s: göğüs.
g.-i 8b/6/
g.- li 24b/11/
gök: gök.
g.- den 7a/10/
g.- ler 28b/5/
gökrek: yeşil renk.
g.- rek 23a/12/, 23a/15/
göl: göl.
g. 28a/8/

göm-: gömmek.
g.- seler 31b/13/
gönder-: göndermek.
g.- ür 17b/2/
göñül: gönül.
g. 24b/5/, 24b/6/
g.- lerin 18a/11/

gör-: görmek.
g.- di 8b/2/
g.- ür 8b/7/
g.- diler 8a/11/, 8a/12/, 8a/13/,
8a/14/, 8a/7/, 8a/9/, 21a/8/
g.- diler ise 18a/5/
g.- dügde 25a/9/
g.- dügi 24b/5/
g.- düm 16b/10/, 17a/5/
g.- e 7a/14/
g.- esiz 23b/9/
g.- mek 21b/13/
g.- melerin 8a/15/
g.- señüz 23b/7/
g.- üp 14b/4/, 21a/10/, 30a/9/
g.- ür 30b/1/, -ür gözü 30b/4/
göre: göre.
g. 2a/10/, 6b/1/
göregen: iyi gören, çok gören.
g. 8b/4/
göster-: göstermek.
g.- dükde 18a/12/
g.- üp 7a/9/, 13a/4/, 13b/5/
g.- em 4b/1/, 4b/2/

g.- se 31a/14/
götür-:
1. kaldırmak.
g.-üben 29b/10/
2. saklamak.
g.-se 31a/14/
göz: göz.
g. 7a/14/, 24b/5/
g.-i 31a/11/
g.-in 31a/14/
g.- ü 30b/4/
gözet-: gözetmek.
g.- gözedür 30b/1/
g.- memekle 28a/13/
g.- mezsın 21b/15/
günā-gün (Far.): türlü türlü.
g. 4a/1/
ğurre (Ar.): atın alnındaki beyazlık, akıtma.
ğ. 5a/1/
ğ.- si 22a/10/, 22a/11/, 26a/5/
güç:
1. güç, kuvvet.
g.- güc-iñüz 9b/13/
g.- güc-ümüz 10b/4/
2. zor.
g. 7a/11/
g.- dür 28b/14/
gül-: gülmek.
g.- er 30b/3/
gül (Far.): gül (çiçeği).
g. 3a/4/

g.-i aḥmer 30a/10/
g.- üñ 30a/11/, 30a/15/
gül-destehā (Far.): gül demetleri.
g. 3a /4/
gülistān (Far.): gül bahçesi.
g.- a 30a/8/
g.- da 30a/13/
gülşen (Far.): gül bahçesi.
g.-i maḫşûduñ ola 32a/8/
gül-zār (Far.): gül bahçesi.
g. 3b/2/
gün:
1. gün.
g. 21b/3/, 27a/3/, 29b/7/
g.- de 27a/3
g.- inde 11a/10/, 11b/2/
g.- lerde 26b/15/
2. güneş
g. 26b/15/
günlük: tütüsü için kullanılan bir tür ağaç sakızı.
g. 31b/3/
günā-gün (Far.): türlü türlü.
g. 4a/1/
günāh (Far.): günah.
g. 13a/5/, 13a/7/, 13b/5/, 27b/5/
g.- dur 13a/2/
g.-ı 15a/14/, 21b/8/
gündüz: gündüz.
g. 14b/14/, 15a/3/
g.- de 14b/7/

g.- ler 16a/3/
güneş: güneş.
g.-i 2b/4/
güzel: güzel.
g.- 3b/8/, 8b/4/, 24b/1/, 24a/1/,
 24a/3/, 24b/1/, 24b/3/, 24b/7/, 25b/11/
g.-i 24a/8/, 26b/6/
g.- likde 24a/5/
güzîn (Far.): seçkin. [Metinde, yār-ı
 güzîn tamlamasıyla “seçkin dost”
 anlamında Hz. Ali kastedilmiştir.
 Peygamber efendimizin dört halifesi
 olan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz.
 Osman, Hz. Ali için “çihār-yār (dört
 dost)” tabiri kullanılırdı.]
g. 30a/4/
-H / Ĥ / Ħ-
haber (Ar.): haber.
h. 20a/10/
h.- virdiler 21b/9/
hāce (Ar.): hoca.
h.- nūndür 4b/2/
hadd (Ar.): sınır.
h.-inden 27b/10/
hadīs (Ar.): hadis-i şerif.
h 2a/15/, 28b/9/
hadīs-i şerīf (Ar.): Hz. Muhammed’in
 mübarek sözü.
h. 15b/8/, 17a/3/, 17a/8/,
 18b/1/, 18b/2/, 19a/14/, 28b/9/
h.- de 19a/5/, 28b/3/, 28a/5/
h.- den 20a/1/

h.-i 22a/3/
h.- üñ 17a/2/
h.- de 13b/10/, 14a/1/
hafaķān (Ar.): kalp çarpıntısı
 hastalığı.
h. 31a/13/
hak (Ar.): 1. doğruluk ve insaf. 2. bir
 kimseye ait olan şey. 3. geçmiş,
 harcanmış emek. 4. pay, hisse.
h.-ı 10b/13/, 11a/3/, 28b/12/,
 28b/13/, 28b/14/
h.-ı 28a/13/, 30a/1/
h.-ı ise 27b/5/
h.-ın 13b/7/
h.-ında 5b/4/, 10b/12/, 14b/12/,
 14b/15/, 15a/15/, 15a/4/, 15b/9/,
 25b/14/
h.-ından 27b/6/
h.- ların 5b/7/, 26b/12/
hāk (Far.): toprak.
h. 7a/12/
h.- den 29b/10/
hakīk (Ar.): layık.
h. 2a/1/
hākīm (Ar.):
 1. hükmeden (Allah).
h.-i 28b/5/
 2. hakim, kadı.
h.- ler 29a/10/
h.- olalar 29a/10/
hakīr (Ar.): değersiz.
h.-i bī-miķdār 3b/12/

ḥaḳḳullāh (Ar.): Allah'ın hakkı.

Ḥ. 13a/7/

ḥālbuki (Ar.): halbuki.

ḥ. 10b/3/

ḥāl (Ar.):

1. durum.

ḥ. 4b/3/, 4b/7/, 7a/14/, 14b/8/

ḥ.-i 13a/2/, 14b/9/ 21b/15/,
31a/1/

ḥ.- lerine 6b/10/

2. dönem.

ḥ.-i kübre dek [bk. ḥāl-i kübr]

4b/5/

ḥāl-i kübr: büyüklük durumu.
[“yetişkinlik dönemi” anlamında
kullanılmıştır.]

ḥ. 4b/5/

ḥālī (Ar.): boş.

ḥ. olmayup 4a/3/

ḥalāṣ (Ar.): kurtulma.

ḥ. 16b/3/, 17a/14/

ḥalel (Ar.): bozma.

ḥ. 27b/13/

ḥalīf (Ar.): halife.

ḥ. 1b/13/

ḥalk (Ar.):

1. alt sınıf insan topluluğu.

ḥ. 6b/15/

ḥ.-ı bī-kār 31a/14/

ḥ.- a 6a/15/, 13b/5/, 29a/7/

ḥ.-ı 6a/12/, 7b/14/

ḥ.- uñ 6a/13/

2. yaratma.

ḥ.- eyle 18a/6/

ḥalkı'llāh (Ar.): Allah'ın yarattıkları.

ḥ.-i 28a/15/

ḥalt (Ar.): karıştırma.

ḥ. 7b/7/, 31b/1/, 32a/2/

ḥamd (Ar.): Allah'a olan şükran
duygularını bildirme.

ḥ.- u 1b/2/

ḥāme (Far.): kalem.

ḥ. 4a/6/

ḥāmil (Ar.): gebe.

ḥ.- ola 31b/8/

ḥāmiş (Ar.): mektubun altına eklenen
yazı.

ḥ.- de 4a/9/

ḥāne (Far.): ev.

ḥ.- de 4a/2/

ḥār (Far.): diken.

ḥ.- indan 7a/11/

ḥarām (Ar.): haram.

ḥ. 12a/13/

ḥarb (Ar.):

1. kavga.

ḥ. 7a/9/

2. savaş.

ḥ. 27b/2/

ḥarc (Ar.): harcamak.

ḥ.- iden 15b/15/

ḥ.- idenler 15a/4/

h.-iderler 14b/8/
h.-itmek 15a/15/
h.-idersiz 10a/5/
h.- olunan 16a/2/
hareket (Ar.): hareket.
h.- e 8b/12/
haremeyn (Ar.): Mekke-i Mükerrreme
ile Medine-i Münevvere.
h. 4b/14/, 29b/4/
harîf (Ar.): adam.
h. 25a/1/
harîm (Ar.): kutsal olan.
h. 3b/3/
harrâs(s) (Ar.): çiftçi.
h. 1b/7/
hasenât (Ar.): iyilikler.
h. 13a/13/, 13a/14/
h.- dan 11b/5/
h.- dur 11b/2/
h.-ı 11a/10/
h. 13b/1/, 13b/4/, 21a/15/
hasene (Ar.): iyilik.
h. 2a/6/, 21b/7/
hâşıl-ı kelâm (Ar.): sözün kıyası.
h.- 11b/2/, 15b/7/, 20b/9/,
24a/15/
hâşıl (Ar.): ortaya çıkan.
h. 13a/1/, 22b/10/, 23a/14/,
23a/9/
h.- olmaz 13a/7/
h.- olur 6b/2/, 13a/5/, 13b/6/,
14a/13/, 14a/8/, 17a/14/, 17b/3/

h.-ider 7a/3/
hâşîn (Ar.): sağlam.
h. 29a/14/
haste (Far.): hasta.
h.- lik 27b/15/
haşim (Ar.): parçalamak.
h. 7a/10/
haṭā (Ar.): yanlış.
h.-idene 30a/15/
hâtem-i enbiyâ ve mürselîn (Ar.):
resullerin ve nebilerin sonuncusu [Hz.
Muhammed]
h. 2a/14/
hâtır (Ar.): zihin.
h.-ı fâtire 4a/7/
hâtıme (Ar.):
1. sonuncu.
h. 2a/13/
2. son söz.
h. 5b/3/
h.-i da'veti 32b/1/
3. sona erdiren.
h. 32b/2/
hatm (Ar.): bitirme.
h. eyle 32b/1/
hattâ (Ar.): hatta.
h. 31a/4/
hatun: kadın eş.
h.-ıla 20b/10/, 20b/7/
h.-ıñla 21a/1/
h.-ın 18b/10/
h.- ları 18b/6/

h.- larından şoñra 18b/9/
havā (Ar.): hava.
h.- sina 27b/13/
h.-ider 10a/2/
h.-idüp 10a/4/, 30a/2/
havf (Ar.): korku.
h. 14b/10/, 29b/8/
havvāre (Ar.): bir at cinsi.
h. 26b/8/
hayā (Ar.): testis.
h.- sını 31b/5/
hayāl (Ar.): kurgu.
h.-i hāl-i hayl 4b/7/
hayāt (Ar.): hayat.
h. 30a/7/
hayl (Ar.): at
h. 2a/4/, 4b/8/
hay(ı)r (Ar.):
1. hayırlı (iş).
h. 6a/14/, 16b/5/, 23a/11/,
23a/14/, 23a/3/
h.- a 16a/11/
h.- dan 16b/13/, 16b/8/
h.- ları 17b/3/
h.- larınıñ 16b/4/, 17b/10/
h.- lusı 22a/15/, 28a/6/
h. hayr: 2a/5/, 15b/13/, 16a/10/,
16b/5/, 16b/13/, 32b/1/
2. Arapların ata verdiği ad.[“at
*tā’ifesinde hayır çok olduğu-çün ‘Arab
kavmi ata “hayr” dahı tesmiye
itmişlerdür.*”]

hayre’l-kelām (Ar.): hayırlı söz (dua).
[Metinde, bu tamlamanın geçtiği
beyitten sonraki dokuz beyitte padişah
için dua edilmektedir. Bundan dolayı,
tamlamanın anlamı “dua” olarak
Türkçe’ye çevrilmiştir.]
h. 32a/6/
hayrāt (Ar.): hayırlar.
h. 11a/10/
hayret (Ar.): şaşkınlık.
h. 30a/1/
hayvān (Ar.): hayvan.
h. 8b/5/, 8b/6/, 28a/11/, 28b/2/
h.- a 27b/11/
h.- cığı 27b/12/
h.- lar 27b/5/, 27b/7/
h.- dur 19a/6/
h.- lardan
h.- lardan 10a/14/, 18a/9/
h.- uñ 10b/1/
hayvānāt (Ar.): hayvanlar.
h. 2b/11/, 8b/11/, 28b/14/,
29a/9/
h.- a 29a/11/
h.-ı 6b/8/, 8b/8/, 28b/5/
hayy (Ar.): sonsuz hayat sahibi olan
Allah (c.c.).
h.-ü 1b/2/
hayyız (Ar.): yön.
h.-i kabülde 5b/1/
hazar (Ar.): memleket.
h.- da 4a/2/

ḥazer (Ar.): sakınma, kaçınma, korunma, çekinme.

ḥ. 29b/13/

ḥāzır (Ar.): hazır.

ḥ. 7a/5/, 10a/2/, 20b/7/, 20b/8/

ḥ.- lamaḥ 9b/14/

ḥ.- lañ 9b/11/, 9b/13/

ḥ.- lamış 17a/7/

ḥāzret (Ar.): hazret.

ḥ.-i 15a/15/, 19a/7/, 21b/10/, 23b/2/

ḥ.-i ‘Ālī 14b/15/, 28a/3/, -’den 17b/5/

ḥ.-i ‘Āyişe-i şıddīka [dan] 21b/3

ḥ.-i ‘Īsā 20a/11/, 20a/12/, 20a/14/

ḥ.-i ‘Ömer [dür] 8b/14/, [ün] 29a/11/

ḥ.-i Ādem[e] 18a/11/, 18a/13/

ḥ.-i Ebī Bekir 14b/12/

ḥ.-i Īmām Ḥüseyn 23b/5

ḥ.-i Īmām Şāfi‘ī 24b/4/

ḥ.-i Kelīmullāh Mūsā 29a/1/

ḥ.-i Peyğamber 28a/12 [Hz. Muhammed]

ḥ.-i Resûl-i Ekrem 17b/5/ [Hz. Muhammed]

ḥ.-in 16b/10/, 21a/8/

ḥ.-ine 12b/5/, 18b/5/, 19a/9/, 20a/3/, 20a/6/, 21b/14/, 22b/12/

ḥ.-inde 11a/1/

ḥ.-inden 15b/11/, 22a/13/

ḥ.-inün 1b/3/, 28a/14/

ḥ.- (ḥāzrit) inün 16b/6/

ḥ.- lerinün 9a/8/

heb (Far.): hep.

h. 11b/4/, 20b/10/, 23b/1/

ḥekīm (Ar.): hekim.

h. 8a/5/

ḥ.-i 8a/4/

helāk (Ar.):

1. ölme.

h. 7a/12/, 27b/5/, 27b/10/, 28a/2/

2. mahvetme.

h. 30a/13/

ḥelāl (Ar.): kullanılması şer‘an caiz olan, dinin hükümleri bakımından kullanılabilen, haram olmayan şey.

ḥ. 12b/1/, 28a/11/

ḥ.- leşmek 27b/6/

hemān (Far.):

1. o anda.

h. 13b/9/, 14b/4/, 15a/1/, 21b/12/, 27a/7/

2. hemen.

h. 29b/12/

hem-dem (Far.): arkadaş.

h. 3b/11/

henüz (Far.): şimdi.

h. 15b/7/

her (Far.): “her” sıfatı.

h. 2a/11/, 3b/9/, 6b/1/, 6b/13/,
9a/10/, 14a/14/, 14b/8/, 17a/11/,
19b/12/, 20b/14/, 21a/14/, 22a/10/,
23a/11/, 24b/5/, 27a/14/, 27b/3/,
28a/4/, 30b/3/, 32a/13/

h. bir 7b/2/

her-bār (Far.): her defasında.

h. 13b/1/, 13a/14/

her biri: belirsizlik zamiri.

h. 3a/7/, 3a/13/, 7a/5/, 23a/14/

h.- ni 9a/8/

her birisi: belirsizlik zamiri.

h. 3a/14/, 3a/15/, 3b/1/, 3b/5/,
3b/8/, 7a/13/, 7a/9/

her-dem (Far.): her zaman.

h. 32a/11/

her kaçan (Far.): her ne zaman.

h. 6b/1/

her kanķı (Far.): (her) hangi.

h. 4a/7/, 18a/3/

her ne kadar (Far.): her ne kadar.

h. 8b/5/

her zamān (Far.): her zaman.

h. 14b/8/

heves (Ar.): heves.

h.- dūr 9a/6/

heybet (Ar.): korku ile saygı
duygularının ikisini birden uyandıran
görünüş.

h.- lū 24b/1/

hezārān (Far.): binlerce.

h.- 1 ʿitāb 30a/15/

hıdmet (Ar.): hizmet.

h.- idenlere 11b/7/

h.- inde 7a/8/

h.- ine 7a/5/

h.- iden 6a/1/

hıfz (Ar.): korumak.

h. 6a/6/

h.- (hıfız) 5b/14/

hır: göğüsten çıkan kısık ve boğuk
sesin taklidi.

h. 28a/8/

hısn (Ar.): kale.

h.- ı 29a/14/

hıç (Far.): “hiç” zarfı.

h. 16a/3/, 16a/4/, 16a/5/,
19a/9/, 26a/4/, 26b/4/

h.- bir 8b/5/, 15a/14/

hidāyet (Ar.): doğru yolu gösterme.

h. 2a/8/

h.-i rahmān 3b/14/

hikāyet (Ar.): hikaye.

h. 16b/7/, 20a/2/

h.-i 21a/15/

hikāyet-i manzūme (Ar.): manzum
hikaye.

h. 7a/1/

hikmet (Ar.): gizli sebep.

h.-i 20a/7/

hikmetullāh (Ar.): Allah'ın hikmeti.

h. 29b/12/

hilāf (Ar.): yalan.

h. 7a/2/

ẖilāfet (Ar.): halifelik.

ẖ. 5a/9/

ẖ.- de 29b/5/

ẖ.-i rū-yı zemīne 1b/13/

ẖimār (Ar.): erkek eşek.

ẖ.- lar 10a/9/

himmet (Ar.): çaba gösterme.

ẖ.- eylese 14a/6/

ẖirāset (Ar.): kollama.

ẖ. ẖıfz ve ẖirāset (koruyup kollama) 6a/6/

ẖiṣār (Far.): kale.

ẖ.- da 20b/2/

ẖ.- lardan 20b/1/

ẖiṣṣe (Ar.):

1. pay.

ẖ.-i şer'yye 6b/3/

2. (çıkarılacak) ders.

ẖ. 29a/10/

ẖiṣṣe-dār (Ar.+Far.): pay sahibi.

ẖ. 2b/14/

ẖizmet-kār (Ar.): hizmetçi.

ẖ.-ına 21b/12/

ẖ.- uña 21a/10/

ẖor (Far.): değersiz.

ẖ. 18a/10/

ẖor ṯut-: değer vermemek.

ẖ.- ar 21a/7/

ẖ.- ṯutarsa 21a/7/

ẖorla-: (uykuda) horlamak.

ẖ.- yan 31b/11/

ẖoş (Far.): hoş.

ẖ. 24b/2/

ẖ.- luḡ 6a/12/

ẖubb (Ar.): sevgi.

ẖ. 2b/14/

ẖuceste-verūd (Far.): hayırlı gelen.

d. 1b/5/

ẖuḡûḡ (Ar.): haklar.

ẖ.- dan 28b/13/

ẖ.-ı ḡayvānātı 28a/10/

ẖulḡī (Ar.): yaratılıştan.

ẖ. 29b/2/

ẖūr (Far.): yiyecek.

ẖ.- olup 6b/11/

ẖurmāyī ṯoru: hurma rengine yakın kahverengilikte [at].

ẖ. at 8a/14/, 8b/2/, 25b/6/

ẖuṣūṣ (Ar.): konu.

ẖ.-ında 16a/1/, 16a/12/

ẖ.-ından 12b/5/

ẖuṣūṣā (Ar.): özellikle.

ẖ. 3a/11/, 6a/14/, 26b/3/,

28b/14/

ẖuṡūr (Ar.): hatırlama.

ẖ.-iden 4a/7/

ẖuy (Far.): mizaç.

ẖ. 4b/6/

ẖ.-ı 24b/3/

ẖuzīnīḡ: at cinslerinden biri.

ẖ. 26b/9/

ẖüdā (Ar.): Kur'an-ı Kerim'in adlarından biri.

ẖ. 3a/14/

h. nūr-ı hüdâsından 2b/12/
hüde'l-li'n-nâs (Ar.): tüm insanlar için doğru yol rehberi olan Kur'an-ı Kerim. [Bakara suresi 185. ayette geçmektedir.]

h. 2b/9/

hükûmet (Ar.): hükümet.

h.- de 29b/5/

hüküm (Ar.): karar.

h.- lerin 6a/11/

hüner (Far.): beceri.

h. 26a/2/

h.- lü 25a/5/, 25a/15/, 25b/11/,
25b/13/, 25b/14/, 25b/6/, 26a/2/

h.- lüsi 24b/1/

h.- siz 25a/7/

hürmet (Ar.): saygı.

h.-ile 29b/10/

hüsn (Ar.): güzellik.

h. -i şûretin 18a/5/

hüsnü hâtime (Ar.): güzel son. [Mü'minin Kelime-i Tevhid ya da kelime-i şehadet söylerken, salih ameller yapıyorken ölmesi.]

h. 18b/13/

hüsnâ (Ar.): en güzel.

h. rezağa'l-hüsnâ 3b/13/

hüsnü şûret (Ar.): güzel görünüş.

h.-in 18a/5/

hüsrev (Far.): hükümdar.

h. -i gerdün-ı tamâm 3a/13/

-İ-

ırağ: [bk. ırağ]

i. 7b/1/

ırağ: uzak.

i. 25b/2/

ırmağ: ırmak.

i.- dan 13b/2/, 24b/14/

ıştafâ (Ar.): seçkin.

i. 2b/6/

-İ-

i -: ek fiil.

i.- di 2b/5/, 15a/2/, 17a/5/,
17a/7/, 20a/7/, 21a/11/, 21b/2/, 23b/6/,

i.- de 32a/10/

i.- deler 26b/13/

i.- der 19a/1/

i.- desin 18a/2/

i.- düp 5b/2/, 13b/7/, 16b/7/

i.- se 11b/4/, 14a/12/

i.- señüz 28b/5/

‘ibâdet (Ar.): Allah'ın emirlerini yerini getirme.

‘i.-idüp 16a/4/

‘i.- e 6a/12/

‘ibârât (Ar.): metinler.

‘i.-ı muhtelif 17a/8/

‘ibâret (Ar.): yol.

‘i. 17a/11/

ibdâ‘ (Ar.): eşsiz.

i. 1b/8/

iblis (Ar.): şeytan.

i. 20a/11/, 20a/12/

ibrāz (Ar.): gün ışığına çıkarma.

i. 4a/10/

‘ibret (Ar.): ders. [hayat dersi.]

‘i. 7a/14/

ibrişim (Far. ebrīşum): kalınca
bükülmüş ipek iplik.

i. 16b/2/

ibtidā‘iyyāt (Ar.): Tay (olan) atın
aşağıdan ve yukarıdan ikişer tane
çıkan başlangıç dişleri.

i. 30b/7/

īcāb (Ar.): gerek.

ī. 7b/3/

ī.-ider 7b/4/, 7b/6/

īcāz (Ar.): özlü anlatma.

ī. kıldı 32a/5/

iç-: içmek.

i.- e 13b/2/

i.-icdügi 13b/3/

i.-idügi 28b/7/

i.- di ise 11b/4/

i.- se 31b/8/

iç: iç.

i. 25a/5/, 26a/14/

i.-inde 8b/6/, 30b/15/, 31a/14/

i.-ine 27a/8/

i.- lerinde 30b/12/

i.- lerinden 7a/4/

içerü: içeri.

i.- ki 30b/9/

için: [bk. için]

i. 29b/7/

içün: için.

i. 2a/4/, 5b/11/, 5b/12/, 5b/13/,
5b/15/, 6b/4/, 6b/8/, 8a/3/, 8b/1/9b/10/,
9b/13/, 9b/6/, 10a/14/, 10a/8/, 11a/15/,
11b/15/, 12a/5/, 12a/7/, 13a/11/,
13a/5/, 13b/15/, 13b/6/, 13b/7/, 13b/8/,
14b/4/, 15b/5/, 17a/7/, 17b/1/, 17b/2/,
17b/13/, 18a/13/, 18a/6/, 18a/7/,
18b/13/, 19b/2/, 20b/1/, 21a/9/,
21b/14/, 32a/4/

i.- dür 6b/5/

i.- sin 17b /14/

ifāde (Ar.): anlatma.

i.- sinden 4a/1/

ifṭār (Ar.): oruç açma.

i.-itmeyen 16a/3/

iftihār (Ar.): övünme.

i. 4b/4/

ihānet (Ar.): kötülük.

i. 21a/6/

ihdā (Ar.): hediye etme.

i. 5a/15/

ihmāl (Ar.): önemsememe.

i. 7b/4/, 7b/12/

ihṛāc (Ar.): dışarı çıkarma.

i. 8a/8/, 8a/10/

ihṛāz (Ar.): kazanma.

i.- olunmuşdı 4a/11/

iḥsān (Ar.): iyilik.

i.-ı 14a/14/
i.-itmekden 14b/9/
i.- lar 11b/8/
iḥtilāl (Ar.): ayaklanma.
i.-i nizām-ı ‘ālem[e] (halk ayaklanması) 6b/12/
i.- üñ 7b/4/, 7b/6/
iḥtimāl (Ar.): olasılık.
i. 9a/6/, 28a/2/
i.- dür 28a/1/
iḥtimāmen (Ar.): dikkat çekerek.
i. 17a/10/
iḥtirāʿ (Ar.): icat etme.
i. 1b/9/
iḥtirām (Ar.): saygı.
i. 3a/13/
iḥtirāz (Ar.): sakınma.
i. 32a/4/
iḥtişār (Ar.): sözün kısaltma.
i. 18b/2, 32b/1/, 32a/5/
iḥtiyār (Ar.): seçme.
i. 4b/10/, 18a/13/, 18a/14/, 18a/15/
iḳāmet (Ar.): oturma.
i. 4a/2/
iken: zarf-fiil eki.
i. 6b/9/, 9a/2/, 17b/12/, 26b/15/, 28a/5/, 28b/9/, 29b/5/, 30a/3/
iki: iki sayısı.
i. 3b/10/, 6b/2/, 9a/1/, 12a/11/, 12b/2/, 13a/15/, 15b/1/, 15b/9/,

19a/13/, 24b/13/, 24b/8/, 25a/13/, 25a/3/, 26a/12/, 26a/6/, 26b/13/, 27a/3/, 27a/8/, 28a/15/, 28a/7/, 30b/13/, 30b/6/
i.- nci 24a/10/, 24a/12/, 24a/5/, 24a/8/
i.- si 5b/11/, 12a/2/, 25a/2/
i.- sinden 8b/2/
ikindi: ikinci vakti.
i.- den soñra 27a/1/
ikrām (Ar.): (bir şeyi) hediye etme.
i. 21a/6/
iḳtizā (Ar.): ihtiyaç.
i. 7b/3/
il: memleket.
i.- ler 14b/4/
ilāhı (Ar.):
1. (ey) Allah’ım.
İ. 7a/15/
3. Allah.
İ.- ı 10b/3/
2. Allah’tan gelen etki.
İ. 10b/8/
ile: ile.
i. 2a/3/, 2b/10/, 2b/8/, 2b/9/, 3b/11/, 3b/14/, 4a/5/, 4a/8/, 6a/3/, 6b/10/, 6b/12/, 7a/6/, 7a/11/, 7a/9/, 8b/10/, 8b/15/, 8b/3/, 8b/6/, 8b/7/, 9a/1/, 9a/10/, 9a/4/, 9a/7/, 9a/9/, 9b/1/, 9b/14/, 10a/1/, 10a/9/, 11a/3/, 12a/4/, 14a/6/, 16a/13/, 16b/11/, 17a/11/, 17a/8/, 18a/1/, 18a/10/, 18a/9/,

18b/13/, 18b/2/, 20a/15/, 21b/11/,
22b/3/, 23b/12/, 24b/13/, 26a/12/,
27a/14/, 27a/2/, 27b/6/, 27b/7/, 28b/7/,
29a/13/, 29a/14/, 29a/2/, 29a/4/,
29a/7/, 29b/1/, 29b/10/, 29b/12/,
29b/13/, 29b/3/, 29b/5/, 29b/6/, 29b/8/,
30a/1/, 30a/2/, 30a/5/, 30b/9/, 31a/13/,
31a/14/, 31a/6/, 31b/1/, 31b/5/, 31b/6/,
32a/13/, 32a/15/, 32b/1/

ilhāk (Ar.): katılma.

i.- olunmak 6b/10/

iliş-: ilişmek.

i.- e 16b/1/

illā (Ar.): yalnız.

i. 20b/15/, 20b/7/

‘illet-i ġā‘iy(y)e (Ar.): (felsefede) asıl amaç.

‘i. 3a/8/

‘il(i)m (Ar.): ilim.

‘i.-i ferāsetdür 4b/4/

‘i. 5b/11/

iltimās (Ar.): rica.

i. eyledi 30a/4/

imām (Ar.):

1. Bir ilimde sözü delil kabul edilebilecek derecede derin ve geniş bilgi sahibi olan âlim.

i. 11a/4/, 11b/9/, 12b/3/,
15b/10/, 16a/6/, 16b/9/, 16b/14/,
17a/3/, 17a/6/, 17b/4/, 20a/3/, 20a/7/,
21a/7/, 22a/3/, 21a/15/, 22b/5/, 23b/5/,
29a/1/

2. önder. [Metinde, “imāmu’l ḥarameyn” tamlamasıyla “Mekke ve Medine’nin önderi anlamında Hz. Muhammed için kullanılmıştır.]

i. 29b/4/

İmāmu’l-ḥarameyn (Ar.): Mekke ve Medine’nin önderi. [Hz. Muhammed kastedilmektedir.]

i. 29b/4/

īmān (Ar.): 1. inanma, inanç. 2. İslam dinini kabul etme.

ī. 3a/6/, 11a/8/

imdi: şimdi.

i. 7b/2/, 24b/6/, 28b/13/

imlā (Ar.): doğru yazmak.

i. 1b/11/

imtinān (Ar.): verdiği nimeti hatırlatma.

i.-idüp 10a/7/

imtişāl (Ar.): alınan emre boyun eğme.

i.- dur 4a/14/

i.-idüp 18a/3/

in-: inmek, düşmek.

i.- dürmişdür 15b/1/

i.- er 10b/10/

i.- mege 6a/4/

in: delik.

i.-ine 31b/7/

‘ināyet (Ar.): yardım.

‘i.-i müste‘ān 3b/14/

in‘āmü (Ar.): nimetlendirme.

i. 1b/7/
inan-: güvenmek.
i.- up 21b/12/
ince: ince.
i. 23b/15/, 24a/6/, 25a/11/,
25a/9/, 25b/6/, 26b/7/, 29b/14/
incel-: zayıflamak.
i.- ür 31a/4/
incin-: incinmek.
i. 29a/1/
i.- sün 28b/15/
i.- meye 29b/2/
ins (Ar.): insan.
i. 2b/11/, 28b/15/
inşāf (Ar.): merhamet.
i.- eyle 30a/6/
insān (Ar.): insan.
i. 12a/7/, 27b/6/, 28b/2/,
28b/4/, 29a/9/, 31a/7/
i.- a 10b/9/, 28a/14/, 29a/10/
i.- da 24b/1/
i.- dan sonra 8b/4/
i.-ı 1b/11/
i.- uñ 12a/6/, 31a/8/
i.- uñdur 11b/14/, 12a/8/
inşā (Ar.): oluşturma.
i. 1b/12/
intiḥāb (Ar.): beğenilmiş.
i. 4b/10/, 8a/5/
intizām (Ar.): düzgün olma.
i.-ı silsile-i mevcūdāt[a] 3a/8/
ip: ip.

i. 28b/10/
i.-i 13a/15/
i.-ini 28b/10/
iplik: iplik.
i. 16b/2/
ir-: ulaşma.
i.- dūñ 30a/14/
i.- e 32a/10/
i.- mez 2b/5/
irgür-: ulaştırmak.
i.- ür 29a/15/
irsāl (Ar.): koyuverme.
i.-idüp 18a/8/
irtisām (Ar.): resim.
i.-ı şüret-i kā'ināt 3a/7/
ishāl (Ar.): sulu dışkı.
i. 32a/2/
is(i)m (Ar.): isim.
i. 9a/9/
i.-ini 5b/2/
i.- lerden 9a/10/
islāf (Ar. eslāf): bir memurluk veya
hizmette birinden önce bulunmuş olan
kimseler.
i. 5b/8/ ('ulemā-i islāf: eski
alimler)
issi: sıcak.
i. 26a/2/, 27a/2/
iste-: istemek.
i.- dügi 10b/10/
i.- dügine 17b/13/
i.- dügüñ 19a/13/

i.- rsin 21b/5/
i.- yüben 30a/1/
i.- rin 22b/12/
isti‘āze (Ar.): “eūzü billāhi min-eş-şeytān-ir-racīm” veya “neūzü billāh”, “el-iyāzü bi-llāh” gibi sözler söyleyerek Allah’a sığınma.
i. 9a/15/
isti‘dād (Ar.): (Allah’ın varlığını) bilebilme yeteneği.
i. 2b/13/
isti‘māl (Ar.): kullanma.
i. 6a/4/
istifāde (Ar.): faydalanma.
i. 4a/1/
istivār (Far. üstüvār): sağlam.
i.- lardur 3a/12/
iş: iş.
i.-i 30a/5/
i.-ini 7a/13/
i.- lerüñ 28a/6/
işāret (Ar.): işaret.
i.-ider 24b/13/
işe-: işemek.
i.- yen 31b/3/
işit-: işitmek.
i.- (d)üp 17a/11/
i.- (d)ür 8b/8/
i.- diler 18a/5/
i.- düm 13b/12/, 19b/10/
i.- gen 8b/5/

i.- mek 14b/4/
it -: etmek.
i. 3b/11/
i.- di 2a/9/, 20a/7/, 18a/14/, 29b/11/, 29b/6/, 30a/15/
i.- diler 8a/10/
i.- diñ 29a/3/
i.- dñ 18a/15/
i.- dükden şöñra 1b/12/
i.- düm 5a/15/
i.- me 7a/15/
i.- medi 30a/5/
i.- mekle 1b/13/
i.- meleri 7b/4/
i.- (id) er 21a/6/
i.- (id) emezin 2a/10/
i.- (id) en 29a/14/
i.- (id) eler 6a/6/
i.- (id) er7b/3/, 21a/6/
i.- (id) erken 30a/13/
i.- (id) üp 2a/7/, 2b/9/, 8a/8/, 21a/6/, 28b/7/, 29b/8/, 32b/1/
i.- (id) ügini. 13b/9/
it: köpek.
i. 31b/10/
‘itā‘it (Ar. itā‘at): verilen emre göre davranma.
‘i.- e 6a/12/
‘itāb (Ar.): azarlama.
‘i. 7a/10/, 21b/11/, 21b/14/, 30a/15/
i‘tibār (Ar.): (bu) bakımdan.

i. 24b/7/
ittifāk (Ar.):
 1. birleşme.
i. 5b/8/
 2. birlikte.
i. 7a/6/
 3. ortak görüş.
i. 12b/1/
‘ivāz (Ar.): karşılık.
‘i.-ı 10a/6/
iy: “ey” ünlemi.
i. 3b/10/
iyegü: kaburga kemiği.
i.- si 25a/15/
iz: iz.
i.- leri 13a/14/
iẖhār (Ar.): meydana çıkarma.
i. 3a/5/, 10a/10/
‘izzet (Ar.):
 1. yücelik.
‘i. 17b/8/, 18a/15/, 32a/12/
‘i.-i 11b/7/
‘i.-i maḳām 32a/12/
 2. saygı.
‘i. 29b/13/
-Ḳ / K-
ḳā‘ide (Ar.): kural.
ḳ.- den 7b/4/
kā‘ināt (Ar.): kainat.
k. 30b/3/
ḳabā (Ar.): kaftan.
ḳ.-yı müste‘ār 4b/3/

ḳaba ḳuşluk: öğleden bir saat önceki zaman dilimi.
ḳ.- da 27a/1/
ḳābiliyyet (Ar.): anlayış.
ḳ.-i zātiye 2b/13/
ḳab: kap.
ḳ. 26b/14/
ḳabr-i meftūḥ (Ar.): atın alnındaki iki nişan. [Metinde, “26a/6/” da tanımlanmıştır.]
ḳ. 26a/7/
ḳabūl (Ar.): kabül (etme).
ḳ- de 5b/1/
ḳaç-: kaçmak.
ḳ.- arlar 20b/10/
ḳ.- dı 28b/10/, 29a/4/
ḳ.- maḳda 8a/1/
ḳ.- mazlar 20b/11/
ḳaçan: ne zaman.
ḳ. 6b/1/, 22b/8/, 23b/7/, 23b/9/
ḳad(d) (Ar.): nicelik. [Yanına geldiği sözcüğe o sözcüğün ölçülebilir bir özelliğini belirtir. Metinde geçtiği “Yaşlanduḳça incelür ḥattā bıçak yüzi ḳad gibi keskin olur” cümlesinde anlamı “bıçak yüzü keskinliği gibi” olarak düşünülmüştür.]
ḳ. 31a/5/
ḳadar (Ar.): “kadar” edatı.
ḳ. 6b/7/, 13b/1/, 13b/3/, 26a/5/
ḳadīm: (Ar.): eski.
ḳ. 7b/11/, 7b/12/

ķādir (Ar.): gŭcŭ yeten.

ķ. 9b/11/, 10b/4/, 19b/12/

ķādir-i muṭlaķ (Ar.): sınırsız gŭç ve kudret sahibi olan Allah (c.c.)

ķ.- dur 19b/1/

kāffe (Ar.): tamam.

k.-i kā'inātı 1b/8/

kāfir (Ar.): kafir.

k.- leri 9b/15/, 12a/2/

k.- lerin 9b/15/

kāġız (Far.): kaġıt.

ķ.- da 4a/9/

kāh (Far.): saman çöpü.

k. 4b/1/

kāhil (Ar.): tenbel.

k.- olup 7a/8/

ķahr (Ar.):

1. mahvetme.

ķ.-ile 7a/12/

2. yok etmek.

ķ.-ı 13b/9/

ķaht (Ar.): kıtlık.

ķ. 7b/8/

ķaht ve ġalā (Ar.): kıtlık ve pahalılık.

ķ. 7b/8/

ķā'im (Ar.):

1. Allah'ın "varlıġı kendisiyle ayakta duran" anlamında sıfatı.

ķ. 1b/3/

2. ayakta duran.

ķ. 2b/1/, 29a/13/

kā'ināt (Ar.): kainat.

k. 1b/8/, 3a/7/

ķal-: kalmak.

ķ.- madı 28b/12/

ķ.- maz 15a/14/, 28b/13/,

ķ.- sa 27a/9/

ķ.- ur 17b/2/, 30b/14/

ķ.- an 6b/9/

ķalb (Ar.): kalp.

ķ. 6b/1/

ķ.-i 14a/14/

ķ.-inde 14a/11/

ķ.-iñ 30a/6/

ķalem (Ar.): kalem.

ķ.-i raķam 4a/8/

ķ. 5b/12/

ķalkān: (savaş aleti olan) kalkan.

ķ. 9b/12/

ķamçı: kamçı.

ķ. 24a/13/, 25a/11/, 26a/14/

ķamıř: kamış.

ķ. 24b/8/

kāmil (Ar.): olgun.

k. 23b/11/, 29a/9/

kām(u)-rān (Far.): bahtiyar (olan).

k. 32a/14/

ķan: kan.

ķ. 31b/3/

ķ.-ı 31b/15/

ķ.-ını 31b/9/

ķanat: kanat.

ķ.- (d)ı 19a/13/

ķ.- sız 17b/12/

ķankı: hangi.

ķ. 4a/7/, 17a/11/, 18a/3/

ķ.- sı 3b/7/

ķapaķ: diř yuvasının aķıza aķılan űst bűlűmű. [Atlar, űç yařına ulařınca sűt diřlerinin ķapaķı aķılır. Azı diřleri yarılır. Bu ķapak aķılmasına gűnűműzde “ķapak atma” denir.]

ķ.-ın 30b/10/

ķār (Far.): iş.

ķ. 32b/1/

ķara: siyah.

ķ. 22b/3/, 23a/11/, 26a/1/

ķ.- at 8a/12/

ķ.- atdur 22a/15/

ķ.- ca 30b/12/

ķaraņu: karanlık.

ķ. 8b/1/

ķarıķ olmaķ: kenarda durmak.

ķ. 21b/13/

ķar(ı)n: karın.

ķ.-ı 24a/10/, 25a/9/, 27a/15/

ķ.- lı 23b/14/

ķarınca: “ķarınca” canlısı.

ķ. 31b/7/

ķ.- yı 31b/7/

ķarıřdur-: karıştırmak.

ķ.- alar 7b/5/

ķ.- salar 31a/10/

ķ.- up 31b/3/

ķarīb (Ar.):

1. yakın.

ķ. 8a/8/, 9b/15/

2. yaklaşma.

ķ. olamazdı 10b/11/

ķarīn (Ar.): elverişli.

ķ. 5b/4/

ķarr (Ar.): karar.

ķ.- 4a/8/

ķarřu (edat): karşı.

ķ. 19a/3/

ķarż-ı ģasen (Ar.): faizsiz verilen borķ.

ķ. 15b/3/, 15b/4/

ķařd (Ar.):

1. karar verme.

ķ. -ı řaģīģ 14a/8/

2. bilerek etme.

ķ. 30a/5/

ķasem (Ar.): yemin.

ķ. idűp 10b/12/

ķařıķ: kaşık.

ķ. 25b/1/, 26a/8/, 26a/9/

ķařın-: kaçınmak.

ķ.-ıcaķ 26b/14/

ķať-ı mesāfe (Ar.): yol alma.

ķ. 8a/2/

ķaťā (Ar.): asla.

ķ. 14a/12/

ķatarlan-: sıralanmak.

ķ.- up 10b/6/

katı:

1. fazla.

ķ. 27b/12/, 28a/6/, 29a/5/

2. birçok.

ķ. 18b/2/, 18b/3/

3. şiddetlice.

ķ. katı katı 10b/15/

4. çok.

ķ. 20a/15/, 23a/12/, 25a/14/,

25b/3/

katır: katır.

ķ. 24a/13/

ķ.- a 24a/11/, 24a/5/

ķ.- lar 10a/8/

katl (Ar.): öldürme.

ķ.-idler 12a/2/

ķ.- oluna 12a/1/

ķavā'im (Ar.): buyruklar.

ķ.-i tevfiķ-ı ķarīn 2b/7/

ķavī (Ar.): (oldukça) kuvvetli.

ķ. 10b/8/

ķav(i)l (Ar.): söz.

ķ.-ince 14b/12/, 14b/15/, 15a/3/

ķ.- leri 29a/12/

ķavl-i şerīf (Ar.): mübarek söz.

ķ.-i 14b/1/

ķavlühü te'ālā (Ar.): Allahu Teala'nın sözü.

ķ. 15a/10/

ķavm (Ar.):

1. millet.

ķ.-i 16b/5/

2. topluluk.

ķ. 23b/10/

3. halk.

ķ.-inüñ 26b/10/

ķavuk: sidik kesesi.

ķ.- dağı 31b/1/

ķazan-: kazanmak.

ķ.- asın 21b/6/

ķebīşe (Ar.): At cinslerinden biri.

k. 26b/8/

ķedi: kedi.

k.- sinüñ 28a/13/

ķelām (Ar.): hikmetli söz.

k. 29a/12/, 32a/6/

k.-ı 30a/2/

k. [ķilām] ına 5a/12/

ķelām-ı ķadīm (Ar.): Kur'an-ı Kerīm.

k.-inde 9b/7/, 11a/1/, 16b/6/

ķelb (Ar.): köpek.

k.- e 28b/7/

ķelimāt (Ar.): sözler.

k.- ı kibār 4b/9/

k.- dan 4a/12/

ķelimāt-ı kibār (Ar.): (büyüklerle ait)

özlü sözler.

k. 4b/9/

ķerem (Ar.): cömertlik.

k. 4b/14/

ķibār (Ar.): büyük. [Metinde, ķelimāt-ı kibār olarak "özlü söz" anlamında kullanılmıştır.]

k. 4b/9/

kelīm (Ar.): Tūr-i Sīnā'da Cenabıhâk'la konuşması dolayısıyla Hz. Musa'nın unvanı.

k. 29a/3/

kemāl (Ar.): olgunluk.

k. 17b/9/

kemāl şıfatları (Ar.): Allah'ın kusursuz ve noksansız olma özellikleri.

k. 17b/15/

kemik: kemik.

k.- (kemüg) ini 32a/1/

k.- leri 25a/11/, 31a/4/

kemir-: kemirmek.

k.- mege 31a/1/, 31a/2/

kendü: kendi zamiri.

k. 6b/9/, 11a/15/, 12a/7/,

21a/9/, 21b/12/, 21b/13/, 27b/12/

k.- lere 6b/6/, 7b/2/

k.- leri 29a/10/

k.- m 4b/1/

k.- ñ 18a/13/

k.- ñe 18a/14/, 29a/3/

k.- ñi 29a/6/

k.- nüñ 8b/15/, 32a/3/

k.- sinden 8b/7/

k.- ye 29a/15/

k.- yi 18b/12/, 24b/14/, 25a/1/

kerāmet (Ar.): veli insanların gösterdikleri olağanüstü davranış.

k. 9a/6/

kerem (Ar.): cömertlik.

k. 2a/10/, 29b/13/

kerre (Ar.): defa.

k. 6b/13/, 9b/1/, 27a/3/

kerremallāhu veche: Hz. Ali için kullanılan "Allah yüzünü ak etsin" anlamında bir dua ve saygı sözü.

k. 14b/15/

kes-: bırakmak.

k.- e 31b/12/

keskin: keskin.

k. 31a/5/

keşte-ḥāl (Far.): gezme hali.

k. 4b/3/

ketebe (Ar.): katipler.

k.- 4a/8/

kez (Far.): defa.

k. 31b/8/

ķiç: arka.

ķ. 24a/9/, 25a/12/, 25a/5/,

25b/5/, 26a/6/

ķ.- ayağınıñ 23b/3/

ķ.-ı 25a/2/, 26a/14/

ķ.-ından 25a/2/

ķ.- ları 25a/3/, 26a/12/

ķiçm ķiçm: [ikileme] geriye doğru, geri geri.

ķ.- gitmeye 25a/14/

ķıl-: 2. üretmek, temin etmek.

1. "ķıl-" yardımcı fiili.

ķ. 32a/6/, 32b/2/

k.- a 32a/7/, 32a/9/

ķ.- anları 2a/7/

ķ.- dı 30a/8/
ķ.-ındı 18b/2/, 32a/5/
ķ.- mup 4b/7/, 5b/10/
2. yaratmak.
ķ.- am 17b/14/
3. yapmak.
ķ. 17b/9/
ķ.- dı 2a/3/
4. temin etmek.
ķ.- dı 10a/14/
5. etmek.
ķ.- dum 17b/12/, 17b/13/
ķ.- up 32a/13/
ķıl: kıl.
ķ.-ı 8b/7/, 11b/1/
ķılāde (Ar.): gerdanlık.
ķ. 16a/14/
ķılcaġaz: kũķũķ kıl.
ķ. 8b/1/
ķ.- ları 25b/1/
ķılġı- (ķalġı-): sıçramak.
ķ.-r 15a/14/
ķılıç: kılıç.
ķ. 9b/12/
ķ. 5b/15/
ķ.- a 6a/1/
ķ.-ı 14a/10/
ķ. ķılı(c) 5b/11/
ķındır-: teşvik etmek.
ķ.- alar 6a/12/, 6a/13/
ķır: gri renk.
ķ.- at 8a/12/

ķır-: koparmak.
ķ.- up 13a/15/
ķırķ- kesmek.
ķ.- maķ 22a/6/
ķ.- maķdan 22a/6/
ķırıl-: kırılmak.
ķ.- dı 28b/11/
ķ.- maya 16b/1/
ķ.- ur 16b/3/
ķırķ: “kırk” sayısı.
ķ. 31a/7/
ķırķ biñ: “kırk bin” sayısı.
ķ. 14b/13/, 19a/1/
ķırķ iki: “kırk iki” sayısı.
ķ. 30b/9/
ķıřa: kısa boy.
ķ. 24a/10/, 24b/9/, 25a/11/,
25a/6/
ķıs(ı)m (Ar.): tür.
ķ.- dur 11b/14/, 13a/1/
ķ.-ı 11b/14/
ķ.-ından 20b/7/
ķısraķ: dişi at.
ķ. 25a/9/
ķıřřa (Ar.): hikaye.
ķ. 7a/2/
ķ.-ı 30a/6/
ķıt: kat.
ķ.-ında 11b/7/
ķ.-ındadır 14b/10/
ķıyāfet-nāme (Ar.): kıyafetten
hareketle hũķũm ķıkarma kitabı.

ķ. 24b/4/
ķiyāmet (Ar.): kıyamet günü.

ķ. 11a/9/, 11b/2/

ķ.- e deġin 16b/13/, 16b/4/

ķ.- e dek 16a/10/

ķızıl: kırmızı.

ķ. 22b/3/, 23a/4/

ķ.- dur 22b/5/

ķi (Far.): “ķi” baġlacı.

ķ. 1b/8/, 3a/11/, 4b/1/, 4b/5/,
5b/1/, 5b/15/, 5b/8/, 5b/9/, 6a/2/, 6a/9/,
6b/1/, 6b/11/, 6b/3/, 6b/5/, 7b/10/,
7b/13/, 7b/5/, 7b/9/, 8a/10/, 8a/14/,
8a/7/, 8a/9/, 8b/12/, 8b/15/, 8b/4/,
8b/8/, 9a/15/, 9a/6/, 9a/7/,
9b/7/, 10a/15/, 10a/3/, 10a/5/, 10a/7/,
10a/9/, 10b/3/, 10b/5/, 11a/1/, 11a/11/,
11a/13/, 11a/15/, 11a/2/, 11a/5/,
11a/6/, 11a/8/, 11b/10/, 11b/15/,
11b/7/, 12a/10/, 12a/11/, 12a/14/,
12a/2/, 12a/3/, 12a/7/, 12a/8/, 12a/9/,
12b/4/, 12b/6/, 13a/1/, 13a/10/,
13a/14/, 13a/3/, 13a/6/, 13a/9/,
13b/10/, 13b/12/, 13b/13/, 13b/14/,
14a/13/, 14a/15/, 14a/3/, 14a/8/,
14a/9/, 14b/13/, 14b/3/, 14b/7/, 15a/1/,
15a/6/, 15b/11/, 15b/2/, 15b/3/, 15b/7/,
15b/8/, 16a/15/, 16a/7/, 16b/1/,
16b/10/, 16b/14/, 16b/15/, 16b/9/,
17a/1/, 17a/10/, 17a/13/, 17a/4/,
17a/6/, 17b/1/, 17b/14/, 17b/5/, 17b/7/,
17b/9/, 18a/12/, 18b/12/, 18b/15/

18b/4/, 18b/7/, 19a/1/, 19a/10/,
19a/13/, 19a/6/, 19b/1/, 19b/10/,
19b/11/, 19b/13/, 19b/14/, 19b/15/,
19b/6/, 20a/10/, 20a/11/, 20a/2/,
20a/3/, 20a/4/, 20b/12/, 20b/13/,
20b/2/, 20b/4/, 20b/5/, 21a/10/,
21a/12/, 21a/13/, 21a/3/, 21a/4/,
21a/8/, 21b/11/, 21b/12/, 21b/3/,
21b/5/, 21b/6/, 21b/9/, 22a/1/,
22a/10/, 22a/11/, 22a/13/, 22a/15/,
22a/2/, 22a/5/, 22a/7/, 22a/8/, 22b/13/,
22b/14/, 22b/4/, 22b/6/, 22b/8/,
23a/10/, 23a/11/, 23a/14/, 23a/15/,
23a/2/, 23a/4/, 23a/5/, 23a/6/, 23a/9/,
23b/10/, 23b/11/, 23b/2/, 23b/3/,
23b/5/, 23b/6/, 23b/7/, 23b/8/, 23b/9/,
24a/10/, 24a/12/, 24a/15/, 24a/3/,
24b/5/, 24b/7/, 25b/10/, 25b/6/, 25b/8/,
26a/13/, 26a/4/, 26b/12/, 26b/3/,
26b/6/, 27a/13/, 27a/8/, 27b/14/,
27b/4/, 27b/8/, 28a/1/, 28a/10/, 28a/4/,
28a/6/, 28a/7/, 28b/14/, 28b/6/, 29a/1/,
29a/10/, 29a/3/, 29a/9/, 29b/2/, 30a/1/,
30a/12/, 30b/5/, 32a/6/

ķifāyet (Ar.): yetme.

ķ.- idecek 6b/7/

ķīle (Ar.): 40 litrelik hububat ölçüsü,
eski bir ağırlık ölçüsü.

ķ. 27a/4/

ķim: “ķi” baġlacı.

k. 3b/9/, 4a/9/, 10a/1/, 18a/7/,
24b/5/, 25b/15/, 28a/9/, 30b/1/,
32a/12/

kim: “kim” zamiri.

k. 20a/4/,

k.- dūr 15b/2/

kimesne: “kimse” zamiri.

k. 12a/11/, 13a/6/, 14a/1/,
14b/3/, 14b/5/, 17a/9/, 19a/4/, 19b/1/,
19b/2/, 20a/3/, 21a/13/, 21b/6/,
22b/11/

k.- ler 6b/13/, 6b/9/, 14b/7/

k.- lerdendūr 14b/6/

k.- nūñ 21a/5/, 31a/11/

k.- ye 31b/2/

kimi: “kimi” adlaşmış belirsizlik
sıfatı.

k. 7a/4/, 7a/5/

k.- n 15a/2/, 15a/3/

kimisi: “kimisi” adlaşmış belirsizlik
sıfatı.

k.- n 14b/13/, 14b/14/

kimse: “kimse” belirsizlik zamiri.

k. 10b/11/, 10b/7/, 11a/7/,
13b/14/, 14a/5/, 15b/3/, 16a/3/, 16a/5/,
21a/11/, 21a/12/, 28b/15/, 28b/6/,
31a/13/

k.- de 28a/10/, 28b/13/

k.- den 9a/5/, 28b/15/

k.- nūñ 28b/13/

k.- ler 17a/15/, 21a/9/

k.- nūñ 11a/10/, 11a/15/,
12b/1/, 31b/15/

k.- ye 13a/2/, 13a/3/, 17a/13/,
21a/12/, 31b/3/, 31b/5/, 32a/2/

k.- yi 20a/9/

kiriş: kalın direk.

k. 16a/15/

k.- ler 16a/15/

kırpik: kırpik.

k.- leri 24a/8/, 24b/11/

k.- li 24a/8/

kīse (Far.): kese.

k.-i dellāl 4b/2/

kişi: kişi.

k. 9a/10/, 11a/15/, 12a/14/,
17a/11/, 18b/10/, 20a/5/, 20b/10/,
20b/7/, 21b/12/, 24b/5/, 27b/10/,
28b/13/

k.- nūñ 14a/14/, 27b/13/,
31b/10/, 31b/11/

k.- ye 12a/15/, 13a/12/,
21a/14/, 21b/7/

kişne-: kişnemek.

k.- di 18a/8/

k.- dügidūr 20b/2/

k.- mez ise 25a/10/

k.- ye 25a/9/

k.- yeler 23b/10/, 23b/8/

k.- meñ 18a/10/, 18a/9/

kitāb (Ar.): kitap.

k. 32b/2/

k.- a 4a/7/

k.-ı 24b/4/
kitāb-ı miskīn (Ar.): aciz, zavallı kitap. [mütevazıca söylenmiş bir sözdür.]
k. 5b/1/
ko-: 1. Koymak.
k.- rlar 11b/4/
k.- salar 27a/8/, 31b/12/
2. bırakmak.
k.- mayalar 26b/14/
3. -e vermek.
k. bağlayı kıoya [“bağlayı verse”] 14a/10/
k. aşā kıoya [“ası verse”] 14a/10/
koğ-: takip etmek.
k.- an 26b/1/
kol: kol.
k.- uñ 30a/11/
kolañ [kulañ]: eyer bağı.
k. 25a/9/
kon-:
1. konmak.
k.- ur 11a/10/, 11a/11/
2. bırakılmak.
k.- mayup 6b/10/
konak: yerleşim yeri.
k. 27a/9/
kopar-: koparmak.
k.- ur 30a/10/
korğud-: [bk. korğud-]
k.- ur siz 10a/1/, 9b/14/

korğud-: korkutmak.
k.- am 18a/11/
korı-: korumak.
k.- duğından 17b/14/
koş-: koşmak.
k.- alar 12a/13/
k.- mağ 12a/10/
k.- durıla 12a/3/, 12a/4/
k.- ılur 12a/9/
kov-:
1. kovmak.
k.- arlar 7a/9/
2. kovalamak.
k.- mağda 8a/1/
koy-:
1. koymak.
k.- arşa 19a/12/
k.- dı 29b/11/
k.- up 27a/10/
2. bırakmak.
k.- u virmiye 25a/2/
koy(ı)n: koyun (göğüs).
k.-ına 29b/11/
koyun: “koyun” hayvanı.
k. 29a/4/
k.-ı 8b/9/
k.- cığı 29a/3/
köpri: köprü.
k. 28a/9/
köstek: hayvanların ayağına bağlanan bağ.
k. 26b/13/

köy (Far. kūy): köy.

k.- de 20b/1/

k.- lerden 20b/1/

kuç- : kucaklamak.

ķ.- duñ 29a/6/

ķudret (Ar.): kudret (Allah'ın ezeli gücü).

ķ.-i 19a/15/

ķ.-in 30a/9/

ķuduz: “kuduz” hastalığı.

ķ. 31b/10/

kûh-ı tûr (Ar.): Tur dağı.

k. 25b/8/

ķul:

1. kul.

ķ.- ların 19a/7/

2. hizmetkar.

ķ.-ina 30a/11/

ķ.- larınıñ 30a/10/

ķula: gri renkli at.

ķ.- at 8a/9/, 25b/14/, 25b/15/

ķulaķ: kulak.

ķ.- [ķulaġ] ı 24b/8/, 24b/13/

ķ.- [ķulaġ] ına 25b/1/

ķ.- [ķulaġ] ından 25b/2/

ķ.- [ķulaġ] ını 8b/15/, 9a/1/

ķ.- ları 24a/12/, 24b/8/

ķ.- ların 18a/10/

ķulan: henüz doğmamış ya da yeni doğmuş olan olgunlaşmamış tay.

ķ. 26b/4/

ķullan-: kullanmak.

ķ.- ur idi 9a/4/

ķ.- dırmak 14a/13/

ķ.- up 27b/11/

ķulûb (Ar.): kalpler.

ķ. 2a/1/

ķulun: tay.

ķ. 30b/10/, 30b/12/

ķum: kum.

ķ.- dur 27b/2/

ķumâr (Ar.): para karşılığı oynanan oyun.

ķ. 12b/2/, 12a/4/

ķurbaġa: kurbaġa.

ķ. 27a/15/

ķurı: [bk. ķuru]

ķ. 24b/9/

ķurı-: kurumak.

ķ.- sun 30a/11/

ķuru: katıksız.

ķ. 26b/12/, 26b/14/

ķurıd-: kurutmak.

ķ.- up 31a/14/, 31a/15/

ķurtulmaķ: kurtulmak.

ķ. 17b/14/

ķuşûr (Ar.):

1. aciz.

ķ. 7a/6/

2. ihmal.

ķ.- eylerse 7a/8/

ķuşanıcaķ: yeltenince.

ķ. 25a/13/

kuş: kuş.

ķ. 17b/13/

ķ.- çağazı 28b/10/

kuşluk: sabah ile öğle arası.

ķ.- da 27a/1/

kūşe (Far. gūşe): köşe.

k. 7a/7/

kut: uğur.

ķ.-ı 23a/3/

ķuvā (Ar.): güçler.

ķ.- sına 27b/13/

ķuvvet (Ar.): güç.

ķ. 2a/4/, 9b/11/

ķ.- lü 8b/4/, 8b/5/ 10b/6/,

24b/2/

ķ.- lendüre 31a/11/

ķuyruk: kuyruk.

ķ. 24a/11/, 24b/11/, 25a/11/

ķ.- (ġ)a 26a/1/

ķ.- (ġ)ı 23a/4/, 24a/13/,
25b/10/, 25b/12/, 25b/14/, 25b/15/,
25b/6/

ķ.- (ġ)ın 22a/6/, 25a/14/

ķ.- (ġ)ımı 27a/2/

ķ.- ların 23b/10/

ķ.- lı 24a/13/, 25a/11/

ķuyu: kuyu.

ķ.- dan 28b/7/

kūbrā (Ar.): en büyük.

k.- dur 5a/14/

kūçecek: kūçücük.

k. 24b/10/, 26b/7/

küffār (Ar.): kafirler.

k. 9b/10/, 10a/2/

kūheylān (Ar.): gözü sürmeli Arap atı
cinsi.

k. 26b/8/

kül (Ar.): gereğinden fazla. [Önüne
geldiği sözcüğe “hep, bütün, her,
fazla” anlamları katar.]

k. 28a/8/

kül: kül.

k.-in 31b/15/

küllīye (Ar.): bütünlük.

k. 3b/15/

kümeyt (Ar.): doru denilen kara ile
kızıl ortasında bir renk.

k. 22b/2/, 22b/3/, 26a/4/

künder: mızrak.

k. 9b/12/

**küntü nebiyyen ve âdeme beyne'l-
mā'i ve't-ṭīn** (Ar.): “Âdem su ile
toprak arasında iken ben
peygamberdim.” hadisi.

k. 2a/15/

küttāb (Ar.): katipler.

k. 6a/8/

-L-

lākin (Ar.): ama.

l. 32a/4/

laṭīf (Ar.): ince.

l. 29b/2/

lāyık (Ar.): yakışır.

l. 1b/10/, 2b/13/, 3b/7/, 29b/14/

l.- degildir 7b/5/
lāyika: değerli.
l. letā'if-i **lāyika** 4a/11/
lā-yu'ad (Ar.): sayısız.
l. 1b/2/
lāzım (Ar.): gerek.
l. 6a/2/, 6a/3/, 6b/4/, 6b/5/,
6b/6/, 6b/8/, 6a/9/, 27b/8/
lehv (Ar.): eğlence.
l. 20b/6/
l. leh(i)v 20b/9/
l.-itse 20b/7/
lem-yezelī (Ar.): kalıcılık.
l.- ye 1b/8/
leng (Far.): aksak.
l. 28a/8/
leşker-keşān (Far.): komutanlar.
l. 32a/14/
letā'if (Ar.): ince ifadeler.
l.-i lāyika 4a/10/
levāmi' (Ar.): parıltı.
l.- i envār-ı şer'-i mübîn 2b/8/
levn (Ar.): renk.
l.-i 25b/8/
libās (Ar.): elbise.
l. tevḥīd-libās 1b/4/
luṭf (Ar.):
1. iyilik.
l. 2a/10/, 29b/13/
2. yardım.

l. 11b/8/, 14a/14/
-M-
ma'ārif (Ar.): bilgi.
m.-i cüz'iyye-i gūnā-gūn 4a/1/
m.-i cüz'iyeden 4b/4/
ma'aş (Ar.):
1. yaşayış.
m. 1b/12/
2. geçim.
m. 6b/8/, 7b/8/
m.- da 6b/6/
mā-dām (Ar.): işte bundan dolayı.
m.- ki 7b/10/
mağfûre (Ar.): Allah tarafından
günahları affedilen kadın.
m. 28b/8/
maḥfûz (Ar.): korunmuş.
m. 9b/5/
maḥlûk (Ar.): yaratılmış.[Metinde
"26a/7-8/" de tanımı yapılmıştır.]
m. 17b/7/, 18b/1/, 26a/8/
maḥmûdī (Ar.): bir at cinsi.
m. 26b/8/
maḥrem (Ar.): çok samimi.
m.-i sultān-ı risālet-penāh 3b/3/
m. 3b/11/
maḥşûş (Ar.): uygun.
m. 7b/2/
maḥşer (Ar.): kıyamette ölülerin
dirilip toplanacakları yer.
m.- de 29b/15/
maḥv (Ar.): yok etme.

m. olunur 21b/8/
maḥzûn (Ar.): hüznölü.
m. 14b/10/, 29b/7/
maḳām (Ar.): yer.
m. 7a/13/, 32a/12/
maḳbûl (Ar.): kabul olunmuş.
m. 2b/6/, 28b/15/, 29b/3/
m.-i 26a/4/
maḳşûd (Ar.): istenilen şey.
m.- uñ 32a/8/
ma‘ḳûl (Ar.): akıllica.
m. 21b/13/
maḳûl (Ar.): söylenilen [söz].
m.- e 6b/13/, 23b/10/
māl (Ar.): mal.
m. 4b/2/, 12b/2/, 15b/14/,
16a/2/
m.-ı 17a/12/
m.- ların 14b/7/, 14b/9/
mālīk (Ar.): sahip.
m. 15a/1/, 15a/2/
ma‘lûm (Ar.):
1. anlaşılan.
m. 21b/12/
2. bilinen.
m. 31a/3/, 31a/6/
ma‘lûm ola ki: bilindiğı üzere.
m. 5b/8/, 7b/13/, 8b/4/, 8b/12/,
9a/7/, 12a/9/, 30b/5/
ma‘mûr (Ar.):
1. bayındır.
m. 7a/6/

2. şenlikli.
m. 30b/3/
ma‘nā (Ar.): anlam.
m. 13a/1/, 18b/2/
m.- da 17a/8/
m.- [ma‘nī] de 19a/14/
m.- ları 12a/6/
m.- sı 12a/5/, 13a/9/, 14b/7/,
15b/2/, 15b/5/, 16a/10/, 17a/3/19b/12/,
19b/15/, 22b/14/
m.- sıdur 17a/3/
m.- yı 17a/10/
ma‘nek (Ar.): Hz. Muhammed’in
atlarından birinin adı.
m. 26b/8/
mānend (Far.): benzeyen.
m. 3a/9/
māni‘ (Ar.): engel.
m. olduñ 30a/12/
manḳır (Moğ. mangur ya da mankur
şeklinde de yazılır.): Osmanlılarda
bakır para.
m.- a 26b/2/
marāz (Ar.): hastalık.
m. 27b/14/
marāz-ı mevt (Ar.): ölüm hastalığı,
ölüm korkusu hastalığı [Erkeğı evin
dışında ve kadını evin içinde iş
görmekten men eden ve başladığı
tarihten itibaren en az bir yıl içinde
ölümle neticelenen hastalık.]
m. 27b/15/, 28a/2/

maʿrifet (Ar.): herkesin yapamadığı ustalık

m.- e 2a/1/

maʿrûf (Ar.): herkesçe ... olarak tanınan.

m.-ı bi-Kadıze 3b/13/

maşlahat (Ar.): dirlik.

m.-ı 13a/11/

maşnūʿāt (Ar.): sanatla yapılmış olan varlıklar.

ʿā.-ı 1b/8/

maẓhar (Ar.): erişme.

m.-ı eltāf-ı Hakk 3b/5/

m. 5a/12/

maẓlûm (Ar.): mazlum.

u. 29b/15/

m.- a 29b/9/

maẓmûn (Ar.):

1. nükteli söz.

m.- inca 4a/8/

2. anlam.

m.-ında 18b/11/

meʿād (Ar.): ahiret.

m. 1b/13/

meʿāric (Ar.): çıkılacak yerler.

m.-i feyz-i vücūdı 1b/10/

mecāl (Ar.): güç.

m.- leri 8b/12/

m.- olmaz [Metinde, “*cezme*

mecāl *olmaz*” cümlesiyle “*kesin*

karara güç yetmez / kesin karar verilemez” anlamı katmıştır.]31a/6/

medāric (Ar.): basamaklar.

m.-i vücūdı 1b/9/

med(i)h (Ar.): övgü.

m. 1b/4/

meftûh (Ar.): açık.

m. 26a/7/

meftûl (Ar.): kıvrılmış.

m. şaʿr-ı **meftûl** 26a/9/

meger (Far.): oysaki.

m. 25b/15/

melik (Ar.): 1. padişah, hakan, hükümdar 2. Allah’ın adlarındandır.

b. 5a/6/, 5a/8/

melāʿike-i kirām (Ar.): büyük melekler (Cebrâil, Mikâil, İsrâfil, Azrâil).

m. 18a/4/

melāl (Ar.): sıkıntı.

m. 32a/4/

melâlet (Ar.): [bk. melāl.]

m.- de 30a/3/

melāviḥ (Ar.): Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

m. 9a/14/

melek (Ar.): Allah’ın diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar.

m. 2b/11/

m.- ler 20b/10/, 20b/6/, 20b/11/

melûl (Ar.): bezgin.

m. 30a/2/
memāt (Ar.): ölüm.
m. 30a/7/
m.-ina 30a/11/
memnū^c (Ar.): yasak.
m. 16a/15/
men^c (Ar.): önlemek.
m. 6b/14/, 6b/15/, 16a/5/
menāfi^c (Ar.): faydalar.
m.- e 4b/8/
m.- i 31a/10/
m.-inde 32a/3/
m.-inden 19b/13/
menāhic (Ar.): açık yollar.
m. 1b/13/
menāl (Ar.): sahip olunan.
m. 4b/2/
mendūb (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.
m. 9a/14/
menkūl (Ar.): nakledilmiş.
m.- dūr 18b/4/
menşūr (Ar.): yayılmış.
m.-ı risālet 2b/9/
me'nūn (Ar.) [mu'anven.]: tanınmış.
m. 2b/10/
menzil (Ar.): yol almak.
m. 28a/8/
menzile (Ar.): derece.
m.- sinde 3a/8/
mer^c**ī** (Ar.): gözetilen.
m. 1b/7/

merḥamet (Ar.): acıma.
m. 28b/7/
merkeb (Ar.): binek.
m.-ini 27b/10/
merkez (Ar.): merkez.
m.-i dünyā ve dīn 3a/15/
mertebe (Ar.):
1. seviye.
m. 8b/15/
m.- ye 7b/9/
2. derece.
m.- dedür 11b/7/
m.- lerin 11a/1/
mervī (Ar.): rivayet edilen.
m.- dūr 13b/12/, 14a/15/,
14a/3/, 15a/6/, 22a/1/, 22b/6/, 23b/1/
mesālik (Ar.): tutulan yollar.
m. 1b/12/
meşelā (Ar.): söz gelişi.
m. 12a/11/, 12a/14/
mesken (Ar.): ev.
m. 7a/7/, 7a/12/
mesmū^c (Ar.): işitilmiş.
m. 4b/10/
mesrūr (Ar.): sevinçli.
m. 29b/14/, 30a/4/
meşgūl (Ar.): uğraşan.
m. 6a/5/, 6a/10/, 18a/3/, 18a/4/
meşrūḥ (Ar.): açıklanmış.
m. 23a/15/
metā^c (Ar.): mal.

m.- larından 18b/5/
metayyibe (Ar.): güzel kokulu.

m.- leri 3a/10/

metīn (Ar.): metanetli, sağlam.

m. 2b/8/

mevcûdât (Ar.): varlıklar.

m. 29a/13/

m.- a 3a/8/

mevrūd (Ar.): [bk. havz-ı mevrūd]

m. 2b/1/

mevt (Ar.): ölüm.

m. 27b/15/, 28a/2/

m.- dür 28a/1/

m.- e 8a/8/

meyāh (Ar.): sular.

m. 1b/6/

meydān (Ar.): meydan.

m. 5a/12/, 13a/15/

mezkūr (Ar.): söylenmiş.

m.- dur 11a/11/, 23b/6/, 28b/9/

mezmûm(Ar.): ayıp.

m.- dur 28a/7/

mı: soru edatı.

m. 19a/9/, 21a/11/, 29b/14/

m. sin 29b/15/

mıḥ (Far.): çivi.

m. 27a/14/

mıṣḍāk (Ar.): bağlı olarak.

m.-ınca 4a/10/

mıhr (Far.): güneş.

m.-i münevver 32a/13/

m.- e 32a/10/

miḳdār (Ar.):

1. birkaç.

m. 4b/9/

2. biraz.

m. 17b/9/, 23a/12/, 31b/3/

3. yeter.

m.-ınca 27b/11/

m.-ından 28a/4/

mīl (Ar.): yollardaki mesafeyi tayin için dikilen nişan.

m.- den 27b/3/

milk (Ar.): ülke.

m. 3a/5/, 7b/3/

m.-i cihān 29b/1/

m.- de 7b/4/

m.-i 7b/11/

mi'mār (Ar.): inşaat planlarını yapan ve bunların kurulmasına bakan sanatkar.

m. 7a/5/

miṣāl (Ar.): gibi.

m. 3b/11/, 30a/13/

miṣkāl (Ar.): yirmi dört kıratlık bir ağırlık ölçüsü. [on dört kırat bir şer'ī dirhemin karşılığıdır.]

m. 31a/15/, 31b/4/

miskīn (Ar.): aciz.

m.-i niḳāb-ı müstetābuñ

miskīne (Ar.): zavallı. [Metinde koyun için kullanılmıştır.]

m. 29a/6/

misk (Ar.):

1. misk kokusu.

m. 11b/6/

2. erkek ceylanın karnının altında bulunan bir keseden çıkan güzel kokulu bir madde.

m. 31a/14/

mizāc (Ar.): yaratılış.

m.- dur 26a/4/

mīzān (Ar.): terazi.[Kıyamet gününde sevapların ve günahların tartılacağı terazi kastedilmiştir.]

m.-ına 11a/10/, 11b/4/

m.-ında 11b/2/

mū (Far.): kıl.

m. -yı ten 2a/11/

mu‘ālecāt (Ar.): ilaçla tedaviler.

m.-ında 32a/3/

mu‘aṭṭal (Ar.): başı boş.

m. 6b/13/

mufaṣṣal (Ar.): ayrıntılı.

m. 18b/2/

muḥabbet (Ar.): sevgi.

m. 2a/7/, 6a/13/, 17b/12/

m.-idüp 19b/9/

muḥāfaẓa (Ar.): koruma.

m.- s1 7b/10/

muḥālifet (Ar.): karşı çıkmak.

m. 10b/10/

Muḥammedī-enfās (Ar.):

Hız. Muhammed’in duaları.

e. 1b/5/, 3a/9/

muḥaṣṣal (Ar.): ortaya çıkan sonuç.

m.-ı 17a/13/

muḥkem (Ar.): sağlam.

m. 27a/13/, 27a/3/, 27b/1/

muḥtāc (Ar.): ihtiyacı olan.

m. olmaz 27b/1/

muḥtelife (Ar.): çeşitli.

m. 17a/8/

mu‘īn (Ar.): yardımcı.

m. 31a/9/

m.- dür 16a/12/

m.- olur 17a/14/

muḥābele (Ar.): karşılık.

m.- sinde 21a/14/, 21b/6/,

21b/8/

muḥaddemāt (Ar.): başlangıç.

m.-ı mevt 27b/15/, 28a/1/

muḥaddime (Ar.): ön söz.

m. 5b/3/, 5b/8/

muḥayyed (Ar.): bağımlı.

m. olalar 6a/3/

muḥteẓā (Ar.): gerek.

m.- sınca 6a/7/, 15b/9/, 19b/4/

murād (Ar.):

1. istenilen şey.

m. 3b/10/, 13b/5/

m.-ı 14a/9/, 14b/5/

m. idinse 13b/3/

m. itdükde 8a/3/

m. oluna 12a/2/

2. anlatılmak istenilen şey.
4a/12/, 10a/3/, 16b/8/, 16b/13/,
19b/8/, 19b/9/, 30a/8/
murād-ı şerīf (Ar.): Hz.
Muhammed'in söz konusu edilen
hadisinde anlatmak istediği.
m.-i 15b/15/
m.- leri 17b/6/
murādāt (Ar.): dilekler.
m.- uñ 32a/8/
mûr (Far.): karınca.
m.-ı zâ'if 29b/2/
m. 29b/14/, 29b/7/, 29b/8/,
30a/4/
m.- dan 29b/8/
m.-ı 29b/6/
m.-ı mazlûm 29b/15/
musahhar (Ar.): ele geçirilmiş.
m. 1b/6/
muşavver (Ar.): resimli.
m. 4a/9/
mu'tād (Ar.): alışkın.
m.- değil isedür 31a/2/
m.-ise 31a/2/
mutî (Ar.): itaatkar.
m. 10b/3/, 10b/7/
muṭlaqu'l- yemîn (Ar.): atın sol
tarafındaki ön ayağı ile iki kıcıda
olan sekil. [Metinde, "26a/11-12"de
tanımı yapılmıştır.]
m. 26a/12/
mû(y) (Far.): kıl.

m.- yı tenüm 2a/11/
muẓırr (Ar.): zararlı.
m. 28a/5/
mübārek (Ar.): mübarek.
m. 9a/4/, 16b/10/, 19a/6/,
21b/10/, 22b/10/
m.- dür 13a/10/, 13b/7/, 16a/1/,
17a/13/, 23a/14/, 23b/1/
m.- eyle 16a/14/
m.- kılındıñ 18a/9/
m.- lik 9a/9/
m.- olsun 18a/15/
mübāreke (Ar.): mübarek.
m.- de 4b/10/
mübāşiret (Ar. mübāşeret): bir işe
girişme.
m.-i 14a/11/
müberhîn (Ar.): ispat edilmiş.
m. 2b/9/
mübîn (Ar.): açık, besbelli.
m. levāmi'-i envār-ı şer'-i
mübîni 2b/8/
mücerrib (Ar.): tecrübe olunmuş.
m. 29a/12/
m.- dür 24b/6/
mücerebbü'ş-şıdķ-ı kelām (Ar.):
tecrübeyle doğrulanmış söz.
m.- dur 29a/12/
mücerred (Ar.): yalnız.
m. 13b/5/
müft (Far.): bedava.
m. 6b/11/

mükedder (Ar.): bulandırılmış.

m. 7b/8/

mükellef (Ar.): yükümlü.

m. 6b/9/

mülāyim (Ar.): yumuşak.

m. 24a/6/

mülāzimet (Ar.): acemice davranmak.

m. 22a/10/

mümkün (Ar.): mümkün.

m. olur 27b/7/

münevver (Ar.): parlayan.

m. 32a/13/

münhezim (Ar.): bozguna uğrayan.

m. 23b/10/

münīʿ (Ar.): kimsenin elinin yetişemeyeceği (bir şekilde).

m. üslûb-ı **münīʿ** 1b/9/

münʿim (Ar.): nimetlendiren.

m.-i inʿāmü enʿām ve merʿī ve ḥarrās 1b/7/

münkād (Ar.): boyun eğen.

m. 10b/3/

müntefiʿ (Ar.): yararlanmış.

m. 13a/8/

mürselin (Ar.): peygamberler.

m. 2a/14/

müstahsene (Ar.): güzel sayılan.

m. sîret-i müstahsenede 2a/6/

müsteʿār (Ar.): emanet.

ķ. 4b/3/

müstetāb (Ar.): güzel.

m.- uñ 5b/2/

müşrik (Ar.): Allah'a ortak koşan.

m.- leri 18a/9/

mütālʿa (Ar. mütalaa): inceleme.

m. 4a/7/

müzāyika (Ar.): darlık.

m. 6b/12/

-N-

nā-bedīd (Far.): kayıp.

n. edip 2b/9/

naʿīf (Ar.): zayıf.

n. 10b/6/

nāfiʿ (Ar.): faydalı.

n. 28a/5/, 31a/12/

n.- dür 31b/11/

n.- ola 31b/1/, 31b/2/, 31b/4/, 31b/5/, 31b/6/, 31b/9/, 31b/10/, 31b/14/, 32a/1/, 32a/2/

nā-gihān (Far. nā-gehān): ansızın.

n. 29b/14/

naḥl (Ar.): hurma ağacı.

n.-i ter 3b/4/

n.-i murādātuñ ola 32a/8/

naḳ(i)l (Ar.): aktarma.

n. 17a/12/

n.-i maʿnā 18b/2/

n.-ider 21a/8/

n.-idüp 20a/10/

n.-inde 11b/9/, 16b/9/, 20b/3/, 22a/4/

n.-inden. 15b/10/

n.-itdi 7a/2/

n.-itmişdür 15a/5/, 17a/4/,
18b/15/
n.-itmişlerdür 17a/6/, 21b/1/
n.- lerinde 22b/5/
n.- olundı 21b/9/
n.- olunur 21a/3/
naʿl (Ar.):
1. nal.
n. 27a/15/
n.- a 27b/1/
n.-ideler 27a/14/
2. ayakkabı.
n.-inüñ 2b/4/
nāle (Far.): inleme.
n. 29b/8/
nām-dār (Far.): meşhur.
n. 3a/11/
nā-meşrūʿ (Far.): şeriata aykırı.
n. 12a/8/, 12a/10/
n.- dur 20b/10/
nārīn (Far.): ince.
n. 26a/4/
nās (Ar.): insanlar.
n. 1b/6/
naşīb (Ar.): Allah'ın kısmet ettiği şey.
n. 31a/9/
naşş (Ar.): Kur'an ayetinin delil olarak gösterileni. [Hz. Muhammed]
n.-ı ḥadīs-i küntü nebiyyen
2a/15/
naẓar (Ar.): bakma.
n. itdiler 8a/9/, 8a/10/

naẓ(ı)m (Ar.): vezinli, kafiyeli söz.
n. 2b/3/, 29a/12/
n.-ı diger 3a/12/
nāẓır (Ar.): gözcü.
n.- olur 7a/5/
nāzil (Ar.): indirilmiş.
n. 10b/12/, 14b/13/, 14b/15/,
15a/4/, 15b/9/
ne: soru zamiri.
n. 3a/7/, 19b/1/, 20a/14/, 20a/7/
n.- dür 20b/1/
n.-ise 12a/4/
ne: soru sıfatı
n. 4b/1/,
ne ʿaceb: ne tuhaf.
n. 10b/5/
ne asıl: nasıl.
n. 22b/12/
ne sebeb ile: hangi nedenle.
n. 29a/2/
ne...ne: bağlaç.
n. 22b/4-5/, 28b/15/
nebāt (Ar.): bitki.
n. 29a/13/
nebātāt (Ar.): bitkiler.
n.- a 29a/11/
n.-ı 30b/1/
nebī (Ar.): peygamber.
n. 2a/15/, 2b/14/, 11b/9/, 30a/3/
necīb (Ar.):
1. Hz. Muhammed'in
atlarından birinin adı.

n. 9a/14/
2. soylu.
n. 32a/14/
necm (Ar.): yıldız.
n.- i semā-yı hüdā 3a/14/
nedeñlü: ne kadar.
n.- lü 11b/4/
nef' (Ar.): fayda.
n.-i 14a/12/
nefes (Ar.): nefes.
n. 3b/5/
n.- leri 11a/3/
n.- üñ 10b/15/
nefs (Ar.): insandaki istek duygusu.
n.-iñüzi 27b/12/
nehy (Ar.): yasak etme.
n. 6a/10/
nehy-i 'ani'l- münker: şeriatın yasak ettiği şeyleri yaptırmama.
n. 6a/10/
ne kadar: ne kadar.
n. 11b/3/, 13b/9/, 25b/2/
nemaṭ (Ar.): yol.
n.-ı lāyık 1b/10/
nesā'im (Ar.): latif rüzgarlar.
n. 3a/10/
nesak (Ar.): üslup.
n. 3b/5/
neseb (Ar.): soy.
n.-i 30a/3/
neşir (Ar.): düz yazı.
n. 7b/2/

nesne: şey.
n. 7b/9/, 10a/5/, 18a/13/,
18a/15/, 18b/6/, 18b/9/, 19a/15/,
20a/13/, 20a/15/, 28a/4/, 28a/15/,
31a/1/
n.- dir 10b/5/
n.- dür 15b/8/
n.- ler 16b/2/
n.- lerden 9b/11/
n.- lere 6b/5/, 28b/2/
n.- ye 20b/7/
neşimen (Far.): yer.
n. fūrūğ-endūz-ı neşimen-i şafā
2b/3/
neşşü ve nümā (Ar. ve Far.): yetişip
büyüme.
n. 2b/5/
neyl (Ar.): isteğine kavuşma.
n. 4b/8/, 16a/10/
neyle-: ne yapmak.
n.- di 29b/3/
neyyir (Ar.): parıltı.
n.-i burc-ı şafā 3a/14/
nezd (Far.): yan.
n.-i āşinā 4a/3/
nışf (Ar.): yarı.
n.-ıdur 31a/7/
niçe:
1. birçok
n. 4b/7/, 4b/8/, 7a/6/, 14a/13/,
17a/8/
2. çok.

n. 15b/8/
3. “nasıl” soru zarfı.
n. nice olur 21b/15/
niçün: “niçin” soru zarfı.
n. 21a/10/, 21b/15/, 29a/6/
niķāb (Ar.): yüz.
n.-ı müstetābuñ 5b/1/
nīk-hūy (Far.): iyi huylu (at).
n. 4b/6/
niķrīs (Ar.): ayak parmaklarında, topuklarda ve eklemlerde meydana gelen ağırlı ve ateşli hastalık. [Halk arasında “gut”, tıp dilinde “potagra” hastalığıdır.]
n. 31b/6/
ni‘met (Ar.): (Allah’ın verdiği) nimet.
n.- in 10b/1/
n.- lerine 2a/10/
nisbet (Ar.): bağılı.
n. 13a/2/
nişān (Far.): iz.
n. 26a/6/
n.- lar 23a/1/, 23b/1/, 25b/3/
niteki: bunun gibi.
n. 28a/5/
nitekim:
1. gerçekten.
n. 24b/1/
2. nasıl ki.
n. (2. anlamda) 29b/1/
3. çünkü.
n. 7b/6/, 31a/8/

niyle-: [bk. neyle-]
n.- rdüñ 19a/2/
niyyet (Ar.): niyet.
n. 14a/6/, 14a/8/
n.-ine 11b/3/, 13b/11/, 14a/10/, 14b/3/, 15b/8/, 20b/3/
n.-in eylese 14a/2/
nizām (Ar.): düzen.
n. 1b/8/, 2a/1/, 5b/9/, 7b/11/
n.-ı 7b/3/
n.- ola 32a/12/
nizām-ı ‘ālem (Ar.): dünyanın düzeni.
i.- e 6b/12/
nīze (Far.): süngü.
n.- ler 7a/11/
n’ola: ne olur, ne çıkar.
n. 29b/9/
n.- ydı 6b/14/
nūr (Ar.):
1. aydınlık.
n.-ı na‘linüñ güneşi 2b/4/
n.-ı hüdāsından 2b/11/
n.-ı ziyā 2b/5/
2. parlak.
n. sürḥ-i nūr 25b/9/
nübüvvet (Ar.): peygamberlik.
n. fātiḥa-ı sūre-i nübüvvet
2a/12/
nüşḥa (Ar.): suret.
n. nüşḥa-i insānı 1b/11/

-O-

o: işaret sıfatı.

o. 3b /6/, 29b/3

od: ateş.

o. 7b/15/

o.-ına 13b/11/

oğlancık: küçük çocuk.

o.- laruñ 31b/12/

oğul hāşıl id-: arıların oğul vermesi olayı. [Bal arısı kolonilerinin yeni nesil oluşturmak amacı ile kovandaki arıların bir kısmı ve ana arı ile kovandan ayrılmasına oğul verme denir.]

o.- er 7a/3/

ohşa-: okşamak.

o.- duñ 29a/6/

o.- ñ 19b/9/

ok: ok.

o. 6a/5/, 9b/12/, 20b/11/,
20b/15/

ok yarış-: oku uzağa atma yarışması.

o.- sa 20b/8/

oku-: okumak.

o.- mağa 6a/9/

o.- tmağa 6a/9/

o.- (okı)yalar 9b/4/

ol-: “ol”- yardımcı fiili.

o.- a 4b/1/, 7b/11/, 7b/13/,
8b/12/, 9a/7/, 11a/15/, 12a/11/, 14a/9/,
20a/1/, 21a/6/, 22a/11/, 22b/1/,
22b/15/, 23a/12/, 23a/4/, 23a/5/,
23b/1/, 24a/10/, 24a/12/, 24a/13/

24b/12/, 24b/13/, 24b/15/, 24b/8/,
25a/11/, 25a/6/, 25a/9/, 25b/11/,
25b/15/, 25b/6/, 26a/1/, 26a/14/,
26a/5/, 26a/6/, 26b/4/, 27a/9/, 28a/4/,
28a/7/, 29b/2/, 31a/15/32a/11/,
32a/15/, 32a/8/

o.- acağ 18a/15/

o.- an 3a/6/, 6a/9/, 6b/6/, 7b/6/,
8b/10/, 8b/8/, 13a/15/, 20a/8/, 22b/10/,
23b/12/, 25a/15/, 26a/11/, 28b/4/,
28b/6/, 30a/10/, 30b/13/, 31b/2/,
31b/5/, 32a/2/

o.- anda 30b/4/

o.- anlara 31b/13/

o.- alar 6a/3/

o.- dı 4b/11/, 29a/14/, 29b/7/,
29b/9/, 30a/2/

o.- duğda 17b/7/

o.- duğı 10a/4/, 16b/5/,
19b/13/, 27b/15/, 28b/8/

o.- duğdan şöña 29a/9/

o.- duñ 30a/11/

o.-ıcağ 16b/3/

o.- ursa 25b/1/, 25b/13/,
25b/14/, 26a/6/

o.- mağuş 12a/5/, 12a/6/

o.- mağ 18b/13/, 26b/3/,
27b/7/, 31a/1/

o.- mağda 24a/6/, 24a/7/,
24a/9/, 24a/11/

o.- masa 2b/4/, 10b/8/, 10b/10/,
12a/14/, 14b/4/, 28a/11/

o.- masıdur 25b/4/
o.- mayınca 12b/2/
o.- maz 12b/2/, 25b/2/
o.- mış 8a/13/
o.- mışdur 16b/4/
o.- mışlardır 2b/14/
o.- sa 2a/11/, 8b/6/, 11b/6/,
14b/5/, 24b/2/, 25a/4/, 25b/2/, 26a/10/,
26a/12/, 26a/15/, 26a/9/, 26b/1/
o.- sa idi 8b/11/
o.- sunki 2b/7/
o.- up 3a/8/, 24b/8/, 25a/10/,
25a/11/, 25a/14/, 25a/9/, 26a/4/, 26b/5,
26b/2/
o.- maya 5b/10/, 14a/11/,
23a/12/, 25a/11/, 25a/12/, 25a/4/,
26a/5/, 27a/13/
o.- mayup 25a/2/
o.- unca 29b/11/, 32a/1/
o.- unmuşdur 16a/12/
o.- unmuşlardır 15b/14/
o.- unur 11b/8/
o.- unursa 13b/5/
o.- ur 16a/11/, 18b/11/,
19a/13/, 19a/6/, 19a/9/, 19b/3/, 19b/6/,
21b/15/, 22b/11/, 24a/8/, 24b/1/,
24b/3/, 25a/15/, 25a/7/, 25b/11/,
25b/12/, 25b/13/, 25b/14/, 25b/2/,
25b/3/, 25b/5/, 25b/7/, 25b/8/, 25b/9/,
26a/2/, 26a/7/, 26b/1/, 26b/11/, 26b/5/,
26b/8/, 27a/15/, 27b/5/, 28a/3/

29a/13/, 30b/10/, 30b/12/, 30b/13/,
30b/14/, 30b/9/, 31a/4/, 31a/5/, 31a/7/

o.- urdı 23a/8/

o.- ursun 22b/10/

ol: işaret sıfatı.

o. 1b/2/, 1b/6/, 2b/4/, 2a/12/,
3b/1/, 4b/5/, 5b/10/, 5b/15/, 7a/7/,
8a/2/, 8a/14/, 8b/11/, 8b/15/, 9a/10/
10b/1/, 10b/2/, 11a/10/, 11a/15/,
11a/9/, 11b/1/, 11b/15/, 12a/2/, 12a/3/,
12b/1/, 13a/12/, 13a/9/, 13b/15/,
13b/2/, 14a/8/, 14b/5/, 16b/13/, 19b/2/,
20a/5/, 20b/2/, 20b/8/, 21a/14/, 21b/1/,
21b/7/, 22a/11/, 24a/15/, 26a/1/,
27b/12/, 28a/9/, 28b/6/, 29a/4/,
29b/12/, 29b/3/, 29b/6/, 29b/8/,
30a/11/, 30a/4/, 30b/14/, 30b/6/,
31a/9/, 31b/13/

ol: işaret zamiri.

o.- dur 9a/15/, 21a/12/,
23b/11/, 23a/4/, 24a/3/24a/10/,
24a/12/, 24a/15/, 24b/7/, 26a/13/,
26a/4/, 27a/8/, 32a/12/

ol kadar: “o kadar” zarfı.

o. 25b/2/

omuz: omuz.

o.-ı 25a/10/

o.- lı 24b/10/

on: “on” sayısı.

o. 17b/1/, 21a/15/, 31a/5/

o.- ar akçeye 7b/10/

o.-ında 30b/15/
o.-uncı 8a/13/
oñıl-: iyileşmek.
o.-ur 26b/5/
on iki: “on iki” sayısı.
o. 24a/3/, 30b/9/
o: “o” işaret sıfatı..
o. 9a/3/, 29b/3/, 29b/11/,
30a/3/, 30a/5/
ora: o yer.
o.-da 20b/10/
orta: orta.
o.-larıdır 28a/6/
o.-sında 22b/3/, 30b/13/
oruç (Far.): “oruç” ibadeti.
o.-tutup 16a/3/
ot: ot.
o.-lar 13a/12/
o.-laduğı 13a/15/
otur-: oturmak.
o.-a siz 10a/15/
o.-mış 21a/9/
o.-urdu 21b/4/
oyluş: kalçadan dize kadar olan
kemik.
o.-ları 25a/5/
oyna-: eğlenmek.
o.-maç 21a/1/
o.-sa 20b/10/
oyun: eğlence.
o. 20b/9/, 20b/14/, 20b/15/,
21a/2/

o.-lar 20b/9/
-‘Ö/Ö-
öc: bahis.
ö. 12a/4/
ö.- (ü)şüp 12a/10/
öd: safra kesesi.
ö.-üni 31b/2/
ög-: övmek.
ö.-erler 17b/15/
ögdül: ödül.
ö. 12a/11/, 12a/14/
öğred-: öğretmek.
ö.-eler 6a/11/
öküz: öküz.
ö.-i 8b/9/, 24a/10/
öl-: ölmek.
ö.-mek 18b/13/
‘ömr (Ar.): ömür.
‘ö.-i 31a/6/
‘ö.-inüñ 31a/7/
‘ö.-üñ 32a/7/
öñ: ön.
ö. 17b/11/, 22b/1/, 25a/13/,
26a/11/, 26a/7/
ö.-ayağınuñ 23b/3/
ö.-i 25a/2/, 26a/13/, 30b/8/
ö.-leri 25a/3/
ö.-lerinden 8b/1/
ö.-ünden 25a/13/, 25a/2/
ö.-üne 24b/14/
öpke başlı: öfkeli.

ö. 25a/7/

ötürü: ötürü.

ö. 21b/11/

öyle: öyle.

ö. 14a/12/

öz: iç yer.

ö.- leri 3b/2/

-P-

pā-beste (Far.): ayağı bağlı.

p.-i yek-silsile 3b/6/

pād(i)-şāh (Far.): padişah.

p. 1b/7/, 3b/10/, 4b/11/, 30a/7/

p.-ı şeft 30b/2/

p.- imuza 31a/9/

p.- lar 5b/15/

p.- lık 5b/14/, 6a/14/, 6a/15/,
7b/15/

p.- uñ 7b/10/

pād(i)-şāhī (Far.): padişahlık.

p.- ye 32a/4/

pād(i)-şehā (Far.): ey padişah anlamına gelen ünlem. [Sondaki “-ā” eki sözcüklerin sonuna gelerek “ey, yā” anlamı veren ünlem edatıdır.]

p. 32a/7/

pāldım (Far.): atın semerinin ileri kaymaması için arka ayaklarının kaba etleri üzerinden geçirilen kayış.

p. 26a/8/

pāy (Far.): ayak

p. 32a/10/

pāy-i semend (Far.): kula atın ayağı.

p.- üñ 32a/10/

pāyān (Far.): son.

p.-ı kār 32b/1/

pāy(i)-dār (Far.): kalıcı olan.

p.- a 3a/12/

pek:

1. sert.

p. 24a/13/, 27b/1/, 27b/9/

2. çok.

p. 28a/9/

penāh (Far.): [bir şeyin] sığınağı, koruyucusu, dayanağı manalarıyla birleşik sözcükler yapar.

p. Maḥrem-i sultān-ı risālet-penāh 3b/3/

perde (Far.): yoksulluktan korumak; uğurlu ve mübarek olmak. [Metinde, 13a/9-10/’da anlamı verilmiştir.]

p. 32a/12/

p.- dür 13a/3/, 13a/9/

p.- nūñ 13a/9/

p.- ola 14a/1/

p.- olur 13b/11/

pes (Far.):

1. sonuçta.

p. 8b/2/, 18b/2/

2. böylece.

p. 8a/14/, 17b/9/, 18a/2/,
18a/11/, 30b/13/

3. işte.

p. 6a/2/, 29a/6/

4. öyleyse.

p. 6b/1/, 6b/2/, 7b/4/, 9a/5/,
9a/9/, 17b/3/, 17b/13/, 31a/7/

5. bu nedenle.

p. 26b/5/, 27b/11/, 31a/5/

6. bunun üzerine.

p. 18a/6/, 18a/14/

7. işte bu nedenle.

p. (7. anlamda) 28a/2/

peydā (Far.): oluşmak.

p. 30b/15/

peygamber (Far.): Allah'tan vahiy yoluyla aldığı bilgileri ve emirleri tebliğ etmek, muhataplarını hak dine çağırarak görevlendirilen yüksek vasıflı kimse.

p. 17a/10/, 17a/15/, 28a/12/

p.- den 16b/7/

p.-i 3a/9/

p.- kıldum 29a/7/

peyvend (Far.): bağ.

p.- siz 26b/13/

pīr (Far.): öncü.

p. 8b/13/

pīş-ḳadem (Far.): önayak (olan).

p.- leri 8b/13/

poyraz (Rum.): kuzeydoğudan esen soğuk rüzgār.

p. 17b/7/

pūl (Far.): akçenin üçte biri.

p.- a 25b/15/

-R-

rāh (Far.): yol.

r.- ı şavāb 30a/15/

r. 32a/15/

raḥimehullāh (Ar.): “Allah ona rahmet etsin.” anlamında, sahābeden sonraki ālimler için kullanılan dua cümlesi.

r. 11a/4/, 11b/9/, 14b/11/,
16a/6/, 17a/4/, 18b/14/, 18b/15/,
20b/3/, 21a/2/, 21a/8/, 22a/4/, 22b/11/,
24b/4/, 29a/7/

raḥimehullāhu ‘aleyhim (Ar.): “Allah’ın rahmeti üzerine olsun.” anlamında, sahābeden sonraki ālimler için kullanılan dua cümlesi.

r. 11a/4/

raḥimehümāullāh (Ar.): “Allah o ikisine rahmet etsin.” anlamında, sahābeden sonraki ālimler için kullanılan dua cümlesi.

r. 22b/5/

raḥimehümāullāhu te‘ālā (Ar.): “Allahu Teala o ikisine rahmet etsin.” anlamında, sahābeden sonraki ālimler için kullanılan dua cümlesi.

r. 16b/15/, 22a/3/

raḥimetullāhi ‘aleyhimā (Ar.): “Allah’ın rahmeti o ikisinin üzerine olsun.” anlamında, sahābeden sonraki ālimler için kullanılan dua cümlesi.

r. 12b/3/, 21b/1/

raḥimetullāhi ‘aleyhim ecma‘in (Ar.): “Allah’ın rahmeti onların

hepsinin üzerine olsun.” anlamında, sahābeden sonraki ālimler için kullanılan dua cümlesi.

r. 17a/6/

raḥmet (Ar.):

1. koruma.

r.-i ‘āmme-i şāmīle-i vāsiatü’l-ercāsından 2b/12/

r. ider 28b/5/

2. acıma.

r. 29b/2/

r. idüp 29a/5/

raḥmeten-li’l-‘ālemīn (Ar.):

“ālemlere rahmet” manasında Hz. Muhammed için kullanılan bir sıfat. [“Biz seni ancak rahmeten lil ālemīn gönderdik.” (Enbiyā sūresi: 107/)]

r. 2b/10/

raḥt (Far.): atın koşum takımı.

r.- e 25b/11/

raḥam (Ar.): yazı yazma.

r. 4a/8/

r.-ı ḥātime 32b/2/

rākib (Ar.): süvari.

r. 2a/13/

ravza (Ar.): bahçe.

r. 3a/10/

rāyet (Ar.): sancak.

r.-i gītī-nüverd 32a/10/

ra’y-ı ḡanem (Ar.): koyun otlatmak.

r. itdüklerinüñ 29a/8/

reẓaḳa’l-ḥüsnā (Ar.): “(Allah ona) bol ve en güzel rızıkları verdi.” cümlesi.

[reẓaḳa: “rızık verdi” anlamında fiil kökü.]

r. 3b/13/

raẓihu (Ar.): “Allah ondan razı olsun.” anlamında din büyükleri için kullanılan söz.

r. 11a/12/, 11a/5/, 13b/12/, 14a/15/, 15a/5/, 15b/10/, 16a/6/, 16b/15/, 16b/9/, 17a/7/, 18b/6/, 19a/8/, 19b/10/, 20b/11/, 21b/2/, 21b/3/, 21a/8/, 21b/9/, 22a/1/, 22a/12/, 22a/7/, 22b/11/, 22b/6/, 23a/1/, 23a/9/, 23b/1/, 29a/12/

raẓiyallāhu ‘anhu: “Allah ondan razı olsun.” anlamında din büyükleri için kullanılan söz.

r. 17a/5/, 17b/5/ 20b/4/, 23b/5/, 28a/3/

raẓiyallāhu te‘ālā ‘anhü: “Allahu Teala ondan razı olsun.” anlamında din büyükleri için kullanılan söz.

r. 8b/14/, 12b/4/, 14b/12/

raẓiyye (Ar.): rıza gösteren.

r. 3a/10/

renc (Far.):

1. ağrı.

r.-ine 31b/6/

2. sıkıntı.

r.-in 31a/13/

r.- ine 31b/9/

3. sorun.
r.- ine 31b/11/
reng (Far.): renk.
r.- dür 22b/3/
resim (Ar.): resim.
r.- e 30a/9/
resûl (Ar.):
 1. peygamber.
r. 29a/3/
 2. Hz. Muhammed
R. 30a/2/
reşk (Far.): kıskanılan.
r. 32a/9/
rıfk (Ar.): hoşgörölü davranmak.
r.- eyleñ 27b/11/
rızık (Ar.): Allah'ın bahşettiğı nimet.
r. 17b/1/, 18b/13/
rızvānullāhi ‘aleyhim ecmā’in:
 “Allah hepsinden razı olsun.”
 anlamında sahabeler ve sonraki din
 büyükleri için kullanılan söz.
r. 18b/4/
ri‘āyā (Ar.): halk. [Metinde ri‘āyānın
 görevi, “geçim meselesinde
 kendilerine ve diğler sınıflarda
 bulunanlara yetecek kadar ekin
 ekmeye, bağ bahçe dikmeye ve geçim
 için lazım olan hayvanları beslemeye
 çalışmaktır.”]
r. 6b/6/, 7b/7/
ri‘āyet (Ar.): uyma.

r. 2a/7/, 7b/12/, 18b/11/,
 28a/11/
r.-in 13b/7/
ribāt (Ar.): düşman sınırında nöbet
 beklemek.
r. 13a/11/, 13b/8/
ridā (Ar.): hırka.
r.- sı 21b/11/
rīh (Ar.): yel.
r. 17b/9/
risāle (Ar.): küçük kitap.
r. 2a/13/, 5b/3/, 32b/2/
r.-i celīle 5a/14/
risālet (Ar.): peygamberlik.
r. 2a/13/, 2b/4/, 2b/9/, 5b/3/,
 32b/2/
risālet-penāh: Risaletin kendine
 dayandığı Hazret-i Muhammed.
r. 3b/3/
rivāyāt (Ar.): rivayetler.
r.- da 16b/3/
rivāyet (Ar.): haber.
r. 11b/10/, 15b/11/, 16a/7/,
 16b/9/, 16b/15/, 17a/12/, 17a/9/,
 17b/5/, 18b/7/, 19b/10/, 20b/4/,
 20b/12/, 21b/3/, 22a/4/, 22a/7/,
 22a/13/, 23a/2/, 23a/5/, 23a/9/, 29a/1/
r.- de 10a/3/, 11b/5/, 16a/2/
r.-inde 11a/12/, 16a/6/,
 18b/14/, 22b/11/
r.- lerinde 11a/4/, 12b/3/
riyāh (Ar.): rüzgarlar.

r. 1b/6/
rûşen (Far.): aydın.
r. 29b/1/
rûy (Far.): yüz.
r.-ı celâl 7a/9/
rûz (Far.): gün.
r. 29b/15/
rûz-i maḥşer (Far.+Ar.): mahşer günü.
r. 2b/1/
r.- de 29b/15/
rübā‘iyât (Ar.): ön dişler ile azı dişleri arasında ve ikisi altta bulunan dört diş.
r. 30b/8/
rûkn (Ar.): esas.
r.-ini 8a/1/
rükûb (Ar.): bir vasıtaya binmek.
b. 2a/4/, 9b/1/
-S / Ş / S-
sa‘âdet (Ar.):
1. mutluluk.
s.-i ‘uzmā 5a/13/
s.- esās 1b/4/
2. Padişah ve diğer bazı devlet büyükleri anılırken “bu dünyada Allah’ın lütfuna erişmiş” anlamında kullanılan övgü sözü.
s. şāhib-i sa‘âdet 2a/8/
s.- lü padişāhımuza 4b/11/, 31a/9/
şabā (Ar.): meltem rüzgarı.
ş.-i ecel 30a/14/

şabāḥ (Ar.): sabah.
ş.- a dek 16a/4/
şabī (Ar.): çocuk.
ş. 28b/9/
şab(ı)r (Ar.): “agave” adında bitki.
[Akdeniz ve Ege’de yetişir.]
ş. 31b/5/
şābit (Ar.): 1. durmak. 2. ispat edilmiş.
s. 7b/3/, 21a/3/
şaç: [baştaki] saç.
ş.-ı 16b/11/, 24a/5/
s.-mā 17b/11/
s.- lı 24b/9/
şadā (Far.): 1. ses. 2. yankı.
ş.- sın 8b/8/
şadaḳa (Ar.): sadaka.
ş. 14b/14/, 15a/2/, 16a/2/, 16a/4/
ş.- dan 13a/8/, 16a/5/
ş.- ya 15b/15/
şadāḳat (Ar.): içten bağlılık, vefalılık, dostluk; doğruluk, yürek doğruluğu.
ş.- e 6a/13/
şādık (Ar.): 1. içten bağlı olan, sadakatli. 2. doğru, gerçek.
ş. 3b/7/
şāf (Ar.): temiz.
ş. 30a/6/
şafā (Ar.): 1. saflık, berraklık. 2. neşe, eğlence.
ş. 2b/3/, 3b/2/, 3a/14/

şafā-bahş (Ar.+Far.): rahatlık veren.

ş.-ı şāh-nişīn-i ıştāfā 2b/6/

ş. 30b/3/

sā'ir (Ar.): diğer.

s. 6a/15/, 6b/6/, 6b/11/

şağ: sağlıklı.

ş.- ola 6b/1/

sağ: sağ taraf.

s. 8b/15/, 9a/1/, 22b/15/,
25a/7/, 31a/13/

s.-ı 22b/1/, 23b/3/

ş.-ında 22b/9/

şağıs+: miktar.

ş.-ınca 13a/13/

sağlık: sağlık.

ş. 6b/2/

sağrı (Moğ.): atın bel ile kuyruk
arasındaki dolgun yeri.

s.- ların 19b/8/

saḥā (Ar.): cömertlik.

ş. 29b/3/, 29b/11/

şāḥib (Ar.): sahip.

ş.-i 13a/11/, 13b/1/, 13b/3/,
15a/13/, 17a/14/, 17b/2/, 18a/3/,
18b/12/, 28a/1/

ş. 2a/2/, 2b/1/, 4b/14/, 28b/9/

ş.-ine 26a/15/, 27b/5/

ş.-iñi 17b/12/

ş.- üñ 17b/13/

ş.-inüñ 15a/14/

ş.- leri 15b/14/, 16a/12/

ş.- lerine 16a/1/, 11b/6/

şāḥib-i sa'ādet (Ar.): padişah.

ş. 2a/8/

şahīḥ (Ar.): kesin.

ş. 14a/8/

şahrā (Ar.): çöl.

ş.- da 23a/7/

sa'īdū'l-ḥayāt (Ar.): hayatın mutlusu.

s. 30a/7/

şaḳā (Ar.): ordunun gerisinde bulunan
askerler.

s. 7a/4/

şaḳar: atın altında olan beyazlık.

ş. 22b/8/

şaḳın-:

1. korumak.

ş.- alar 27a/11/

2. kaçınmak.

ş.- maḳ 28b/13/

şaḳını şaḳını [yürüye]: çekine çekine,
sakına sakına ikilemesi.

ş.- yürüye 24b/14/

şaḳla-:

1. korumak.

ş.- r 13a/10/, 13b/8/

2. gözetmek.

ş.- sa 13b/15/

şal-:

1. bırakma.

ş.- alar 23b/10/

2. kaldırma.

ş.- a 32a/10/

şala şala: [baş] sallya sallaya anlamında ikileme.

ş. 25a/12/

şalavâtullâhi ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi: [Hz. Musa için] “Allah’ın affı ve yardımı onun ve diğer peygamberlerin üzerlerine olsun” anlamında dua.

ş. 29a/2/

şalavât (Ar.): Hz. Muhammed’e ve onun soyundan gelenlere okunan dua.

ş. 2a/12/

şalın-: salınarak yürümek.

ş.- arak 25a/12/

sālibü’z-zîr (Ar.): altına alıp yok eden.

s. 2a/5/

şallallāhu ‘aleyhi ve sellem: “Allah’ın rahmeti ve selamı üzerine olsun” anlamında Hz. Muhammed için söylenen özel dua.

ş. 2b/7/, 11a/5/, 13b/13/, 14a/4/, 16b/7/, 17a/1/, 19a/8/, 19b/10/, 19b/14/, 19b/5/, 20a/10/, 21a/3/, 21b/10/, 21b/14/, 21b/4/, 22a/1/, 22a/5/, 22b/12/, 22b/6/, 23a/5/, 27b/8/, 28a/12/

ş.- den 16a/7/, 23a/13/

ş.- e 18b/8/

ş.- üñ 18b/10/

şallallāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem: “Allahu Teala’nın rahmeti ve selamı

üzerine olsun” anlamında Hz. Muhammed için söylenen özel dua.

ş. 9a/7/, 16b/10/, 17b/6/, 18b/5/, 20b/12/, 21a/13/, 22a/8/, 22a/12/, 23a/2/, 23a/10/, 23b/7/

salṭanat (Ar.): sultan egemenliği.

s.- a 7b/13/

s.- da 7b/3/

şalu vir-: salıvermek.

ş.-ilse 23a/8/

şan-: sanmak.

ş.- ma 7a/2/

şan‘at (Ar.): sanat.

ş. 5b/12/, 6b/3/

ş.- larına 6b/4/

saña (sen+a): sana.

s. 12a/12/, 12a/15/, 17b/12/, 20a/13/, 20a/15/, 29b/14/

şancu: sancı.

ş.- ya 31b/9/

şanki: “sanki” edatı.

ş. 25b/8/, 30b/2/

şar‘ (Ar.): sara hastalığı.

ş. 20a/9/

şarı: “sarı” rengi.

ş.- sina 32a/2/

ş. şaru 30b/10/

şat-: satmak.

ş.- duğum 4b/1/

şatun al-: satın almak.

ş. 22b/14/

ş.- dı 19a/1/
şavāb (Ar.): doğru.

ş. 30a/15/

sa'y (Ar.): çabalama.

s. itmek 9a/5/

şay-:

1. yerine geçmek.

ş.-ılır 11b/5/

2. ödemek.

ş.- up 19a/2/

sāye (Far.): gölge.

s. 3b/11/

sebeb (Ar.):

1. sebeb.

s. 2a/1/, 5b/9/, 6b/12/, 18a/14/,

29a/2/, 29a/4/, 29a/6/, 30a/11/

s.- den 8a/2/

s.-i 7b/7/

s.-i zillet 17b/8/

s.-i izzet 17b/8/

s.-i hamāl ve kemāl 17b/8/

s.-i izzet-i ebediyye 18a/14/

2. sağlamak.

s.-i neyl 4b/8/

seç-: seçmek.

s.- diler 8b/3/

sefer (Ar.): yolculuk.

s.- de 4a/2/

s. 8a/3/

s.-i ba'īd ve şedīde 8a/4/

seher (Ar.): tan yeri ağarmadan biraz önceki vakit.

s.- e 2b/5/

sehiv (Ar.): hata.

s. 29b/6/

sekil: atın ayaklarında olan beyazlık.

s. 22b/1/, 22b/1/, 22b/15/,

22b/9/, 22b/15/, 22b/8/, 23b/4/,

26a/12/, 26a/14/, 26a/5/, 26b/2/

s.-i 22a/10/, 22a/11/, 26a/5/

s.- iñ 26a/13/, 26a/14/

sekiz: sekiz sayısı.

s. 27a/14/

s.-inde 30b/14/

s.-inci 8a/12/

seklāvi (Ar.): Araplar tarafından kabul edilen, adını Arap kabilelerinden alan Arap atı ırkı içerisindeki dişiliğin, güzelliğin ve inceliğin sembolü olan bir tip.

s. 26b/6/

selāmet (Ar.): her türlü tehlikeden uzak olma.

s. 22b/9/

selām (Ar.): esenleme.

s. 2a/12/

selātīn (Ar.): sultanlar.

s.-i selef 6b/12/

selef (Ar.): bir yerde, bir işte, bir vazifede başka birinden önce bulunmuş olan kimse.

s. 6b/12/

sem' (Ar.): kulak verme.

s.- olmuş 3b/6/

semā (Ar.): gökyüzü.

s. 3a/14/

semend (Far.): çevik ve güzel at.

p.- üñ 32a/10/

semirü: şişmanlama.

s.- ye 31b/9/

semird-: şişmanlatmak.

s.- ür 27a/1/

sen: tekil ikinci kişi zamiri.

s. 12a/12/, 16a/14/, 17b/13/,

18a/1/, 22b/9/, 28b/15/, 29a/5/

s.- de 32b/2/

s.- den 17b/7/

s.-i 17b/10/, 17b/12/, 19a/12/,

19a/13/, 21a/11/, 28b/15/, 29a/4/,

29a/7/, 29b/14/, 30a/4/

s.- üñ 12a/12/, 12a/15/,

17b/11/, 17b/14/, 18a/9/, 18a/10/,

19a/12/

senā (Ar.):

1. övgü.

s. 1b/2/

2. övme.

s. 2a/10/

senāyā (Ar.): Tay (olan) atın ilk çıkan dört adet ön dişi.

s. 30b/7

s.- sı 30b/11/

sene (Ar.): yıl.

s.- de 4b/10/

sene-i elf (Ar.): [MS] 1000 senesi, 1000 yılı.

s.- den 3b/15/

sened (Ar.): kanıt.

s.- 2a/14/

senen (Ar.): sünnet.

s.-i 2a/7/

seng (Far.): taş.

s. 28a/8/

seniyye (Ar.): yüce.

s. sünnet-i seniyye[den] 9a/15/

serā-perde (Far.): padişah otağı.

s. 32a/12/

serçe: “serçe” kuşu.

s. 28b/9/

s.- nün 28b/12/

ser-dār (Far.): baş.

s.-ı cümle-i zümre-i enbiyā

2b/2/

ser-firāz (Far.): başını dik tutan.

s. 32a/7/

serḥad (Far.): sınır.

s.- ler 13b/8/

serī'ü's-seyr (Ar.): hızlı giden.

s. 2a/5/

ser-i serverān (Far.): uluların ulusu.

s. 30a/7/

serv-ḳadd (Far.+Ar.): servi boy.

s.-iñ 32a/7/

sev-: sevmek.

s.- erdim 19a/8/

s.- mek 18b/10/, 18b/12/
s.- mese 24b/6/
s.- mezdi 23b/3/
s.- se 24b/5/
sevāb (Ar.): İyilik ve ibâdet yapana âhirette Allahu Teala tarafından verilecek mükâfât.
s. 14a/13/, 14a/7/
s.- dur 13a/3/, 16b/13/
sevgülü: sevgili.
s. 18b/1/, 18b/6/
s.- dür 19a/4/
s.- rek 18b/9/
seyâdet (Ar.): liderler [sādāt sözcüğünün değişmiş hali.]
s. 2a/8/
s.-i kübrâdur 5a/14/
seyf (Ar.): kılıç.
s. 2a/2/
sey(i)r (Ar.): gezme.
s.- de 4a/2/
seyyid (Ar.): efendi.
s.-i enām 2a/14/
seyyid-i enām (Ar.): insanların, halkın yücesi. [Hz. Muhammed]
s. 2a/14/
sezā-vār (Far.): uygun.
s. 2b/13/, 7a/15/
şıçra-: sıçramak.
ş.- r 9a/2/
ş.- ya 24b/15/
şidk (Ar.): doğru.

ş. mücerrebü'ş-şidk-ı kelâmdur 29a/12/
şifat (Ar.): özellik.
ş. 18a/5/
ş.- lar 22b/2/
ş.- ları 5a/11/, 18a/1/
ş.- larından 17b/15/, 10b/2/
ş.- umı 18a/1/
şığa-: okşamak. [Metinde, 19b/8/'de anlamı verilmiştir. "...alınların ve sağırların **şığa**ñ dimekdür. /9/ Bundan dahı murād muhabbet idüp **ohşa**ñ dimekdür."]
ş.- yup 16a/13/
ş.- ñ 19b/8/
sıklet (Ar.): ağırlık.
s.-i 27a/10/
şin(i)f (Ar.): sınıf.
ş. 5b/15/, 7b/2/, 7b/5/
sırran ve cehren (Ar.): gizliden ve açıktan.
s. 2a/9/
sıvar-: sulamak.
ş.- mak 13b/3/
şıyānet (Ar.): koruma.
ş. 2a/7/
siclün (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.
s. 9a/14/
sih(i)r (Ar.): büyü.
s. 31b/13/

sikirt-: koşmak.

s.- dügi 10b/15/

s.- (sikird) eler 27b/4/

s.- (sikird) en 11a/2/

s.- (sikird) irler 10b/14/, 11a/2/

s.- mek 27b/13/, 27b/14/

s.- mekde ise 28a/2/

s.- meyeler 27b/4/

s.- se 13a/15/, 20b/11/

s.- (sikird) irken 9a/2/

sil-:

1. silme.

s.-iñ 16a/13/

s.- di 21b/11/

2. düzleşme.

s.- er 30b/15/

s.-inmege 30b/15/

silāḥ (Ar.): silah.

s. 6a/4/

silsile (Ar.): zincir.

s. intizām-ı silsile-i

mevcūdāt[a] 3a/8/

s. pā-beste-i yek-silsile 3b/6/

sinān (Ar.): mızrak.

s. 2a/3/

siñir: sinir.

s.- leri 24a/9/, 25b/5/

sinn (Ar.): yaş.

s. 3b/14/

s.-i 31a/9/

sinn-i elif (Ar.): “bir (1)” yaş.

s. den 3b/14/

sipāhi (Far.): tımar sahibi süvari askeri.

s.- leri 8b/13/, 27a/8/

sipās (Far.): dua etme.

s. 1b/4/

sipehr (Far.):

1. gök.

s. 2b/4/, 3a/13/

2. talih.

s. 32a/9/

sirāyet (Ar.): bulaşma.

s. 7b/13/

sir-dār (Far.): [bk. ser-dār]

s. 2b/2/

sīret (Ar.): karakter.

s.-i müstahşenede 2a/6/

sirḥān (Ar.): kurt. [yırtıcı hayvan]

s. 9a/13/

sirke (Far.): sirke.

s. 31b/6/

s.- de 31b/4/

sitūn (Far.): direk.

s.-ı istivārlardur 3a/12/

siyāh (Far.): kara renk.

s.- at 8b/2/, 22a/11/, 22b/2/, 22b/14/, 23a/12/, 23a/14/, 24b/12/, 25b/10/, 25b/11/, 25b/13/, 25b/14/, 26a/1/, 26a/14/

s.- dur 22b/4/

siyāset (Ar.): memleket yönetimi.

s. 6a/6/

siz: “siz” ikinci çokluk kişi zamiri.
s. 10a/1/, 10b/1/ 10a/15/,
10a/5/, 10a/9/, 22a/9/, 28b/4/, 28b/5/
s.- den 10a/2/, 18b/1/
s.- e 10a/6/, 9b/11/, 28b/5/
s.- üñ 9b/14/, 10a/8/, 10a/14/,
18b/1/
şol: “sol” taraf.
ş. 8b/15/, 9a/1/, 25a/15/
ş.-ı 23b/4/
ş.-ın 25a/8/
şolak: [atlar için] sol ayağını kullanan.
ş.- dur 25a/8/
şolu-: solumak.
ş.- maya 25a/14/
şoñra: sonra.
ş. 18b/13/, 20a/6/, 27a/12/
şor-: sormak.
ş. 20a/14/
ş.- arsin 20a/14/
ş.- ayın 20a/13/
sovuğ: soğuk.
s.- a 25b/11/, 26a/3/
söyle-: söylemek.
s.- diler 19a/2/
s.- r misin 20a/13/
söz: söz.
s. 32a/4/
s.- ü 32a/6/
s.- leri 3b/2/
su: su.

ş. 7b/14/, 8a/6/, 11b/3/,
26b/15/, 27a/1/, 27a/12/, 27a/2/,
28a/9/, 28b/8/
ş.- lığa 8a/15/, 26a/3/
ş.- suz 28b/7/
s.- ya 25a/7/
ş.- yı 11a/9/, 11b/1/, 27a/12/
su‘āl (Ar.): soru.
s. 12b/5/, 19a/9/, 20a/7/, 29a/2/
şubḥ (Ar.): sabah.
ş. 3b/7/
şuğra (Ar.): çok küçük.
ş. ‘ālem-i şuğra[dan] 4b/5/
suḥen (Far.): söz.
s. suḥen-gū-yı ve zebān 2a/11/
s.- üñ 32a/6/
suḥen-gū (Far.): söz söyleyen.
s.- yı ve zebān 2a/11/
şuleḥā (Ar.): salih kimseler.
ş.- dur 6a/8/
sulṭān (Ar.): padişah.
s. 2a/2/, 3a/13/, 3b/3/, 4b/15/
s.- ı saḥā 29b/3/, 29b/11/
s.- ı 25b/7/
şuluḳ: atın çenesine geçen halka.
ş. 27a/6/
şun-: uzatmak.
ş.- ar 30a/10/
şuñak: su kabı. [Metinde, atın
burnunun biçimi için kullanılmıştır.]
ş. 26b/7/

sûre (Ar.): Kur‘an-ı Kerim’in 114 bölümünden her biri.

s.- i nübüvvet 2a/12/

şûret (Ar.): görünüş.

ş. 2a/6/, 3a/7/, 18a/5/

şu şığırı: manda.

ş.- na 24a/4/, 24a/9/

sübhâne ve te‘ālā (Ar.): Kur‘ân-ı Kerîm’de yedi âyette “sübhâne” ve “teālā” kelimeleri birlikte kullanılarak Cenâbıhak her türlü acz ve noksanlıktan tenzih edilmektedir.

s. 9b/7

s. sübhân(ü) 4a/13/, 31a/8/

sübhâne’l-lezî esrâ: İsrâ suresi birinci ayetinin başı. [Hz. Muhammed’in çok çabuk bir şekilde Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksa’ya Allah (c.c.) tarafından yürütülüşünü anlatır.]

s. 2b/2/

süd: süt.

s.-ini 31b/7/

sükkân (Ar.): sakinler.

s.- ı arzı ve felek 2b/11/

sünen (Ar.): sünnetin çoğulu, sünnetler.

s. 2a/8/

sünnet (Ar.): Hz. Muhammed’in sözleri ve davranışları.

s.- dür 9a/9/

s.- ine 18b/11/

sünnet-i seniyye (Ar.): Hz. Muhammed’in yüce sünneti.

s.- den 9a/15/

sür-:

1. uzaklaştırmak.

s.- ür 7a/10/

2. (at) yürütmek.

s.- en 27b/9/

3. (ilaç vb.) sürmek.

s.- erler 27b/1/

s.- seler 31b/6/, 31b/10/,

31b/14/

sürh (Far.): kızıl.

s. 25b/9/

sûri: hayvan sürüsü.

s.- den 29a/4/

sütüde (Far.): övülmeye değer.

s. zât-ı sütüde şifâtları 5a/11/

-Ş-

şâ‘idî (Ar.): “yüksek at” anlamına gelen bir at cinsi.

ş.- dür 26b/9/

şabşal (Ar.): alık (insan).

ş. 25a/1/

şād(ı)-mān (Far.): sevinçli.

ş.-itdi 30a/3/

şāh (Far.): padişah.

ş. 2b/6/, 3a/15/, 29b/4/

şāhān (Far.): hükümdarlar.

ş.-ı harīm-i İlāh 3b/3/

şāh-niṣīn (Far.): şahların oturmalarına
lâyık yer.

ş.-i ıṣṭafā 2b/6/

şāhid (Ar.): tanık.

ş. 32a/11/

şakī (Ar.): haydut.

ş. 30a/12/

Şām: “Şam” şehri.

Ş.- uñ 26b/10/

şāmīle (Ar.): kaplayan.

ş. rahmet-i ‘āmmē-i şāmīle-i
vāsiatü’l-ercāsından 2b/12/

şa‘r (Ar.): tüy.

ş. 26a/8/, 26a/9/

şa‘r-ı maḥlûḳ (Ar.): atın ön ayağının
üzengi basılacak yerinde biten bir
kaşık tüy.

ş. 26a/8/, 26a/9/

şa‘r-ı meftûl (Ar.): atın paldım
yerinde olabilen bir kaşık tüy.
[Metinde, “26a/8-9/” da tanımı
yapılmıştır.]

ş. 26a/9/

şarṭ (Ar.): koşul.

ş. 12a/13/

ş.-ı 12b/2/

şa‘r-ı maḥlûḳ (Ar.): atın ön ayağının
üzengi basılacak yerinde biten bir
kaşık tüy. [Metinde, “26a/7-8/” de
tanımı yapılmıştır.]

ş. 26a/8/, 26a/9/

şebihu’t-ṭayr (Far.): kuş gibi.

ş. 2a/5/

şecere (Ar.): küçük ağaç.

ş. 2b/5/

şecī‘ān (Ar.): cesur.

ş. 2a/3/

şedīd (Ar.): sıkıntılı.

ş.-e 8a/4/

şefī‘ (Ar.): şefaathçi.

ş.-i rûz-ı maḥşer 2b/1/

ş. 30b/2/

şefkat (Ar.): şefkat.

ş. 17b/12/, 28a/15/, 29b/10/

ş.- leri 29a/9/

şefkat-ı ‘alā halkıllāhi te‘ālā (Ar.):

Allah Teala’nın yarattığı nesnelere -
eğer insan eğer hayvan- esirgeyip
acımak, zulm etmemek.[Metinde,
anlamı böyle verilmiştir. (28b/1-2/)]

ş. 28a/15/

şeh (Far. şāh): padişah.

ş.-i gāziyān 30a/8/

şehīd (Ar.): din veya yüksek bir ülkü
uğrunda ölen kimse.

ş. 14a/2/, 14a/7/, 23b/5/

ş.-ü’l- memāt 30a/7/

ş.- lerindendir 19a/5/

şeker (Far.): şeker.

ş. 31a/14/

şemā‘im (Ar.): kokular.

ş. 3a/11/

şer‘ (Ar.): Allah’ın emri, ayet, hadis,
icmā-i ümmet ve kıyās-ı fukahā

esasları üzerine kurulmuş olan din kuralları.

ş. 6a/6/, 7b/11/

şerʿ-i mübîn: iyiyi ve kötüyü ayırt eden din kuralları.

ş. levāmiʿ-i envār-ı şerʿ-i mübîn[i] 2b/8/

şeref (Ar.): mübareklik.

ş.-in 18a/5/

şerîf (Ar.):

1. mübarek.

ş. emr-i şerîf[ine] 4a/14/

ş. şerʿ-i şerîf 6a/6/, 7b/11/

ş. zāt-ı şerîf 29b/6/

2. şerefli.

ş. 31a/14/

şerʿat (Ar.): ayet, hadis ve icma-i ümmet esaslarına dayanan din kuralları.

ş. 3a/9/, 6a/11/

şerʿiy(y)e (Ar.): şeriata uygun.

ş.-leri 6b/3/

şevk (Ar.): şiddetli arzu.

ş. 14a/11/

şey (Ar.): şey.

ş. 10a/15/

şeytân (Ar.): şeytan.

ş. 7a/10/, 20a/8/

ş.-ındur 11b/14/

ş.-uñ 12a/6/

ş.-uñdur 12a/9/

şiddet (Ar.): şiddet.

ş. 30a/1/

şikāl (Ar.): ön ayağının sağ ve kış ayağının solu sekil olan at.

ş. 23b/2/, 23b/3/

şikāyet (Ar.): şikayet.

ş. 17b/1/

şimdi: şimdi.

ş. 7b/9/

ş.-ki 6b/14/

şimşîr (Far.): kılıç.

ş.-i zer 32a/11/

şinik (Rum.): 7,5 kg buğday ölççeği.

ş. 27a/5/

şîr (Far.): aslan.

ş.-i Hudā [Hz. Ali.] 29b/8/

şol: “şu” işaret sıfatı.

ş. 9b/11/, 10a/15/, 10a/5/, 10b/13/, 11a/2/, 12a/10/, 12a/7/, 12a/8/, 13a/10/, 13a/3/, 13a/6/, 14b/13/, 14b/7/, 15a/1/, 15b/3/, 19b/15/, 22b/14/, 28b/6/

şöyle fehîm olunur ki: şöyle anlaşılır ki

ş. 17a/9/

şöyle maʿlûm ola ki: şöyle bilindiği üzere

ş. 12a/9/

şöyle ki: şöyle ki

ş. 12a/14/, 14a/9/

şu: “şu” işaret sıfatı.

ş. 11b/7/, 20a/15/, 28a/9/

şu: “şu” işaret zamiri.

ş.30b/1/

ş.- nı 10b/3/

şurıb (Ar.): Şurup.

ş.-ı āb-ı hayāt 8a/3/

şükr (Ar.): Allah’a verdiği
nimetlerden dolayı minnettar olma.

ş. 4a/12/

ş.-in 2a/11/

ş. (şükür) 1b/3/

ş.- (şükür) den 13a/8/

-T / T-

ṭā‘at (Ar.): Allah’ın buruklarını yerine
getirme.

ṭ.-im 17b/8/

ṭab‘ (Ar.): yaratılış.

ṭ.-ı pādīşāhiye 32a/4/

tābi‘ın (Ar.): Hz. Muhammed’i
görmüş olanları görüp kendilerinden
hadis dinlemiş olanlar.

t.- üñ 19a/4/

ṭab‘-ı pādīşāhiye (Ar.+Far.): padişaha
ait yaratılış.

ṭ. 32a/4/

tāc (Ar.): hükümdarların başlarına
giydikleri cevahirli başlık.

t. 4b/3/

t.- u devlet 5a/1/

ṭağ: dağ.

ṭ.- larca 29a/15/

taḥallüş (Ar.): şiiirde mahlas
kullanma. [Metinde, II. Osman’ın
“Farisī” mahlasını kasteder.]

t. 5a/11/

taḥammül (Ar.): katlanma.

t. 8a/5/, 27b/3/

t.-i 27a/5/

taḥayyül (Ar.): kurgulanma.

t.-i ḥayāl-i ḥāl-i ḥayl 4b/7/

taḥkīkā (Ar.): gerçekten.

t. 10b/4/, 11a/9/, 21a/1/, 22b/9/

taḥkīkan (Ar.): [bk. taḥkīkā]

t. 15a/12/, 15a/14/

taḥmīd (Ar.): “sübhānallah” deme.

t. 18a/2/

taḥmīn (Ar.): tahmin.

t. 31a/5/

taḥşıl (Ar.): ilim öğrenme.

t. 4b/4/

taḥt (Far.): makam.

ṭ.- uñı 32a/9/

t.-ı hükûmetde iken 29b/5/

t.-ı hilāfetde iken 29b/5/

ṭā‘ife (Ar.):

1. sınıf.

ṭ.- nüñ 6b/2/

2. topluluk

ṭ. 23b/8/

ṭ.- sinde 16b/5/

3. cins.

ṭ.- sinüñ 23a/7/

taḥdīrce (Ar.): (bu) düşünceye göre.

t. 12a/13/, 18b/9/
tā ki (Far.): böylece.
t. 6b/11/, 10a/9/, 27a/13/
taḳvā-zāde: takva sahibi.
t. 3b/13/
taḳviyet (Ar.): kuvvetlendirme.
t. eyler 19a/14/
ṭal: (ağaç) dalı.
ṭ.-ına 16b/1/
ṭala- (Moğ.): ısırmak.
ṭ.- yan 31b/10/
ṭalağ:
1. dalak.
ṭ.-ını 31b/4/
2. dalak şişmesi hastalığı.
ṭ.-ı olan kimse 31b/5/
taʿlīm (Ar.): öğretme.
t. 1b/13/, 21a/1/
tamām (Ar.):
1. bitirme.
t.-ider 7a/13/
2. tam.
t. 30b/8/
3. gerisini getirme.
t. kıl- 32a/6/
tāmme (Ar.): mükemmel.
t.- sinden 19a/15/
ṭaʿn (Ar.): ayıplama.
ṭ.-ı aḡyāra 7a/15/
ṭaraf (Ar.): yön.
ṭ. 28a/7/
ṭ.-ında 26a/11/, 26a/14/, 26a/6/

ṭ.-ından 26a/14/
ṭ.- dan 6a/7/
ṭārīḳ (Ar.): yol.
t. 27b/6/, 12a/8/
ṭ.-i 9a/7/
taṣallūf (Ar.): övünme.
t. 4a/13/
taṣdīḳ (Ar.): doğrulama.
t. 11a/8/
taṣvīr (Ar.): resim.
t. 2a/6/
ṭaş: kaya parçası.
ṭ. 20a/4/
ṭ.- a 26a/3/, 27a/14/
ṭ.-ı 31b/1/
ṭ.- larla 29b/9/
ṭaşı-: taşımak.
ṭ.- rlar 7a/7/
ṭaş kesil-: olduğu yerde durmak.
ṭ.- di 20a/6/
ṭaşra: dışarı.
ṭ. 6b/9/
ṭ.- dan 7a/7/
ṭ.- sında 26a/15/
ṭavşan: tavşan.
ṭ. 8b/9/
ṭay: at yavrusu.
ṭ. 13b/6/, 30b/5/
ṭayan-: dayanmak.
ṭ.- ur 25b/11/
taʿyīn (Ar.):
1. belirleme.

t. 5b/14/
 2. görevlendirme.
 t. 5b/11/, 5b/12/, 5b/13/,
 5b/15/, 6b/4/
ṭayr (Ar.): kuş.
 ṭ. ṣebīhu’ṭ-ṭayrī 2a/5/
ṭayyibe (Ar.): hoş.
 ṭ. enfās-ı ṭayyibeleri 3a/10/
tāze (Far.):
 1. taze.
 t. 3b/9/
 2. yeşil.
 t. 32a/9/
tāze-ter (Far.): pek körpe.
 t. 32a/8/
tāzī (Far.): “tazı” köpeği.
 t.- yi 28a/8/
ta’zīm (Ar.): yüceltme.
 t. 11b/8/
ta’zīmi’l-emrillāhi (Ar.): Allah
 Te’ālā’nın buyurduklarını ululayıp
 tutmak.[Metinde, anlamı böyle
 verilmiştir. (8b/1/)]
 t. 28a/15/
ta’zīmen (Ar.): hürmet ve ikram
 ederek.
 t. 12a/5/
te’ālā (Ar.): Sözlükte “yükselmek, bir
 şeyin üstünde bulunmak, şeref ve
 kudret sahibi olmak” anlamındaki ulūv
 (alāʿ) kökünden türeyen ve fi’l-i māzī
 olan teālā, daha ziyade Allah lafzının

ve Hak gibi ilāhî isimlerin geçtiği
 yerlerde tāzim amacıyla kullanılmakta
 olup “şan, şeref ve hükümranlılığı yüce
 olsun” mânasına gelir; bu bağlamda
 “kendi konumunun üstünde başka bir
 konumun bulunmaması” demektir.

t. 5a/13/, 7b/14/, 9b/6/, 10a/13/,
 10b/12/, 11a/1/, 11b/7/, 13b/3/, 13b/7/,
 13a/8/, 13b/10/, 14b/6/, 14b/10/,
 15b/3/, 15a/15/, 15b/4/, 16a/1/,
 16a/12/, 16b/6/, 17a/14/ 17b/1/,
 17b/6/, 18a/6/, 18a/7/, 18a/8/, 18a/14/,
 18b/12/, 19a/7/, 19a/12/, 21a/6/,
 21a/7/, 28a/14/, 28a/15/, 29a/3/,
 31a/8/

t.- nuñ 4a/13/, 9b/14/, 12a/1/,
 14a/15/, 19b/2/, 28b/1/

t.- ya 15b/3/

teciribe (Ar.):

1. deneyim.

t. -i efrās-ı nīk-ḥūy ve bed-ḥūy
 4b/6/

2. deneme.

t. 8b/1/

tedbīr (Ar.): (atları) koruma.

t.-i 26b/12/

t.- lerin 5b/7/, 26b/11/

te’emmül (Ar.): etraflica düşünme.

t. 18b/3/

tefe’ülen (Ar.): hayırla.

t. 5b/1/

tefekür (Ar.): düşünme.

t. 30a/9/

tefhīm (Ar.): anlatma.

t. 1b/12/

tefsīr (Ar.): Kur'an-ı Kerim'in anlam bakımından açıklanması.

t.-i 15b/7/, 19b/5/

t.-iderdi 14b/3/

t.-inde 14b/11/

teftīş (Ar.): denetleme.

t. 6b/14/, 6b/15/

tehlī (Far.): yararsız.

t. 22a/6/

tehlīl (Ar.): "lāilāheillallāh" deme.

t. 18a/2/

tekāpu(y) (Far.): araştırma.

t. 4b/6/

teḳāzā (Ar.): sıkıştırma.

t.- sı 14a/11/

tekbīr (Ar.): "Allahu ekber" deme.

t. 18a/2/

tekebbūr (Ar.): büyüklük gösterme.

t. 13b/5/

tekerlen-: yuvarlanmak.

t.- ür 26b/2/

teklīf (Ar.): görev.

t.- lerinüñ 28a/14/

tekrār tekrār (Ar.): yineleyerek.

t. 17a/11/

tekrīm (Ar.): saygı gösterme.

t. 11b/8/

te'lif (Ar.): yazmak.

t. edip 24b/4/

te'lifāt (Ar.): telif etmeler, yazılmış kitaplar, eserler.

t. 4a/6/

temeddüh (Ar.): böbürlenme.

t. 4a/13/

temhīd (Ar.): döşeme.

t. 1b/10/

temiz (Ar.): temiz.

t. 26b/12/

temme'l-kitāb (Ar.): "Kitap bitti, tamam oldu" manasındadır. [Kitapların sonuna yazılması adet idi.]

t. 32b/2/

temsīl (Ar.): tiyatro.

t.-i ḥilāf 7a/2/

ten (Far.): beden.

t.-i 7b/1/

t.- üm 2a/11/

tenzīh (Ar.): Allah'ı bütün eksiklik sıfatlarından uzak tutma.

t. 10b/2/, 17b/15/

ter (Far.):

1. taze.

t.- e 3b/4/

2. körpe.

t. 32a/8/

terāzū (Far.): ölçme aleti.

t.- layup 24b/14/

terbiyyet (Ar.): terbiye.

t. 2a/7/

terk (Ar.):

1. bırakma.

t.-i iftiḥār 4b/4/

2. ihmal etme.

t.- ü'l-evveli'l-āḥir 4a/10/

ters: [at için] dışkı.

t.- leri 13a/13/, 13b/1/

tertīb (Ar.): düzen.

t.-i fā'ik 1b/10/

t. 5b/3/

t.-i kādīm 7b/11/

tesbīḥ (Ar.): “sübhānallah” kelimesini söyleyerek Allah’a ta‘zīm etme.

t. 17b/15/, 18a/2/

t.-iderken 30a/12/

teshīr (Ar.): (Allah’tan gelen) emir.

t. 2a/6/, 10b/3/, 10b/8/, 10b/9/, 10b/10/

te‘sīr (Ar.): (içine) işleme.

t. itmez 31b/13/

tesmiye (Ar.): isimlendirme.

t.-itmekde 9a/9/, 9a/10/, 16b/6/

teşbīḥ (Ar.): benzerlik.

t. 24a/3/

t.- ler 24a/14/

teşrīf (Ar.): şereflendirme.

t. eyler 19a/7/

teşyīd (Ar.): yükseltip sağlamlaştırma.

t. 1b/11/

tetebbu‘ (Ar.): derinliğine inceleme.

t.- kılınup 4b/7/

tevḥīd (Ar.): Allah’ın birliğine inanma.

t. 1b/4/

tevḥīd-libās (Ar.): tevhid elbisesi

t. 1b/4/

te‘yīd (Ar.): güçlendirme.

t. 2b/8/

tırnaḳ: atın tırnağı.

ṭ.- ı 24a/13/, 24a/14/, 25b/13/, 27b/1/

ṭ.- ın 31b/13/

ṭ.- ma 27b/1/

ṭ.- ları 26b/3/

ṭ.- lı 23b/14/

ticāret (Ar.): alım satım.

t. 5b/12/, 6b/4/

tīmār (Far.): hayvanı temizleme.

t.-ideler 27a/3/

tīz (Far.): çabuk.

t. 24b/12/, 27a/11/, 28a/8/, 28a/9/

t.- cek 27a/12/, 27a/7/

t.- çek 26b/5/

toḡru: doğru.

ṭ.- sın 20a/13/

toḡur-: doğurmak.

ṭ.- duğı 12a/2/

ṭ.- maḳ 13b/6/

toḡurmaz ‘avrat: çocuğı olmayan kadın.

ṭ. 31b/8/

toḳun-: basmak.

.- up 24b/15/
.- aca 26a/7/
okuz: “dokuz” sayısı.
.-ı 17b/2/
.-ında 30b/14/
.- uncı 8a/13/
olaşık: dolaşık.
. 25a/3/
oldur-: doldurmak.
.- am 18a/10/
olı: dolu.
. 24b/10/
on: renk.
.- dur 22b/4/
opalak: Hünnapgillerden, yapraklarından yeşil boya çıkarılan havlıcan da denilen bir bitki (Rhamnus clorophorus globosus).
. 31b/3/
oprak: toprak.
.- am 4b/1/
. 7b/14/
torba (Far.): torba.
t. 21b/6/
t.- sın 21b/5/, 21b/7/
oru: Bu dondaki atların vücutlarını örten kıllar kahverengi ve siyah arasında değişiklik gösterir. Vücut kahverengi olsa bile ayak uçları, yele ve kuyruk siyahtır.
. 8a/13/, 8a/14/, 8b/2/, 22a/10/, 25b/6/, 25b/8/

orusı orusı: [birçok doru rengi içinde] en dorusu. [Hurmayi toru at için söylenmiştir.]
.- dur 25b/7/
oyum: ecir, sevap ve ganimet bakımından doymak.
.- ludur 16b/14/
.- olursun 22b/9/
udag: dudak.
.-ında 22a/15/
uğra: hükümdar mührü.
.- yı ğarrā- yı rahmeten-li’l- ‘ālemīn 2b/10/
tuhfe (Ar.): hediye.
t.-i cemīle 5a/15/
ur-: durmak.
.- duğı 15a/13/
.- mazlar 20b/10/
.- ur 8a/14/
.- urdı 21b/4/
.- urlar 21a/9/
urī (Ar. arī): taze.
. 3a/9/
urup: turp.
. 24a/14/
tūşe (Ar.): azık.
t. 7a/7/
ut-:
1. tutmak.
.- up 9a/1/
2. kabul etmek.
.- arlar 26a/11/, 26a/13/

3. gereklerini yerine getirmek.
ṭ.- maḵ 28b/1/
 4. yakalamak.
ṭ.- duñ 29a/5/
ṭ.- up 28b/10/
ṭuz: tuz.
ṭ. 31b/5/
tü: tüy.
t.- li 23b/13/
tüfeng (Far.): tüfek.
t. 6a/5/
tüv: tüy.
t.- ler 26a/10/, 26a/8/, 26a/9/
tüy: tüy.
t.-inüñ 8b/7/
t.- üni 31b/15/

- ‘U/U/Ū-

‘**Ubbāde Bin Şāmit** [Ebü’l-Velîd
 Ubāde b. es-Sāmit b. Kays el-Ensārî
 el-Hazrecî (ö. 34/654/)] Sahabe.

‘**U.** 15a/5/

ūbr (Far.): inilti.

ū.-ı bülbul 3b/6/

uc: sebep. [Metinde, “gül ucundan”
 tamlamasında “gül(ün koparılması)
 sebebiyle” anlamında kullanılmıştır.]

u.- undan 30a/15/

uç:- uçmak.

u.- ar kıldum 17b/13/

uçuk: ağız ve dudakta beliren
 kabarcık.

u.- lu 31a/12/, 31a/15/

uçur:- uçurmak.

u.- ur 7a/10/, 19a/13/

ufak: küçük.

u. 24b/9/

uf(u)ḵ (Ar.): ufuk.

u. 4b/12/

uğur: uğur.

u.- lu 22b/10/, 26a/13/

u.- dur 13a/10/

u.- lusu 26a/13/

u.- suzdur 26a/10/

uğra:- uğramak.

u.- sa 13b/2/

‘**uḵalā** (Ar.): akıl sahipleri.

‘**u.** 6a/8/

‘**uḵbā** (Ar.): ahiret.

‘**u.**- ya 28b/12/

‘**ulemā** (Ar.): âlimler.

‘**u.**-i islāf 5b/8/

‘**u.** 2a/1/, 6a/8/, 19b/1/, 27b/14/

‘**ulemā-i dīn** (Ar.): din alimleri.

‘**u.** 28a/10/

ulu:

1. ulu.

u.- larından 17a/9/, 18b/4/,

19a/5/

2. yüce.

u.- layup 28b/1/

‘**ulûm** (Ar.): ilimler.

‘u.-ı külliye 3b/15/
‘u. 29b/15/
‘ummān (Ar.): deniz.
‘u.-ı vefā 30a/5/
unut-: unutmak.
u.- maz 13a/7/, 13a/9/
ur-:
1. yüklemek.
u.- an 27b/10/
u.-ıla 12a/3/
u.- maḵ 13b/6/
2. [nal] çakmak.
u.- mazlar 27a/15/
3. saplamak.
u.- up 7a/11/
4. takmak.
u. 10b/9/
5. (karışım) sürmek.
u.- salar 31a/11/
uyan: atın gemi.
u. 10b/9/
u.- suz atı 9a/3/
uyḥu: uyku.
u.- da 31b/11/
uyluḡ: kalçadan dize kadar olan bacak kısmı.
u.- a 24b/10/
uyu-: uyumak.
u.- rken 15a/13/
uzad-: uzatmak.
u.- ur 30b/1/
‘uzmā (Ar.): en büyük.

‘a. sa‘ādet-i ‘uzmā 5a/13/
uzun: (boyca) uzun.
u. 23b/15/, 24a/12/, 24a/6/,
24a/7/, 24b/2/, 24b/9/, 25b/12/, 25b/6/,
26b/15/, 26b/6/
u.- luḡda 24a/13/
‘uzzāt (Ar.): aziz. [azīz sözcüğünün
değişmiş hali.]
‘u. 30a/7/
-Ü-
üç: üç sayısı.
ü. 8a/7/, 9b/1/ 11b/14/, 13a/1/,
13a/2/, 13b/4/, 20b/15/, 21a/1/, 24a/3/,
24a/4/, 27a/3/, 27b/3/, 27b/4/, 30b/9/
ü.- üñ biri 24a/12/, 24a/5/,
24a/7/, 24a/9/
ü.- (üçünci) si 5b/12/, 24a/6/
ü.- ünci 6b/3/, 12a/3/, 24a/8/,
24a/11/, 24a/13/
üfür-: üflemek.
ü.- seler 31b/15/
ümīd (Far.): umma.
ü.-dür 5b/1/
ürkek: çekingen.
ü. 25a/14/
üslüb (Ar.): üslup.
ü. 1b/9/
ü.-ı ḵadīm 7b/12/
üst: üst.
ü. 22a/15/
ü.-i 22b/15/

ü.- ünde 8b/10/, 15a/13/

ü.- üne 9a/3/, 10b/1/, 12a/1/,
13b/2/, 27a/7/

üzengi: Eyerin iki yanında asılı
bulunan ve hayvana binildiğinde
ayakların basılmasına yarayan, altı düz
demir halka.

ü. 26a/7/, 27a/7/

ü.- leri 27a/9/

ü.- si 27a/8/

ü.- ye 9a/2/, 27a/6/

üzer: üzeri.

ü.- [üzeri] nde 8b/11/, 11b/15/,
12a/3/, 17a/3/, 23b/6/

ü.- lerine 6a/2/

ü.- e 5b/3/, 6a/13/, /1/, 8a/14/

ü.-iñde 17b/14/

ü.-ine 2b/7/, 6a/9/, 19b/12/

ü.-inedür 13b/4/

ü.-iñüzedür 18b/1/

üzre:

1. üzerine.

ü. 1b/8/, 1b/9/, 1b/10/, 1b/11/,
7b/2/, 7b/11/, 10a/15/, 12a/8/, 12a/13/,
14b/9/, 15b/14/, 16a/11/, 22b/2/,
22b/9/, 23a/1/, 23a/15/, 24b/7/,
29a/10/, 29a/9/, 31a/11/, 32a/14/

ü.- dür 28a/15/

2. karşı.

ü. 2a/4/

-V-

vācib (Ar.):

1. zorunlu.

v.- olan 6a/2/

2. Allah'ın farza yakın olan
buyrukları.

v.- dür 19b/12/

va'd (Ar.): verilen söz.

v.-ini 11a/8/

vādī (Ar.): alan. [Metinde, binicilik
ilmi alanı.]

v.- de 4b/5/

vāfir (Ar.): çok.

v. -i nükāt-ı fā'ika 4a/10/

vāqī' (Ar.): gerçekleşme.

v.- ola 5b/1/

vaq(i)t (Ar.): zaman.

v. 20b/8/, 26a/1/

v.- de 10b/2/

vaqtā kim (Ar.): ne zaman ki.

v. 18a/7/

var-:

1. ulaşmak.

v.- maq 31a/7/

v.- dı 7b/9/

v.- ur 31a/8/

2. gitmek.

v.-ıciyız 10b/5/

v.- duğı 19a/3/

v.- mağı 30a/8/

3. gelmek.

v.-ıcaq 20a/8/, 30b/10/

var+: var.

v. 17a/5/, 20a/4/, 26b/15/
v.- dur 6b/3/, 9a/10/, 13a/2/
v.-idi 9a/8/, 14b/13/, 21a/12/
v.-ise 27a/5/

vārid (Ar.):

1. sözkonusu edilmiş.

v. 5b/4/, 10a/4/, 13b/10/,
18b/12/, 19a/6/, 19a/14/, 20b/3/

2. ulaşmış.

v. 11a/5/, 12b/4/, 17a/8/, 22a/5/

3. söylenegelmiş.

v. 11b/6/, 16a/5/

vaşf (Ar.): övme.

v.-ı 32a/6/

vāsia (Ar.): geniş.

v. rahmet-i ‘āmme-i şāmle-i
vāsiatü’l-ercāsından 2b/12/

vāştāt (Ar.): ön dişlerin yanındaki
dört diş, köprü diş.

v. 30b/7/

vā-veylā (Ar.): eyvah.

v. 29b/8/

ve (Far.): ve. [Metinde, nokta görevi
görmüştür. Bu nedenle büyük harfle
başlatılmıştır. Birkaç yerde bağlaç
olarak kullanılmıştır.]

v. 1b/10/, 1b/12/, 1b/13/, 1b/2/,
1b/3/, 1b/4/, 1b/5/, 1b/6/, 1b/7/, 1b/8/,
1b/9/, 2a/1/, 2a/11/, 2a/12/, 2a/13/,
2a/14/, 2a/15/, 2a/2/, 2a/3/, 2a/4/,
2a/5/, 2a/6/, 2a/7/, 2a/8/, 2a/9/, 2b/10/,
2b/11/, 2b/12/, 2b/13/, 2b/5/, 2b/8/,

3a/10/, 3a/2/, 3a/4/, 3a/5/, 3a/6/, 3a/7/,
3a/8/, 3a/9/, 3b/10/, 3b/12/, 3b/13/,
3b/14/, 3b/15/, 3b/4/, 3b/5/, 4a/1/,
4a/10/, 4a/12/, 4a/13/, 4a/2/, 4a/3/,
4a/4/, 4a/6/, 4a/7/, 4a/8/, 4a/9/, 4b/10/,
4b/11/, 4b/12/, 4b/13/, 4b/15/, 4b/3/,
4b/4/, 4b/6/, 4b/7/, 4b/8/, 4b/9/, 5a/10/,
5a/12/, 5a/13/, 5a/15/, 5a/2/, 5a/3/,
5a/4/, 5a/5/, 5a/9/, 5b/1/, 5b/10/,
5b/12/, 5b/13/, 5b/14/, 5b/2/, 5b/3/,
5b/4/, 5b/5/, 5b/6/, 5b/7/, 5b/8/, 6a/1/,
6a/10/, 6a/12/, 6a/13/, 6a/2/, 6a/3/,
6a/4/, 6a/5/, 6a/6/, 6a/7/, 6a/8/, 6a/9/,
6b/4/, 6b/6/, 6b/7/, 6b/8/, 6b/9/, 7a/10/,
7a/2/, 7a/5/, 7a/9/, 7b/1/, 7b/11/,
7b/14/, 7b/15/, 7b/3/, 7b/4/, 7b/7/,
8a/1/, 8a/15/, 8a/2/, 8a/4/, 8a/6/,
8b/10/, 8b/11/, 8b/12/, 8b/13/, 8b/3/,
8b/4/, 8b/5/, 8b/6/, 8b/7/, 8b/8/, 8b/9/,
9a/15/, 9a/2/, 9a/3/, 9a/5/, 9a/7/, 9a/8/,
9a/9/, 10b/1/, 10b/10/, 10b/11/,
10b/15/, 10b/3/, 10b/6/, 10b/9/,
10a/10/, 10a/14/, 10a/2/, 10a/5/,
10a/6/, 10a/8/, 10a/9/, 9b/12/, 9b/14/,
9b/15/, 9b/6/, 11a/10/, 11a/2/, 11a/4/,
11a/8/, 11a/9/, 11b/1/, 11b/3/, 11b/4/,
11b/6/, 11b/8/, 12a/3/, 12a/4/, 12a/6/,
12a/9/, 12b/2/, 12b/3/, 13a/10/,
13a/11/, 13a/13/, 13a/14/, 13a/3/,
13a/4/, 13a/6/, 13a/8/, 13b/1/, 13b/10/,
13b/5/, 13b/8/, 13b/9/, 14a/1/, 14a/11/,
14a/13/, 14a/14/, 14a/8/, 14b/10/,

14b/14/, 14b/3/, 14b/7/, 14b/8/, 14b/9/,
 15b/10/, 15b/14/, 15b/5/, 15b/9/,
 15a/10/, 15a/14/, 15a/3/, 15a/5/,
 16a/1/, 16a/10/, 16a/11/, 16a/13/,
 16a/14/, 16a/15/, 16a/3/, 16a/4/,
 16a/6/, 16b/13/, 16b/14/, 16b/2/,
 16b/3/, 16b/5/, 17a/11/, 17a/12/,
 17a/13/, 17a/14/, 17a/3/, 17a/5/,
 17a/6/, 17a/9/, 17b/10/, 17b/11/,
 17b/12/, 17b/14/, 17b/15/, 17b/2/,
 17b/3/, 17b/4/, 17b/8/, 17b/9/, 18a/1/,
 18a/10/, 18a/11/, 18a/14/, 18a/2/,
 18a/5/, 18b/1/, 18b/10/, 18b/11/,
 18b/13/, 18b/3/, 18b/6/, 19a/14/,
 19a/15/, 19a/4/, 19a/5/, 19a/7/,
 19b/13/, 19b/5/, 19b/7/, 19b/8/, 20a/1/,
 20a/15/, 20a/8/, 20b/11/, 20b/2/,
 20b/9/, 21a/1/, 21a/2/, 21a/6/, 21a/9/,
 21b/1/, 21b/11/, 21b/13/, 21b/2/,
 21b/6/, 21b/7/, 22a/10/, 22a/11/,
 22a/12/, 22a/15/, 22a/3/, 22a/4/,
 22a/6/, 22a/7/, 22b/1/, 22b/10/,
 22b/15/, 22b/5/, 22b/9/, 23a/1/,
 23a/11/, 23a/13/, 23a/14/, 23a/15/,
 23a/3/, 23a/4/, 23b/10/, 23b/11/,
 23b/15/, 23b/3/, 23b/8/, 23b/9/,
 24a/10/, 24a/6/, 24a/9/, 24b/1/,
 24b/10/, 24b/11/, 24b/12/, 24b/15/,
 24b/2/, 24b/9/, 25a/10/, 25a/11/,
 25a/12/, 25a/13/, 25a/14/, 25a/15/,
 25a/2/, 25a/3/, 25a/4/, 25a/5/, 25a/6/,
 25a/7/, 25a/8/, 25a/9/, 25b/10/,

25b/11/, 25b/12/, 25b/13/, 25b/4/,
 25b/5/, 25b/6/, 26a/1/, 26a/11/,
 26a/12/, 26a/13/, 26a/14/, 26a/15/,
 26a/2/, 26a/3/, 26a/4/, 26a/5/, 26a/6/,
 26a/7/, 26a/8/, 26a/9/, 26b/1/, 26b/10/,
 26b/11/, 26b/12/, 26b/13/, 26b/14/,
 26b/15/, 26b/2/, 26b/3/, 26b/4/, 26b/5/,
 26b/6/, 26b/7/, 26b/8/, 26b/9/, 27a/10/,
 27a/11/, 27a/12/, 27a/13/, 27a/14/,
 27a/2/, 27a/3/, 27a/4/, 27a/6/, 27b/10/,
 27b/12/, 27b/13/, 27b/14/, 27b/2/,
 27b/3/, 27b/6/, 28a/10/, 28a/11/,
 28a/7/, 28a/8/, 28b/1/, 28b/15/, 28b/5/,
 29a/10/, 29a/11/, 29a/14/, 29a/3/,
 29a/4/, 29a/5/, 29b/13/, 30a/7/,
 30b/10/, 30b/11/, 30b/13/, 30b/15/,
 30b/3/, 30b/5/, 30b/6/, 30b/7/, 31a/12/,
 31a/14/, 31a/15/, 31a/2/, 31a/6/,
 31a/7/, 31b/1/, 31b/10/, 31b/12/,
 31b/13/, 31b/14/, 31b/3/, 31b/5/,
 31b/6/, 31b/8/, 31b/9/, 32a/1/, 32a/11/,
 32a/15/, 32a/3/, 32a/5/

vebāl (Ar.): günah.

v.- e 27b/11/

vech (Ar.): neden.

v. 23a/15/

v.-i 16a/15/, 29a/8/

v. vecih 13b/4/

vecūd (Ar.): [bk. vücūd]

v.-i çerāğ[ına] 30a/14/

vefā (Ar.): sözünde durma.

v. 3b/1/, 3b/2/
velāyet (Ar.): şehir.
v.- de 7b/8/
v.- leri 27b/2/
ve'l-hāşıl (Ar.): kısacası.
v. 13b/4/, 17a/7/
verd (Ar.): gül çiçeği.
v. 3a/9/
verekāt (Ar.): sayfalar.
v.-ı te'lifāt 4a/6/
ve sâ'ir (Ar.): bunlar gibi.
v. 6a/1/
vezîr (Ar.): valilik, vekillik gibi
yüksek rütbelerde bulunan "paşa"
unvanını taşıyan padişah yardımcısı.
v.- ler 6a/1/
vir-: vermek.
v. 32a/6/
v.- di 15a/3/
v.- dügi 10b/15/
v.- düginün 15b/3/
v.- dün 30a/14/
v.- e 12a/12/, 15b/3/, 15b/4/
v.- eler 26b/15/, 27a/1/, 27a/2/,
27a/5/, 27a/6/, 27a/12/,
v.- en 9b/11/
v.- eyin 12a/13/, 12a/15/
v.-ile 14a/3/
v.-ilür 10a/6/, 14a/7/
v.- medügüm 21a/12/
v.- medün 21a/10/
v.- megün 15b/4/

v.- mek 12b/2/, 21a/8/, 27a/1/,
27a/10/
v.- mekle 28b/8/
v.- meyeler 27a/12/, 27a/7/
v.- mez 2b/5/
v.- üp 8a/6/, 8a/8/, 16a/4/,
20a/11/
v.- ürleri 11a/3/
vird-i zebān (Ar.+Far.): diline
dolama.
v.-ideler 6a/15/
vücūd (Ar.):
1. beden.
v. 1b/9/, 1b/10/
2. [vücūda] gel-: var olmak.
v.- medi, -emez 9a/5/

-Y-

ya: bağlaç
y. 12a/14/, 13a/12/, 13b/6/,
14a/10/, 14a/11/, 27b/10/
ya [.....] **ya**: bağlaç.
y. 20b/11/
ya [.....] **ya da**: bağlaç.
y. 22a/11/
yā (Ar.): "ey" ünlemi.
y. 2b/15/, 7a/15/, 16a/14/,
17b/9/, 18a/6/, 18a/12/, 19a/11/,
19a/9/, 20a/12/, 20a/13/, 20a/3/,
20a/7/, 20b/1/, 21a/10/, 21b/5/, 29a/2/,
30a/5/

yā (Ar.): “ye (ﻱ)” harfinin adı.[Metinde, iyi atlarda bulunması gereken yirmi yedi özelliğin ilk harfleri olan “y” sesi kastedilmektedir.]

y. 23b/12/

y.- da 24a/15/

yabān koyunu: Evcil koyunların atası olarak bilinen Türkiye'ye özgü bir türdür. Dişiler 80-90 cm. boyunda, 35-50 kg. ağırlığında, erkekler ise 105-140 cm boyunda ve 45-75 kg. ağırlığında olabilir.

y. 8b/9/

yacancı (açan-’dan başta y- türemesi olmuştur.): *çekingen, sakınan.* [(y) açan-: sakınmak, çekinmek.]

y. 24a/2/, 24b/12/

yağır: sırtı yaralı hayvan [at].

y.-ider 27a/10/

yağız: “ne belirgin siyah ne de belirgin kırmızı renk.” [Tanımı, metnin 2b/4-5/. sayfasında yapılmıştır.]

y. 22b/4/, 23a/1/, 23a/15/, 23b/14/, 25b/5/

yağmur: yağmur.

y.- dan 27a/11/

yağrın: sırt.

y.- lu 24b/2/

yağış: güzel.

y. 20a/1/

yāhūd (Far.): “ya da” bağlacı.

y. 13b/2/, 20b/7/, 20b/8/,

23a/1/

yağ-: yakmak.

y.- ar 28a/9/

y.- salar 31b/15/, 32a/1/

yağın (Ar.): yakın.

y. 7a/6/, 25b/1/

y.- dür 3a/11/

yāğūt (Ar.): yakut, değerli süs taşı.

y.- dan 19a/12/

yan:

1. yan.

y.-ımda 21a/3/

y.-ımdan 4a/6/

y.-ına 10b/11/, 20a/12/

y.-ında 20a/8/, 21b/4/, 26a/14/,

30a/10/, 30b/7/, 30b/8/

y.-ınuñ 25a/5/

2. kalça.

y. ağrısına 31b/14/

yan-: yanmak.

y.- a 28a/9/

yancığ: sağrı, (atın) oturak yeri.

y.-ı 24a/6/

y.- ları 24a/6/

y.- lı 23b/14/, 25a/5/

ya‘nī (Ar.): “yani” bağlacı.

y. 9b/10/, 9b/15/, 10a/13/, 10a/8/,

10b/13/, 11a/10/, 11a/14/, 11a/7/,

11b/13/, 12a/1/, 12a/4/, 13a/2/, 13a/8/,

13b/14/, 13b/8/, 14a/5/, 14b/8/

15a/12/, 15b/13/, 16a/11/, 16a/13/,
16b/12/, 18b/8/, 19a/11/, 19b/7/,
19b/8/, 20b/14/, 21a/5/, 20b/6/,
22a/15/, 22a/2/, 22a/9/, 22b/8/,
23a/11/, 23a/12/, 23a/3/, 23a/7/,
24b/13/, 24b/15/, 25a/6/, 25b/7/,
27b/15/, 27b/9/, 28a/13/, 28a/4/,
28a/6/, 28b/1/, 28b/4/, 29b/4/

yapış-: tutunmak.

y.-ır 27a/14/

yaprağ: yaprak.

y.-ı 24b/8/

yapulı: iri (at).

y. 24a/2/

yapuş-: [bk. yapış-]

y.- a 30a/1/

yār (Far.): dost.

y. cihār-ı yār-ı nā-müdār [Dost olarak dört halife kastedilmektedir.]
3a/11/

yār-ı güzīn (Ar.): “seçkin dost” anlamında Hz. Ali kastedilmiştir.

[Peygamber efendimizin dört halifesi olan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali için “çihār-yār (dört dost)” tabiri kullanılırdı.]

y. 30a/4/

yar-: yarmak.

y.- ar 30b/11/

y.- arlar 27a/15/

yara: yara.

y.- lara 32a/1/

y.- sı 26b/5/

y.- sına 31b/10/

y.- ya 27b/3/

yaraş-: yakışmak.

y.- ur 25b/11/

yarat-: yaratmak.

y. 17b/9/

y.- am 17b/7/

y.- dı 7b/14/, 10a/14/, 10a/9/,

17b/10/, 18a/7/

y.- dım 17b/10/

y.- duğı 28b/2/

y.- madum 18b/1/

y.- mağ 17b/6/

yardım: yardım.

y. 15b/14/, 16a/1/, 16a/12/

yarış-: yarışmak.

y.- mağ 20b/15/

y.- sa 20b/11/

yārīci: yardımcı.

y.- ñ 32a/15/

yaşdağaç: ekmek açılan tahta.

[Metinde, atın yasadagaç karınlı yani ekmek açılan tahta gibi düz karınlı olması gerektiği kastedilmiştir.]

y. 23b/13/

yaşşı: düz.

y. 23b/13/, 24a/11/, 24b/10/,
24b/2/, 25a/9/

yaş:

1. ömür.

y.-ı 31a/3/

y.-ına 30b/10/, 31a/7/, 31a/8/
y.-ından 31a/5/
y.- ların 5b/8/, 30b/5/
2. ıslak.
y.-ın 27a/13/
yaşlan-: yaşlanmak.
y.- dukça 31a/4/
yaşlı: yaşlı.
y.- ca 27a/15/
yat-: dinlenmek.
y.- an 27a/4/
yatağ: [atın] kuyruk sokumunun
bulunduğu bölge.
y.-ı 23b/15/, 24a/11/, 24b/11/
yatağan: devamlı yatan [at]
y. 24a/1/
yatur-: yatırmak.
y.- mayup 27a/3/
yavaş: sakın huylu (at).
y. 24a/1/
yavru: [at] yavrusu.
y.- sı 15b/15/
yavuz: güçlü.
y. 25b/12/
yay: yay.
y. 9b/12/, 23b/14/
y.-ıñla 20b/15/
yaz-: yazmak.
y.- ar 13b/4/
y.- up 21b/1/
y.-ıla 21a/15/
y.-ılan 17a/3/

y.-ılır 13a/13/, 13a/14/, 13b/1/,
21b/7/
ye-: yemek.
y.- di ise 11b/3/
y.- dırseler 31a/12/, 31a/15/,
31b/2/, 31b/3/, 32a/2/
y.- dügi 13a/12/
y.- dükden şöñra 21b/7/
y.- se 31b/4/
y.- seler 31b/1/
yed-: atı yularından tutup çekerek
yedekte götürmek.
y.- se 10b/7/
yedelgen: yedekte götürülebilen (at).
y. 24a/1/
yedi: “yedi” sayısı.
y. 24a/1/
y.- nci 8a/11/
yeg: daha iyi.
y.- dür 14a/13/
yegirmi yedi: “yirmi yedi” sayısı.
y. 23b/12/
yek-nesak (Far.): tek üslup.
y.- 3b/6/
yek-silsile: tek bir zincir.
y. 3b/6/
yel: yel.
y.-ine 17b/7/

yil: [bk. yel.]
y. 7b/15/
y.- den 17b/9/

y.-i 7b/15/
yele: hayvanın ense saçı.
y.- si 23a/4/, 23b/15/, 25b/10/,
25b/12/, 25b/13/, 25b/15/, 25b/6/
y.- sin 22a/5/
y.- sini 27a/2/
yeli: [bk. yele.]
y.- den 26a/1/
yem: yem.
y. 8a/6/, 8a/8/, 11b/3/, 21a/14/,
21a/8/, 27a/12/
y.- den 27a/12/
y.-i 11a/9/, 11b/1/
y.-in 21b/7/, 26b/15/
yemîn eyle- (Ar.): yemin etmek.
y.- r 11a/2/
yer: (bulunulan) yer.
y. 17b/2/, 27a/9/
y.- de 13a/15/, 15a/13/, 16b/1/,
16b/8/, 28b/4/
y.- e 7a/3/, 24b/15/
y.-i 24a/4/, 25a/9/
y.-ine 16a/2/, 19b/3/, 19b/6/,
30b/11/
y.- lerinüñ 26b/11/
yerkân (Ar. yerekân): sarılık hastalığı.
y.-ı 31b/2/
ye'sûb (Ar.): (Ar.): Hz. Muhammed'in
atlarından birinin adı.
y. 9a/13/
yeşil: "yeşil" rengi.
y.- e 23a/11/

yet-: yeterli olmak.
y.- düği kadar 9b/13/
yetelü: olgun.
y.- si 5b/6/, 23b/11/
yetiş-:
1. yakalamak
y.- üp 29a/5/
y.- ür 8b/11/
2. görmek.
y.- ür 26a/15/
3. kavuşmak.
y.- mek 16a/11/, 17b/13/
yetmiş: yetmiş sayısı.
y. 17a/5/, 17a/7/
yeyni: hafif.
y. 23b/15/, 24b/15/
yık-: yıkmak.
y.- ar 8b/6/, 28a/9/
yıkıl-: devrilmek.
y.- a 28a/1/
yıl: yıl.
y.- da 6b/13/
yımşak: yumuşak.
y. 26b/3/, 27b/2/
yırtılmış: utangaçlığı gitmiş (at).
y. 24a/2/
yırtmaç: atların ağız kenarlarındaki
açıklık.
y.- ları 25a/6/
y.- lı 24a/2/, 25a/6/, 25a/7/
yi-: yemek.
y.- seler 31a/13/

yigirmi üç: “yirmi üç” sayısı.

y. 9a/8/

yigirmi yedi: “yirmi yedi” sayısı.

y. 24a/15/

yine: “yine” zarfı.

y. 8a/10/, 8a/9/, 8b/3/, 10a/10/,
16a/6/, 17b/12/, 21b/7/, 24a/15/,
30b/11/

yir: [bk. yer.]

y.- de 10b/10/

y.- e 8b/7/, 18a/8/, 19a/13/

y.-ini 26b/12/

yit-: [bk. yet-]

y.- mez idi 10b/4/

yiyeğin: iştahlı (at).

y. 23b/13/

yoğ: yok.

y.-ıdı 18b/9/

yoğun: kalın.

y. 23b/13/, 24a/9/, 24a/10/,
25b/5/, 30b/12/, 31a/4/

yohluk: yoksulluk.

y.- dan 13a/9/

yok: yok.

y. 21a/11/

y.- dur 8b/5/, 14a/12/, 14b/10/

yoğla-: denetlemek.

y.- dılar 8a/7/

y.- yup 21b/13/

yol: yol.

y. 26a/1/

y.- a 27a/5/

y.- da 29b/6/

y.-ına 15a/2/, 20b/1/

y.- una 12a/5/, 14b/8/

y.- alamaz 27b/10/

yoldaş: yol arkadaşı.

y.- lık 26b/4/

yor-: yormak.

y.- duñ 29a/6/

y.-ur 28a/8/

yorgun: yorgun.

y. 27a/11/

yu-: yıkamak.

y.- yalar 27a/13/, 27a/3/

yufka: ince.

y. 23b/14/

yukarı: yukarı.

y.- dan 30b/6/

y.- sı 31a/5/

y.- tular 23b/8/

yular: atı bir yere bağlamak veya
çekerek götürmek için başlığına
bağlanan ip.

y.-ın 26b/13/

yumırda: yumurta.

y. 32a/2/

yumrı: yumru.

y. 23b/14/, 24b/9/, 25a/4/,
25a/12/

yumru: [bk. yumrı]

y.- ca 30b/13/

yumşak: [bk. yımşak]

y. 23b/13/

yüce: yüksek.

y. 24b/10/

yügrük: hızlı koşan.

y. 8b/5/, 8b/8/, 23b/12/, 25a/4/,
25a/15/, 25b/4/, 25b/5/, 25b/12/,
26a/2/, 26b/7/, 26b/11/

y.- i 23a/9/

yük: yük.

y. 12a/3/, 13b/6/, 27b/10/

yüksek: yüksek, yüce.

y. 23b/13/, 25a/2/, 25a/6/

yürek: yürek.

y. 6b/1/

y.- li 23b/15/

y.- in 31a/15/

yüri-: [bk. yürü-]

y. 29b/3/

y.- me 29b/13/

yürü-: yürümek.

y.- meyüp 25a/1/

y.- rken 24b/13/, 24b/15/,
29b/14/

y.- ye 24b/14/, 25a/1/, 25a/12/

yürügen: yürümeye dayanıklı.

y. 23b/12/, 25b/4/

yürült-: [peşinden] yürütmek.

y.- di 29a/5/

yüz: atın yüzü.

y.-i 24a/1/, 31a/5/

y.-ini 21b/10/

y.- lü 24b/7/

yüzgeç: iyi yüzen [at]

y. 24a/1/

yüz: “yüz” sayısı.

y. 31a/8/

yüz yigirmi biñ: “yüz yirmi bin”
sayısı.

y.- at 8b/3/

-Z / Z / Ž / Ž-

žabḥ (Ar.): Arapçada, atın koşarken
şiddetlice verdiği nefesin sesine denir.
[Metinde, 10b/14-15/’te tanımı
yapılmıştır.]

ž. 10b/14/

žabiṭ (Ar.): subay.

ž.- lar 6a/1/

žabṭ (Ar.):

1. idare etmek.

ž. 5b/14/, 6a/6/, 10b/8/

ž.- a 10b/4/

2. kaydetmek.

ž. 17a/12/

žaf (Ar.): zayıflık.

ž. 27b/13/

žafēr (Ar.): zafer.

ž. 16a/11/, 32a/11/, 32a/15/

žāhir (Ar.): açık.

ž.- dür 12a/7/

žaf (Ar.):

1. zayıf.

ž. 16b/2/, 29b/2/

2. güçsüz.
z. 8a/7/, 8a/9/, 8a/10/, 8a/11/,
8a/12/, 8a/13/, 10b/6/, 29b/6/
za‘ifü’l-başar (Ar.): görme zayıflığı.
z. 31a/11/
żalāl (Ar.): doğru yoldan uzaklaşma.
z. zulümāt-ı żalāl[i] 2b/8/
zamān (Ar.):
1. zaman.
z. 3a/15/, 7b/9/
z.- a 3b/15/
z.- da 7b/6/, 8a/6/, 10b/15/,
14a/8/, 14b/13/, 15a/1/
z.- dadur 12a/10/
z.-ında 27b/2/
2. devir.
z.- larında 6b/13/
z.- larda 6b/14/
z.- da 21b/1/
z.- uñ 11b/3/
za‘n (Ar.) göçmek.
z. 4a/2/
żarar (Ar.): zarar.
z. 24b/6/, 26a/15/, 26b/1/,
27b/13/, 31b/13/
z.-ım 29b/9/
z.- lardan 31b/12/
żarb (Ar.): dövme.
z. 7a/9/
żarīf (Ar.): nazik.
z. 25a/1/

zāt (Ar.):
1. kendi.
z.-1 sūtūde 5a/11/
z.-1 şifātumı 18a/1/
z.- uña 32a/12/
2. kişi.
z.-1 şerīf 29b/6/
zātiye (Ar.): nitelik.
z.- sine 2b/13/
żayr (Ar.): zarar.
z. sālibü’z-żayr 2a/5/
zebān (Far.): dil.
z. 2a/11/
zelīl (Ar.): alçak.
z. 18a/10/
zemīn (Far.): yeryüzü.
z. 3a/15/
zenbūr (Far.): arı.
z. 7a/8/
zerre (Ar.): en küçük.
z.- ce 29a/15/
zer (Far.): altın.
z. 32a/11/
zevcāt (Ar.): eşler.
z. 3a/7/
żidd (Ar.): karşıt.
z.-ına 28a/4/
zik(i)r (Ar.): [bk. zıkr].
z. 5b/5/, 11a/2/
zıkr (Ar.):
1. anma.

z. 14b/6/
2..Allah'ı zikirle anma.
z. 18a/3/, 18a/4/
3. belirtme.
z. 22b/2/, 23a/13/, 23a/15/,
23b/4/, 25b/3/
zīku'n-nefes (Ar.): nefes darlığı.
z. 31b/9/
zillet (Ar.): alçaklık.
z. 17b/8/
zimām (Ar.): atın yuları.
z.-ını 10b/6/
zinde (Far.): dinç.
z. 29a/13/
zīnet (Ar.): süs.
z. 2a/4/, 3a/9/, 10a/9/
z.-i hayre'l-keḷām 32a/6/
z.-in 30a/9/
zīr (Far.): alt.
z. 2a/5
zīrā (Far.):
1. çünkü.
z. 6a/15/, 7b/6/, 8b/5/, 9a/6/,
11b/1/, 12b/1/, 17a/15/, 19b/3/, 19b/6/,
24a/14/, 24a/8/, 27a/9/, 27b/1/, 27b/2/,
27b/4/, 27b/6/, 28a/1/
2. ayrıca.

z. 27b/12/
zīyā (Ar.): ışık.
z. 2b/5/
ziyāde (Ar.): fazla.
z. 3b/14/, 7b/12/, 8a/15/,
27b/10/, 27b/4/, 28a/4/, 30b/15/
zūhūr (Ar.): ortaya çıkmak.
z. 6a/7/, 9a/4/
zūl(ü)m (Ar.):
1. haksızlık.
z. 10a/6/, 28a/7/, 29a/11/
2. eziyet.
z. 28b/2/
3. adaletsizlik.
z.-i emrā 29a/15/
zūlmet (Ar.):
1. karanlık.
z.- de 8a/15/
2. sıkıntı.
z.- i zūlüm- i emrā 29a/15/
zūlümāt (Ar.): karanlıklar.
z. -ı zālālī
z.- a 8a/3/, 8b/3/
zūmre (Ar.): topluluk.
z. 2b/2/

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

- ‘A / A / Ā-

‘**Abdullāh Bin Süleymān:** Hz. Muhammed’den hadis rivayet eden kişi.

‘A. 11a/11/

‘**Abdullāh Bin Mübārek:** Tebeu’t-tābînin ileri gelenlerinden, muhaddis, zāhid ve fakih.

‘A. 18b/14/, 20a/3/, 20a/4/,
20a/6/

‘**Abdurrahmān Bin Sā’id:** Hz. Muhammed’in sahabelerinden biri.

‘A.- e 19a/7/, 19a/11/

Ablak: Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

A. 9a/12

Ādem (Ar.): ilk peygamber.

Ā. 18a/12/

Ā.- e 18a/11/, 18a/13/

Ādiyāt şüresi: Kur‘ān-ı Kerîm’in yüzüncü sûresi. Ādiyāt, “hızla koşmak, seğirtmek” anlamına gelen ve at, deve gibi koşan hayvanlar hakkında kullanılan adv (عدو) kelimesinin ism-i fâil müennes cemidir. Sürekli olarak savaşa koşup düşmana hücum eden askerî birliğe ve akıncılara da adiy veya ādiye denilir.

Ā. 10b/11/

Aḥmed: (ö. 241/855)

Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis, fakih.

A. 16a/6/

‘**Ālî:** İlk müslümanlardan, Hz. Peygamber’in damadı ve Hulefâ-yi Râşidîn’in dördüncüsü (656-661).

‘Ā. 14b/15/, 28a/3/

‘Ā.- den 17b/5/

Allāh (Ar.): Allah (c.c.).

A. 10a/1/, 10a/8/, 10a/13/,
12a/5/, 13a/8/, 13b/10/, 14b/8/, 15a/2/,
15a/14/, 16a/12/, 17b/1/, 20b/1/,
21a/6/, 21a/7/, 28a/14/, 28b/6/, 31a/8/,
32a/15/

‘**Amr Bin ‘Utbe:** (ö. 22/643/) İlk zāhidlerden. Amr, rivayetleri çok fazla olmamakla birlikte güvenilir bir hadis râvisi sayılır. Abdullah b. Mes‘ūd ile Sübey‘a el-Eslemiyye’den kitâbet yoluyla hadis almış, Şa‘bî ve daha başka muhaddisler ondan rivayette bulunmuşlardır.

‘A. 19a/4/

‘A.- den 18b/15/

‘**Amr Bin Ḥarîs:** (ö. 148/765) Mısır müftüsü diye tanınan hadis hâfızı. İbn Şihâb ez-Zührî, Katâde b. Diâme, Rebiâtürre‘y, Hişâm b. Urve gibi

birçok muhaddisten hadis öğrendi ve çok geçmeden meşhur bir muhaddis oldu. Hocaları Katāde ve Bükeyr b. Abdullah ondan hadis rivayet ettiler. Ayrıca yaşça kendisinden büyük olan Mücāhid b. Cebr ve Sālih b. Keysān'dan başka Mālik b. Enes, Leys b. Sa'd'a da hadis rivayet etti. Talebesi meşhur muhaddis Abdullah b. Vehb, 370 hocadan hadis rivayet ettiğini, fakat bunların arasında Amr b. Hāris'ten daha güçlü hāfızaya sahip birini görmediğini söylemekte, hocasının bu emsalsiz hāfızasını her gün üç hadis ezberlemesine bağlamaktadır.

‘A. 23a/5/

‘**Arab** (Ar.): Irak, Şam, Ceziretü'l-Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır'da ve Afrika'nın şimalinde bulunan semitik kavmin umumi adı.

‘A. 10b/14/, 16b/5/, 23a/7/

‘**Arabī** (Ar.): Arap kavmine mensup, Arap cinsi.

‘A. 2b/14 /, 17b/10/, 18b/12/, 20a/1/, 20a/4/, 20a/5/, 20a/8/, 21a/6/

‘**Arabiyye** (Ar.): Araplarla ilgili.

‘A. 2b/15/

Aresteṭālīs: İslām felsefesi üzerinde önemli etkileri olan İlkçağ Yunan filozofu.

A. 8a/4/

‘**Āyişe**: Hz. Ebū Bekir'in kızı ve Hz. Peygamber'in hanımı.

‘Ā.-i şiddīkadan 21b/3/

-B-

Bağdād: Irak'ın şehri.

b.- uñ 26b/9/

Bahr (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.

B. 9a/14/

Başra: Güney Irak'ta Hz. Ömer tarafından kurulan bir şehir.

b. 26b/10/

Beyhaḳī: (ö. 458/1066/) Muhaddis ve Şāfiî fakihi.

B. 21a/7/

Buḥārī: (ö. 256/870) Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap kabul edilen el-Cāmi'u's-şāḥiḥ adlı eseriyle tanınmış büyük muhaddis.

B. 11a/4/, 12b/3/, 16b/14/, 17a/3/, 22a/3/

-C-

Cābir: Hz. Muhammed'in sahabelerinden bir zat.

C. 16a/6/

Cāmī: Nürüddîn Abdurrahmān b. Nizāmiddîn Ahmed b. Muhammed el-Cāmî (ö. 898/1492). Nakşibendî tarikatına mensup İranlı âlim ve şair. Molla Cāmī olarak tanınmıştır.

Bir rubāîsinde (Dîvân-ı Kāmil-i Cāmî, s. 815/) dünyada *kitaptan daha güzel*

arkadaş ve dert ortağı bulunmadığını ifade etmektedir. Kitāb-ı Makbūl Der Hāl-i Huyūl'ün sonu Cāmī'nin adının geçtiği bir beyitle bitmektedir. Bu beyit, “[Kitābı] sonlandıran son duayı kısaltıp hayırla bitir. (32b/1/). Sen de Cāmī gibi şüphesiz Kitābın bitişinin son işareti kıl. (32b/2/)” şeklinde çevrilerek Molla Cāmī'nin eserlerini de bu şekilde bitirdiğine atıf yapıldığı yönünde değerlendirilmiştir.

C. 32b/2/

Cenāb-ı Hāk: Allah (c.c.).

C. 17b/9/, 18a/11/

C.- a 29a/2/

Cerīr: Hz. Muhammed'in sahabelerinden bir zat.

C.- den 16b/9/

-D-

Dārimī [Ebū Muhammed Abdullah b. Abdirrahmān b. el-Fazl ed-Dārimī (ö. 255/869/)] “es-Sünen” adlı eseriyle tanınan hadis, tefsir ve fıkıh âlimi.

D. 22b/11/

Demīrī: (ö. 808/1405/)

Ḥayātü'l-ḥayevān adlı meşhur eserin yazarı, Mısırlı hadis ve fıkıh âlimi.

Dimyāṭī: (ö. 705/1306/) muhaddis.

D. 17b/4/

-E-

Ebī Bekir: İlk müslümanlardan, Hulefā-yi Rāşidîn'in birincisi (632-634/).

E. 14b/12/

Ebī Ca'fer Muḥammed Bin 'Alī: Hadīs âlimi.

E.- den 14a/3/

Ebī Emāme-i Bāhilī: Resūlullah'ın Şāmda vefāt eden son eshābıdır. Hz. Peygamber'den başka Ömer, Osman, Ali, Muāz b. Cebel, Ebū Ubeyde b. Cerrāh, Ubāde b. Sāmit ve başka sahābîlerden 250 hadis rivayet etmiş olan Ebū Ūmāme'nin rivayetlerinin çoğu Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned'inde (V, 248-270) ve Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

E. 14a/15/

Ebū'l-Ḥasan İskenderānī: hadis nakleden alimlerden bir zat.

E.- den 20a/9/

Ebū Dāvud: Kütüb-i Sitte'den biri olan es-Sünen'in müellifi, muhaddis.

E. 22a/4/, 22a/7/

Ebū Hüreyre: çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahābî.

E. 20b/11/

E.- den 11a/4/, 12b/3/, 23b/1/

Ebū Eyyüb Enşārī: Hicret sırasında Hz. Peygamber'i Medine'de evine misafir eden ve Türkiye'de “Eyüp Sultan” unvanıyla anılan sahābî.

E. 20b/4/

Ebū Kātāde: Hz. Peygamber'in süvarisi olarak tanınan cengāver sahābî.

E. 22a/12/, 22b/11/

Ebū Kebşe-i Enmārî: Ebu Kebşe el-Enmārî el-Mezhicî adlı bir kişi. Resûlullah ile Hz. Ebu Bekir'den rivayette bulunduğu bilinmektedir.

E. 15b/10/

Ebu'l-Leys: (ö. 705/1306/)

Bilinen adıyla Semerkandî.

Fakih. Birçok müellifin Hanefî fakihler hiyerarşisinde “meselede müctehid” kabul ettiği Ebü'l-Leys, Hanefî mezhebinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. İlk Hanefî muhtasarlarından birini kaleme alarak Hanefî fıkıh sistematüğini geliştirmiş ve hilaf sahasındaki çalışmaları ile Hanefî hilaf literatürünün temelini teşkil etmiştir. Ebû Hanîfe ve talebelerinin görüşlerinin aktarılmasında kilit rollerden birini oynayan Ebü'l-Leys'in nâdirü'r-rivâye hakkında en önemli tedvin çalışmalarını gerçekleştiren müellif olduğu söylenebilir. Mezhep imamlarının ardından gelen fakihlerin görüş ve katkılarını bir araya getirmeyi hedefleyen nevâzil literatürünün Hanefî mezhebi tarihindeki ilk örneği

de Ebü'l-Leys'e aittir. III. (IX.) ve IV. (X.) yüzyılda yaşamış birçok önemli Hanefî fakihinin görüşleri onun bu eseri sayesinde sonraki nesillere aktarılmıştır.

E. 29a/1/

Enes Bin Mâlik: Hz. Peygamber'e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahâbîlerden biri.

E.- den 22a/1/

-F-

Fakîh (Ar.): [bk. İmām Ebu'l-Leys] Metinde, *Fakîh* adından önce İmām Ebu'l-Leys'in rivayet ettiği Musa kıssası vardır. Bundan ve ayrıca Kadızade'nin “emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i 'ani'l münker” gereği olarak Hanefî mezhebinin sistematüğünü oluşturan Ebu'l-Leys'i okuma ihtimalinin yüksekliğinden dolayı *Fakîh* sözcüğünün Ebu'l-Leys'in unvanı olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

F. 29a/7/

Fātiha (Ar.): Kur'ân-ı Kerîm'in birinci suresi.

F. 2a/12/

Fazâ'il-i Fürûsiyyet: “at yetişmenin faziletleri” anlamına gelen at yetiştirme ve binicilik üzerine azılmış bir eserin adıdır.

F. 4b/8/

Feres-i Muhtâr: “seçkin atlar” anlamına gelen atlarla ilgili yazılmış bir eserin adıdır.

F.- ‘da 4b/9/

-G / Ğ-

Ğazze: Güneybatı Filistin’de bulunan ve bugün Gazze şeridi denilen bölge ve merkezi.

Ğ. 26b/10/

-H / Ĥ / Ħ-

Ĥabbâb Bin Eret: (ö. 37/657-58/) İslâmiyet’i ilk kabul eden sahâbîlerden biri.

Ĥ. 11b/9/

Ĥadîs-i Meşâriḳ (Ar.): Radiyyüddin es-Sâgânî’nin (ö. 650/1252), derlediği bazı sahih hadisleri nahiv konularına göre düzenlediği eseri. Eserin asıl adı, Meşâriḳu’l-envâri’n-nebeviyye min (‘alâ) şîḥâhi’l-aḥbâri’l-Muṣtafaviyye’dir.

ḥ.-da 28b/9/

Ḥaḳ (Ar.): Allah (c.c.).

Ḥ. 3b/5/, 4a/13/, 7b/14/, 9b/6/, 9b/14/, 10b/12/, 11a/1/, 11b/7/, 11a/8/, 12a/1/, 13b/3/, 13b/7/, 14b/6/, 14b/10/, 14a/15/, 15a/15/, 15b/3/, 16a/1/, 16b/6/, 17a/14/, 17b/6/, 18a/6/, 18a/7/, 18a/8/, 18a/14/, 18b/12/, 19a/12/, 19a/15/, 19b/2/, 29a/3/, 32a/7/, 32a/9/

Ḥ.- a 18a/2/

Ḥ.- dan 30a/4/

Ḥ.- dandur 21a/2/

Ḥ.-ı 30a/12/

Ḥ.-ıñ 30a/9/

Ḥ.- Te‘âlâ 10a/7/

Ḥâkim (en-Nîsâbūrî): (ö. 405/1014/) el-Müstedrek adlı eseriyle tanınan hadis hâfızı.

Ḥ. (22b/5/)

Ḥalîḳ (Ar.): yoktan var eden Allah (c.c.)

Ḥ.- u 1b/6/

Ḥavz-ı mevrûd (Ar.): kıyamet günü Hz. Muhammed’in ümmetinin su içeceği havuz.

Ḥ. şâhib-i ḥavz-ı mevrûd 2b/1/

Ḥayât-ı Ḥayvân: Mısırlı hadis ve fıkıh âlimi Demîrî’ye Doğu’da ve Batı’da büyük şöhret kazandıran ve bir hayvanlar ansiklopedisi mahiyetinde olan eser.

Ḥ.- da 17b/4/

Ḥudâ (Far.): Allah (c.c.)

Ḥ. 2a/10/, 29b/3/, 29b/8/, 32a/9/

Ḥ.- yı ezelî 1b/7/

Hureyre: Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahâbî.

H.- den 11a/4/

Ḥüseyn (Ar.): Hz.Peygamber’in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali’nin küçük oğlu, Kerbelâ şehidi.

H. 23b/5/, 29b/4/

-İ-

İbn-i ‘Abbās: Hz. Peygamber’in amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahâbî.

İ.- dan 23a/1/

İbn-i ‘Asâkir: Hadis hâfızı ve “Tārîhu medîneti Dımaşk” adlı eseriyle tanınan tarihçi.

İ. 20b/3/, 21b/1/

İlâh (Ar.): Allah (c.c.), Tanrı.

İ. şâhân-ı harîm-i İlâh 3b/3/

‘İsâ: Kur‘an’da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamber.

‘İ. 20a/11/, 20a/12/, 20a/14/

İskender-i Zülkârneyn: Zülkârneyn, Kur‘an’da kendisine büyük güç ve imkân verildiği bildirilen, nebi mi veli mi olduğuna tereddüt edilen kişidir. İskender (ö. m.ö. 323) ise, İslâm tarihinde daha çok efsanevî şahsiyetiyle tanınan Makedonya kralıdır. Aristo’dan ders almıştır. Rivayete göre, İskender’in Kur‘an’da geçen Zülkarneyn olduğu söylenir.

İ. 8a/3/

İslâm (Ar.): İslam dini.

İ. 2a/14/

K / K

Ḳarṭabî: (ö. 671/1273/) Adının asıl yazılışı Kutubî. “el-Câmi‘ li-aḥkâmi’l-Ḳur‘ân” adlı eseriyle tanınan tefsir, hadis ve fıkıh âlimi.

Ḳ. 17a/6/

Ḳāzî Beyzāvî: (ö. 685/1286/) Müfessir, Eş‘arî kelâmcısı ve Şâfiî fakihî.

Ḳ. 14b/11/

Kelîmullâh: Allah’ın konuştuğu kişi anlamında Hz. Mûsâ için kullanılan tabir.

K. 29a/1/

Ḳıṭmîr (Ar.): Eshâb-ı Kehf’in köpeğinin adı.

Ḳ. 3b/11/

Kitâb-ı Kerîm: Kur‘an-ı Kerîm.

K.-inde 10a/10/

Kitâb-ı Maḳbûl Der-Ḥâl-i Ḥuyûl: Kadızade’nin atlarla ilgili yazdığı ve II. Osman’a sunduğu baytarname.

K. 5b/2/

Kitâbü’l-Ḥayl: Dimyâtî Abdülmü‘min b. Halef’in eseri. [Asıl adı “Fazlû’l-Hayl” olan eser, Nazmîzâde Hüseyin Murtazâ tarafından Tercüme-i Kitâbi Fezâili’l-Hayl adıyla Türkçeye tercüme edilmiş olup Süleymaniye Kütüphanesi’nde bir nüshası mevcuttur.]

K.- da 17b/4/

Ḳuds-i Şerîf: Mübarek Kudüs.

Ḳ. 21b/2/

Ḳurān-ı ‘aẓīmü’ş-şān: şanı pek yüce olan Kur‘an.

Ḳ. 2a/2/

-L-

Lahẓe (Ar.): iyi atları olan bir Arap beldesi.

L.- nūñ 26b/10/

Leḥīf (Ar.): Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

L. 9a/11/

Lezāz (Ar.): Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

L. 9a/12/

-M-

Maḳām-ı Maḥmūd (Ar.): mahşer günü Hz. Muhammed’in diğer nebilerle velilere sığınılacak olan şefaat-i Kübrā makamı.

M. 2b/1/

Mekke (Ar.): Hicaz’da Hz. Muhammed’in doğduğu ve Kābe’nin bulunduğu şehir.

M. 9b/15/

Mısr (Ar.): Mısır ülkesi.

M.-iñ 26b/10/

Mirvāḥ (Ar.): Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

M. 9a/13/

Mu‘aḳḳıl Bin Yesār: [ö. 59/679] Hz. Muhammed’in sahābīlerinden bir zat.

M.- dan 18b/6/

Muḥammed Resūlullāhu’l- Muşţafā:

Hz. Muhammed.

M. 2b/6/

Murāviḥ (Ar.): Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

M. 9a/13/

Mūsā: İsrāiloğulları’na gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamber.

M. 29a/1/

Mürtecil (Ar.): Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

M. 9a/13/

Mürteciz (Ar.): Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

M. 9a/11/

Müslimān (Ar.): İslam dininde olan.

M.- lara 13a/4/

M.- uñ 19b/12/

Müslim: (ö. 261/875/) El-Cāmi‘u’ş-şāḥiḥ adlı eseriyle tanınan muhaddis.

M. 12b/3/, 16b/9/, 16b/14/, 22a/3/

Müslim Bin Yesār: İslam fakihi, kendisinden birçok hadis rivayet edilmiştir.

M.- dan 21b/8/

Müslimīn (Ar.): erkek müslümanlar.

M.-den 6b/3/

Müste‘ān (Ar.): kendisinden yardım istenen Allah. [Allah’ın sıfatlarındandır.]

M. 3b/14/

-N-

Nāfi‘ Bin Cebīr (Ar.): Hz. Muhammed’in sahabelerinden bir zat.

N. 23a/9/

Necīb (Ar.): Hz. Muhammed’in atlarından birinin adı.

N. 9a/14/

Nisā’ī Ebī Veh(e)b: Ebū Muhammed Abdullāh b. Vehb b. Müslim el-Fihri el-Mısrī (ö. 197/813) İmam Mālik’in önde gelen talebelerinden, fakih ve muhaddis.

N.- den 22a/7/

-‘Ö-

‘Ömer: Hulefā-yi Rāşidīn’in ikincisi (634-644/).

‘Ö.- dür 8b/14/

‘Ö.- üñ 29a/11/

‘Ömer Bin ‘Abdul‘azīz: (ö. 101/720) Emevî halifesi (717-720).

‘Ö.- den 21a/2/

-P-

Peder-i şāh-ı şehidān-ı Hüseyn (Far.): Şehitlerin şahı (olan) Hüseyin’in babası. [Hz. Ali kastedilmektedir.]

p. 29b/4/

-R-

Rabb (Ar.): Allah (c.c.).

R.-imüze 10b/5/

R.-iñüzüñ 10b/1/

Rabbenā (Ar.): Rabbim. [Metinde “yā” ünlemiyle birlikte kullanılmıştır.]

R. 18a/6/

Rabbi (Ar.): Rabbim. Aslı “Rabbī”dir. [Metinde “yā” ünlemiyle birlikte kullanılmıştır.]

R. 16a/14/, 17b/9/, 29a/2/,

30a/5/

Rabbi’l-‘ālemīn (Ar.): Ālemlerin Rabbi.

R.- e 2a/1/

Rahmān (Ar.): dünyada her canlıya -mümin, kafir ayırt etmeksizin- merhamet eden Allah (c.c.).

R.-iñdur 12a/6/

r.- uñ 12a/5/

r.- uñdur 11b/14/

Resûl-i Ekrem (Ar.): Hz. Muhammed.

R. 9a/7/, 17b/5/

Resûlullāh (Ar.): Hz. Muhammed.

R.-i 21b/5/

R. 11a/5/, 11a/12/, 12b/4/, 13b/12/, 14a/4/, 15a/6/, 15b/11/, 16a/6/, 16b/10/, 17a/1/, 18b/8/, 18b/10/, 18b/5/, 19a/8/, 19a/9/, 19b/10/, 19b/14/, 19b/5/, 21b/9/, 20a/10/, 20b/4/, 20b/12/, 21a/13/, 21a/3/, 21b/14/, 21b/4/, 22a/1/, 22a/12/, 22a/5/, 22a/7/, 22b/12/, 22b/6/, 23a/10/, 23a/13/, 23a/2/, 23a/5/, 23b/2/, 23b/7/, 27b/8/

Rûḥullāh (Ar.): Müslümanlar tarafından Hz. İsa için kullanılan terim.

R. 20a/13/

S / Ş

Şāḥibü'l-Keşşāf (Ar.): Keşşāf'ın yazarı. ["El- Keşşāf" adlı tefsirin yazarı Mu'tezile âlimlerinden Zemahşerî (ö. 538/1144) kastedilmektedir.

"El Keşşāf, Zemahşerî'nin ağırlıklı olarak dirāyet metoduyla yazdığı tefsiridir.]

Ş. 28b/9/

Şamed (Ar.): kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah (c.c.).

Ş. 1b/3/

Sebhā (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.

S. 9a/12/

Sekb (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.

S. 9a/11/

Selmān-ı Fārsī: (ö. 36/656 [?])

İslāmiyet'i kabul eden İran asıllı ilk sahābî.

S.- den 19b/9/

Şiddīk (Ar.): Hz. Ebu Bekir'in lakabı.

Ş. Ḥazret-i Ebī Bekir Şiddīk 14b/12/

Şiddīka (Ar.): Doğruluk ve samimiyette çok sâdık olan kadın.

Ş. Ḥazret-i 'Āyişe-i şiddīkadan 21b/3/

Süddî: Ebū Muhammed İsmâîl b. Abdirrahmān b. Ebī Kerîme el-A'ver es-Süddî el-Kebîr el-Kūfî (ö. 127/745/) Müfessir tâbiî.

S. 18b/14/

Süleymān: Hz. Dāvūd'un oğlu, İsrāiloğulları'na gönderilen hükümdar-peygamber.

S. 16b/6/

-Ş-

Şāfi': Şāfiî mezhebinin imamı, büyük müctehid.

Ş. 24b/4/

Şeccā (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.

Ş. 9a/14/

Şeyḥ-i Muḥammedü'l-Ma'rûf-ı bi-Ḳāzî-zāde: Kadızade Mehmed Efendi. Kitâb-ı Makbûl Der Hâl-i Huyûl'un yazarı. 990'da (1582) Balıkesir'de doğdu, babası kadı olduğu için Kadızade lakabıyla anıldı. Gençliğinde Balıkesir'de bir müddet Birgivî'nin talebelerinden ders okudu, ardından İstanbul'a geldi ve tahsilini burada tamamladı. Kısa bir süre sonra İstanbul'da Tercüman Tekkesi şeyhi ve Halvetî tarikatına mensup olan Ömer Efendi'ye intisap etti. Fakat tasavvufun mizacına ve fikirlerine

uymadığı gerekçesiyle bu yolu bırakarak önce Fâtih Camii'nde, daha sonra 1041'de (1631) tayin edildiği Ayasofya Camii'nde ders ve vaaz vermeye başladı, şöhreti kısa sürede yayıldı. Kâtib Çelebi 1038'de (1628-29) Kadızade'nin Fâtih Camii'ndeki vaazlarını dinlediğini belirtir. 1045/1635 yılında vefat etmiştir.

XVII. yüzyılda IV. Murad devrinin (1623-1640) ortalarında (1630) IV. Mehmed'in saltanat döneminin (1648-1687) yedinci yılına kadar olan müddet içinde, tekke ve medrese ayrılığını körükleyen bir ayrılık hareketi ortaya çıkmıştır ki, bu harekete istanbul'da Kadızade Mehmed'in önyak olması dolayısıyla "Kadızeliler hareketi" denmektedir. Bu hareketin mensupları hocalarının ölümünden sonra onun fikirlerini yayarak belli bir zümre oluşturmuşlardır ki, bunlar da Kadızade Mehmed'in lakabından dolayı "Kadızeliler" veya halk arasında "Fakih" den bozma "Fakılar" diye anılmışlardır.

Ş. 3b/12/

Şifâ-i Şudûr: Ebu Rebi Süleyman Bin Seb'i es-Sebti (ö. h. 597) tarafından yazılmış olan nübüvvetin,

mucizelerin ve şemailin hususiyetleri hakkında yazılan eser.

Ş.- da 11a/11/, 15a/5/, 20a/9/, 23b/6/

Şubeyb Bin 'Arkade: Hz. Muhammed'in sahabelerinden bir zat.

Ş.- den 17a/4/

-T / T-

Taberâni: (ö. 310/923) Cāmi'ü'l-beyân ve Tārîhu'l-ümem ve'l-mülûk adlı eserleriyle tanınan müfessir, tarihçi, muhaddis ve fakih.

T. 11b/9/, 15b/10/, 21a/15/, 22b/5/

Temîm-i Dârî: Ebû Rukayye Temîm b. Evs b. Hârice (Hârise) ed-Dârî (ö. 40/661) Sahâbî. Temîm ed-Dârî'nin kaynaklarda on sekiz rivayeti bulunmaktadır (a.g.e., II, 448/). Bunlar Buhârî'nin el-Cāmi'ü's-şahîh'i dışında Kütüb-i Sitte'de, Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned'i ve Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin es-Sünenü'l-kübrâ'sı gibi eserlerde yer almıştır. Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbas, Enes b. Mâlik, Kesîr b. Mürre, Abdurrahman b. Ganm, Ravh b. Zinbâ', Kabîsa b. Züeyb, Zü'râre b. Evfâ, Atâ b. Yezîd, Mûsâ b. Nusayr ve Vebere b. Abdurrahman kendisinden hadis rivayet etmiştir.

T. 21a/8/, 21a/10/, 21b/2/

Teñri: Allah (c.c.).

T. 19a/6/

Ṭırf (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.

Ṭ. 9a/11/

Ṭureyfı (Ar.): [metinde] Tureyf şehrine ait at cinsi.

Ṭ. 26b/8/

Türkī: Türkçe.

T. 23b/12/

Türkman: Türkmen boyu.

T.- uñ 26b/10/

-‘U-

‘Ukbe Bin ‘Āmir: Ebū Hammād Ukbe b. Āmir b. Abs el-Cūhenī (ö. 58/678/). Kütüb-i Sitte'nin tamamında rivayetleri bulunan Ukbe'den Cābir b. Abdullah, Abdullah b. Abbas, Ebū Ūmāme gibi sahābīler ve birçok tābiîn ālimi hadis nakletmiştir.

‘U.- den 22b/5/

‘Urve: [bk. ‘Urve Bin Ebī'l- Ca'd]

‘U. 16b/15/, 17a/6/

‘U.- nūñ 17a/4/

‘Urve Bin Ebī'l-Ca'd: [Urve b. Ebū'l-Ca'd el-Bārikī] kendisinden bir çok hadis rivayet edilen sahabe.

‘U.- dan 16b/15/

‘Utbe İbni's-Selimī:

Hz.Muhammed'in sahabelerinden bir zat.

‘U.- den 22a/4/

-Ü-

Übiyyān (hilalü'z-zaman): Irak, Şam bölgelerine ait Arap atı cinsi.

Ü. 26b/9/

-V-

Verd(d) (Ar.): Hz. Muhammed yedi atından biri.

V. 9a/12/

-Y-

Ye'būb (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.

Y. 9a/13/

Z / Ẓ / Z̤

Zarib (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.

Z. 9a/12/

Zeyd Bin Sābit: Hadisleri anlama ve sünnetleri tesbit etme hususunda uzman bir sahābe.

Z.- den 13b/12/

Zū'l-‘iḳāl (Ar.): Hz. Muhammed'in atlarından birinin adı.

Z.- 9a/12/

SONUÇ

Eser, içerik olarak at beslemenin faziletini, iyi atların özelliklerini ve atların faydalarını anlatan bir baytarnamedir. Başta, medrese geleneğine uygun olarak Farsça ve Arapça terkiplerle dolu uzun bir giriş yapılmıştır. Atları beslemenin ve korumanın fazileti ayet, hadis ve rivayetlerle delillendirilmiştir. İyi ve yetili atların özellikleri bilimsel bir disiplinle, ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Yazar, mukaddime bölümünde, sosyolojik bir bakış açısıyla Osmanlı toplum yapısından söz ederek toplumsal yapının ve toplumsal iş bölümünün bozulmasını eleştirmesiyle esere bir şikâyetname özelliği katmıştır. Bir konunun açıklanmasında, manzum hikâyeler ve nazımlar kullanılmıştır. Eser dönemin geleneğine uygun olarak, kitabın tamamlandığını bildiren bir beyitlik nazımla sonlandırılmıştır.

Metinde, Arapça, Farsça sözcükler yoğun olmakla birlikte Anadolu Türkçesinin özelliklerini barındıran sözcükler de sıklıkla kullanılmıştır. Eser, harekeli Arap yazı diliyle düzgün bir biçimde yazılmıştır. Arapça ve Farsça sözcüklerdeki ünlüler hareketlerle gösterilmiştir. Bu kullanım ve Anadolu Türkçesine ait diğer kullanımlar, hatta eski Türkçe ses ve ek özelliklerinin metinde görülmesi, yazarın Anadolu Türkçesi geleneğine bağlı olduğunu Türkçe sözcüklerde, söz başında ve kök hecede “kapalı e -i” seçiminde genellikle “ i ” kullanılmakla birlikte aynı sözcükte farklı kullanımların da olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, diğer birçok sözcükte veya ekte sıklıkla ikili yazımlara rastlanmaktadır. Bu durum, eserin yazıldığı dönemde Türk dilinde bir geçişgenliğin ve değişimin olduğunu göstermektedir. Türkçe sözcüklerde kalınlık-incelik uyumuna bütünüyle uyulduğu ancak bazı eklerin yuvarlak ünlülü bazılarının da düz ünlülü kullanımları nedeniyle düzlük-yuvarlaklık uyumunun bu eklerin geldiği sözcüklerde bozulduğu görülmektedir.

Kitâb-ı Makbûl Der-Hâl-i Huyûl, gazâ ve fetihlerin anahtarı olan atların fiziksel özelliklerine göre niteliklerini; hangi ülke, bölge ya da şehirde hangi at cinslerinin bulunduğunu belirtmesi, at bakımında ve atları beslerken dikkat edilmesi gereken uygulamaları anlatması ve atları korumanın ve beslemenin faziletleriyle ilgili ayetleri ve hadisleri bildirmesi bakımlarından önemli bir kaynak olma özelliğine sahiptir.

Dilbilimsel açıdan, aynı sözcüğün ya da ekin iki farklı biçim ya da sesle yazılmış örneklerinin (+e dek > < +e degin, zikir / zıkr, kimse / kimesne, şarı / şaru, yüri- / yürü-, yumrı / yumru, tüy > < tüv > < tü, ... bk. ikili yazımlar) eserde sıklıkla kullanılması bir yazım hatasından öte yeni kullanımlara geçişin olduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca, atlarla ilgili bilgilerin ve atların özelliklerinin çoğu defa Türkçe sözcüklerle anlatılması eserin Türkçenin söz dağarcığına olan katkısıdır.

Sonuç olarak, incelediğimiz eser gerek içeriğiyle gerekse diliyle kendisinde önemli bilgiler ve özellikler barındırmaktadır. İçerik olarak, kendisinden sonra Osmanlı sahasında yazılmış benzer birçok esere kaynaklık etmiştir. Diğer eserlerin ondan yararlanması veya kendisinden sonra bu eserin yeni nüshalarının farklı müstensihlerin adlarıyla sonraki padişahlara sunulması değerini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Develioğlu Ferit (1998). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara.

İslâm Ansiklopedisi (2007). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul.

Kunul, Bahar (2010). *Belğrâdlı Ken'ân'ın Baytarnâmesi (Metin-İnceleme-Sözlük)*,

Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Kur'an-ı Kerim, Diyanet İşleri Başkanlığı, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/sure/>

(25.07.2020)

Paçacıoğlu, Burhan (2006). *VIII- XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük*

Dağarcığı, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Şen, Mesut (1995). *Baytarnâmeler, Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*,

Hazırlayan; Emine Gürsoy Naskali, s.177-263, Resim Mattbaacılık, İstanbul.

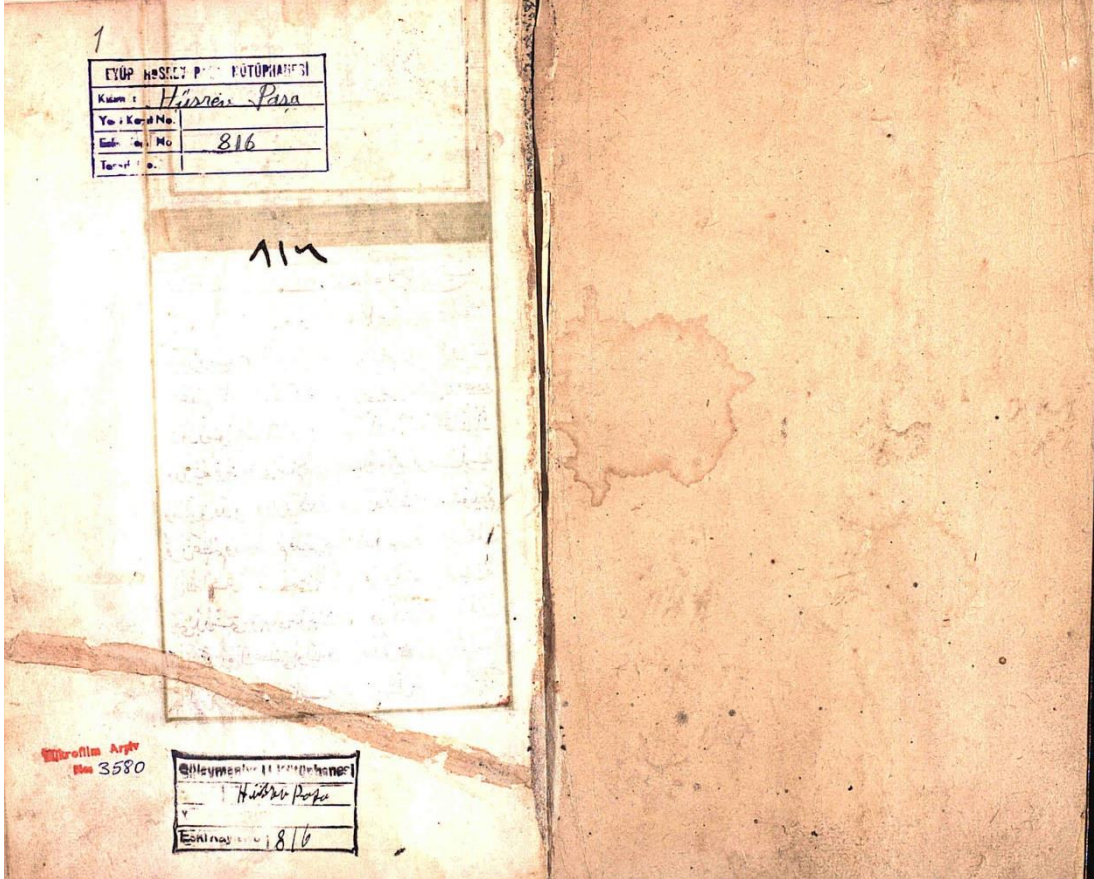
Türkçe Sözlük (2005). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TIPKI BASIM

ÖN KAPAK

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 جَدِّي جَدُّو شَيْ لَا يُعَدُّ • أَوْلَى وَدَائِمٌ وَأَبَدٌ •
 وَفَرْدٌ وَقَامٌ وَصَدُّ • جُزْءٌ تَنْتَاجِبُ كَيْفَ يَنْتَهَى وَشُكْرُ
 وَسَيَّاسٌ سَعَادَتًا سَنَاسٌ • وَتَوْجِيدٌ لِيَّاسٌ • وَمَدْحٌ
 وَدُرُودٌ مَجْمُوعَةٌ وَرُودٌ • مُحَمَّدِيٌّ نَعَّاشٌ فِي مَدْحٍ وَبِقِيَّةٍ
 أَوْلَى خَالِيٍّ وَنَاشٍ • وَشُجْرَةٌ مَيَّاهُ وَرِيَّاحٌ وَقَلْبٌ وَأَفْرَاشٌ
 وَمُنِيمٌ أَنْبَاءُ مَنَاسِمٍ • وَمَرْجِيٌّ وَجَرَّاشٌ • خُدَايَا رَبِّهِ وَبَادِشَا
 لَمَزْنِيَّاهُ كَمَا كَانَتْ قَائِمَاتُ نِظَامٍ بِدَعْوَةٍ أَوْلَىهِ الْبَدَاغُ • وَنَعَامَةٌ
 مَصْنُوعَةٌ فِي شُلُوبِ مَنَاسِمٍ أَوْلَىهِ الْخَيْرَاتُ • وَمَعَارِجٌ وَجُودِيَّةٌ
 تَرْتَّبُ قَائِمَاتُ أَوْلَىهِ مَهْمِدٌ • وَمَعَارِجٌ فَضْ وَجُودِيَّةٌ فَطْلَانُ
 أَوْلَىهِ شَيْدٌ • يَوْمُ رُوبِ شَيْخَةِ أَنْسَا فِي أَحْسَنِ هَوَايَا أَوْلَىهِ
 وَأَهْمَى أَسْلُوبِ الْإِنْسَانِ أَنْكَدَنَ صُكُونٌ • مَسَالِكُ مَعَايِشِي مَنَاسِمٍ
 وَمَتَاحُ مَعَادِي تَهْلِيمِ الْفِكَالَةِ • خِلَافَتُ رُوبِي دَمِيَّةٌ حَلِيوَةٌ

وَمَهْرَقَنَ وَرَبِّ الْعَالَمِينَ جَدِّي • قُلُوبٌ وَسَبَبُ نِظَامِ الْعَالَمِينَ
 وَأَوْلَى عَظِيمِ الْبَقَانِ • وَأَهْلُ الْبَرْهَانِ • وَسُلْطَانُ مَسَائِدِ
 وَمَسَانِ • وَخَبِيرَانُ عَشَقَرُودِ لَا وَرَانَ وَفَرِيَّتَانِ إِلَهٍ ظَلَمِي
 وَبُولَانِ وَكُونِ وَوَيْتِ • وَأَعْلَا لَمَعَا وَزَيْنَ وَتَسَاوِيٍّ وَحَسْبِ
 خَيْرٍ • مَرْجِيٍّ الْمَسِيرِ • دَجَالِ الْبَلَدِ • وَسَالِبِ الْظُنْبِ • وَنَسْبَةِ
 الْظُفْرِ • صَوْرَةٌ حَسَنَةٌ وَسَيِّعٌ مُسْتَجِدٌّ بِدَعْوَةٍ وَتَجْوِيزِ
 أَيْدِيٍّ • مَجْنُونِ وَرِيَّاسِ • وَتَرْبِيَّتِ وَصِيَّاسِ • فَلَمَّا رَئَيْتَنِي
 شَتَّى تَنْبِيْ وَأَصْفِيَّاهُ هَكَاتِ • وَصَاحِبِ سَعَادَتِ وَتَسَادَاتِ
 أَوْلَى • فَشَكَرَا فَشَكَرَا فَشَكَرَا • عَلَيَّ لَا إِلَهَ سِوَاكَ وَجَهْرًا
 بِأَيْتِ عَدُوِّكَ لَطْفُ خَدَايَاكَ مَرْبِيٍّ • نِعْمَتُكَ لِيَّ كَوْنُهُ شَتَّى أَوْلَى
 مَرْمُوءِيٍّ سَمَوَاتِ وَتَحْنُ كُونِي وَزَيَّانِ • يَتَكَدَّرُ بِرَبِّكَ تَكْوِينِ
 أَكْثَرُ أَوْلَى مَرْبِيٍّ • وَصَلَاتُ وَتَسْلَامُ • أَوْلَى فَاتِحَةِ سُورَةِ نُورِ
 وَتَقَاتِمَةِ رِسَالَةِ رِسَالَتِ • وَرَاكِبِ فَرَسِ رِوَايَتِ • قَارِئِ دُرِّ
 دُرَّكَاتِ • سَيِّدِ نَامُوسِ سَلَامَتِ • قَضِيَّ كَامِ الْبَيِّنَاتِ وَتَسْلِيمِ
 نَحْسِ خَدِيَّتِ كَتَبْتُ بِدَعَايَا وَادَمَ بِبَيْنِ الْمَاءِ وَالْطِينِ • أَفْضَلُ أَوْلَادِي

سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَمُوتُ وَلَا يَمُوتُ. فَأَيُّ مَقَامٍ يَجْعَلُكَ صَاحِبَ حُضْرٍ مَوْجُودٍ
 سَرْدًا زَجَلُهُ زَمْرًا أَنْبَا. سِرِّكَ دَارِ سُبْحَانَكَ الَّذِي أَنْبَا.
 جَرَّاجُ أَفْوَرٍ وَبَحْرٍ وَكَأ. فَوْجٌ أَنْدُوزِ شَيْخٍ صَفَا. **نَظْمٌ**
 أَوَّلُ سُبْحَانَكَ كُنْتُ. أَوَّلَاسُهُ نَوَازِلُكَ كُنْتُ. **نَظْمٌ**
 سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَمُوتُ وَلَا يَمُوتُ. سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَمُوتُ وَلَا يَمُوتُ.
 صَفَا بِحُضْرٍ شَاهِدٍ بِبَنَاتٍ صُلَافًا. مَقْبُولُ دَرْكَهُ عَجَزُ سُبْحَانَكَ الْبَصَلُ.
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْزِيهِ أَوْشُونَكَ. دَعَاءُ عَمَلٍ تَوْفِيقٍ بَرِيذِ.
 إِلَهَ الْأَرْكَانِ دِينِ سُبْحَانَكَ. وَلَوْ لَمَعَ نَوَازِلُ شَيْخٍ مَبِينٍ عِلْمًا صَلَافِي.
 نَابِدٌ بِلَدٍ وَب. مَشْهُورٌ رَيْسًا لِي بَرَاهِينِ. هُدًى لِقَائِهِ مَبِينِ.
 وَطَهْرًا عَرَايَ زَهْرَةٍ لَعَلَّ لَبَنَ إِلَهٍ مَعُونٍ أُولُوبِ. حَبْلُ بَعْدِ
 سُكَّانَ رَاحِلٍ وَهَلَكِ. أَعْنَى جَوَانَتِ وَأَيْسَ وَجَنِّ وَهَلَكِ. نُورِ
 هَذَا سُبْحَانَكَ وَرَحْمَتُهُ شَامِلَةٌ وَسَائِعُهُ الْأَرْجَاءُ سُبْحَانَكَ.
 اسْتَعْدَادٌ وَقَابِلِيَّتُ دَائِيَّةٍ نَيْسَهُ لَابِنِ وَسَرَّ أَوَّلِ. بِالْفِعْلِ وَالْأَوَّلِ
 حَصْنَهُ كَارِ أَوْلَمُكَ دُرِّ عَرَبِي. حَبْلُ الْيَمِينِ الْيَوْمَ جَمْدُ حَبْلِيَّةِ.
 يَارَبِّ الْعَالَمِينَ عَدْلِيَّةِ حَبْلِيَّةِ. يَارَبِّ الْعَالَمِينَ حَبْلِيَّةِ.

حَقِيقَتُ عَلَيَّكَ فَفَضْلُهُ لَا يَحْصُرُ. أَنْقَلْتُ مِنْهُ الرَّمْلَ وَمِثْلُ
 الْحَصَى. أَوْ مِثْلُ قَطْرِ الْعَيْشِ قُلْنَا أَكْثَرُ. أَكْرَمَ بِهِ مَوْلَى عَلِيٍّ قَدَرُهُ.
 مَقْدَمًا مَا كَلَّهَ يَتَأَخَّرُ. صَلَّى عَلَيْهِ اللَّهُ مَا هَبَّ الصَّبَا.
 مِنْ خَوْضِ رَوْضَتِهِ لِلْخَلِيلَةِ يَخْطُرُ. وَكُلُّ سَهْمٍ أَيْ صِلَاتٍ مَوَاصِلُهُ.
 رَحْمَتُ وَرِضْوَانُ. وَارْزَاهَا رِعْطَاتُ بَهَائَاتِ وَمَلِكِ مَسَانِ.
 قَارِسَانِ مَيْدَانِ شِلَاخٍ وَإِيمَانِ. أَوْلَانَالِ وَاصْحَابِ الْحَبَاذِ.
 وَزَوَّجَاتِ وَاجْتِهَادِ نَهْ كِهَرِيَّيْ زَيْسَامِ صُورَتِ كَانِيَاتِ.
 وَأَنْظَامِ سُلَيْسَلَةٍ مَوْجِدَانِ عَلَتِ عَلَيْهِ مَرْلَهُ سِينَا أُولُوبِ.
 مَا نَسَدَ وَرْدِ طَرِي زَيْدِيَّ أَوَّيْ شَرِيعَتِ سُبْحَانَكَ. وَأَنْفَاسِ
 طَبِيعَةِ لَرِي. نَسَا لِي رَوْضَةَ زَهْرَتِهِ دِينِ. وَأَهْمَامِ مَطِيبَةِ لَرِي.
 سَمَاءُ عُبْرِيَّةٍ بَحْرِيَّةٍ دُرِّ. حُصُوصًا جِهَارِيَّ رَامِدًا زَكَاةٍ دَارِيْنِ.
 بِأَيْدِي رَهْ جِهَارِ سُبْحَانَكَ سُبْحَانَكَ دُرِّ. **نَظْمٌ دِكْرُ**
 هَرِيَّيْ خَيْرُ وَكَرْدُ وَنِ تَمَامِ. هَرِيَّيْ سُلْطَانِ سُبْحَانَكَ رَامِ.
 هَرِيَّيْ سُبْحَانَكَ رَامِ. هَرِيَّيْ سُبْحَانَكَ رَامِ. هَرِيَّيْ سُبْحَانَكَ رَامِ.
 هَرِيَّيْ سُبْحَانَكَ رَامِ. هَرِيَّيْ سُبْحَانَكَ رَامِ. هَرِيَّيْ سُبْحَانَكَ رَامِ.

هر بری که هر یک و کاف. جمله دَن اول چار دُدی بسها
 کوهر دَنای صفا سوز لری. نَجّه کُزار و کاف او ز لری
 جمله بی شاکهان چیز لاله. بحر سلطان ریسالت پناه
 جمله بی کوهن کجینه واز. جمله بی برخل تره برک و باز
 هر بری یک نفس و یک شوق. هر بری مظهر الطاف و جود
 جمله بی پابسته یک سلسله. جمله بی سمع و بصر و بلبله
 صبح کی قفسی صادق دکل. قفسی جان و بر مکه لا یوقد
 اندک بره ای بولمر بدکل. هر بری بی بری بدن کوزل
 دولت آنک جانینه کوه زمان. جان و ربوبان لاره بولوزانه جان
 بنده کهای پادشاه عدل و داد. ای که چنانکه بود راجی مراد
 اندک قطره کی همدم ایت. سایه شال انزاله بحر لیت
 و بعد بوحی بری مقنن و قنن فضل عمار. شیخ محمد
 المعروف یقاصی زاده. جعل القوی زاده. و زرق المهنی
 و زیاده. هدایت رحمن. و عینیت مستعانه یله سئل القدن
 بوانه و سنه القدن بوزمانه کجینه. فصائل علوم کلیه

و قی:

و مَوْن و معارف جریته کونا کون. ایشقاد و افاده سندن
 ظعن و حصرد. و اقامت و سفرده. شیرده و خانه ده
 نژد ایشنا و بیگانه ده. بزان چاک اولیوب. یعوض البحر من
 طلب الالی. و من دام القل شهر اللالی. تروم الحجد فرشتاه
 قیلا. اقد طعمت نفسک بالخیالی. قوا سی یله عامل اولوب
 یامدن چامه و دوات و الدن و رقات نالیفات کیزاید
 و هر حق کتابه مطالعه ایشم خاطرات حطور ایدنا بکار
 افکار. ما حفظ و. و ما کت و. مضمونیه قلم رقر ایلده
 هامشک جلوس کز. و کا عدد موصو. فلوردم کز
 ترک الاول للاحر. مصدا فییه و اوتکات قایقه ابرار و لطف
 لایقه احراز اولمندی. قلت هذا بخدی بنعمه الله
 و شکرا. لا غلوا فی الارض ولا فجا. اعنی بوکلمات دَن مراد
 مدح و تصلف دکلر. بلکه حق سبحانه و تعالی نک. و اما
 بنعمه ربک فحدث. امر سر یفیه امتثالدر. الحمد لله الذی هدانا
 لهذا و ما کان لنتدی لولا ان هدانا الله.

بَنِي نَهْ طَبْرَاغَمَكْ كَنَدَمْ كُوسْتَرَمْ • صَانْدُ وُغْمَاكَهْ اَوَّلَهْ كَنَدَمْ
 كُوسْتَرَمْ • خَوَاجَهْ نَكْدَرْ جَمْلَهْ جُونَمَالْ وَمَنَالْ • كَبْسَهْ دَلَالْ
 بِرْ كَشْتَهْ حَالْ • غَاوْ اَوَّلُورْ تَايجْ وَفَايْ سَتَمَادْ • عَاوِلْ بَسْتَكْ
 اَبْلَهْ حَرْكْ اِفْتَادْ • وَتَحْصِيلْ اُولْتَانْ مَعَاوِفْ جَرْشَهْ دَنْ بَرِيْ عِلْمْ
 قَرَابَتْ دَرْ كَهْ عَالِمْ صَغَرْ دَنْ حَالْ كَبَرْ دَكْ اَوَّلْ وَاوَدِيَهْ دَنْ جِيْ
 تَكَايُوبِيْ وَجُسْتْ وَجُوبِيْ • وَتَحْوِيَهْ اَفْرَايْنِيْكَ حَوِيْ وَبَدْحَوِيْ
 اَوَّلُوبْ وَنَجْمَهْ سَيَاكَ زَا مَهْ كَرْتَبِعْ قَلُوبْ • وَتَحْصِيلْ خِيَالْ جَالْ
 خَلْ • نَجْمَهْ مَتَا جَعْلَهْ سَبَبْ نَبْلْ اَوَّلْمَشْدِيْ • وَفَضْلْ اَوَّلْمَشْدِيْ
 وَفَرْشْ مَحْنَا وَدَهْ بِرْ مَقْدَارْ اَيَاتْ وَاَحْيَا وَنَارْ وَكَلَامَاتْ يَكَاذْ
 اِنْتَابْ وَاَحْيَا دَقْلَمَشْدِيْ • بُوْسَنَهْ مُبَارَكَهْ دَهْ بُوْلِيَهْ مَسْمُوعْ
 اَوَّلْمَشْدِيْكَهْ دَوْلَتُلوْ وَسَعَادَتْ لُؤْا بِادِشَاهْ عَالَمِيْنَاهْ • وَفَقَهْ اَللّٰهْ
 تَعَالٰى بِمَا يَحْيَاهْ وَبِرْصَنَاهْ فِيْ اَوْلَاهْ وَنَجْرَاهْ • وَتَسْوِيْلَهْ اَوْفَقْ اَلْمَوَدَّ
 لِدِيْنِهْ وَدُنْيَاهْ • وَاَدَامْ عَزْهْ وَعِلَاهْ • وَادْلَمِنْ مَادَاهْ وَفِلَاهْ •
 بِجَاهْ رَسُوْلِهْ اَلَّذِيْ صُطَفَاهْ • خَادِمِ الْجَهْمِيْنَ الْمُجَهْمِيْنَ • صَاحِبِ
 الْعَرْشِيْنَ وَالْكَرْمِيْنَ • سُلْطَانِ الْعَظَمِ وَالْفَخْمِ • وَكَافَا نَا عَزْوَ اَكْمْ

دَرْ

دَرْ نَهْ تَايجْ دَوْلَتْ سُلْطَانِيَهْ • غَرْفْ اَفْرَايْنِيْ جَبْ مَحْمَدِيَهْ جَامِيَا دِيَا
 صِدْقْ وَشَدَادْ • مَا حِيَا نَا رَضَالْ وَهَمَادْ • بِرَاغْ رُوشْنْ خَالِدْ
 دَوْلَتْ • وَهَمَالْ كَلَشْنْ اَقْبَالْ وَسَعَادَتْ • نَاچَا رِسْ كَنَدَايِيْزْ
 تَحْتِ دَشْتِ بِنِ سُلَيْمَانْ يَكِيْنْ وَجَمْرِيْزِيْنْ • نُوْرِدِيَهْ دُوْدَمَانْ اَلِيْ
 عُثْمَانْ • اَبْ رُوِيْ سَلَاطِيْنْ عَرَصَهْ زَبِيْنْ وَرَمَانْ • اَلْمُخَصَّصْ
 بِرْ يَدِ عِنَايَهْ اَلْمَلِكِ اَلْمَنَانْ • اَلْسُلْطَانِ اَبْنِ اَلْسُلْطَانِ اَلْسُلْطَانِ
 عُمْتَانْ جَانْ • اَبْنِ اَلْسُلْطَانِ اَلَاكْمَرِ اَلْاَجْمَدْ • وَنَلْفَا قَاتْ
 اَلْاَفْجَدْ اَلْاَرَشْدْ • اَلْمُظْهَرِ اَلْاَلْفَاظِ اَلْمَلِكِ اَلْقَمَدْ • اَلْسُلْطَانِ
 اَجْمَدْ • اَبْنِ اَلْسُلْطَانِ اَجْمَدْ • تَمَلَّكَ اَللّٰهْ خِلَافَتَهْ وَسُلْطَنَتَهْ اِلَى يَوْمِ
 اَلْمَبْرَاتِ • وَجَعَلَ ظِلَالْ عَدَاكُتَهْ عَلَى الْاَنْسَانِ وَالْحَيَوَانِ • جَنَابِ
 عَالِيْ كَرِيْ فَا رَسِيْ تَحْصِيْلْ اِيْدُوبْ • ذَاتِ شَتُوْدَهْ صِفَاتِ كَرِيْ اَوْرْ
 وَاشْبَقْ مَيْدَانَا اَوَّلُوبْ • اَللّٰهْ دَرْهْ فَا رِسَاكَ كَلَامِنَهْ مَطْمَحْ
 اَوَّلْمَشْدِيْ • اَلْحَمْدُ لِلّٰهْ تَعَالٰى لِمَا لَمْ يَلْمَسْ سَعَادَتْ عِطْيَا • وَبَشَارَتْ
 سَيَادَتْ كُورِيْ دَرْهْ بِنَاءْ عَلَى اَلْاَحْوَالِ اَفْرَايْنِيْ بَرِيْ سَالَهْ
 جَلِيلَهْ وَتَحْفَهْ جَمِيلَهْ جَمْعْ اِيْدُوبْ • دَرْدْ وَلْتَرْسِيَهْ اَهْدَا اِيْتَمْ

اُمید دَر که حَیْزِ مَوْلده واقع اُوله. وَتَقَالَ لَوُکَا بَشَرٌ کُنْ بِعَدَا
 مُسْتَقْبَلِکَ بَلَاءٌ سَمِیْعٌ کِتَابٌ مَقْبُولٌ. دَر حَالِ حَیْزِ مَوْلِدِ وَبِزَوَیَرِ
 مَقْدِمَه وَبِرَحْمَه وَدُرْتِ بَابِ وَزَنِ تَرْتِیْبِ اَنَدَم **بَابِ اَوَّل**
 اَوَّلِیْنِ فَرَسْتَمَرِیْنِ حَقِیْقَه وَفَضَائِلِیْنِ وَارِدِ اُولَانِ آیاتِ کَرِیْمَه
 وَاجادِیْتِ حَیْجَه وَانَا وَطَیْفَه ذِکْرِ بَیَانِیْنِ دُر **بَابِ ثانی**
 اَنَلَرُکَ اَبُو بَنی وَیَتَلُو بَنی مَلَامَتِی بَیَانِیْنِ دُر **بَابِ ثَالِث**
 اَنَلَرُکَ تَدْبِیْرِیْنِ وَحَقْلَرِیْنِ بَیَانِیْنِ اَنَلَرُکَ **بَابِ رَابِع** اَنَلَرُکَ وَشَکْلَرِیْنِ
 وَبَیَانِیْنِ بَیَانِیْنِ اَنَلَرُکَ مَقْدِمَه مَعْلُوم اُولَا که عِلْمَاءِ اَشْیَاقِیْنِ
 اَتَمَشَلَرُکَ دَر که سَبَبِ نِظَامِ عَالَمِیْنِ دُر که اَدَم اَوَّلِیْنِ دُر
 بَلُوکَ قَلْبِیْنِ بَرَارِیْنِ وَبَرَاکَتِیْنِ اُولَا که اَنَلَرُکَ دُر تَبَقُلَرِیْنِ کِی اُول
 دُرْتِ بَلُوکَکَ اُولُکَیْنِ قَلْبِیْنِ اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی
 وَفَلَم اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی صَنِیْعَتِ وَبَیَانِیْنِ
 دُر دُرْتِ اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی دُر اَبُو بَنی
 ضَبِطِ وَحَقْلِ اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ
 اُولُکَیْنِ صَنِیْعَتِ قَلْبِیْنِ اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ

وَوَزَنِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ
 بَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ
 لَارِمِ اَلَاثِ وَاسْتَبَا بَیَانِیْنِ دَا اَمِ مَقْدِمَه وَلَه لَر. اَبُو بَنی
 وَاسْتَبَا بَیَانِیْنِ لَر. وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ
 وَاقِیْمَه وَنُفُوسِیْنِ مَسْغُولَا وَلَه لَر. وَبَیَانِیْنِ
 حَقْلِ وَحَرَاکَتِ وَضَبِطِ وَبَیَانِیْنِ اَبُو بَنی
 مَقْدِمَه وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ وَبَیَانِیْنِ
 اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ عِلْمِ وَعَقْلِ وَکِتَابِ وَصَلَا دُر. بَلُوکَکَ
 اُولُکَیْنِ لَارِمِ اُولَانِ بَلُوکَکَ. دَا اَمِ اُولُکَیْنِ وَاقِیْمَه
 اَنَلَرُکَ مَسْغُولَا اُولُکَیْنِ اَمِ اُولُکَیْنِ قَلْبِیْنِ اَبُو بَنی
 دُر دُرْتِ اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ
 لَر. وَبَیَانِیْنِ اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ
 اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ
 اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ
 اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ دُر اَبُو بَنی اُولُکَیْنِ

کوره بدنه کی کلب کیدر • پس هر قی که بوزک صاغ اوله جبهه
 بدنه صاغلق حاصل ولور • پس بواچی طایفه ناک بیت مال
 مسلیندن حصه سرعه لری واردر • اوچی بلوک که صنعت
 و تجارتی چون تعیین اولمشدر • آنله لازم اولان صنعتکارینه
 لازم اولان نسته که چالیشمقد • در دخی بلوک که اکبر ایچونده
 آنله رعایا دیرلر • بولره لازم اولان مرعاشه کندولر و سائر
 اصناف اهلنه کایت ایدک حد راکین کمکه و باغ و باغچه دیکه
 و رعایش ایچون لازم اولان حیواناتی بسلیکه چالیشمقد • اما
 غافل و مکلایکن بودرت بلوکدن طفره قلاک کسندر کدو
 چالرینه قومبولاینته جبرایله بودرت بلوکدن نه پنه الحاق
 اولمق ککرکدر • ناکه مفت چوز اولوب سائر اصناف اهلنه
 مضایقه ایله اختلاف نظر عالیه شیبنا و ملیه لر • سلاطین
 سلف زمانلریک بومقوله معطل کسخته لهر بیلکه بر قاج کک
 تقبیلش اولوب منع اولور لایمش • بولیدی بیدیکه زمانلرده
 دخی تقبیلش اولوب • خلق بکازا و لمقدن منع اولنه لردی •

حکایه منظومه
 بویه نقل اندی بر اهل انصاف • سامنه بوفیسه و تمشیل خلایف •
 چوزا و عمل حاصل ایدر بالا کس • جمع اولور برین آرو چوقی •
 ایچوندن برین باش اولور • کی سقاکی فیذاش اولور •
 کی معمار و کی ناظر اولور • هر بری خدمتیه چاشر اولور •
 ایضا جیه ایدر لر معهود • بری برینه بقبش بجه قصور •
 آنله مستکمل اولور اول کوشه • طشش و ناکه طشیر لار نوشه •
 آره ده کاهل اولوب برز نور • خدمتیه ایدر ایلر سه قصور •
 کوسنرب هر بری روی جلال • ضرب و حربیه فور و رفیال •
 جمله غی خشم و عتابیه سور • ان شیطانی کوی کدنا و چور •
 نیزه لر اور و ناکه چاریندن • چقر لر کوجیه داریندن •
 پردخی کسسه هلاک ایلر لر • مسکن قهرله خاک ایلر لر •
 آنه بی کازا اولان ایلر سه مقام • هر بری ایدر ایشی تمام •
 آدم اولانه بو حال عزت اولور • کوز کوره ایتیه غیرت اولور •
 تالای بی بی کازا نیکه • طلع اعیان سر و ازانیکه •

چا نایله عمله جان وئی • بی عمل لردن اراغ ایله بی •
نیز ایدی هر بر صفا هلسن کن دور • محض و اولان اوزده
ایست اولما لری ملک و سلطنتکده • نظامی عیاج و افضا اید •
و اهل انیمه لری ملکده اختلا لایحای اید • بش و واعده دیر •
بلندیکه لایق دکلدره بر صفا اهلین بر صفا هلسن •
لور • نیز اولاختلا لایحای اید • شکر نور مانه اولان اختلا لایق
بر سبکی دیر • رعایا اهل سیفه و اهل علمه خلط اولوند و عید
انکله اسباب معاش دخی مکرر اولوب ولایت خط و علا
بر رفته یه و اندیکه زمان اولور بر رفته یه انان نسنه شید
اور رفته یه نولما ن اولدی • مادامکه یارشا هلسن محافطه
شرع شریف و ترتیب قدیم اوزره اوله ملکی نظام جهندن
یکده اولور • اما بوشلوب قدیم رعایت و انقیاد اهل
اولسنه سلطنته فتاد شیرای اید • دخی معلوم اولاکه
جوغی ایملی عیاضا رفته دن یار تندی • اغیض و وطرف
واود و سئل • و انکر لنعصر لردن بی غایت قلوب و یارشا هلسن

اَرْكَانَكَ بِرُكْنَيْهَا اَوْزُرْ بِبِنَادِ اَيْلَدِي • قَوْمَكَ وَفَقْدَكَ
 وَجَنَكَ • وَقَطِّعْ مَسَافَةَ اَمْكِكَ اَنْ كَرْدَكَ • اَوَّلَ سَبَبِنَدَن
 سَنَكَنْدَرْدُو اَلْقَرَيْنِ شَرْيَابِ حَيَاتِ اِيْحَنْ ظِلْمَاتِهِ سَفَرِ زِيَادَتِ
 اَرْسَتْ طَالِبِش حَكِيمِي • عَوْتَ اِيْدُو • بُوَسْفَرِ بَعْدِ وَسَدِيدِ
 تَحْمَلِ اِيْدُو اَنْلَرِ اِنْفِا بِهْ اَمْكِكَ اَمْرَانْدِي حَكِيمِ دَحْ اَنْلَرِ اَلْجَمِيعِ اَلْاِنَادِ
 جَمْعِ اِيْدُو بِجَمْلِهِ • زَمَانِكِ صَوْنِمِ • وَيَرْوَبِ زِيَارُونِ بَعْلَابِدَرِ •
 اَوْجِ كُوْدِنِ صَكْرَهْ • وَفَلَدِ بَلَرِ كُوْدِنِ بَلَرِكِهْ اَلْآتِ ضَعِيفِ اَوَّلُ •
 دُو شَمِشِ مَوْنَهْ قَرِيبِ • وَلِشْ اَنْ اَخْرَاجِ اِيْدُو • بُو وَيَرْوَبِ بَسْلَابِدَرِ
 • دُرُغِي كُوْنِ يَنَهْ نَظَرِ اَبَلَرِ كُوْدِنِ بَلَرِكِهْ اَوَّلَهْ ضَعِيفِ • وَلِشْ
 اَبْنِ دَحْ اَخْرَاجِ اَيْدِيلَرِ • بَسْشِي كُوْنِ يَنَهْ نَظَرِ اَبَلَرِكِهْ اَقَاتِ ضَعِيفِ
 اَوَّلِشْ • اَلْنَبِي كُوْنِ كُوْدِنِ بَلَرِ جَمِيعِ اَتِ ضَعِيفِ اَوَّلِشْ • يِدَبْجِي كُوْنِ
 كُوْدِنِ بَلَرِ قَوَاتِ ضَعِيفِ • وَلِشْ • شَكْرِي كُوْدِنِ بَلَرِ قَوَاتِ ضَعِيفِ
 اَوَّلِشْ • طُغُو زِي كُوْدِنِ كُوْدِنِ بَلَرِ طُرُوءَاتِ ضَعِيفِ • وَلِشْ • اَوْنَبِي
 كُوْنِ كُوْدِنِ بَلَرِ خُرْمَايِ طُرُوءَاتِ اِنَاغِ اَوْزِنِ طُوْرَرِ • بَسْ اَبَلَرِكِهْ اَوَّلِ
 اَجْلَعَهْ • وَصُوْرُ عِلْمِهْ جَمْلَهْ دُرُغِي زِيَادَهْ دَالِي نُوْرِ اَلِشْ وَطَلَّتْ كُوْرْمَانِ

جَزَاءُ يَحْيَىٰ بَرَعَاتٍ قَوْلُ كَيْفَ دَهْ أَوْ كَلْبَدَنَ بِرَفْعِهِ جَعَلَ بِلَا وَلَا
 سَيِّئَةً أَتَ كُورْدِي أَتَدَنَ خُمَايَ طُورِي كُورْدِي • بَسْ يُولَايَكْسِنَدَنَ
 يُونَزِي كِي بِلَا أَتَ سَجْدَ يَلَا نَلَا إِلَهَ ظَلَمَ كَتَدِيلَ • وَيَبَنَهَ كَلْبَدَنَ
 وَمَعْلُومَ أُولَهَ كِهَ انْصَادَنَ صَكَمَ أَتَدَنَ كُورْدَلِ وَقُوتَلُو كُورْدَنَ
 وَأَشْتَكَنَ وَبُورَكُ هِيچَ جِيَوَانِ بُوَقْدَرِ • زِيَا هَرَنَهَ قَدَرِ قُوتَلُو
 حَيَوَانِ وَلَسَنَهَ أَتَ آفِي كُوكُيَا إِلَهَ يَقُو • رَاقِ سَوْتِ اِيچِنَه
 آفِي قَلِي كَيْفَهَ اِيْلَهَ كُورْدَرِ • وَكَنَدَ وَشِنَدَنَ رِيحَ دُوشَنَ رُوشَنِي
 صَمَا يَشِي اِيْشِيدَرِ • وَغَايَتِ يُونَزِي اُولَانِ حَيَوَانَا كِهَ جِيَرَانِ
 وَطُوشَانِ وَيَبَانِ هُوبِي وَاَوُورِي وَاسْكَي وَدَوِ هُوشِيدَنَ جَمْلَه
 سِنَهَ أَتَ اَوْشَنَدَنَ اُولَانِ نَقَالِ وَالَاتِ وَادَمِ اِيْلَهَ اَرْدَنَدَنَ
 بَلَشُورِ • اَكُورِ نَقَالِ وَالَاتِ اُولِ حَيَوَانَا وَزُودَنَ اُولَسَنَه
 اِيْدِي جَرَكَهَ جَالَلِي وَلَزَدِي دِيْمَشَلَرِ • وَبُودِي مَعْلُومِ اُولَهَ كِهَ
 اَهْلِي اِسْلَامِ سَيَّاهِيلِي وَجِنْدَ يَلَرِي نَكْ جَمْلَه سِنَكِ يَزُوبَشِي
 قَدَمَلِي جَضَرَتِ عَمَرُورِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ • اَنَلَرُكَ أَتَه
 بِيْشِي كِي اُولُ مَرْتَبَهَ اِيْدِي كِهَ صَاغِ اِلَهِي اِيْلَهَ كَنَدَنَ صُولِ قَلَاغِي

مَنْ

طُورِ بُولِ صُولِ اِلَهِي صَاغِ قَلَاغِي طُورِ بُولِ اِيْلَهِي اِلَهِي قَلَاغِي
 اِيْكَنَ اَرَنَكِيَهَ يَحْيَىٰ بَرَعَاتٍ اَنَهَ يَزَايَدِي • وَآتَ سَكِرَدَ رَكَنَ
 يَزَايَدَنَدَنَ كُورِي وَبِرَجَا يَنَدَنَ وَشَنَهَ جَعَرَايَدِي • وَاَوُشَرِ
 اَنِي مَبَارَكِ اِيْقَارِي اِيْلَهَ قُولَا نَزَايَدِي جِنْدَ بِلَكَنَ اَنَلَزَدَنَ طُورِ
 اِيْدَنَ نَقَالِ بَرَكُوسَهَ دَنَ دِيچِي وَجُودَهَ كَلْدِي وَكَلَرِ • بَسْ اَنَا سَيِّ
 اَتَمَكِ عَفْتِ هُوشِيدَرِ دِيْمَشَلَرِ • زِيَا اَكُورِ اِحْمَالِ بُوَدَرَكِهَ كَاسَتِ
 طَرِيْقِي اِيْلَهَ اُولَهَ • وَمَعْلُومِ اُولَهَ كِهَ رَسُولَا كَرَمِ صَلَاتِ اَللّٰهُ
 تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَضَرَتِ لَرِيكِي اَوُجِ اَنَلَرِي وَارَايَدِي وَهَرِ
 يَزِيحِي بِرَاسْمِ اِلَهِي سَمِيْعَه اَتَمَشَلَرَايَدِي • بَسْ سَنَدَنَ وَبَارَكَلَكْ
 وَارْدَنَ • هَرَكِي اَنَلَرِي اُولِ اِسْمَلَرَدَنَ رِيحِي اِيْلَهَ سَمِيْعَه اَتَمَكَه اُولِ
 اَنَلَرُكَ اَدَلَرِي بُولُورَدَرِ • سَكَبُ • مَرِيچِي • طَرَفُ • لَحْفُ •
 لَزَارُ • ظَرِبُ • وَرْدُ • سَجَهَ • اَنَلَقُ • دُورِ الْعَقَالِ • دُورِ اللّٰهَ •
 مَرِيچِلَ • مَرَاوِجَ • مَرَوَاجَ • سِرْجَانِ • يَعْشُوبُ • يَعْشُوبُ •
 جَحْ • شَحَا • مَنَدُوبُ • سَجَلُ • مَلَاوِجُ • بَجَبُ •
 وَشَنَهَ سَنِيْعَهَ دَنَ بَرِي دِيچَا وَلَدَرَكِهَ اَنَهَ بَرَكِي اِسْتِعَاذَهَ وَبَنَلَه

اِيْلَهُ يَنْتَ لَنْ تَعْبُدَ لَكَوْنَا وَجْهَ كَرَمٍ • اَعُوذُ بِكَ يَا اَللّٰهُ اَلْاَسْمَاءُ
 كَلَّمَاهُمْ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ • اَللّٰهُمَّ اَلَّذِيْ لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ مِنْ
 الْاَرْضِ وَلَا مِنَ السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ • دِيَهْ لَنْ تَعْبُدَ بُوَايَسْتِ
 كَرِيْمُهُ اَمِيْهْ لَهْ • سُبْحَانَ الَّذِيْ تَخْلُقُ لَنَا هَذَا وَمَا كَالَهُ مَقَرِّهِنَّ •
 وَآتَا اِلٰى رَبِّنَا الْمَقْلُوبِ • يَا ذَا اَللّٰهُ تَعَالٰى جَمِيعَ صُرُوْرٍ لَّنْ يَحْفُوظُ
 اَوَّلَهُ لَنْ يَابَسَ • وَلَ غَزَا اِيْحُوْنَا تَ بِسْمَلِكُ فَصَلِّ لِيْ بِاَسْمَتِكَ دِيَهْ جِي
 سُبْحَانَكَ وَتَعَالٰى كَلَمَةُ قَدَمِيْنِكَ يَوْمَ مَشْدُوكَ • وَاعْبُدُوا اَللّٰهَ
 مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطٍ لِّخَلٍّ رَّهْبُوْنٌ بِهِ عَدُوٌّ اَللّٰهُ وَعَدُوُّكُمْ
 وَآخِرِيْنَ مِنْ دِيَهْ وَهَمَّ لَا تَقْلُوْهُمُ اَللّٰهُ اَعْلَمُهُمْ وَمَا تَفْعَلُوْنَ مِنْ شَيْءٍ يَدُ
 سَبِيْلُ اَللّٰهُ يَوْمَ اَلْيَكْرَهُ وَانْتَ لَا تَظْلُمُوْنَ • بَعِيْ كَقَارِ اِيْحُوْنِ
 كَا ضَرْلَا سُوْلُ جَنَكُ سِيْرَ قُوْتِ وَبَرْنِ لَسَقْنَهْ لَرْدَنْ قَادِرًا وُلْدُ وَاَكْرَمِ
 فَعَلِجْ وَكُوْنْدَرُ وَاَوْتِيْ وَبَايَ وَفَلَقَانِ وَاَتَ وَصِيْرِيْ لَا تَكِيْ رَجِيْ
 غَزَا اِيْحُوْنِ بَعْلَدْنَا نَا تَلَرْدَنْ كُوْجِيْ كَرِيْمُ دِيَهْ قَدَرِ حَاضِرْلَاكُ بُوْنَلَمِيْ
 حَاضِرْلَاكُ اِيْلَهُ جِي تَعَالٰى نَكْ وَبَرْنِ لَسَقْنَهْ لَرْدَنْ قَادِرًا وُلْدُ وَاَكْرَمِ
 يَعِيْ هَرِيْبَا وَلَا نَمَكَمَكَا فَرِيْنِ وَاَنْزَلْدَنْ نَحْمِيْ بَعِيْدَا وَلَا نَكَا فَوْرِيْ

دِيَهْ فُوْرِيْ خُوْدُ رَسِيْرَكُمُ سِيْرَا اَنْدَرِيْ عِيْنِيْ اِيْلَهُ بَلَرَسِيْر • اَللّٰهُمَّ اَلَّذِيْ لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ مِنْ
 الْاَرْضِ وَلَا مِنَ السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ • دِيَهْ لَنْ تَعْبُدَ بُوَايَسْتِ
 كَرِيْمُهُ اَمِيْهْ لَهْ • سُبْحَانَ الَّذِيْ تَخْلُقُ لَنَا هَذَا وَمَا كَالَهُ مَقَرِّهِنَّ •
 وَآتَا اِلٰى رَبِّنَا الْمَقْلُوبِ • يَا ذَا اَللّٰهُ تَعَالٰى جَمِيعَ صُرُوْرٍ لَّنْ يَحْفُوظُ
 اَوَّلَهُ لَنْ يَابَسَ • وَلَ غَزَا اِيْحُوْنَا تَ بِسْمَلِكُ فَصَلِّ لِيْ بِاَسْمَتِكَ دِيَهْ جِي
 سُبْحَانَكَ وَتَعَالٰى كَلَمَةُ قَدَمِيْنِكَ يَوْمَ مَشْدُوكَ • وَاعْبُدُوا اَللّٰهَ
 مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطٍ لِّخَلٍّ رَّهْبُوْنٌ بِهِ عَدُوٌّ اَللّٰهُ وَعَدُوُّكُمْ
 وَآخِرِيْنَ مِنْ دِيَهْ وَهَمَّ لَا تَقْلُوْهُمُ اَللّٰهُ اَعْلَمُهُمْ وَمَا تَفْعَلُوْنَ مِنْ شَيْءٍ يَدُ
 سَبِيْلُ اَللّٰهُ يَوْمَ اَلْيَكْرَهُ وَانْتَ لَا تَظْلُمُوْنَ • بَعِيْ كَقَارِ اِيْحُوْنِ
 كَا ضَرْلَا سُوْلُ جَنَكُ سِيْرَ قُوْتِ وَبَرْنِ لَسَقْنَهْ لَرْدَنْ قَادِرًا وُلْدُ وَاَكْرَمِ
 فَعَلِجْ وَكُوْنْدَرُ وَاَوْتِيْ وَبَايَ وَفَلَقَانِ وَاَتَ وَصِيْرِيْ لَا تَكِيْ رَجِيْ
 غَزَا اِيْحُوْنِ بَعْلَدْنَا نَا تَلَرْدَنْ كُوْجِيْ كَرِيْمُ دِيَهْ قَدَرِ حَاضِرْلَاكُ بُوْنَلَمِيْ
 حَاضِرْلَاكُ اِيْلَهُ جِي تَعَالٰى نَكْ وَبَرْنِ لَسَقْنَهْ لَرْدَنْ قَادِرًا وُلْدُ وَاَكْرَمِ
 يَعِيْ هَرِيْبَا وَلَا نَمَكَمَكَا فَرِيْنِ وَاَنْزَلْدَنْ نَحْمِيْ بَعِيْدَا وَلَا نَكَا فَوْرِيْ

رَبِّكَ نَزَلَ لِعَمَلِنَا نَارًا مُنِيرًا وَلِيُخَوِّلَكَ وَيُكَلِّمَكَ أَوْ يَسْتَسْمِعَكَ سَمْعًا وَكَلَامًا
 وَقَدْ هَدَىٰ دَجِيءٌ يَسْرِى نَزْلُهُ أَيْدِي رَايِدٍ وَكَلَىٰ أَكْشَاكَ صَفَرًا يَدُنْ أَوَّلِ
 إِلَهِي كَهَيِّثَةٍ شَوْقِي لَسَعْرِ أَيْدِي مَطِيْعٍ وَمُنْقَادِ لَدُنِي • جَالُ بَوَاحٍ
 يَنْبَأِي صَبْطُهُ قَادِرٌ عَلَىٰ كُلِّ أَيْدٍ كَوْحُومٍ تَمْرًا يَدِي • دَجِيءٌ حَقِيقًا يَسْرِ
 رَيْثُ دُؤْلُوبٍ وَارِجِي يَزِي • وَكَلَىٰ أَوْلَنَسَهُ نَهْجِي سَنَسَهُ دَرْجِي عَطِيمٍ
 قَوْلُهُ وَهَلْ لَكَ بِحَيٍّ قَتَلُوبٍ بِرَيْثِكَ زَمَانِي رَغَائِتِ ضَعِيفٍ وَخَفِيفٍ
 كَيْسَهُ إِلَهِي أَلُوبٍ يَدَسُّهُ جَمْلُهُ بَنَىٰ كَامُطِيعٍ أَوْلُوبٍ رَدِجِي كَيْدِي
 أَكْرَىٰ سَخِيرًا إِلَهِي وَلَسَهُ بِرَيْثِكَ هَوَايَا دَمِ صَبْطِي يَدِ مَرْدِي • أُنْزَلُ
 دَجِيءٌ أَمْسَانَهُ لَسَعْرِ أَوْلَمِشْ زَقَّةً يَسْتَسْمِعُ أَيْدِي وَاعْرِيهِ أَوْيَانِ أَوْلُوبٍ
 لَسْتَكِدُّوْكَ يَزِي • يَزِي وَارِجِي أَصْلًا جَالِ لَسْتَكِدُّوْكَ أَمْرًا أَكْرَىٰ سَخِيرًا إِلَهِي وَلَسَهُ
 كَيْسَهُ بَابِنَهُ قَرِيبٌ أَوْلَامِ مَرْدِي • وَدَجِيءٌ وَارِجِي دِيَاتِ سُورَةٍ سَيْسَةٍ
 قَتَلُوكَ أَنْزَلِي حَقْنَهُ نَارًا وَلَسْتَكِدُّوْكَ جَوَالِي أَلَمِهِ هَمٍّ أَيْدِي
 وَارِجِي دِيَاتِ ضَمِكًا دُؤْلُوبٍ مَرْمُودٍ • بَعِي هَا زَيْلَكَ شَوْلًا أَنْزَلِي حَقْنَهُ
 سَكْرَدَرْجِي وَارِجِي وَارِجِي وَارِجِي مَكْدَدٍ • صَبِيحٌ دُؤْلُوبٍ دَلِيلُهُ آتِ
 سَكْرَدَرْجِي زَمَانَهُ حَقْنِي وَارِجِي وَارِجِي فَشَسْكَ أَوَارِجَهُ دَمِ رَوْعًا زَيْلَكَ

ق

602

جَوَالِي حَقْنَتِي مَرْبِيهِ لَرِي نَبُودِي يَلَكْ كَرَكْدَكْ كَلَامَ هَلِيمِنْدَه
 أَنْزَلُ أَنْزَلِي دَكْرًا دُؤْلُوبٍ يَبِينُ أَنْزَلُ شَوْلُ سَكْرَدَرْجِي أَنْزَلُ سَكْرَدَرْجِي
 نَفْسُ لَيْلَةٍ أَوَارِجِي وَارِجِي أَنْزَلُ حَقْنَتِي دُؤْلُوبٍ دُؤْلُوبٍ • أَيْدِي حَقْنَتِي
 أَمَّا هَجَارِي وَغَيْرُ بَلَرِجِي إِلَهِي عَلَيْهِ زَوَارِجِي أَنْزَلُ أَوَاهِي دَنْ
 رَضِيهِ وَارِجِي أَوْلَمِشْ دَكْرًا يَدِي • رَسُولُ إِلَهِي صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 بُولُوكَ • مَنْ أَحْبَبْتَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِيْمَانًا وَصَدَقًا بُولُوكَ
 فَإِنَّ شِعْبَهُ وَرِيهِ وَرَوْنَهُ وَبُولَهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ • بَعِي كَيْسَهُ
 كَهَيِّثَةٍ جَلَّ وَعَلَا إِلَهِي إِيْمَانًا وَوَعْدِي صَدَقًا يَدِي وَبُولَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 آتِ لَسْتَكِدُّوْكَ حَقْنَتِي أَوْلُوكَ يَدِي وَصَوْبِي وَفَرِيقَتِي وَبُولِي قَائِمَتِ
 كُونَتِهِ أَوْلُوكَ لَسْتَكِدُّوْكَ مِيزَانَهُ قَوْلُهُ يَكْدُرُ • بَعِي خَيْرَاتِ وَجَسَنَاتِ
 جَانِدِيهِ قَوْلُهُ يَكْدُرُ • شَقَاءُ صَدُورِهِ مَذْكُورُهُ دَكْرًا عَبْدُ اللَّهِ
 بِنِ سَلَامَانَ رَضِيهِ رَوَايَتُهُ رَسُولُ إِلَهِي صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُولُوكَ
 كَهَيِّثَةٍ • مَنْ قَلَّ عَمَلُهُ قَلَبَ رَيْثُكَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنَّ شِعْبَهُ وَرِيهِ
 وَرَوْنَهُ وَبُولَهُ وَشِعْبَتِ جَسَنَاتِ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ • بَعِي
 بَرَكَتِكَ كَهَيِّثَةٍ أَوْلُوكَ أَوْلُوكَ أَوْلُوكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَهَيِّثَةٍ وَارِجِي

بِرَأْتِ تَغْلَسُونَ بِرَأْتِ أُولَئِكَ يَصَوِّفُ وَيَقْتَصِبُ وَيُؤَلِّقُ وَقِيلَ
 قَابَتْ كُونِينَ أَنْكَ مِرْأَتُكَ جَسَنَاتُكَ رَدِّمْ كَدُّكَ • حَاصِلُ كَلَامِ عَزَّ
 نَبِيَّهِ بَسَلْتُكَ زِمَانُكَ جَهْلَهُ سَنَدُ نَقْدِ رِيَادَتِهِ وَنَقْدُ مَوَ
 الْحَدِيثِ وَنَدَكُ لَوْ لَانْ وَقَلَانْ أَيْلِدَيْتَهُ هَبْ مِرْأَتَهُ قَوْلًا
 جَهْلِي جَسَنَاتُكَ نَصَابُورُ دَمَكْدَرُ بَعْضُ رَوَايَاتِهِ أَنَّكَ فَشِيصِي
 وَيُؤَلِّقُ صَاحِبُ بَرِيَّةٍ جَسَنَاتُكَ مَسَلَا وَلَسَهُ كَرَكُ دُرْدِيكَ وَأَوْدُوكُ
 جَسَنَاتُكَ قِيَدُ دِينَ سَلَامُكَ عَزَّيْ شُورَتِهِ دَهْ دَرَكُ أَنْكِي رِيَدُ
 أَيْلِدَتِهِ بُوَدُوكُ عَظِيمُ وَكَبِيرُكُمْ وَلُطْفُ وَاجْتِنَانُكَ وَأَلُورُ • وَأَمَّا
 طَبَرَانِي رَحِمَهُ اللَّهُ تَقْدِيرُكَ جَبَابُ نَارُكَ عَلَى الصَّلَاةِ
 وَالسَّلَامُ دُرْدِيكَ أَيْلِدَتُكَ دَرَكُ • لَمَّا لَكُنْكَ فَهَرَسَ لَاحِظُكُمْ
 لِأَنَّهُ سَانَ وَفَرَسَ لِلشَّيْطَانِ قَامَا فَرَسَ لَاحِظُكُمْ فَهَرَسَ سَبِيلَ اللَّهِ
 وَقَالَ عَلَيْهِ أَعْدَاءُ اللَّهِ وَأَمَّا فَرَسَ لَاحِظُكُمْ فَهَرَسَ سَبِيلَ اللَّهِ
 وَأَمَّا فَرَسَ لَاحِظُكُمْ فَهَرَسَ سَبِيلَ اللَّهِ وَفَرَسَ عَلَيْهِ • بَعْثُ أَتِ جَسَنَاتِهِ
 أَوْجُ حَقْدُ رِيَدُ مَنِي رَحْمَتُكَ دُرْدِيكَ نَسَاكَ دُرْدِيكَ شَيْطَانُكَ
 أُولَئِكَ بِي أُولَئِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ الْعِيُونُ أَيْلِدَتُهُ دَجَى وَزَرَنَ

جَسَنَاتُكَ نَصَابُورُ دَمَكْدَرُ بَعْضُ رَوَايَاتِهِ أَنَّكَ فَشِيصِي
 وَيُؤَلِّقُ صَاحِبُ بَرِيَّةٍ جَسَنَاتُكَ مَسَلَا وَلَسَهُ كَرَكُ دُرْدِيكَ وَأَوْدُوكُ
 جَسَنَاتُكَ قِيَدُ دِينَ سَلَامُكَ عَزَّيْ شُورَتِهِ دَهْ دَرَكُ أَنْكِي رِيَدُ
 أَيْلِدَتِهِ بُوَدُوكُ عَظِيمُ وَكَبِيرُكُمْ وَلُطْفُ وَاجْتِنَانُكَ وَأَلُورُ • وَأَمَّا
 طَبَرَانِي رَحِمَهُ اللَّهُ تَقْدِيرُكَ جَبَابُ نَارُكَ عَلَى الصَّلَاةِ
 وَالسَّلَامُ دُرْدِيكَ أَيْلِدَتُكَ دَرَكُ • لَمَّا لَكُنْكَ فَهَرَسَ لَاحِظُكُمْ
 لِأَنَّهُ سَانَ وَفَرَسَ لِلشَّيْطَانِ قَامَا فَرَسَ لَاحِظُكُمْ فَهَرَسَ سَبِيلَ اللَّهِ
 وَقَالَ عَلَيْهِ أَعْدَاءُ اللَّهِ وَأَمَّا فَرَسَ لَاحِظُكُمْ فَهَرَسَ سَبِيلَ اللَّهِ
 وَأَمَّا فَرَسَ لَاحِظُكُمْ فَهَرَسَ سَبِيلَ اللَّهِ وَفَرَسَ عَلَيْهِ • بَعْثُ أَتِ جَسَنَاتِهِ
 أَوْجُ حَقْدُ رِيَدُ مَنِي رَحْمَتُكَ دُرْدِيكَ نَسَاكَ دُرْدِيكَ شَيْطَانُكَ
 أُولَئِكَ بِي أُولَئِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ الْعِيُونُ أَيْلِدَتُهُ دَجَى وَزَرَنَ

ترسلری و بولری قدر حسنات باریلور. و هر تاز که صاجی
 انکه بر ارمق و ستنه او غراسه آت اولور و قدر ایجه یا خود
 صاجی ای صورتی مراد ایدیشه حق تعالی انک اید و قدر
 حسنات یا زید بکدر. و لیا صلات بسلک اوچ وجه اورد
 در ارمق خلقه گوشه و بخر و بکدر مراد اولورسه که نه
 چا صلا ولور. اگر بیک ایچون یا یونک ورمق ایچون یا طای طهور
 ایچون بسلوب رعایت اید و بحقن آدا ایلرسه مبارکد و بخت
 قدرن صقل. اگر غرا و ربا ایچون یعنی سرحد لوبکملک ایچون
 و دشمن قهر ایچون بسلورسه انک اجر و فضیلتی قدر اید و کنها
 الله تعالی یلور. و بعض حدیث شریفه وارد اولمشدر که
 غرا ایدیشه آت بسلک جهنم اودینه پرده اولور د یوسور
 زیدن نایت دن رضه مرویدر که ایدکی اشدنم رسول الله
 صلی الله تعالی علیه و سلم یلور دیکه. من حسن و ساق
 سبیل الله کان له شدة و الشان. یعنی هر کس که
 فی سبیل الله غرا ایچون نأت صقلسه اولک آکا جهنم اشدن

مکده

پرده اوله د بکدر. و بعض حدیث شریفه دخی هر کس که فی
 سبیل الله آت لوب بخلق نیت ایلسه آکا بر شهید اجر
 و یر یله د یوسور اشدن. ای جعفر محمد بن علی دن مرویدر که
 رسول الله صلی الله علیه و سلم. من همدان تربط و ساق
 صادق اعطی اجر شهید د یوسور اشدن یعنی هر کس که فی سبیل
 الله غرا ایلسه که کرجیکدن نیت ایله نأت لوب بخلقه همت
 ایلسه آکا بر شهید فضیلتی و یر یلور د بکدر. فی الحقیقه نوات
 و فضیلت اول زمان چا صلا ولور که قصد صحیح و نیت در
 اولوب که کرجیکدن غرا ایلک مرادی اوله. اما شوبله که بعض
 عوام ایدکی کجی غرا ایدیشه نأت بعلیو قویه یا بر قلبی اصاقویه
 اما اصلا غرایه بر ماسیق یا قلینک شوق و تقاضا صانی و لینه
 انک قطعاً بقی یوقدر. و یله ایلکدن ایلسه ای بر اهلته بفسلک
 غرا ایدر و یلندرمق بکدر که عیبه اجر و نوات چا صلا ولور.
 عالم البس و الحقیقات هر کس که قلبی احوال بیلور و طاف و غنا
 اکتا کور ایلر ای اما ماته باهل دن رضه مرویدر که حق تعالی انک

شاه

قوله شريف **الذين ينفقون أموالهم بالليل والنهار سراً**
وعلانية فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون
 آيت كريمه سنن تقي الدين ويورد في كنه كنه غريبه
 برأت بعلقه اماها نعتي بالزكوة وبنا شمسنا بكوننا ولباسه
 في الحقيقة غراما ردي ولبسه اول كسبه بوايت كريمه ده
 خويج الى ذكر ايدوي كسب نلر دند ديدوي آيت كريمه نلر
 معنای بود كه شول كسب نلر كه مالرين بجه ده وكوند رده
 كز لو واشكاره الله بولنه خرج ايدركو **يعني هر زمان و هر حال**
 اوزره مالرين احسانا نمكندن حالي و لملر انلر لاجر و فضيلتي
 بويج الى هتنده داندن خوف بود و انلر بخر و نلر بكد
 فامني بيضاوي رحمه الله تعالى نقب بينه ايدر بوايت كريمه
 بعضلر قولنجي حضرتياني كرميدق رضي الله تعالى عنه جفته
 نازل اولمشد رسول زمانه كه فرق بينك التوبي و ارايدي كيشين
 كجه وكيشين كوند زكيشين اشكان كيشين كز لو صدقه الله بيه
 وبعضلر قولنجي حضرت علي كرم الله وجهه جفته نازل

اولمشد

66
 اولمشد رسول زمانه كه همان در تاجيه مالاك اولمشد اركو
 مالاك و لما مش ايدوي جمله سنن الله بولنه صدقه الله بيه كجه
 وكيشين كوند زكيشين اشكان وكيشين كز لو ويردي **•** وبعضلر قولنجي
 في سنن الله انلر بعلوب نلر خرج ايدنلر حقه نازل اولمشد
 ديو بقل اشد **•** و شفاء صده ورده عبادة بن صامد نلر
 هر يدي كه ايندي استند رسول الله صلى الله عليه وسلم
 بيوردي **•** انا الفرس لست في طيله وصاحبه نام علي راشي
 فاتي لي له خطبة الا وقعت ولقد انزل الله في ارباط الخيل
 والافاق عليها آيت من القرآن **•** مرزا الذي يرضى الله ورضاه
 حسنا ايضا عفه له اصيحا فاكثرت **•** وقوله تعالى الذين
 ينفقون أموالهم بالليل والنهار سراً وعلانية فلهم اجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون **•** يعني بحسب
 صاحب دوشكي و شندن اوبوز كن اشاعني بعلو طور دوشين
 قلند دوش صاحبك هنج ركا هي المزة وكوز كيد **•** والله جفته
 جفته حضرتي انلر بعلوب نلر بسلوب خرج ايدنلر حقه

إِذَا بَدَأَ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِهِ يَرْفَعُ اللَّهُ قَوْلَهُ حَتَّى يَكُونَ
 قَوْلُهُ أَصْحَابُ كَعْبَةٍ • أَيُّ دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي كَعْبَةَ
 شَوْلَ كَعْبَةٍ مَعْنَاهُ قَوْلُهُ وَبَنِي حَتَّى يَكُونَ أَتَى وَبَدَأَ
 جَوْفًا مَثَلًا لَنَا وَبَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ قَوْلُهُ حَتَّى يَكُونَ
 مَعْنَاهُ بَنِي سَبِيلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِسَلَامٍ كَذَلِكَ • وَيَرْفَعُ
 دُرْكَهَ بَنِي سَبِيلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِسَلَامٍ كَذَلِكَ • وَيَرْفَعُ
 أَيْتَ كَرِيمَةٍ سَبِيلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِسَلَامٍ كَذَلِكَ • وَيَرْفَعُ
 بَنِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِسَلَامٍ كَذَلِكَ • وَيَرْفَعُ
 مَقْصَصًا سَبِيلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِسَلَامٍ كَذَلِكَ • وَيَرْفَعُ
 حَدِيثًا لِمَا ظَهَرَ فِيهِ وَبَنِي سَبِيلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِسَلَامٍ
 رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَضَرَ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ
 الْحَبْرُ مَعْقُودٌ فِي أَوَّلِ الْحَبْلِ وَأَهْلُهَا مَعْنَاهُ نَوَاحِلُهَا وَالْمَنْفَقُ
 عَلَيْهَا كَمَا تَبَيَّنَ بِهَا بِالصَّدَقَةِ • بَعَثَ خَيْرَ أَتْلُوكَ الْبَلَدَيْنِ
 بَعْلُودَ وَصَاحِبِي أَتْلُوكَ وَزَرَهُ يَارْدَمَ أَوَّلَ شَرْكَهُ وَأَتْلُوكَ مَا لَمْ
 خَرَجَ إِذْ لَمْ يَنْصَرَفْ بِهِ أَجَانُ كَيْدُ دُرْكَهَ • مَرَدُّ سَبِيلِ أَتْلُوكَ

مَرْكَزُ

67

مَبَارَكُهُ وَأَتْلُوكَ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ
 أَتْلُوكَ خَرَجَ أَوَّلًا مَالِ صَدَقَةٍ بِرَبِّهِ دُرْكَهَ • مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ
 بَنِي دُرْكَهَ كُنْزُهُ دُرْكَهَ وَبَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ
 صَبَا حَمْدُهُ دُرْكَهَ دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ
 هَبْجَ الْبَنِي دُرْكَهَ دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ
 وَبَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دُرْكَهَ رَوَايَتُهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ
 نَوَاحِلُهَا الْحَبْرُ وَالْبَلَدَيْنِ الْبَلَدَيْنِ وَأَهْلُهَا مَعْنَاهُ نَوَاحِلُهَا
 قَامَ سَبِيلُهَا وَأَدْعَاؤُهَا بِالْبَلَدَيْنِ وَأَهْلُهَا مَعْنَاهُ نَوَاحِلُهَا
 الْأَوَّلَى • مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ
 يَعْنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ
 بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ
 أَتْلُوكَ الْبَلَدَيْنِ الْبَلَدَيْنِ وَأَهْلُهَا مَعْنَاهُ نَوَاحِلُهَا
 يَارْدَمَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ
 كَرَسَدُ بَعْلُوكَ دُرْكَهَ • وَكَرَسَدُ مَعْنَاهُ بَنِي دُرْكَهَ مَعْنَاهُ

جَاءَ ذَلِكَ كَعَزْدٍ وَكَأَنَّهُ نَزَّاجٌ طَالَيْتَهُ أَيْدِيَهُ دَعَى هَيْبَتِيهِ
 بُوْعُولَهُ دَعَى مَشْلُودَهُ • أَمَّا إِيَّائِي وَإِلَيْكَ كَيْبُضٌ صَعِيفٌ سَتَلَدُ
 أَوْيَحِيٍّ فَرَلُورْدِي خَلَا هَذَا وَلُورْدُ • وَبَعْضُ رَوَايَاتِهِ دَنْيَا وَآخِرَتِ
 خَيْرٌ لِي بِكَ جَمْلَةً سَيَأْتِيكَ الْإِنْدَرَنْدَنُ بَعْلُودُ رِقَا مَتَهُ دَرِي مَتَا وَلُشْدُ
 وَأَتِ طَلْفُهُ سَنَدُ خَيْرٌ جَوْوًا وَلَدُ يَحْيُونَ عَرَبٌ قَوْمِي نَهْ خَيْرٌ دَجِي
 لَسْمِيهِ أَيْمَشْلُودُ • جَوْوَتُكَ حَضَرَتْ تِلْكَ لَامُ فَرْدِي مَنَ سَلَمَانُ
 سَيَمَعِدُ نَصَلِي اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَجَا كَيْتِ أَيْدُوبِ •
 أَقْبَى أَجَبْتُ جَبَّالِي عَزْدِي • بِيُورْدُ دَعَى هَيْبَتِيهِ خَيْرٌ دَرِي
 أَتَدْرَأُ مَا مَسْلَمٌ نَقَلَهُ جَمْرِدُنُ رَضِيهِ رَوَايَاتُ أَوْلَدِي كِيهِ أَيْدِيَهُ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَضَرَتْ كُورْدُ مَكَّةَ مَبَارَكُ
 بَرْمَعِيلَهُ أَتَيْنَا لَيْلَتَهُ عِي صَاحِبِي بُو كُونِيَا لَحْمِلُ مَعْقُودُ سَيَوَاصِيهَا لُطْفُ
 إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ الْآخِرِ وَالْقَنِيمَةِ • دِي بُو سِيُورْدِي يَعْنِي أَتَلُوكَ
 الْإِنْدَرَنْدَنُ بَعْلُودُ خَيْرٌ قِيَامَتَهُ دَرِي • أَوْلُ خَيْرٌ دَرِي مُرَادُ لُجَرُ وَتَوَافِدُ
 وَغَنِيمَتُهُ دَرِي طَوِيلُ قَدَرْدِي مَكْدَرُ • إِيَّامُ عَجَازِي وَإِيَّامُ مَسْئَلِي
 رَحْمَتُهَا اللَّهُ تَعَالَى عَرُوفَةٌ بِنَ الْبَعْدُ دَرِي رَضِيهِ رَوَايَاتُ أَيْمَشْلُودُ

بُيُورْدُ

68
 أَيْدِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيْدِي كِيهِ • الْحَمْلُ مَعْقُودُ
 فِي نَوَاصِيهَا لُطْفُ الْآخِرِ وَالْأَوَّلِ يَوْمِ الْقِيَمَةِ • بُو حَدِيثُ سَرِيفُكَ
 دَعَى مَعْنَا سَيَ وَرْدِي نَا دَرِيكَ حَدِيثُ سَرِيفُ مَعْنَا سَبِيدُ • وَأَمَّا عَجَازُ
 رَحْمَةُ اللَّهِ شَدِيدُ بِنَ عَرُوفَةٍ دَرِي نَقْلُ أَيْمَشْلُودُ دَرِي أَيْدِيهِ عَرُوفَةُ نَا
 رَضِيهِ اللَّهُ عَنْهُ أَوْنَهُ كُورْدُ مَعْنَا سَرَاتُ وَإِيَّادِيهِ دِي بُو سِيُورْدِي وَإِيَّامُ
 قُرْعِي وَغَيْرُ بَارِ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ جَمْعِي دَعَى نَقْلُ أَيْمَشْلُودُ دَرِي عَرُوفَةٍ
 رَضِيهِ عَزَا لُجُونُ تَمَشُّقَاتُ حَاضِرَتْ لَيْلَتِي أَيْدِي سَلْدِي دِي دِي لُورْدُ وَالْحَاصِلُ
 بُو مَعْنَا دَعَى عَجَازَاتُ مَحْتَلَفَةٌ أَيْلَهُ هَجْهَ حَدِيثُ سَرِيفُ وَارِدُ أَوْلَشْدُ
 وَأَحْطَابُ كِرَامُكَ أَوْلُورْدُنُ جَوْوِي كَيْسَتَهُ رَوَايَاتُ أَيْمَشْلُودُ رَسُولُهُ
 قَهْمُ وَلُورْدِي بِسَعْمَرِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بُو مَعْنَا فِي هَيْبَتِهِمَا
 تَكْرَارُ نَكْرَارُ بِيُورْدُ مَشْلُودُ • وَهَرُ كَيْبُضٌ مَعْنَا عَجَازُ تِلْكَ أَشِيدُوبِ
 صَبْطُ أَيْدِيَتِهِ أَكَا كُورُهُ نَقْلُ رَوَايَاتُ أَيْمَشْلُودُ • جَمَلَتُ نَا لِيَّامُ
 وَبَعْضُ بُو دَرِيكَ آتِ غَايَتُ يَلَهُ مَبَارَكُ دَرِي سَلْبَانُ كَسْمِيهِ لُجَرُ وَفَضِيلَتَانُ
 حَاصِلُ أَوْلُورْدُ وَبَسْلُوكُهُ خَيْرٌ مَعْنَا وَلُورْدُ صَاحِبِي مَعْنَا دَرِي خَلَاصُ
 أَوْلُورْدُ • دِي رَايَعْمَرُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بَعْضُ رَحْمَتِهِ لُكُورُ

فَقَرَدَنَ سَكَاتِ اَنْدَكُرَنَدَه اَللّٰهُ تَعَالٰى اَنْ اِيْمُوْنُ وُنْ رَزَقَ
 كُوْنَه رَزَقِيْ اَنْ تَرْوَطَقُوْنِيْ صَاحِبِ اِيْمُوْنُ هَلُوْدُ يُوْبُوْرَمَشْدُوْدُ
 پَسْ اَنْ بَسَلَكَلَه دُنْيَا وَاخِرَتِ خَيْرِ لَوِيْ حَاصِلًا وُلُوْدُ يَمَكْدُرُ •
 وَاِيْمُوْدُ مَبِيْ حَيَاتِ حَيَوَانَه وَاِيْمَامُ دَمِيَا مَلِكِي الْخَلِيْلَه حَضَرَتِ
 عَلِيْدَنَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ رَوَايَتِ اِيْدُرْ لَكِه حَضَرَتِ رَسُوْلُ الْكَرِيْمِ
 صَلَّيْ اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوُوْرُ رَهْ جَوَاجِيْ اَنْ تَرْقُوْمَرُ وَسَرَقَبَلُ
 اُولَدَقَلُ يُوُوْرُ اَنْ يَلِيْكَ دِيْدِيْ كِه بَسْتَدَنَ مَخْلُوْقُ يَا اَدَمَكِه اَنْ تُوُوْرُ
 تَسْبِيْحُ عَزَّتِ وُدُ شَمْلَهِيْ سَبَبُ ذَلَّتِ وَطَاعَتِ اَهْلَه سَبَبُ جَهَالِ
 وَكَمَالِ قَلَامُ رَفِيْعُ دِيْدِيْ كِه يَارْتِ يَارِيْ جَنَابِ يَمِيْ يَلْدَنَ مَقْدُ
 اَلْوَبَا اَنْ يَارْتِيْ وَتَسِيْ عَرِيْ يَارْتِيْمُ وُدُنْيَا وَاخِرَتِ خَيْرِ لَكِ جَمْلَه
 سَنَكْ وُلْ صَاحِبَكِه بَعْلَدِيْمُ وَغَنِيْمَتَلَرِيْ سَنَكْ اَرْقَلَكِه جَمْعُ اَيْلَدُ
 وَصَاحِبِيْ سَكَاتِ حَتَّ وَشَقَقَاتِ اِيْدِيْ جِلْدُ وُسَبِيْ هَتَشَنَ اِيْكُنِيْ
 قَرَشِ كِيْ اَوْجَرُ قَلْدُ • پَسْ سَنَ صَاحِبِكِ اِيْسْتَدُوْ كِه يَسْتَمَكِ اِيْمُوْنُ
 وُوُوْرُ هَدُوْ غَدَنَ فُوُوْلَقِ اِيْمُوْنِ نَسْنُ وِيْنِ سَنَكْ وُزِيْدَكِه اَرْقَلَمُ كِه
 اَنْلَرِيْ سَبِيْحُ وَتَرْبِيْهَ اِيْدُرْ لَكِ اَكْشَكْ صِفَتَلَرِيْدَنَ وَاوْكَرْ لَكُمَا

مؤمن

69

صِفَتَلَرِيْ اِيْلَه وُزُرْ لَزْدَاتِ وَصِفَاتِيْ سَنَدِيْ اَنْلَرِ اِيْلَه بِيْلَه يَسْ
 تَسْبِيْحُ وَتَحْمِيْدُ وَتَهْلِيْلُ وَتَكْبِيْرُ اِيْدَه سِنْدِيْدِيْ • پَسْ اَنْ دَجِيْ اَمْرُ
 حَقَه اَمْرًا اَلَا اِيْدُوْبُ صَاحِبِ هَرَقَتِيْ دَكِه مَشْغُوْلًا وِلَسَه بِيْلَه
 مَشْغُوْلًا وُلُوْبُ دُرْ كَرَا اِيْدُرْ مَلَا اَكْ كِه حَكْمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَكْمُ
 اَنْكُ بُوَصِفَتِ وَشَرَفِ اَسْتِيْدِيْلَرُ وَحَسَنُ صُوْرَتِ كُوْرْدِيْلَرِ اِيْسَه
 يَارْتِيْلَرِمُ اِيْمُوْنُ دَجِيْ اَنْلَرِ خَلْقِ اِيْلَه دِيُوْدَعَا اَنْدِيْلَرِ يَسْ خَلْقِ اَنْلَرِ
 اِيْمُوْنُ اَلْوَقْلُ اَنْلَرِ يَارْتِيْ اَسْرَلَدُوْ بُوُسَلُوْ دَجِيْ وَفَا كَرُوْ اَمْرًا اِيْ
 يَمِ اَرْسَالِ اِيْدُوْبُ دُوْرْتِ يَاعِيْ يَمِ بَصْدِيْ اِيْسَه كَشْتَكِيْ فَوَاقِ
 دِيْدِيْ مَبَارَكِ قَلْبَدُ لَكِ جَمْلَه حَيَوَانَلَرْدَنَ سَنَكْ كَشْتَكِ اِيْلَه مُرْكَرْ
 حُوْرُوْدِ اِيْلَدِيْمُ وُسَنَكْ كَشْتَكِ اِيْلَه اَنْلَرِ هَلُوْ قَلْبَرِ طُوْلُ دَرَمُ
 وَكُوْكَلَرِ فُوْرُقْدُمُ • پَسْ جَنَابِ حَقِ جَمْعِ اَسْمَايِ حَضَرَتِ اَدَمَه
 عَزَّتِ اِيْدُوْبُ كُوْسَرْدَكِه يُوُوْرْدِيْلَرِ كِه يَا اَدَمُ بُوُوْرْدَنَ دِلْدُ وُلْكَ
 نَسْتَه كَنْدَكِ اِيْمُوْنُ اَحْبَابِ اِيْلَه حَضَرَتِ اَدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِيْ
 اَحْسَبَا اَنْدِيْ • پَسْ خَوَاقِيْ دِيْدِيْ كَنْدُوْ كِه وَاوْكَرْ لَكِ سَبَبُ
 عَزَّتِ اِيْدِيْهَ اَوَّلَ اِيْمُوْنِ اَسْنَه اَحْبَابِ اَنْدَكِ مَبَارَكِ اَوَّلُسُوْنِيْمُ بَرَكَمُ

ع

شَرُّهُ أَوْ دَرَجَتُهُ دُرٌّ وَسَرْدَنُ سَوَكُورٍ خَلُوقٌ بِأَقْدَمِ بُوْحَدِيثِ شَرِّهِ
 قَبْلُ مُفَضَّلٌ أَوْ لَا فَإِنَّهُ نَقَلَ مَعَنَا إِلَهُ أَحْصَا رَقَبَتَهُ هـ بَيْنَ بُوْحَدِيثِ
 شَرِّهِ أَنْكَرَ بِي جَوْفَ صَبَا بَيْنَهُ دَلَالَتُ إِذْ رَأَى أَمْلًا وَلَهُ وَاجِبُ اب
 كَرَامَتِكَ بَعْضُ أَوْلُوْرِيْدُنْ رَضَوْنَا اللَّهُ عَلَيْهِمْ جَمِيعًا مَقُولُ ذِكْرُ
 رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَضَرَتْهُ دُنْيَا مَتَاعًا عَرِندُنْ
 أَكْ سَوَكُورٍ سَنَسَنَهْ خَا تَوْنَارِي وَأَنْتَرِي إِيْدِي هـ مُعْقِلُ بِنَا سَارْدَنُ رَضِيهِ
 رَوَايَتُ وَنَسَقْدُ ذِكْرُ آيَتِهِ هـ كُنْ مَعِي أَحَبُّ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ النَّبِيِّ مِنَ النَّبِيِّ هـ يَعْنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 خَا تَوْنَارِي دُنْ مَكْرُ أَنْتَرِيْدُنْ سَوَكُورُ ذِكْرُ سَنَسَنَهْ بُوْعِيْدُ بُوْعِيْدُ رَجَبِ
 كَيْفِي خَا تَوْنُ وَأَنْتَرِي سَوَكُورُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 سَنَسَنَهْ رَعَايَتُ بَلَاثَا أَوْلُوْرٍ هـ وَبَعْضُ أَحَادِيثِ شَرِّهِ مَضْمُونُ
 وَأَزِيدُ أَوْلَشْدُ ذِكْرُ عَرَفَاتِ خَوْنَقِي إِيْدِي عَا إِيْدِي صَا جِي كَيْفِي سَوَكُورُ
 إِيْمُونُ وَرِزْقُ جَوْفُ أَوْلُوْرٍ إِيْمُونُ وَصَكْرُ حَسَنُ جَامِعُهُ إِلَهُ أَوْلُوْرٍ إِيْمُونُ
 دِي بُوْسُوْرٍ لَشْدُ ذِكْرُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَبَارَكِ رَجَمَهُ اللَّهُ رَوَايَتُ سَكْرُهُ
 عَمْرُ وَبِنُ عَتَبِهِ دُنْ رَجَمَهُ اللَّهُ تَعَالَى نَقَلَ تَمَشْدُ ذِكْرُ عَزَائِهِ كَيْدُ أَوْلُوْرٍ

دَجْدُ وَرْتِ بِيكْ دِرْ هَسَدُ شَرِّهِ بِيكْ قَوْفُ بِيكْ أَلْفُهُ إِيْدِي رَاتِ صَا تَوْنُ
 أَلْدِي دَجِي دُ وَشَتَلَرِي نِيْلَرُ دَلْ بَرَاهُ بُوْعْدُ رَافِقُهُ صَا بُوْبُ دِي بُوْسُوْرٍ
 إِيْتَدِي بِنُ دُ شَمْسُهُ فَرَسُوْرٍ إِيْدِي وَرْدُ وَجِي بِيكَا دُ وَرْتِ بِيكَا دُ
 سَوَكُورُ دِي بُوْسُوْرٍ دِي بُوْسُوْرٍ وَبِنُ عَتَبِهِ دِيْدُ كَرِي كَسَنَهْ تَابِعِيْنَ
 أَوْلُوْرِيْدُنْ وَعَا زِيْلَرِيْدُنْ وَشَهِيْدُ لَرِيْدُنْ هـ وَبَعْضُ حَدِيثِ شَرِّهِ
 وَارِدُ أَوْلَشْدُ ذِكْرُ آتِ جَنَّتِهِ دَجِي أَوْلُوْرِيْرٍ بَارَكْ حَوَانْدُ ذِكْرُ كَرِي
 تَعَالَى حَضَرْتِي قَوْلِيْنِ دُنْيَا دُ وَخَرْتُهُ أَنْكَرُهُ شَرِّهِ بِلَا عَرِندُ الْخَزَرِ
 بِنُ سَاعَةِ رَضِيهِ إِيْدِي بِنُ آتِي سَوَرْدِيْمُ دَجِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ حَضَرَتْهُ سَوَالُ إِيْدِي وَبِنُ رَسُولُ اللَّهِ هِيْجُ جَنَّتُهُ آتِ أَوْلُوْرٍ
 دِيْدِيْمُ بُوْرِيْدِيْكَ هـ إِنْ دَخَلْتَكَ اللَّهُ الْخَيْرُ بَاْعِدُ الْخَيْرِ كَنْ لَكَ
 فِيهَا فَرَسُ مِنْ يَأْتِي لَهَا جَا حَا نَ تَعَالَى لَكَ حَيْثُ شَدْتُ هـ يَعْنِي بَاْعِدُ
 الْخَيْرِ الْخَيْرُ تَعَالَى سَبِيْ جَنَّتُهُ هُوْرِيْسَهُ أَنْكَرُ سَنَكْ يَا فَوَقْدُ رَاتِلَا
 أَوْلُوْرُ ذِكْرُ إِيْكِي قَنَادَا أَوْلُوْرِيْسَتِي أَسَنَدُ وَكُنْ بِنُ أَوْجُوْرٍ دِي بِيكْ
 وَبُوْعِيْدُهُ بَرِغْ حَدِيثِ شَرِّهِ وَارِدُ أَوْلَشْدُ رَجَمَتِي رِي بِنُ عَتَبِيْ
 أَيْلَرُ وَجِي جَلْ وَعَلَانُكَ هَدَرْتِ تَامَهُ سَنَدُنْ بَرَسَنَسَهْ بَعِيْدُ أَوْلُوْرٍ

قَادِرٌ مُطَلِّقٌ ذَرَّةَ ذَرَّةٍ سَهَابَةٍ بَعْضُهَا دَرَسَةٌ لَكَ بَرَكَاتُكَ
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْتَ الْوَيْلُ بَعْلِيكَ أَوْلَى كَسَنَةً جَوْنَةً لَكَ
 آمِينَ بِرَبِّهِ كَوْنُ مَشْرِئٍ وَلَوْ زَيْرًا • وَأَعِدْ وَلَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ حَيْثُ
 وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ أَنْتَ كَرِيمٌ هَيَّ عَقَصًا سَبْعَةً أَنْتَ بَسْلَكُهُ أَمَّا وَلَشِدُّ
 وَأَنْتَ كَرِيمٌ نَكَّ تَشْتَبِعُ عَابًا وَلَيْتَ كَيْفَ تَشُدُّ • وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمِينَ دَجِي بِرَبِّهِ كَوْنُ مَشْرِئٍ وَلَوْ زَيْرًا بُوْرَمَشْدُ ذَكَ •
 أَرَسَطُوا الْخَيْلَ وَأَمْسَحُوا بِأَصْبُعِهَا وَأَعْمَا زَهَا • بَعْنِي أَنْتَ بَعْلًا وَتَقَلُّدُ
 مُرَادُ بَسْلَكُكَ بَعْنِي أَنْتَ بَسْلَكُ الْوَالِدَيْنِ وَصَعْمٌ يَلِينُ صَبْعَكَ دِيكَ
 بُونْدَن دَجِي مُرَادُ خَيْتِ يَدُوبَا وَخَتَاكَ دِيكَ • سَلَامٌ فَارَسِيدُ
 رَضَهُ رَوَايَتُ وَلَمْ تَشُدُّ ذَكَ أَيْتَدِي أَسْتَدِمُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُوْرَمَشْدُ ذَكَ • حَتَّى عَلَى كُلِّ سَلَامٍ أَنْ يَرْجِعَ فَرَسًا إِذَا
 أَلْقَاكَ • مَعْنَاهُ يَهْرُمُ سَلَامُكَ أَوْ زَرْبُهُ وَاجْتِدَادُ رَوَاتٍ بَعْلًا قَادِرٌ
 أَوْلَدُوعِي زَمَانَهُ دِيكَ وَأَنْتَ جَمَلُهُ مَنَافِعُهُ نِيْرِي بُوْرَمَشْدُ ذَكَ
 أَوْ هَجَرٌ كَرَمٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بُوْرَمَشْدُ ذَكَ •
 لَيْسَ لَاحْلُجْلُ بِلَا فِيهِ عَنِقٌ مِنَ الْخَيْلِ • مَعْنَاهُ حَتَّى يَهْرُمَ رَسُولُ اللَّهِ

أَنْتَ جَنَسٌ عَرَبِيٌّ وَحَشِيَّتُ أَنْتَ أَوْلَى دِيكَ دُرُوحِدِيَّتُ شَرِّ بَقْدَنٍ فَمِنْ
 أَوْلَدُوكَ أَنْتَ بَسْلَكُكَ أَعْلَسُ بَسْلَكُكَ كَرَامَتُكَ • حَكَايَتُ
 أَوْلَدُوكَ بِرَبِّهِ كَسَنَةً عَبْدًا لِلَّهِ نَبَاكَ حَضْرَتُهُ كَلْبِي يَا أَمَامَ نَجَا
 أَوْ مَهْ طَاشَ لَرُكْلِي لَرُكْلِي أَنْتَ دِيْدِي عَبْدًا لِلَّهِ بُوْرَمَشْدُ ذَكَ وَأَرْبَعِي
 أَنْتَ أَوْلَى كَرِيمٌ دِيْدِي دِيْدِي كَلْبِي بِرَبِّهِ أَنْتَ أَوْلَى
 كَوْنُ دِيْدِي كَلْبِي طَاشَ كَلْبِي أَنْتَ أَوْلَى دِيْدِي كَلْبِي حَضْرَتُهُ
 جَمَلُهُ نَهْ أَيْدِي يَا أَمَامَ دِيْدِي سَوَالُ أَنْتَ دِيْدِي جَمَلُهُ أَنْتَ
 وَأَرْبَعِي كَلْبِي دِيْدِي وَشَيْطَانُ جَدْنِ عَرَبِيَّتُ أَنْتَ أَوْلَى
 كَسَنَةً صَرَعُ أَهْلُ مَرْوَمَشْدُ شَقَاءُ صَدُورُهُ أَوْلَى جَمَلُهُ شَكَاكَ
 شَقَاكَ أَيْدِي دِيْدِي دِيْدِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُ
 وَبُوْرَمَشْدُ ذَكَ أَيْدِي عَلَيْهِ أَلْفَهُ بِرُكُونِ حَضْرَتِهِ عَمِيْسِي عَلَيْهِ
 أَلْسَلَامُ يَا نَيْتَهُ كَلْبِي دَجِي جَمَلِي عَلَيْهِ أَلْسَلَامُ أَيْدِي يَا أَلْبَيْسُ
 سَكَا بِرَبِّهِ صَوْرَتُهُ صَوْرَتُهُ طَعْمُ وَشَيْءٌ سَوِيْلُهُ أَيْدِي يَا رُوْحُ اللَّهِ
 صَوْرَتُهُ صَوْرَتُهُ دِيْدِي عَمِيْسِي عَلَيْهِ أَلْسَلَامُ أَنْتَ وَبُرْدِي دَجِي
 أَيْدِي سَكَا شَوْعَا بَيْتَهُ أَلْفَهُ شَيْءُهُ وَفِي مَحْضُوْرَا وَلَدُ وَغَلَا شَيْءُهُ

ندریدی آیدای الله یولیه غزایچون کویلدن کویله یا حصاردل
 بر حصارد ده آت کشند و کیدردیدی وین اولوق کیمین که الله غزای
 یقینه آت بسلنه دیدی • **بیتنا کریمه الله نقیذ وار دوشد**
 که ابویون نصای ریضی الله عنه روایت یندیکه رسول الله صلی الله
 علیه وسلم یومرشدیکه • **لا یحضر الک لایکه من اللهو شیا الا**
لهو الریح مع امراته وایراء اللیل والنهار • یعنی هکس که لهو
 قیمندن چرکسته به حاضر اولزلز الا کیشی خاتونیکه لهو شسته یا خود
 آت هوشسته یا خود اوق یا رسته اول وقت حاضر اولوردیمکده
 هودیمک اولون واکلجه دیمکده • حاصل کلام یونلردن غیر اوونلرد
 هب نامشروعدر مکمل اوزاده طور مزلفیر لانا کیشی خاتونیکه اوینا
 یا آت شکر شسته یا اوق یا رسته مکمل یخیز • **وایوهری رضیه**
 دخی وایت اوینشدیکه رسول الله صلی الله علیه وسلم
 دخی یوزدیکه • **کل لهو من الدنيا باطل الا کیشی بنا لک یومرشدیک**
 تادیبک فرسک و ملاعبتک اهلک فاما من یلقی • یعنی نیاده هر اولو
 باطلد الا اوج اوون دکل بری یا کجه اوقا یوب یا رستموری دخی

انکه آدب تعالیم انک ویری دخی خاتونیکه اوینا مقیم بقا اواج
 اوون جقد ندر دیمکدر • **وعمر بن عبدالمعز بن رجه الله تعالی**
نقل اولورکه ایتدی هم یاتین تایتا ولیدیکه رسول الله صلی الله
علیه وسلم یومرشدیکه • **من کاله فرس عربی فاکرمه**
اکرمه الله تعالی وان اهانته اهانته الله تعالی • یعنی کسته ناک
 عربی انا وله دخی انا کرام اید الله تعالی انا کرام اید واکر اهانته
 اید و خورطور شسته الله تعالی دخی انا خورطور دیمکدر • اما مبرقی
 رجه الله نقل یندیکه نیم داری رضیه حضرت کورد یلر اینه هم ویرک
 ایچون او شرمش کند و ارنه ارنه اهل و جماعتی طور لر بعض کسک
 کور یا ایتدی یلر یا نیم نوا ربه یچون نر خیمسکا رکه ویرمکله ایتلیه
 سندن عربی ارنه آیر یلیج کسه یو فعی ایدی ویدیلر ایتدی سندن
 عیدی کسه وایدی انا کسته ویرمد کرا صلی اولورکه من شیدیم
 رسول الله صلی الله علیه وسلم یومرشدیکه بر کسته ایتاک ارنه
 ارنه شسته یوا صد وچی کاله اول کیشیه هر اینه ارنه مقابله شسته
 اون کسته یا ایلده یومرشد دیدی • **بوحکما یچی امام طیار**

وَأَمَّا عَسَاكَرُ رَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِمَا دَجِي بَارُوبَ فَقَالَ تَمَشُّدُ دُرْ أَوَّلَ رَمَانَدُ
 تَمَسُّدُ دُرْ أَوَّلَ رَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِمَا دَجِي بَارُوبَ فَقَالَ تَمَشُّدُ دُرْ وَجَحْصَرَبَ
 عَالِيَهُ صَدِيقَهُ دُرْ رَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِمَا دَجِي بَارُوبَ فَقَالَ تَمَشُّدُ دُرْ وَجَحْصَرَبَ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 دِي بِنَايَدَمَ بَارُوسُ اللَّهِ نَوَاتُكَ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 أَمْرَ عَظِيمَ قَرَأَ تَائِيَتُ وَبَرَكْتُهُ كَمَا بَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 أَوَّلَ كَشِيهِ بَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 أَتَى بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 رَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِمَا دَجِي بَارُوبَ فَقَالَ تَمَشُّدُ دُرْ وَجَحْصَرَبَ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَضَرَتِي جَعَدِي دَجِي أَتَى بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ
 رَدَّ أَسْبَلَهُ سَلَدِي وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 أَوَّلَ دَمَ مَعْلُومَ أَوَّلَ دَمَ كَشِيهِمَا دَجِي بَارُوبَ فَقَالَ تَمَشُّدُ دُرْ وَجَحْصَرَبَ
 تَارِيخَ أَوَّلَ دَمَ مَعْلُومَ أَوَّلَ دَمَ كَشِيهِمَا دَجِي بَارُوبَ فَقَالَ تَمَشُّدُ دُرْ وَجَحْصَرَبَ
 كَرَّمَ اللَّهُ وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 أَوَّلَ دَمَ مَعْلُومَ أَوَّلَ دَمَ كَشِيهِمَا دَجِي بَارُوبَ فَقَالَ تَمَشُّدُ دُرْ وَجَحْصَرَبَ

الشمس

٧٩

أَتَى بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 بَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 دُرْ بَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 رَحْمَةِ اللَّهِ عَلَيْهِمَا دَجِي بَارُوبَ فَقَالَ تَمَشُّدُ دُرْ وَجَحْصَرَبَ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 وَارْدَا وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 وَارْدَا وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَضَرَتِي جَعَدِي دَجِي أَتَى بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ
 كَمَنَّا عَرَّ بَحْلًا وَأَشَقَّرَا عَرَّ بَحْلًا وَأَدَهْمَا عَرَّ بَحْلًا يَعْنِي بَرَكْتُهُ
 مَلَأَ زَمَنًا بَلَكَ أَيْ لَمَنَ هَرَّ طُورِي تَهَ كَمَا أَلَمَنَ عَرَّ بَحْلًا وَأَدَهْمَا عَرَّ بَحْلًا
 أَوَّلَهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 دِمَكْدَرُ وَارْدَا وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ
 حَضَرَتِي جَعَدِي دَجِي أَتَى بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ
 الْأَفْرَجَ الْحَجَّالَ طَلَقَ الْبَحْلَ قَانَ لَمَنَ أَدَهْمَا عَرَّ بَحْلًا وَأَدَهْمَا عَرَّ بَحْلًا
 يَعْنِي أَتَى بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ يَأْتِيهِ بَلَوُورَ وَبَرَكْتُهُ تَوَرَّدَ بِي يَأْتِيهِ أَتَى بَلَوُورَ

اِنْ جُئِيَ وَلَهُ وَاَيْقَلِي سَكِلَ اُولَهُ وَاُولَ اَيْقَلِي سَكِلَ مَعِيَ سَكِلَ اُولِيهِ
 اَكْرَبُ دَرَا وَلِيَانِ صَفْتَا اَوْ زَيْنِ سَيَاةِ اَنْتَ بُولَمَرْ سَهْ كَيْتَ اُولَهُ دِيُو
 بِيُو دِي كَيْتَ دِي دِي كَلِي قَو اِيْلَهُ قَوْلَا وَرَنَا سِيْنَهْ بَرِي كَدَر دِي مِي شَلَر
 عَالِيَا بُو دِي يَار دَهْ يَغِيْر دِي دِي كَلِي طُوْنِدَر كِهْ تَهْ بَلَكُو سَيَاةِ دُرْنَهْ
 بَلَكُو قَوْلَدَر • اِمَا مَطَرِي وَحَا كِر رَجْمَهْمَا اَللهُ يَقْلَرْنَهْ عَقْبَهْ بِنَا مَرْ
 رَضِيَهْ مَرْ يُو دِي كِهْ اَيْتَدِي رَشُوْلَ اَللهُ صَلَّى اَللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بُو دِي كِهْ •
 اِذَا ارْتَبَاتَانِ قَرُوْا قَاشِرُوْا سَا اَغْرِيْجَلَا طَلُوْا اَلْمِيْ اَنْتَا كِتْمَنِيْ وَنَسِيْمِيْ
 يَنْفِيْ قَانِغَرَا اَنْتَا دِي بِلَسْ كِرِي اَنْتَا اَلْجِيْ صَقْرَا اُولَهُ اَيْقَلَرِي سَكِلَ اُولَهُ
 صَاغِيْ سَكِلَ اُولِيَهْ حَقِيْقَا سَنَ طُوْ قِرَا اُولُوْرُسْنِ وَنَسَا مَتَاوَزَدَر
 اُولُوْرُسْنِ دِي كَدَر • حَا صِلِي بُو يَلَهُ اُولَانَا اَنْتَا عَايَتْ مَبَارَكْ وَاَوْغُوْ
 اُولُوْر دَارِي رَحْمَهْ اَللهُ رَوَايِيْتَهْ اَبُو قَا دَهْ رَضِيَهْ اَيْتَدِي بَرِي كَسْتَهْ
 رَسُوْلَ اَللهُ صَلَّى اَللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَضَرْتَهْ كَلُوْبَ اَنْتَا لُقَا سِيْرِيْنَهْ
 اَصْلَا اَنْتَا لِيْنِ دِي دِي بُو دِي يَزَكِيَهْ • اَشْرَا دَهْمَا اَزَقَر مَجَلَا طَلُوْ اَلْمِي
 اَوْ مَنَ اَلْكَيْتَ عَلَيْ هَذِهِ النَّشِيَةِ • مَعْنَا بِي صَا تُوْنَا اَلْشُوْلَ بِي كِهْ سَيَاةِ
 اُولَهُ وَبُوْرُنْكَ اَوْ سَيَا قَ وَاَيْتِي سَكِلَ اُولَهُ صَاغِيْ جَانِبِيْنِ سَكِلَ اُولِيَهْ

74
 يَا حُوْدُ يَا غُرَا اَنْتَا اَلْبُوْنِشَا نَزَاوَز دَهْ دِي كَدَر • وَاَبِيْنِ عَسَا سَدَن رَضِيَهْ
 رَوَايَتْ اُولُوْر كِهْ رَسُوْلَ اَللهُ صَلَّى اَللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بُو دِي كِهْ
 يُوْنَا لُقَا اِيْلَهْ شَقْرَهْمَا • اَنْتَا اَلْجِيْ وَبَرِي كَتَ وَفَوَقَا اَلْزَيْنَهْ دُرْبِيْ اَشَقَر
 اُولَانَا اَنْتَا يُو دِي دِي كَدَر وَاَشَقَرَا وَاَلَدَر كِهْ اَلْاُولَهُ وَبِلَسِيْ فَوِيْ رُوْعِيْ قَوْل
 اُولَهُ عَسِيْر وَبِنِ حَاوِيْتِ رَوَايَتْ اِيْلَهْ رَسُوْلَ اَللهُ صَلَّى اَللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ
 بُو دِي كِهْ • اَوْجِعَتْ حُوْلَ اَلْعَرَبِيْ فِيْ صَعِيْدٍ قَرَا رَسِيْلَتَا لَكَ اَنْ
 سَا بَقِيْهَا اَلْاَشَقَر • يَعْْنِيْ عَرَبِيْ طَاغِيْهْ رَسِيْلَتَا اَنْتَا اِيْلَهْ جَمْع
 اُولُنَهْ دِي صَا لَوِيْر لَسَهْ اَنْتَا بِيْ كِر اَشَقَرَا وَاُولُوْر دِي دِي كَدَر •
 حَا صِلِي جَمِيْعَ اَنْتَا اَلْجِيْ اَلْاَشَقَر اَلْجِيْ اَلْاَشَقَر اَلْجِيْ اَلْاَشَقَر رَوَايَتْ اَشَقَر
 رَسُوْلَ اَللهُ صَلَّى اَللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بُو دِي كِهْ • اَلْمِيْنِ فِيْ اَلْحَيْلِ
 فِيْ كُلِّ اَحْوَى وَاَحْمَر • يَعْْنِيْ خَيْر وَبَرِي كَتَ اَلْزَيْنَهْ هَرَا تَ كِهْ قَو وَبِلَسِيْلَهْ
 بَرِي كِهْ اَنْتَا دُرْبِيْ سَيَاةِ اُولِيَهْ بَرِي كَدَر اُولَهُ دِي كَدَر
 وَرَسُوْلَ اَللهُ صَلَّى اَللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دُرْبِيْ رُوْعِيْ دُرْوَا تَ دُرْكَرَا وَاُولُوْر
 خَيْر وَبَرِي كَتَ بُوْنَهْ دُرْ كِهْ دِيْنَلَشُدَر دِهْمَرِيْ مَبَارَكْ رَحَا صِلِي سَيَاةِ
 اَنْتَا وَاَيَاغُرَا تَ وَاَلْ وَاُولُوْر اَنْتَا كِهْ وَحَهْ مَشْرُوْخَ اُولُوْر دِي كَدَر

اولان نسا ناز اوله هب ميار كدر ديمكد. ابوهرم دندمه
كه رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتي انه شكال اولدوغن
سومري شكال كادير كه انك اولد اياغك ساي و قچ اياغك
صولي شكال وله سكال اولو انك يلكري افا اولقد. بعضي
ايشلر دكه حضرت امام حسين رضي الله عنه شهيد اولدوغن
بواصل نسا وزين ايدى ديديله شقا صدورده مذكور دكه
رسول الله صلى الله عليه وسلم بوردمشد دكه چن كورسك
كه بطافه نك آلري باشلرين يور و طونه كروچون كيشنه كبله
فرشتا ناز كدر. يقان كوره سزكه باشلرين اشعه طونه كروان
كيشنلر و حير فلرين صلا كرسيله سزكه بومقوله قوم شهر اولور
باب تاني اكلرك ايويسى و يتلويى ياندا در ايوكا ملا نسا اولد دكه
انه كيرى بدعا ولى يا ايله اولان تركي ادا رجم اوله. يوزك
سپسكن. يعنى. يوكسك. يوغن ليكي. بومشق تولى. اصيل
قرنلى. يورمى طرقل. ايجقلى. ايعز. اوققه ديبلى. ايامى بوسلى
۱۴ يوزكلى. ايتى كيش. ۱۶ بدي. ۱۷ نلستى نجه واورون. ۱۵

۷۵
بدي لکن ۱۹ يوش. ۲۰ يتغن. ۲۱ يوزك. ۲۲ بدي باشلى. ۲۳ يوزى
۲۴ يوپلى. ۲۵ ييجقلى. ۲۶ ياجايجى. ۲۷ يزلش. بعضي ديمش ايوات
اولد كه انه اولان كى سشده بولنه اوج بري كورلر و نه بكن يكه
اوج بري دوه يكه نه بكن يكه اوج بري صوصه بيه بكن يكه اوج بري
قايته بكن يكه انا غوره بكن يكه اوج بري كورلر لكة ايجى ساي
ملايم و ايجه واورون اولقد. اوججى بايجقلى يورن بايجي
كي چوقا اولقد. اما دوه يكه بكن يكه اوج بري بويى واورون اولقد
ايجى كيرى بيرا دوه كيرى اينا لاورن اولور اوججى
بيج سكر لري يوغن ورك اولقد. اما صوصه بيه بكن يكه اوج
بري اولد كه بلكري يوغن و صبه اوله اوكر لري ايجى قرني
التي صبي اولقد. اوججى قورق بتي كيش اولقد. اما قايته
بيكن يكه اوجك بري اولد كه قولقدري ورون وله ايجى اولد كه
قوروي قايترى بتي قورق اوله اوججى طرقي بلكن اولقد
دكل بيرا انك طرقي قورق كيرى كركدر. بوسشيه ك
ينه اول كيرى بدي ياده بولور حاصلا كلام اولد كه انا ايو

بَرَاتُكَ بُونِيْنَه يَرَقَاشِقْ قَلْعَرِ لَرِي قَوْلَا عِنْتَه يَبْقِيْنِ اُولُوْرْسَه اَشْكِرْ
 اُولُوْرْمَا عَدَدَر قَوْلَا عِنْدَن اَرَا قَا وَلَسَه اُولَعْدَرَا سَكِن اُولُوْرْمَا
 بُوْدُكْرَا وَلَنَانِ نِشَا نَلَر جِهْلَه بِيَرَاتُكَ جَمْع اُولُقْ قَحْ اَرَا اُولُوْر جِهْلَه
 سِنْدَن اَهْمُوْر لَرْم بُوْرُوْكَ اُولْمَا سِيْدَن اَنْدَن صَكْر بُوْكَرْ اُولْمَا
 سِيْدَر بُوْكَرْ اَنَكْ فِجْ سِكْر لَرِي بُوْعَنْ وَدِكْ وَبِلْ اِيْ جُوْ قَا اُولُوْر فِرْ
 جُمَا اِيْ طُوْر وَاَتْ كِه بِلَسِي وَفُوْرُوْغْ اِيْجَه وَاُوْرُوْنا وَلَه هُنْ لُوْ
 اُولُوْر جِهْلَه اَتَلَرْ اَنَكْ طُوْرُوْغْ سِيْدَر بِيْعِيْ جِهْلَه نَكْ شِلْطَانِيْ
 كِيْدَر بِيْتْ طُوْرِيْ اِيْ بِلَكِه اُولُوْر كُوْهْ طُوْرْمَا لُوْ نَا نَكْ صَا كِه
 اُولُوْر سِرْجْ نُوْ • اَنْدَن صَكْر اِيْجَه طُوْر وَاَتْ دِيْجَا اَعْلَا دَرَا سَكْدَن
 صَكْر دَرْمُجَرَا تْ كِه بِلَسِي وَفُوْرُوْغْ اِيْجَه وَاَشَقْلَرْدَن اَشَقْلَه بِيْ سِيَا
 اُولَه رَحْتْ كُوْرْ اِيْ يَارَه سُوْر وَصُوْغْ طَبَا نُوْر وَهَنْ لُوْ اُولُوْر سِيَا
 اَتْ يَا اُولُوْر اَشْكِرْ وَيُوْكَرْ اُولُوْر جِيْلَا تْ بِلَسِي وَفُوْرُوْغْ اِيْجَه وَاُوْرُوْنا
 وَطَرِيْ سِيَا اُولُوْر سَه هُنْ لُوْ اُولُوْر اَتْ دِيْجَا اَكْر بِلَسِي
 فُوْرُوْغْ سِيَا اُولُوْر سَه هُنْ لُوْ اُولُوْر قَوْلَه اَتْ جَعِيْتْ
 دِيْمَشْكِرَا تْ كِرَا وَلَه قَوْلَه • اَلله اِيْ بَر بُوْلَه • مَكْر بِلَسِي فُوْرُوْغْ

قَا رَهْ اُولَه • وَيَلِيْدَن فُوْرُوْغْ بَر سِيَا بُوْلَكِه • اُولْ وَهْتْ
 هُنْ لُوْ اُولُوْر وَاَلْ اَتْ بُوْكَرْ اُولُوْر وَاَسِيْ دِيَا رَدَه جُوْ قَا هُنْ
 كَلُوْرَا مَا صُوْغْ وَاجْلَعَه وَصُوْرُوْغْ وَبِلَسِي وَهَنْ لُوْ اُولُوْر
 دُوْغَرْنَا دَر بِيْرَا جِدْر وَاَتْ مَقْصُوْلِيْ وَلَدْر كِه كِهِيْتْ اُولُوْر هِيْجْ
 سَكْلِيْ وَلَسَه بِلَكِه اَلَسَن اَلَسَن اَلَسَن قَدْر عَرِيْ اُولَه وَاَكْر سَكْلِيْ
 اُولُوْر سَه بِيْ طَرَفِيْنَه وَفِيْجْ اَبَا عِنْدَن اُولَه وَاَتْ اَلَسَن اَلَسَن اَلَسَن
 اُولُوْر اَكْ قِيْر مَقْصُوْخْ دِيْرُوْ اُولْ اَبَا غُنْ اُوْر بِيْجْ طُوْفَه
 بِيْجْ رِيْدَن يَرَقَاشِقْ نُوْلِيْ يَتْرَا كَا شَعْر جِلْ قُوْ دِيْرُوْ وَاَلَدِمْ بِيْتْ
 يَرَقَاشِقْ نُوْلُوْر وَلَسَه اَكَا شَعْر مَقْصُوْلْ دِيْرُوْ وَاَبُوْجِهْلَه اِيْجَه
 اُوْعَرِيْزْدَر دَر بَر لَر • اَمَّا بُونِيْنَه بُوْرَقَاشِقْ نُوْلُوْر وَلَسَه اَكَا
 جِيْجَا حَالْ قُوْر دَر بَر لَر قَا يَتْ اَبُوْطُوْر لَر وَبِيْ طَرَفِيْنَه اُولُوْر اُولْ
 اِيْجَه اِلَه اِيْجَه اِيْجَه سَكْلِيْ وَلَسَه اَكَا مَقْلُوْ اَلَدِمْ دِيْرُوْغْ
 اُوْعَرِيْزْدَر دَر بَر لَر وَجِيْرَا سَكْلِيْ اُوْعَرِيْزْدَر وَلَدْر كِه اُولُوْر
 طَرَفِيْنَه وَفِيْجْ قَحْ طَرَفِيْنَه سَكْلِيْ وَلَه وَسَكْلِيْ اِيْجَه بَانِيْنَه سِيَا
 بِيْجَا وَلَسَه صَا حِيْه صَر دِيْمَشْكِرْ وَطَشْ سِنْدَن اُولُسَه

ضرر عین اولور واکار دندن اولسه اددنجه قوغن دشمنه ضرر
 اولوب اتی ککر لئوردیرلر ودرنا باغی سیکل آت درت منقیق
 اولق ککر دزدیرلر خصوصاً که طریقلری دخی آق ویمساق
 اوله آندن هیچ بولدا شلق کلنز واکارنه قرینه جک کلان
 آق اولور این بیزجک یاره اولوب و یاره بی کج اوکلور چسکلر
 وجمله آتکلر ایوسوی وکوزلی سیکلاوی چسکیدر که اورون
 بونلور وایجه بوغرلو وکوجک باشلی و صو کا ق بوزلو و یوکرک
 اولور آندن کھیلان و طریقی و کیشنه و حواری و محو دی و مقبل
 واینان و حریفیق و کرک و د ککلاوی و صعبیدر و بعدا ک
 و صبر و لحظه نک و ترکانک و عزم و شاک و بریه هونک و مصر
 بعضی برلرینک ایو و یوکرک آتلی اولور **باب ثالث** آتکلر تدبیر
 و خفایین بیان ایدر آتک تدبیری بود که بی بی خایت تمز و هور
 ایدر لرو اولو لا برنایکی جانبدن تعلیه لرو کوسنک و سونک سیر
 قومیه لرو آتینه قوفیق د و که لرو قشیق آتینه بر قانی دونه
 و اورون کونلر ده یمن کون وایرکن وین لرو وون یار سندن صحر

ویرکان آتک سیریدر قیه قوشلقن بر صو وین لرو دخی ککدین
 صکر ویر لرو کا بی بلیسی و قویرونی و یقلر قای صو ایلله
 یویه لرو کونن ایکی کج حکم نیما ایدر لرو اوچ کون یار سون
 بیه ککر د وین لرو یقلری آجیلله ویا ترانه بیکله آربه بی نش
 ککه ده وین لرو آتاوله کیدر آتیه شمشک وین لرو آکر محلی وایسه
 صولق دخی وین لرو آتیه بیزکنا ورنیکه بک بصوب باغر لغین
 ویرومیه لرو هسان بیزجک اوسندن بیه لرو آندن صکر اورنیکه
 لرو سیکاهی اولد که ایکی ورنیکسنی ایچنه ایکی آقچه قوسلار یا
 آتینه قلسه یرو قانی بر کیه اول آقچه لرو و شمشه بیزا ورنیکه
 بوش قویوب یقلی آتیه ورنیک آتیه یغیر ایدر • ودرلش لرو برن
 بیزا آقچه لرو و دکاندن و یغور دنا قی بک صفته لرو و یورعون آتیه
 بیزجک لرو و صو ویرمی لرو و صکر صو بی یمن دنا وین لرو و آتک
 بیکلرینک بلعینی حکم یویه لرو وایشرا لرو آتیه آت بچلن اولمیه
 و آتک هر بر آتیه سکر یغ ایلله یقل ایدر لرو آتیه ایو یا بیزر بیه
 قوی آتیه یقل او ورنیک بیز شیلله قورینه اولور آتک قوی بار لرو

آنکه طاعتی بخاک سوزد و از طریق بخت اولوب نعلی محتاج اولوزیرا
ولا یشدای دخی عشق قومند و حیرت زمانه ایفراته سینه کر دیرا
برایه تحمل اید و آقا و بیج در کندن و هر چه در کندن برسد ناز و
شکر محیه لرزیرا بسالوات که اوج در کندن زیاده شکوه اختیار
هلاک اولوب صاحبیه چوق کتاه اولوز حیوانز جی ایسه
انسان جی دنا شد و اصعبد و زیر انسانایله بر طریقی ایله علل
لشکر میکن اولوز اما حیوانز ایله میکن اولما زانجه عذاب و لغو
لارم که لور رسول الله صلی الله علیه و سلم نبور دکه
فان الکت لا ارضا قطع ولا ظهرا ابی . یعنی ای پک سورنک
یا حد ندن زیاده یولک اوزن کچی یولک لایم و مکن هلاک اید و
وباله کیر ریس بد و کک حیوانه رفیق انک مقدار نجه قوللور
اسرک کند و قشکر ی و اول حیوانجی دیمکد و زیر اچی جوقا
سکرتمک کیشک بدینه ضرر و قواسته ضعیف و حیوانسته چلال
ویر . بعض علما دیمشرد که آیه نمک مضر کید و آت منکرتمک
مضر موت کید یعنی حسته لک مقدمات موت اولد و غی کچی

الله عنک دخی مقدمات موتد و زیر ایخمالد که آت بقله صاحبی
هلاک اوله سکرتمک ایسه بواخمال دخی رفیق دیر مضر موت
کچی اولوز حضرت علی رضی الله عنه نبور دکه . کس ایی نجا و زحده
انقلاب صد . یعنی هر شسته که مقدار ندن زیاده اوله صیدیه دوز
نافع ایکن مضر اولوز نیکه حبیب شریف . خیر الامور و سطها .
نبور لشد یعنی د و کل اشک خیر لوسی اوزنه کید که نه جی چوق
ونه انا اوله عدالت بود دکه ایی طرف دخی ظلم و منه مود و بیست
یور و چوق بیزان یی کل و سنک . اکل اکل الومعیر خرنس .
فونک پک سینه انک بقدر اول . شو مو کیر براه کیری یقرا وک
علما و دین و فقها شیخ سلیمان دیمشرد که کسه ده جوق حیوانا قی
بلک و عایت فلق و لسته انا حیوان بسلک و نمک عدل اولما ز .
حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم نبور دکه . انا امرأة دجلت
النساء فی هرا . یعنی هرورت برکد و سنک جی کوز تمکله جسته
بسیردی ویر الله بقا حضرت نعلانسانه جمله تکلیفینک اصملی
ایک لسته اوزره دیری تعظیم لامر الله ری سفتت کل خلق الله تعالی

يعني برحمة الله تعالى انك سوزد قلبيها واولا يوب طوموق ويري الله تعالى
 لك يرتد وغيثته له اكر انسا ناك حيوان اسركوب احيي ظلمة انك
 برحمتك سيعده دحي سور ميشد. از حوامر في الارض برحمتك من
 في السماء من لا يحصر لا برحمتك. يعني اسرك برده اولان انسان
 وحيوانا اكر سزانل اسرك اسرك نيت رحمت ايد روكو كذا كچه
 اولان الله جل جلاله شول كسته كه انري اسركر اول دحي اسركر.
 برقا چن عورت برصو سر كنه مرميت ايد وبيج ايد وكي يله برمود
 صوچ كوب ورم كنه معفور او لوب اهل جنت اولد وغي جديت
 مشا رفته مذكور در صاحب الكفا فايد رصبي يكن بر سرجه
 فونجهمي طوبى اياغه ايب بغلام برد يواز دلو كنه جدي ايب
 حكدم اياغي قلد يامد زمان بن دحي نك دمندم ايام وويليه
 الحمد لله تعالى سرجه نك جحي بدن دنيا ده اليوب عقبا به قلما
 البته كست نك جحي كسه ده قلما زامدي كشي جحوقدن بر صميم
 كركد زجصو صاكه حيوانات جحي نايث فوجده بود راسايش هالو
 بود رصبول اسر وحن نه كسته سندن ايجسون نه سن و كسته دن

انجين. امام ابو الليث روايت ايد ركه حضرت كلثم الله موسى صلوات
 الله على نبينا وعليه جناب حقه سؤالايد ووب يارب جحي نه سببا يله
 كند وكه رشول وكي ايد يك ديدى جحي سؤالايد ركه بر فونج جحي
 اسركه دوك شسبا يله اول فون سريد ناي ريلوب قيدي و سني
 جحي بك يور ولسي سنا في عاقبت يتشوب طوتندك ورحمت ايدو
 فوجدك ايعه سببته بيجن كندكي يور دك ديوا و خشا دك يس يوب
 ايله بن سني خلتقه بيمر قلد م ديدم. فقته رجه الله تعالى ايد
 انيسا اكر اهر عليه الصلوة والسلام رعي عثم ايدك ريك وجحي
 بود ركه حيوانا شاورده سققتلري كايل اولد فون صكه انسان
 اوزن حاكرا اولان بون حصه بود ركه حاكرا كند وري انسانه و
 حيوانا نه بلكه نباتا نه يله عدالت ايد و ب ظلم ايتيه زو حضرت عمر
 رصيه من عدل ملك ومن ظلم هلك فولدي نايث جحي الصديق قلندر ظلم
 عدل الله قائم اولور جمله نبات. عدل الله زنده در موجودات.
 عدل الله داد جايدن حصن حصين. اولدي لامر و بلا لودن ايجين.
 د رجه ظلمت ظلم امرا. ايزكور دكند و به طاغره بلا.

عدلله روشن اولور ملك جهان بنگ جانله جشمه ايشان
 رحمت اكاكه اوله خلق اعلیٰ اندن انجمنه زمور ضعیف
 عدلله اول بورى قبول عیلا قیلدی دكله اوسلطان سچا
 پد رشا شهیدان چشمن معنی داماد امام الحزمین
 عدلله تخت حکومت ایلکن فضلله تخت خلافت ایلکن
 یولک بر سهوله اول ذات شریف بصدی زمور عیالیه ضعیف
 مورانچون خالی دکر کون اولدی آجی اعلیٰ مجرور اولدی
 خوف ایدوب اولموردن شریک ایددی بک ناله ایله و اویلا
 مریدم اولدی بومظومه بیه نوله طشاره دکر سم بدیر
 خاکدن کورورین شفقتله ایله الدی یز حرمستله
 قونیه قویدی اوسلطان سچا ایوا اوچمه اکی ایدی دوا
 حکمه الله ایله اول کجه هسان دوشنه کردی آنک غریه
 دیندی لطف و کرم و عزتله حد رایله یوریه غفلتله
 سکا لایق بی یوردن مستور ناکه نایجه سندن برموده
 آبی آفرینین آبی باب علوم روز محشرده اومور مظلوم

جعی ایشیون حیرتله بوشه دامنگه شکر تله
 بوکلای دیدی چون اکارشول خوف ایدوب عیالیه اولمور
 بوملا لته ایلکن کیر و سی شادمان ایدی اوعالی شعی
 دیدی آبی بار کین اولمستور انما شرایلی حدن سچا
 دیدی یار بیا و عثمان وفا قسده ایلدی بواشی بکا
 قلیک ایته سچا صاف ایله دكله بوقصه انصاف ایله سکا
 شهیدان و شهیدان ستر و زان پا و شاه عزت
 شه قاندا کاعی سلطان مراد کشتانه وازماچی قیلدی مراد
 بهارک بورسمه کورب زینت قنگر ایدرکن جق قذرت
 یاننه اولان قورلر بک بزی قورار و صور بک اچمیری
 دیدی اول قوریه قوریسون قورک بما بیه اولدک سبب اول کلا
 دیریمکه تسبیح ایدرکن حقی اکانای اولدک بونون ای شعی
 ایدرکن کشتانه عزیز جمال ملاک ایلدک باد صبر مثال
 صبا ایل کبی ایدرک اکیا رجودی چراغینه و زده قاتا
 کلا و جندن ایدی هزاران عتاب خطا ایدنه آجی را و صواب

شوک و حسد با رستم با و نازد • تنایان دایم کورد و کوردازد •
عزت آیدان بدادش • غنیمت • اولور عالیه منگه فصل ربیع •
انگه کوز آچلور کینات • صفایش و صعب و اولور هجران •
چکاندا اولون و فاست کورک • کورد کوی عین عدالت کورک •
باب دایم آنلرک دشرین و کاشدین بتان بدو معلوم اولاکه طای
آنلرک اولایکی دشی شمه دن و ایکی دیوشورودن چکاندا اولدشکر
ایتنایات و تنایا دیرلر آنلرک یانینده دت دیش دشی بتر آنلرک واسطه
دیرلر آنلرک یانینده چکان دت دیش دایمات دیرلر نما اولوی
اولایکی دیش اولور ایچرکی دیشلر اولایکی دیش اولور انا اولوی
یا شینه و ایچتی دیشلر یصار اولور غول و دیشک قیاسن اچر و
آر دوشن بیر • دزدنک تنایا بی دوش و سربینه بیه بیه • بشندن
فون دیشک دی بوغن اولور • البسنه ایچلرک قومه جو قفعلر
اولور ایچیکه بی اولتا سنه اولان یومرجه بیکور بدینلر اولوق
بوممکند قیلور • سیکرنا اولیجودنی دیرک اولور • طغورننه
شیلرکه بشلر • ونینده دخی زیاد شلور و بوونی ایچن • بولک بیکر

٨٧
 اولو بود شدك خالى بويله اولوق اكر ات بعض استه كمر كه
 مبداد دكل استه در و اكر اولو دعي موبى و اعلى كركه مبداد
 استه باشد شدن معلوم اولان چكه شندن بل كركد
 كج اتك چكه كركى بوغنا اولو باشند بجه انجور حتى چاق
 يوبى قدي كيكينا اولو • بل اتك دن باشندن بوغنى چمن
 قوا استايه معلوم اولوب حرمه جان اولان • و اتك شهر
 انسان عمر كن نصيب ديسان فرق و الا باشنه و از مو اولو
 رت ك انسانك بعضى نوز باشنه و از • الله سبحانه و تعالى
 اوليسى نهد تلو با ديشاهى دجى نصيب نليه امن با مين
خاتمه اتك متا فاعى يانند در اتك بينيسى بايله غار شده
 صعب المصركسته نك كوربا وزن اوزسه زو نلند و ر
 و او جهل و كشه بر دهم بدر سكر نافع اوله اتك دلي بر يان
 ايدوب باله استه لحققان و عجمي كه ده بر كنه اتك صاغ
 كوزن شكر و سينك ايله قويدوب كورسه خلق اينجه شريف
 اوله و اتك يوردين قويدوبا و جهل و سببه بر نعل ايدوب سكر

تَافِعُ أُولَهُ وَبِاللَّهِ خَلَطُ أَيُّوبَ نَيْسَهُ لَرَفَا وَقَفَ عَمَّا بَشَى أَبَيْهِ • أُنْكَ
بَغِيْرُهُ يَسْرُورِيْهِ قَافِي أُولَانِ كَسْنَهُ يَهْدِيْهِ دَسْلَرُ تَافِعُ أُولَهُ أُنْكَ وَجْ
بَرْهَقْدَاد كُوْنُكَ وَطُوْبَانِي وَشَدْرُوْب قَانِي سَيْنُ كَسْنَهُ يَهْدِيْهِ
تَافِعُ أُولَهُ • أُنْكَ طَلَاغِيْ سَيْنِيْ كَرْهِيْ دَه يَسْتَرْسَلَرْ شَقَالِيْ نَيْسَهُ
طَلَاغِيْ أُولَانِ كَسْنَهُ تَافِعُ أُولَهُ أُنْكَ خِيَا سَيْنِيْ هَبْرِيْ طُوْرُ أَيِلَه
دَوَكْسِيْهِ لَرَفِيْهِ بَسْ رَنَجِيْهِ بَالِيْ يِلَه سُورَسَلَرْ تَافِعُ أُولَهُ وَسَيْرَكَلِيْ يِلَه
أَرْسِيْهِ لَرَفِيْهِ اِنْسِيْهِ دَوَكْسِيْهِ لَرَفِيْهِ يِيْ كِيْهِ رَ أُنْكَ سُودِيْهِ
طُوْعِيْهِ رَعُوْرِيْ بَسْ كَرَاغِيْهِ خَا مِلْ أُولَهُ وَآرَقِيْ كَسْنَهُ اِنْسِيْهِ
سَيْمِيْهِ وَهِيْ قُفْ الْمَقْسَرُ رَنَجِيْهِ وَصَنِيْهِ تَافِعُ أُولَهُ أُنْكَ قَا سَيْنِيْ
قُوْرُ دَا يَتِ طَلَاغِيْ كَسْنِيْكَ يِيْ شَيْئَهُ سُورَسَلَرْ تَافِعُ أُولَهُ وَدَا لَعْلَعِيْ
رَنَجِيْهِ دَجِيْ تَافِعُ دَه • أُنْكَ دِيْشِيْ أُوْجُوْدَه خُوْرَلِيْ كَسْنِيْكَ بَاغِيْ اِلَه
قُوْسَلَرْ كَسْنَهُ وَآوَعْلَا يَحْقَلَرْ كَسْنِيْكَ قُوْسَلَرْ مَرُوْرَدَا مِيْنَا وَلَا لَر
أُنْكَ طَرِيْعِيْنِيْ رَاوَدَه كُوْمَسْنَهُ لَرَاوَدَه اُولُنْدِيْ سِيْرُوْصَرِيْ تَابِيْ اِنْسِيْهِ
أُنْكَ آيَاغِيْ بَلَاغِيْ يِيْ نَه وَبَاغِيْ اَعْرِيْ يِيْ نَه سُورَسَلَرْ تَافِعُ أُولَهُ أُنْكَ
تُوْبِيْ يِيْ قَسْلَرْ كُوْلِيْ بُوْرِيْ قَانِي دَوَكْسِيْهِ نَكْ بُوْرِيْ نَه اَوْفَرْسَلَرْ وَكْ

وَبَاوَدَه لَرَكْسَنَهُ لَرَنَافِعُ أُولَهُ أُنْكَ كُوْكِيْ يَا قَسْلَرْ بِيَا مَرَاوَلِيْهِ اُنْدَانِ دَوْنِيْ
يِيْمَرْدَه صَارِيْ سَنَه خَلَطُ اِيْدُوْب اِنْسِيْ اَلْ أُولَانِ كَسْنِيْهِ يَهْدِيْهِ دَسْلَرُ تَافِعُ
أُولَهُ بَاوَدَه اِلَه قَهْلَا أُنْكَ مَنَافِيْعِيْهِ وَكَسْنُوْنُكَ دَجِيْ اَمْرَاضُ وَمَنَافِيْعِيْ
سُوْرِيْ جُوْدَرْ لَكِيْ طَبِيْعُ يَادِيْ سَا هِيْ سَه مَلَالُ وَيِيْ مَكْدَا حِيْ اَمْرَا يَحْيُوْنُ
اِيْحِيْكَ زَوَاغِيْ خَصَا زَقَلِيْ سَدِيْ • **بِيْسَنَه**
وَصَبِيْهِ دَوَكْسِيْهِ سَخْنُكَ قَلْ نَمَام • وَيِيْ سُوْرُوْكَ زِيْ تَ خِيْرَا كَلَام •
يَادِيْ شَهْلَاغِيْ قَلَه عَمْرُكَ دِرَاوَدَه دَاغِيْ اِيْدِيْ سَرُوْقَلْكَ سَرَفَرَاوَدَه •
كَلَسْنِيْ مَقْصُوْدُكَ اُولَه نَاوَدَه • تَحْلِيْ اَمْرَا اُنْكَ اُولَه بَاوَدَه •
بَارَه قَلَه حَقِيْ جَمِيْنُ جَنَجِيْ • رَشِيْكَ سِيْمَا اِيْدِيْ جِيْلَاغِيْ جَنَجِيْ •
يَايِيْ مَعْمَدُكَ سَلَه اَفْلَاكَه كَزَدَه • مَهْمَا اِيْدِيْ دَا يَتِ كِيْ يِيْ قُوْرَدَه •
هَسَرْدَم اَلَكَه اُولَه شَبِيْشِيْ رَزَدَه • اِيْسَنَه شَاهِيْدِيْ فَحِيْ وَطَقَر •
دَا اِنْكَه كُوْعَالَه اُولَدَرْ نَظَام • اُولَه سَرَايِيْ دَه عِيْرَتَه مَقَام •
مِهْمِيْ مَرُوْرَدَه يِيْ مَرَا مَقَاد • عَزِيْزُ مَالِيْ يِلَه قَلُوْبِيْ قَدَلْ دَاد •
اَسْبُ جَبِيْب اُوْرِيْ يِيْ سُوْب كَا مَرَان • عَزِيْزُ اِيْدِيْ جِيْكَ دَسْمَنَه لَشْكُرُ كَسْنَا •
فَحِيْ وَطَقَرُ بَدَرْقَه رَاوَدَه اُولَه • دَوَلِيْ يِلَه يَارِيْ جِيْكَ اِلَه اُولَه •

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Yavuz BİÇER
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 08.10.1980 Sivas
e-posta : biceryavuz@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	30.06.2003
Yüksek Lisans		

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2009-2020...	MEB	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı

KPDS () ÜDS () TOEFL () EILTS ()